

ВІСТНИК

516.308-C
~~533.565-C~~
 5.1918

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Передплата вносить річно: 20 К., 10 карбованців; піврічно 12 К., 6 карб.; квартално 6 К., 3 карб.

Ціна поодинокого числа 50 сот., 25 коп. — Зміна адреси 50 с., 25 коп.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

Виходить що тижня в неділю.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек.konto: ч. 107.090.

рік. Ч. 1-2.

Відень, 11-го січня 1918.

Ч. 184

В новім році.

Входимо в пятий рік існування нашої часописи. Пола вона виходити скоро по вибуху війни і в органом Союзу зволення України. В новім році відіймаємо з часописи арму Союзу. Для чого се робимо?

З вибухом російської революції репрезентаційно-політична ролія Союзу звизволення України за границею відпала. мінила ся також його політична позиція. Зазначено се ухвалах президії союзу з дня 2 мая 1917. Визначив собі Союз обмежені практичні завдання — опіку над культурними потребами полонених і українського населення окупованих українських земель.

Сі задачі існують так довго, як довго тягнеть ся ще ча. З хвилию, коли війна скінчить ся і ті задачі Союзу падуть, сам же Союз, як організація, викликана війною і визначена на час війни, при тім організація, зложена з ріжнородних під партійним оглядом елементів, з кінцем війни певно розвяжуть ся.

Через цілих чотири роки політичний напрямок видавництвам Союзу надавали поодинокі його члени. Видавництва українській мові виходили на перемену під кермою В. Дорошенка або А. Жука, німецька кореспонденція — „Ukrainische Nachrichten“ видавалась під кермою М. Меленевського, інші інші організації, крім М. Троцького, майже не брали участі в видавничій діяльності Союзу й не впливали на його зміст напрямом.

Тепер, коли два члени президії Союзу — М. Меленевський і О. Скоропис-Іолтуховський виїхали на Україну, а третій член президії Союзу В. Дорошенко постійно перебуває в Львові і звідти ближше займаєть ся окупованими українськими землями, не тільки видавничі, а й усі інші справи Союзу в Австрії полагаджують ся під індивідуальним провом єдиного зоставшого у Відні члена президії Союзу А. Жука, в Німеччині — секретарем берлінської експозитури Союзу Козловським.

Лишати в сих обставинах далі в наголовку часописи арму Союзу значило б давати підставу читачам думати, що часописи відбиваєть ся колективна думка організації, чого дійсності нема.

Се не значить, що наша часопись перестає бути спільною політичною власністю всіх тих, хто створив Союз і вивав під його фірмою велику щодо результатів політичну й культурну працю, що вона змінє своє політичне обличчє і свої завдання. Ні. Ніяких особливих змін не зайде. Константаєть ся тільки фактичний стан річей, з ціллю звільнення перебуваючих поза межами осідку Союзу і в його діяльності зпосередньої участі тепер не приймаючих членів організації відповідальності за зміст і напрямом часописи.

Завданням нашої часописи все було вести національно-політичне освідомлення серед найширших верств нашого на-

роду, виховувати в них почуття національної гідности й завзяте до боротьби за здійснення виставленого нами національно-політичного домагання — державної самостійности України.

Обслуговувала наша часопись українську людність по сей бік бойового фронту й то переважно людність, задротовану в таборах полонених і виселенців та розкидану в стрілецьких окопах і військових шпиталах. Зробила тут вона своє велике діло, бо виховала або врятувала для України тисячі свідомих синів.

Але й по тім боці бойової лінії не без значіння була наша часопись і своїм фактом існування і своїми ідеями, які вона голосила, хоч і рідко туди доходила, особливо за часів царського режиму. Тоді, серед страшної темряви та мряки єдиним, далеким від Рідного Краю огником миготів Союз звизволення України зі своїми видавництвами та своєю політичною діяльністю і вказував дорогу національно-політичній думці — до державної самостійности України.

Тепер се стало фактом. Сталось силою об'єктивного ходу річей в процесі збройної міжнародної боротьби. Розбито царат — передумова національного звизволення нашого народу, виставлена Союзом на початку війни — і на руїнах його повстала, як з землі виросла, — Українська Народня Республіка.

І тепер, коли державна самостійність України є фактом, коли від кожного вірного сина України вимагаєть ся найбільшого напруження сил для удержання і утривалення завойованого, для відпертя всіх ворожих атаків на Українську Народню Республіку, завданням нашої часописи буде приготувати своїх читачів до важкого й відповідального завдання свідомих горожан — робітників української держави.

Стоячи на точці погляду тісного політичного співробітництва всіх клас і верств народу, віддаючи перевагу всьому тому, що є спільним для цілого народу перед інтересами окремих суспільних клас і груп, ми будемо кликати наших читачів до творчої, органічної праці над виведенням і викінченням будови, основи якої положено універсалом Центральної Української Ради з 20 листопада 1917 р.

Не замикуючись в круг національних інтересів тої часті нашого народу, на землі якої вже бууєть ся українська державність, наша часопись буде звертати пильну увагу і на інші частини наших земель та на виселенців, підносячи на своїх сторінках і реєструючи все те, що веде до осягнення народньої суверенности скрізь, де наш нарід живе, та що веде до тісної культурної, політичної й економічної звязи всіх частин і всіх членів нашого народу.

З сим вступаємо в новий рік існування нашої часописи та шлемо найкращі новорічні й святочні поздоровлення всім нашим читачам, прихильникам і співробітникам. А. Жук.

533.565-C 516.308-C
 5.1918 5.1918

НА НОВИЙ РІК. 1918.

*О рік новий! Вже третій раз в неволі
Стрічаю я з тривогою цей день,
Ждучи від нього миру, щастя, волі,*

*І все дарма!.. Не чуть було пісень,
Ні звуків радісних приходу щастя-долі...
Як і всі дні, в сльозах минав цей день.*

*І ось-тепер... Невже це жарти долі?
Невже це сон звук радісних пісень
І білий стяг на кровю злитім полі?!*

О, ні! Я вірю, це вже справді день!..

Полонений М. Капелмордський.

1918 рік (Малюнок полоненого Українця).

В ПОЛОНІ.

(Думки під Різдво).

Свято Різдва.

Свято народження Того, хто все своє життя віддав на те, щоб сіяти поміж людством живе слово правди.

Скільки чудових мрій, яку велику силу найкращих думок викликає одна лише згадка про це свято?

Пригадують ся дитячі літа, ті щасливі літа, в які не було ще життєвих турбот. З якою приємною нетерплячкою ждеш було того святого вечора, щоб повести вечерю хрещеним

щоб почути, як то будуть кликати старого, сивого Мороза та прохати його, щоб він не поморозив малих діток, пашні в полі... А різдяного ранку хуленько біжиш було наперед товаришів повіршувати...

„Нова радість стала, яка не бувала...“

„Дай нам мирно жити, Тобі угодити...“

І на згадку про се забуваєть ся все, що гнітить душу й тіло. Забувають ся всі страхиття, що довело ся пережити в окопах на полі страшних бойовищ під градом куль і гранат, під нечуваний грохот гармат, коли смерть нахабно заглядала в очі кожної хвилі.

Забувають ся змарновані роки в тяжкій неволі серед чужих людей і великого горювання. Забуваєть ся, що вдома батьки, діти й жінки ллють гіркі сльози, бо ж вони боляче відчувають кількालітню відсутність своїх дітей, батьків і чоловіків.

Забуваєть ся все, наче і справді:

„Небо і земля нині торжествують,

Ангели й люде весело празнують...“

Бо й справді сьогорічне Різдво для нас полонених, як і для наших родин, веселіше від попереднього. Не ті заран настрої панують, що панували в попередні три роки. Завішев не зброї на російських фронтах, розпочаті мирові переговори, які подають багачько надій на те, що війна скоро закінчиться, віщують, що вже

„На небі зірка ясна засяла

І любим світлом сіяє;

Хвиля спасення нам завітала...“

Одна думка про те, що вже дуже скоро може наступити справжній „на землі мир“, що вже наближаєть ся той цілий світлом бажаний час, в якім мають цілком замовкнуті рушниця й гармати, стогін і прокляття замучених і покалічених війною людей, що се вже останні Різдвяні свята, які проводять ся в окопах і тут у неволі, що скоро полонені мають вернути до дому, у свій Рідний Край, в коло родини, — зворушує кожного до самої глибини душі. Всім чуєть ся:

„Ангели співають, славу, честь звіщають,

На небеси і на землі мир проповідують...“

В усіх серце росте в радощів, дух завмирає з приємности, яку роблять вісти про мир, і Різдвяні свята набирають сього року якоїсь особливої ваги, якогось надзвичайного значіння. Всім здаєть ся, що такого свята ніколи ще не було не буде.

І слідом за думками про свята та мир виривають ся за одною й інші різні думки.

Яскраво пригадують ся ті сумні часи, в які доводило ся з примусу покидати рідне засиджене місце й цілу родину на боже ласку, пекучі сльози діток, дружини й батьків, суворо накази начальства „безропотно“ терпіти й голод і холод, жаліти свого життя в боротьбі з ворогом.

Пригадують ся і ті загальні умови державно-громадського життя, які панували всюди в Росії й на Україні, з нахапними обличчями стражників, урядників, приставів, поліцаї жандармів.

Пригадують ся й ті утиски та переслідування, яких знавали всі Українці, що робили щось на користь свого народу.

Серце стискаєть ся. Робить ся тяжко. Але далше думки одна за одною змінюють ся і стає легше.

Приходять мартівські дні сього памятного на вічні часи людського життя 1917 р.

Появляєть ся перший універсал Української Центральної Ради з дня 23 червня н. ст., який поклав першу основу самостійного життя нашого народу, за ним другий і нарешті третій універсал з дня 20 падолиста н. ст., яким Україна проголошена самостійною Народною Республікою...

Серце переповняєть ся надзвичайною радістю. Маємо іх до дому не Малоросами й не хахлами самодержавної Росії, а вірними горожанами Української Народньої Республіки!

Чи думав про се хто з Українців, як їхав з дому на війну? Чи сподівався сього хто, що в полоні ждав кінця війни? А се є фактом. Українці будуть вертати ся не в губернії Малоросії, а в Народню Республіку, в свою власну державу.

І застанемо тепер своїх батьків, жінок, братів і сестер не безправними істотами, якими ми викидали їх вдома, а повноправними громадянами Української Народньої Республіки. Застанемо дуже багачко ще й інших новин і змін.

А що-ж ми тут у неволі робили, чого ми тут навчили ся й що ми дамо своїй Непці-Україні, як повернемо до дому? І ми в неволі не сиділи, зложивши руки.

В декількох таборах Австро-Угорщини й Німеччини цілий час існують культурно-національні, політично-громадські, економічні, січові й інші українські організації. Полонені-Українці видають чотири газети („Розвага“, „Розсвіт“, „Вільне Слово“, „Громадська Думка“). Існують організації Українців на робітничих командах. Ті організації об'єднують десятки, зотні й тисячі людей, проводять культурну й політичну роботу серед полонених Українців, освідомлюють ширші маси їх, вчать теоретично й на практиці переводити самостійно всяку громадську роботу. Дають ся реферати й ведуть ся дискусії на всякі політично-громадські теми, йде навчання української грамоти, рахунків, історії України, історії української літератури, географії й ин.

Дуже багато Українців поверне до дому свідомими громадянами, вірними синами свого народу, оборонцями волі й прав Української Народньої Республіки.

Прибувши до дому, вони збільшать число громадських діячів, які щиро візьмуть ся до праці в різних громадських становах; збільшать число українського народного війська, яке буде міцною опорою для української держави; збільшать число народніх учителів, які понесуть на село світло науки й рідній українській мові; збільшать число газетних співробітників, які будуть найширше освітлювати народне життя країни.

Одним словом полонені-Українці, повернувши на Україну, кріплять ряди тих оборонців Рідного Краю, які зараз борються його від усяких нападів з боку різних ворогів України. Вони допоможуть закріпити всі теперішні здобутки українського народу й поширити його права та вольности, аж доки мрія коєста про матір Україну

„Від Кубані аж до Сяна річки,
Одну, нероздільну“

стане дійсністю.

Кожний з нас хотів би летіти на крилах пташок на люду Україну, до своїх батьків, і-ненько, дружин і дітей, братів і сестер, щоб їх привітати колядою:

„... Пісні співаймо звучно й мило
І торжествуймо всі разом щиро!

Слава во вишних,

А мир для низших —

Весело світу голосім!..“

Полонений *Іван Павлюк*.

З о р я.

Східна казка.

Се стало ся за давніх часів у далекім, незнанім краю. Над краєм панувала вічна, чорна ніч. Гнилі тумани здіймали ся понад багнистою землею й простіли ся в повітрі. Люде родили ся, росли, кохали та вмирили у вохкій пільмі.

Але деколи подув вітру розганяв тяжкі випари землі. Годі з далекого неба на люде дивили ся яскраві зорі. Наставало загальне свято. Люде, що одинцем сиділи в темних, як льохи, житлах, сходили ся на майдан і співали гимни небу. Батьки вказували дітям на зорі й учили, що в поріванні до них — життя й щастє людини. Молодці й дівчата жадливо вдивляли ся в небо й несли ся до нього душею

з пільми, що душила землю. До зір молили ся жерці. Зорі оспівували поети. Вчені дослідили шляхи зір, їх число, великість і зробили важне відкриттє: виявило ся, що зорі помалу, але невпинно наближають ся до землі. Перед десятима тисячами років — так говорили зовсім вірогідні джерела — з бідою можна було помітити усміх на обличчю дитини на півтори кроку. Тепер же кождий легко розпізнавав його на цілих три кроки. Не було жадного сумніву, що за кілька мільонів літ небо засіє яскравими огнями й на землі наступить царство вічного, промінисто-ясного світла. Всі терпеливо очікували щасливого часу та з надією на нього вмирили.

Так довгі роки йшло життя людей, тихе й мирне, а тепла додавала йому покірна віра в далекі зорі.

Раз горіли зорі на небі особливо ясно. Люде товпили ся на майдані і в німії побожності підіймали ся душею до вічного світла.

Неріз з товпи почув ся голос:

— Браття! Як ясно й чудово там, серед високих небесних просторів! А у нас тут як вохко й темно! Нудьгує моя душа, нема їй життя й волі серед вічної пільми. Яка користь з того, що по мільонах літ життє наших далеких нащадків освітить незгасаюче світло? Нам, нам потрібне се світло. Потрібнійше ніж повітре й їжа, ніж мати й любка. Хто знає, — може є шлях до зір. Може ми в силі зірвати їх з неба й наближити сюди, до нас, на радість усій землі! Підемо-ж шукати шляху, підемо шукати світла для життя!

На зборах панувала мовчанка. Пошепки люде питали один одного:

— Хто се?

— Се — Адеїд, нерозважливий і непокірливий молодець.

Знову була мовчанка. І заговорив старий Теур, учитель розумних, світло науки:

— Любий молодець! Всі ми розуміємо твою тугу. Хто в свій час не хорував на неї? Але не можливо людині зірвати з неба зорю. Край землі кінчить ся глибокими провалами й безоднями. За ними стрімкі скелі. І нема через них шляху до зір. Так говорять досвід і мудрість.

І відповів Адеїд.

— Не до вас, мудрі, і звертаю ся я. Ваш досвід поклоюю покриває ваші очі, а ваша мудрість осліплює вас. Вас кличу я, молоді й сміливі серцем, вас, хто ще не роздавлений хирною, старечою мудрістю!

І він чекав на відповідь.

Одні сказали:

— Ми раді-б піти. Але ми — світло й радість в очах наших батьків і не можемо завдавати їм суму.

Инші сказали:

— Ми раді-б піти. Але ми тільки що почали будувати наші хати й нам треба добудувати їх.

А треті сказали:

— Привіт тобі, Адеїле! Ми йдемо з тобою!

І підняло ся чимало молодців і дівчат. І пішли за Адеїдом. Пішли в темну, грізну далечинь. І пільма проковтнула їх.

Упшло багато часу.

Про тих, що пішли, не було вістки. Матері оплакали дітей, які нерозважно загинули, і життє поплило постарому. Знов у вохкій пільмі родили ся, росли, кохали та вмирили люде, з тихою надією, що по тисячах віків на землю зійде світло.

Та ось раз над темним краєм землі небо слабо освітло ся мигаючим, тремтячим світлом. Люде товпили ся на майдані та здивовано питали ся:

— Що се там?

Небо з кождою годиною ставало яснійше. Блакитні

проміні зсувалися по туманах, прорізували хмари й широким світлом заливали небесні простори. Похмурі хмари з острахом клубилися, штовхалися й утікали в далечинь. Все ясніше розливалися по небу побідні проміні. І трепет небуваної радості перебігав по землі.

Пильно вдивлявся в далечинь старий жрець Сатзой. І сказав задумливо:

— Таке світло може бути лише від вічної небесної зорі.

І відповів Теур, учитель розумних, світило науки:

— Але як могла зоря спуститися на землю? Ні ми не маємо шляху до зірні зорі не мають шляху до нас.

А небо ясніло, ясніло. І нараз понад краєм землі блиснула осліплююче-яскраво точка.

— Зоря! Йде зоря!

І в бурхливій радості побігли люде назустріч.

Яскраві, як день, проміні гнали перед собою гнилі тумани. Розірвані, розпатлані, — тумани кидалися й тулилися до землі. А проміні били по них, рвали на шматки та заганяли в землю. Освітила ся й очистила ся далечинь землі. Люде побачили, як широка ся далечинь, скільки вільного простору на землі та скільки братів живе на всі боки від них.

І в буйній радості побігли вони назустріч світлу.

Дорогою тихим кроком ішов Адеїл і високо тримав за промінь зірвану з неба зорю. Він був сам.

Його запитали:

— Де-ж інші?

Відповів уриваним голосом:

— Усі загинули. Промошували шляхи до неба крізь провалля й безодні. І загинули смертю хоробрих.

З радістю товпи народу обступили зореносця. Дівчата обсипали його квітами. Греміли крики захоплення:

Слава Адеїлові! Слава тому, хто приніс світло!

Він увійшов до міста та спинився на майдані й високо в руці держав сіяючу зорю. І по цілмі місті розлила ся радість.

Минули дні.

Як і передтим, ясно сіяла на площі зоря у високо піднесеній руці Адеїла. Але давно вже не було в місті радості. Люде ходили сердиті й похмурі, хто потупивши очі, й старалися не дивитися один на одного. Коли їм доводилося переходити майданом і вони бачили Адеїла, їх очі запалювалися ворожнечею. Не чути було пісень. Не чути було молитов. Замість розігнаних зорею гнилих туманів над містом невидимим туманом згущала ся чорна, понура лютість. Згущала ся, зростала й напружувала ся. І під її гнітом не можна було жити.

І ось з лементом вибігла на площу людина. Палали її очі, обличчя викривило ся від лютости, що розривала її душу. В безглуздім божевіллі вона кричала:

— Геть з зорею, геть з проклятим зореносцем!.. Браття, хіба не душі всіх вас кричать моїми устами: геть з зорею, геть зі світлом, — воно позбавило нас життя й радості! Ми мирно жили серед п'тьми, ми любили наші милі житла, наше супокійне життє. І дивіть ся, — що таке стало ся? Прийшло світло, — і нема вже розради ні в чім. Брудними, бридкими купами стоять тісно коло себе хати. Листя дерев бліді й ховзькі, як шкіра на череві жаби. Подивіть ся на землю, — вона вся покрита кривавим брудом. Звідки ся кров, хто знає? Але вона липне до рук, її запах переслідує нас за їжею й уві сні, він отроє й обезсилює наші покірливі молитви до зір. І ніде нема рятунку від нахабного світла, що скрізь дістаєт ся! Воно вриваєт ся до наших хат і ось ми бачимо: всі вони облипли брудом, бруд вів ся в стіни, затягнув вікна, смердючими купами навалений в кутах. Ми більше не можемо цілувати наших любок: при світлі Адеїлової зорі вони стали бридші від хробаків у могилах: очі їх бліді, як стоноги, м'які тіла покриті плямами й відбивають цвіллю. І один на одного вже не можемо

ми більше дивитися, — не людину ми бачимо перед собою, а наругу над людиною... Кождий наш тасмний крок, кождий скритий рух освітлює неблагане світло... Не можна жити! Геть з зореносцем, хай згине світло!

І підхопили інші:

— Геть! Хай живе п'тьма! Тільки лихо й прокляття приносить людам світло зір... Смерть зореносцеві!

І грізно захвилювала ся товпа. І шаленим ревом старала ся опанити себе, задушити жах перед великою своєю наругою над світлом. І рушила на Адеїла.

Але смертельно-яскраво сіяла зоря в руці зореносця і люде не змогли підійти до нього.

— Браття, стійте! — нараз почув ся голос старого жерця Сатзой. — Тяжкий гріх берете ви на душу, проклинаючи світло! До чого ми молили ся, чим ми живемо, як не світлом? Але й ти, мій сину, — звернув ся він до Адеїла, — й ти вчинив менший гріх тому, що зніс зорю на землю. Правда, великий Брама сказав: „Блаженний, хто пориваєт ся до зір.“ Але засміливі своєю мудрістю люде неправильно зрозуміли слово Того, кого цілий світ шанує. Ученики його учеників розяснили справжнє значіннє темного слова Всеумудрого: до зір людина мусить поривати ся лише помислами, а на землі тьма так само свята, як на небі — світло. І ось сю правду — зневажив ти своїм загорділим розумом. Покай ся же, мій сину, кинь зорю, і нехай запанує на землі колишній мир!

Усміхнув ся Адеїл.

— А ти думаєш, коли я її кину, — мир на землі не загинув уже навіки?

І з жалем відчули люде, що правду сказав Адеїл, що колишній мир не поверне вже ніколи.

Тоді виступив наперед старий Теур, учитель розумних, світило науки.

— Нерозважливо зробив ти, Адеїле, і сам бачиш тепер плоди своєї нерозважливости. По законам природи життє розвиваєт ся помалу. І помалу наближають ся до життя далекі зорі. При їх світлі, яке поступенно зближаєт ся, поступенно перебудовуєт ся й життє. Але ти не захотів чекати. Ти на свій страх зірвав зорю з неба й ясно освітив життє. Що-ж з того вийшло? Ось воно навкруги перед нами, — брудне, злиденне й бридке. Та хіба-ж ми передтим не здогадували ся, що воно таке саме? І хіба в сім було твоє завданнє? Невелика мудрість зірвати з неба зорю й освітити нею бридкість землі. Ні, візьмись за чорну, тяжку працю перебудови життє. Тоді ти побачиш, чи легко очистити його від накопиченого віками бруду, чи можна змити сей бруд хочаб цілим морем самого проміністо-ясного світла. Скільки в сім дитячої недосвідчености! Скільки нерозуміння умовин і законів життє! І ось замість радості ти приніс на землю журбу, замість миру — війну. А ти міг би й тепер можеш бути корисним для життє: розбий зорю, візьми з неї лише невеличкий кусник, а сей кусник освітить життє саме настільки, скільки треба для плодотворної й розумної праці над ним.

І відповів Адеїл:

— Ти вірно сказав, Теуре! Не радість принесла зоря, а журбу, не мир, а війну. Не злого я сподівав ся, коли по стрімких скелях драпав ся до зір, коли довкола мене зривали ся й падали в безодню товариші... Я думав: хоч один з нас осягне мету та принесе на землю зорю. І в яскравім світлі наступить на землі яскраве, ясне життє. Але коли я стояв на майдані, коли я при світлі небесної зорі побачив ваше життє, я зрозумів, які безглузді були мої мрії. Я зрозумів, — світло потрібне для вас лише в недосяжнім небі, щоб поклонити ся йому в святочні хвилини життє. На землі для вас найдорожча з усього п'тьма, щоб ховати ся один від одного, а що головне, тішити ся собою, своїм темним проїдженням цвіллю життєм. Але ще більше ніж передтим відчув я, що не можна жити тим життєм. Кождою краплею

свого кривавого броду, кожною плямою вохкої цвілі воно безустанку лементує до неба... Та проте можу вас потішити: світити моїй зорі недовго. Там, серед далекого неба, висять зорі і світять самі собою. Але, зірвана з неба, знесена на землю зоря може світити, лише відживляючи ся кровю того, хто її держить. Я відчуваю, моє життя, як по гноту, здійсмаєть ся по тілу до зорі та спалюєть ся в ній. Ще трохи, і моє життя згорить зовсім. І не можна нікому передати зорі: вона гасне разом з життям того, хто її несе, й кожний повинен добувати зорю наново. І я до вас звертаю ся, чесні та сміливі серцем. Пізнавши світло, ви вже не захочете жити в п'ятні. Ід'ть же в далеку дорогу й нес'ть сюди нові зорі. Довгий і тяжкий се шлях, але все-таки для вас він буде вже легшим ніж для нас, що перші загинули на н'ім. Стежки промощені, дороги намічені. І ви вернете з зорями, і не зникне більше їх світло на землі. А при не-згасаюч'м їх світлі неможливим стане таке життя, як тепер. Висхнуть багна. Шезнуть чорні тумани. Яскраво зазеленіють дерева. І ті, що тепер шалено кидають ся на зорю, мимовільно візьмуть ся за перебудову життя. Адже і вся їх злоба тепер звідти, що при світлі — вони відчувають се — їм не можна жити так, як вони живуть. І життя стане великим і чистим. І чудесним буде воно при промінисто-яснім світлі зір, відживлюваних нашою кровю. А коли нарешті спустить ся до нас зоряне небо й освітить життя, воно застане людей гідними світла. І тоді вже не треба буде нашої крові для відживлення сього вічного негасаючого світла...

Голос Адейла урвав ся. Останні крапельки крові збігли з блідого обличчя. Зігнули ся коліна зореносця і він упав. Упала разом з ним і зоря. Впала, зашипіла в кривавім бруді й погасла.

Кинула ся з усіх боків чорна п'ятма й замкнула ся понад погаслою зорею. Здійняли ся з землі відживші тумани, заклубили ся в повітрі. І мізерними, несмілими огниками світили ся кризь них на далекім небі далекі, безсилі й безпечні зорі.

Минули роки.

Постарому у вохкій п'ятні родили ся, росли, кохали та вмирали люде. Поколишньому мирним і супокійним здавало ся життя. Але глибока тривога й незадоволеність підчували його в п'ятні. Люде старали ся, але не могли забути того, що освітила коротким своїм світлом яскрава зоря.

Отроєні були колишні тихі радощі. Брехня віла ся у все. Побожно молила ся людина до далекої зорі й починала думати: „А що, як нараз знайдець ся инший божевільний і принесе зорю сюди, до нас?“ І язик зачіпав ся, і побожне буянне заміняло ся в полохливе тремтінне. Батько вчив сина, що в пориванні до зір — життя й щастє людини. І нераз мигала думка: „А ну, як у сина й справді загорить ся змаганне до зоряного неба, і подібно, як він, піде за зорею і принесе її на землю!“ І батько поспішав зясувати синові, що світло, розумієть ся, річ гарна й добра, але нерозумно старати ся звести його на землю. Були такі дурні, й вони без слави загинули, бо не принесли користі життю.

Тогож навчали й жерці. Сеж доказували й вчені. Але намарно виголошували ся сї проповіді. То й знай, поширювали ся чутки, що якийсь молодець, чи якась дівчина втікли з рідного гнізда. Куди? Чи не шляхом, показаним Адейлом? І з жахом відчували люде, що коли знову засіє на землі світло, доведеть ся, хоч-не-хоч, взяти ся нарешті за величезну працю, і не можна буде втікти від неї нікуди.

З неясним стурбуванням вдивляли ся вони до чорної далечі. І здавало ся їм, що понад краєм землі вже починає мигати — щораз ближше — відблиск зір.

В. Вересаєв.

ПСАЛОМ.

Як в Ти, Боже, — і як долітає до Тебе голос наших патріотів, наших поетів і батьків народу і ніжних панів і чумих часописців, які Тебе благать так гаряче, щоб захват полум'ям святим із неба зайнявсь в серцях і душах всього народу і мав його у бій, — тоді, о Боже, мене, вретика й блудного сина, теж вислухай!

Коли такаше годі, хай захват сей закоханих огорне, що люблять ся, як ще діди любились, — добродіїв, що у кружку при шклянці ревуть собі хрипливо: „Ще не вмерла“, і радних міста при гучних нагодах і патріотів з фаху, адвокатів! Запалюй їх, бо се недуже вадить: займесь на хвиличку їх шал і загасне, та й витверезять ся вони із нього, як з пива й меду.

Але нарід, Боже, від захвату такого охороною, як від чуми. Хай се похмільє духа не йде між нарід, Боже!

Гарту дай нам, щоб в собі ми тугі були, як криця, що самоцвітів блисками засяє, а не займесь, не тліє. Лиш солома спалахкотить нараз і марно гине! В холодній, чистій і лискучій криці злотавим відблиском смієть ся сонце, кривавим сльвом полум'їн милоче. І чув б'ль, што лиш ударить в крицю! Хто розпалить її огнем до жару, не можна імити ся її безкарно, бо як у грані криця счервоніє, сама-ж не згине!

Сього гарту, Боже, нам дай, щоб ми тверді були, як криця! а в ми досі як мяке залізо, то бий нас молотом важким невпинно, — нехай тремлять на нас Твої удари і хай хоч так усе, усе відпаде, що в нас не може крицею зостатись! Хай нас бодай будуччина застане твердих, як криця!

Гей, блакитна крице! Як ти кинджал: пробив вороже серце і не згинеш ся, горда! Є мечем ти, снахнеш відразу голову найтвердшу! Гарматою — з грізного горла певно посієш смерть! Ти можеш бути плутом, символом мира — і ножем хірурга, що вилічить, де вирізати мусить, — малим пером, що найрізнійша зброя, бо некрівава.

Гей, блакитна крице! Ціпка, туга ти в сама у собі і лиш на власний гарт у всім здавеш ся, лиш на свій гарт кріпкий, холодний, певний!

Як в Ти, Боже, — і як чуєш, можеш, — то крицею, то крицею зроби нас!

Ян Сватополюк Махар.

Переклав Стас Луцький.

Lux in tenebris...

Єсть край, де по давньому повіррю у лоні скеї спить Барбароса, в повнім міднім озброєнню,—глибокі століття переплали над ним, як Сальца, від рути зеленіша, перепливає над каменем, що його бурі скотили колись з Альп на її дно, розмасне казками.

Єсть край, де над любовним мітом народу зняла спотворено-величній стіни не епітафія генія долота, дивгнена в якімсь Гускулом слави, серед лавру та віщих димів, що течія-ми упадєш на коліна перед натхненим материнством білої руки, яка обіймає дитя, чи, випростувавши ся, стоїш нерухомо десь обіч, замовкаєш у собі весь, аж до глибокого, містичного тремтіння, по істоті такого самого, як музика безодні.

Так в іконостасі собору св. Кирила пречиста Васнецова дивить ся на тебе напружено-передуховленими очима з усіх боків храму, де-б ти не був, чи з висоти хорів глянеш на неї, чи упадєш на коліна перед натхненим материнством білої руки, яка обіймає дитя, чи, випростувавши ся, стоїш нерухомо десь обіч, замовкаєш у собі весь, аж до глибокого, містичного тремтіння, по істоті такого самого, як музика безодні.

Єсть душа річей і наділом її те саме небесне сійво, що в їх творцєви.

То Унтерсберґ, над яким кружляють чорні круки Барбароси й голосить навізаводи з вітрами, гідний свого міту.

Зза три-девятих земель, про які, коли знали тут що, хибав стільки саме, що про Давалягірі або про Нову Івінею,—зза три-девятих гір і рік привезено тут тьману хмару незнамого народу й висипано в чарівну альпєйську долину, обведену довкола верхогіррем, між яким царює чуд-гора, вся з червоного порфіру, як кривавник в перстені Бога.

Побудовано для сього народу сотки деревляних хат, довгих і диковинних, як ковчеги Ноя, з маленькими вікнами під стелею і дверима, відчигненими на всі боки грішного світа. Там поселено тих, що прибули чорними кунями, обведено всю оселю кідьчатим дротом, ах, високо! — а при воротах поставлено жовніра з замерзлими очима, проте, як осминіг, кріпєо чуйного на віддаль. Побудовано ще кілька морських ліхтарень на обводі сеї потопаи нужд, по лїнії дротяного колеса, щоб згори можна слїдити околицю і подїї. Тодї сказано життєв виселеної Волині:

— Йди!

Лише кладовище відміряли за дротами, на волї, на узгіррю біля самих ніг Унтерсберґу, — і коли що для волинського побуту зроблено добре й доглядно, то гроби, копані глибоко й обмисто, та гарнєнькі хрести, непроглядним ланом витягнені в далечинь. Запопадливо здїймають ся там над ними маленькі дахи з дерева та черепиці, щоб дощам не змивати езотичних імен... Туристи, які зубчатою залізничкою доїзджають з Зальцбурґу аж на самий верх Унтерсберґу, щоб, як Гайне в „Подорожі на Гарц“, набратися поезії при пиві, робитимуть запевне знимки з сього міста померших і печальну його красу рознесуть в тисячах листівок по світі. Старий се німецький кубізм,—до всього прикладати геометрію.

Ті знову-ж, що з раннім розвітвом весни снують ся в сніжних одягах по парках всяких смерекових алеї і сміхом полошать золотопері фазани або в сутїнках вечора глядять, як дух гір Рїбецаль запалює по лєдївнигах криваві ватри, — ті будуть ходити також на волинські могилки й крізь далековид в перловій масі оглядатимуть незрозумілі імена й червону китайку, якою тут і там молодий хрест обвито.

Приїде час, і мешканці сеї долини сліз вернуть на зґарища свого краю, а сотки ковчегів, перегнаних від болота, зрубавть, як фїгове дерево з притчі. Тодї волинський побут у Нїдеральмі мов страшна повість над кужілю утратить багато своїх нестерпних рис, кольорит подїй злагідніє, а дїм мерців вище кладовища, світлий і просторий, з рундуком в каміню і гостинно-широкими на античний лад сходами, дасть поле до невірних і неоспорюваних ніким здогадів на тему державної великодушности.

Коли чого багато у волинськїм Нїдеральмі, то доріг для всякого заступництва й порогів для вистоювання. А за входом в перший стрічний барак, коли отямив ся від здовоння і бруду, чорнїшого від ночі, коли вже перемиг на собі перше нестерпне вражінне, стрепенеш ся певно від любого подиву. Шипи, квіти... Правда, їх збив лихий вітер і придавили пелюстки у смітє студенї дощі, але не менш вони не перестали бути собою. Слухай тільки: до тебе заговорила знад якоїсь шитки сама „Сердешна Оксана“,—розсміяла ся сріблом „Козир-дівка“, отєя темнолиця Інгїрїд сходу. Глянь: там ухилиє дерги, почпленої у сволока, хитка й блїда „Маруся“ Основяненка... А ось знову переходить попри тебе з дитятком на руках і мило-проймаюче дивить ся тобі в очі Катерина, безсмертне Шевченкове коханне... Ще й з горішньої причі сповзе зараз зручно, як кіт, хлопчик недоліток, з характеристично, високо та рівно над мислячим чолом підтягим волоссєм, у старовічній семеразї, такїй, як її намальовано на портрєтах Юраша Хмельниченка... Дзвонячи від холоду зубами, підїїде поцікавити ся тобою велетенський дїд-патріарх, з бородою в полє, якби зїїшов з ікони праведний Зосим, хоронитель пасїк, і згадаєш любо схвильованим серцем соняшні повісти Нечуя про баштани в степу, стародавні хутори... А коли ще на добавок попадєть ся тобі назустріч молода молодиця з білою хустою, звязаною хитро довкола русої голови, і в довгїм по колїна, а на грудях відкритім жуванї,— не з парчі та золотешвейної ширинки,— то тобі видасть ся на мить, що бачиш крізь соп гетьманіку Скоропадську в усїй її тихій жіночїй хвалї. Одним словом: з чорних отсїх челюстей глядять мов осїяні червоним сонцем типи часів руїни.

Казка є сентиментом, тому ніч пособляє казці. Суворїй Подїшук, закутаний у свій невідступний кожух і кучму, плєте постолї й оповїдає гень у пізню годину, поки пальці не увянуть і душа також, нїде нечувани, болотяні казки своєї країни. А коли спитати його тоді, як приїде до школи (ще й з другою) за піджаком для сина:

— Так се ваш хлопчик, отсей кудрявенький Явтух Криворучка?

Відповідать напевно з любовю і втїхою, але строго, дуже навіть строго:

— Наш брехуняка, наш.

— Та він у мене дуже гарний оповїдач!—скрикнєте.

— Воно то так,—скажуть,—яє ми постолї плєтем, сюди й туди, сюди й туди, так він казки виплїтає, от що...

Є сїх казок стільки, що Подїшук признає сам,—книга вийшла-б чимала! А дух нашої історїї, бувальщини видний на всїм, не лишєнь у казці, і вражінне від нього не ослабє, — навпаки, все кріпнє.

Сказали були якось то, що волинський селянин найкультурнїший в Европі. Сього погляду не можна збити. Та се річ грубого непорозуміння сказати рівночасно, що він, зіпхнений тепер на саме дно життєвих нестач, стратив почуттє чистоти.

Страз—ні! Саме серед сїх обставин, яєх не поборєш,—виблискує туга за радїстю, яку дає чистота, тим більш трагічним світлом. Тодї, як жадуєть ся на свою незавидну долю, селянин перш усього вкаже на багно долівки, на страховинне лахмітє, на яєім він спить і в яєє одягаєть ся. Тому він не заважаєть ся ні хвилї прадїдним обичасм розстелити гостєви на вогкїм виступнї новєньку скатєртину чи рушник з сїяєливим забором, а потїм попросити його усїсти.

Єсть чимало баракєвих оселє, розсипаних по Австрїї, і шпєльної дїтвори там певне не один десяток тисяч, але щоб школярї носили на науку свої книжки й зошити в чистєнькїй, полотнянїй торбинї, ще й бува, квітєчками розшитїй, дбайливо намїченїй іменем власника, сього нема. А треба знати, що здобуттє кусника нитки стоїть нераз пайку хлїбу нуждаря,—від прання-ж блїля, при обмерзалих люто колодязях, з порубаних рук тєчє кров... Були і є випадки, коли люде за фантом охайного житєа, за спромогу роздїяти ся нічу, за теплу

воду, в якій можна-б помити струджені ноги, їхали в далекі сторони, часто на безприкладний визиск всяких плянтаторів.

І змисл для оздоби життя тим самим не впав, а лише став болюче-гострим, бо ограбленим з спромог заспокоєння. Як воно не було-б, все-таки стінку над шкільним столиком учителя розмаєно наперовими квітками, святими картинками посеред старих, полинялих дефіток, зовсім, як се було в звичаю вдома, де божник, місце на покуті сіяли дитинною пишнотою. Ті дрібні дарунки, вироблювані в мряці й служі бараків, зворушують, і видаєть ся, що їх вартість та сама, що золотих і срібних сердець, приношених чудотворній іконі. А вона у них є тут: се книжка, яка відкриває очі на життя.

Старі хочуть розуміти ціну науки, а молоді розуміють її. Списаний зошит, необдумано кинений між малий народ, дає притоку до неабиякої сутички. Глоять ся, сожки рук тріпочеть ся в повітрі: мені! мені! А щасливий переможець на запит, що за користь йому з сього старого зошита, відповідає, дещу важко, в румянцях втіхи й ніяковости:

— Поміж рядки писатиму.

Дух від стегу, весь в молодих блисках, як архистратиг на малиновім стягови, тут видний всюди, на приповідці, у пісні... Десь там трапить ся шум під ворітьми класи, в якій ще не покинуто науки. Се меншенські школярі, що дождають ся черги на здоровім, бува, альпейським морозі, вкорочують свою свуку тупотом, кашлем, сміхами, дехто навіть цяпочку відхилить двері... Не до вподоби се тим, що по сам чуб зайняті науковим ділом, то котрийсь відважніший за інших (вони всі відважні й щирі...) гукне поза себе:

— Гей, ви там, Запорожці, цитуйте!

— А чого се вони у тебе Запорожці, Оксенюк?!

— Да тому, що за порогом стоять...

Весело так! Вся класа хохоче, а квітки над столиком учителя й собі.

Оксенюк не залишає ще й обяснити:

— Бо то, як у нас весіллє, парубки під порогом дождають ся горівки та й їжі, але їм не виносять нічого, поки кожний не гукне в хату: Пугу! Пугу! Козак з Лугу! Аж тоді-то отсим Запорожцям підносять по чарці та по пирогови.

Встає картина така веселкова на краски й на стрій, що закриєш лице руками, забудеш себе, відлетити в просторонь аж там, де дребезжить в шальнім таночку квітниць жіночих голов у стяжках, чічках, уплітках, де сіла в кутку, в тьманій світлі жіноча доля і, як те вітрове голосінне дібровою, як той дрібненький дощик по берестовім листячку, сумує пісня дружок:

— На добраніч, мамойко, бо вже я йду,
Не зоставляйте вечеройки, бо вже більш не прийду.

Відайте мою вечеройку на сусіди,

Бо я вже лечу з кубелечка на завсідни...

Очуняєш: бруд, стужа... Ватаги обідраних невольників сновигають ся по під вікна...

Баракова церква бідна й мрячна, як вертеп у Вефлеємі або катакомби, се місце скорбних всенародніх міркувань, на яких справляє уми на лад трибун маси учитель. Мороз, як лютий ворог, наступає на світ, вюга постогнує в бовдурі, гододна розпука блудить блудом по білих полях... Багатом розстелюєть ся дорога, шлях, писаний властями на холмську землю — не з поворотом до гнізд, а з тим, як глід, обглоданим комірним у снігових западнях, Бог знає, де й як?

Тіни вічевників колівають ся під чорними маревами церковних сволоків, як зажурені велетні. Голоси хвилюють погрозами, страхом і одушевленнем:

— Лиш би на волю! Лиш би Різдво в рідній сторонці!

Голос здалека:

— Тим, що матимуть змогу вдарити собою на захід сонця, буде там трохи хліба...

— Ті-ж, що стоятимуть у місці або підуть в той бік, де сонце сходить, не перебіють ся крізь єгипетські язви свого часу...

— — О стократ пїддна скибо Данилова! Веселі твої плугатарі вертають до тебе, та не з піснею жайворонка над головами. Танком обідраних страховищ вони брестимуть снігові суторби по холмській рівнині й померших діток лишати муть на шляху воронам. А в різдвяну ніч, повну голодних привидів, вони не стануть кидати куті під стелю старим добрим богам, при червонім саяві смоляних трісок, лише стежитимуть банно в просторах за сею смугою правічних лісів на обрію, де днина кладеть ся на сон, і питатимуть себе:

— Де зоря—хліба?

Тодіж, у тьманій служі поснуть по хатах діти, у голов, байзенько, щоб хто не відняв, книжечка, дарована в неволі, заялжена на красчках і почертана кублами, але здала... А отсих книжечок, благовістників, тисячі на волицьській руїні.

Цитуйте... глядіть...

Знялось сїпуче саяво у тьмі!

Нідеральм.

Катря Гриневичева.

В шпиталі.

(Незнаному братови).

Так... так... так... так...

Ідуть мінути і години

Кудись далеко. Німо, тихо;

Ні брата, друга, ні родини,—

Лиш в серці дзвонить з горем лихо:

Так... так... так...

Широка зала, мов ті сіни

Підземної пустелі-готи;

Кутами вють ся чорні тіни

І кличуть в шумі: де ти, хто ти?..

Ха-ха!..

Листок, відірваний вітрами

У мряках, без живою блиску,

Лежиш тут, а з палкими снами

Покинув матірню коліску.

Далекий світ манив крізь страсти!

І жар і біль топив ся в тобі

І довершивсь: чужі покласти

Не схочуть хрестика на гробі..

Родив ся десь, як світ був п'яний;

Шукав десь воленки для рідних,

Та серед чужинців побідних

Зованеш, зникнеш, все незнаний.

Так... так.

З розбитим мозком і кістками,

Чужий сірома—та безрідний;

Над ліжком табличка з крисками

І з дому зжовклий лист—последний...

Твоє усе... так... так...

На весі дзвонить до безт'ям

Крізь ноці тьму і світло днини.

Так... так... пливуть кудись години —

І стелють рожі на дно ями...

За вулом квилить вітер

І кличе сни давні;

Такі чудні, такі дрібні...

Мороз на шибках пише квіти...

Зелене сіно, втішні діти

Серед пісень спід тисяч літ —

О доле!..

Який таємний, дивний світ!

З півночі гласні грають дзвони...

*Хи-хи, хи-хи... скрилять у грудях стони...
Загарили очі блудом в стелі
І смутки людської пустелі
Сплікалим...*

— „Іде Різдво.

*А в твоїй хаті попіл... збиті двері...
Ніхто не буде в ній сидіти
З тобою при святій вечері,
Бо твої босі, голі діти
Пішли з плачем у жєбри,
А ти зостав—за брамою життя!..*

Мик. Мельник.

Справа миру й національна проблема.

Від першого кроку мирових переговорів поміж Росією та центральними державами в Берестю Литовським вже видно, що національна проблема творитиме осередню та головну точку всієї мирової справи взагалі.

Вже на початку сеї всесвітньої війни національне питання проголошено з боку офіціальних представників обох воюючих таборів одним з провідних мотивів сеї кривавої всеєвропейської катастрофи. Захист малих держав і поневолених народів загалом признала навіть професіональна дипломатія програмовою метою сеї війни. Те, що на початку війни було лише здебільшого махівелєстичною риторикою державних керманців і політичних провідників, свідомо обчисленою на зднання симпатій поневолених народів, — протягом війни набуло першорядного реально-політичного значіння, аж врешті знайшло в большевицькій мировій програмі свій найрадикальніший і найдемократичніший, а поруч з сьм і найприродніший та найраціональніший вислів. Маємо на думці гасло, що вринуло під час війни й потім нишю розцвіло, гасло про „право народів на самоозначенне“.

Заки його точно та ясно сформуовано в большевицькій програмі, мусіло воно насамперед пройти довгий шлях вельми ріжнотипних метаморфоз і розуміння його істоти. А се головню з двох причин. Передовсім тому, що фактично перед 1914 р. ніякого права народів формально не було. Воно існувало лише в звязку з державою, себто фактично право на самоозначенне прислужувало тільки державним націям. Недержавні-ж, себто поневолені народи користувалися більшими чи меншими криками, які кидалися їм (або були силоміць вирвані) з багатого стола пануючих. Во від часу французької революції суверенність признана була властиво тільки державним націям. Поневолені-ж, недержавні народи протягом XIX ст. мусіли вести завзяту боротьбу за поширення сього права національної суверенности на всі народи взагалі, себто передовсім на політично несамостійні. Щойно в часі сеї війни поруч з гаслом „права на самоозначенне народів“ — сю справу поставлено рубом, а національне право яко таке стало ся пекучим і невідложним питанням міжнародньої політики, неминучою передумовиною переходу від воєнного стану Європи та культурного світа взагалі до мирного. Ся обставина, що фактично права народів, яке забезпечувало-б їх певний національний розвиток і поступ, ще не було й нема та що його саме щойно треба точно сформуовувати й певно загарантувати, — на жаль здебільшого нехтуєть ся з очевидною шкодою для поневолених і не менш очевидною користю для пануючих народів.

Бо наслідком сього перші марно затрачують чимало своєї енергії на риторичні — фактично безрезультатні — заяви в обороні сього ще неіснуючого права, тимчасом коли сі останні свідомо надуживають неясности сього питання під правничим оглядом для вейляких крутість і обаламучення перших. А в результаті навкруги сього „права народів“ до революційного виступу російських большевиків було здебільшого „стоянне на місці“, що є другою причиною

довгої та подекуди заплутаної еволюції гасла про самоозначенне народів. Цікаві уваги з приводу сього моменту в справі, яка нас тут цікавить, знаходимо в органі французького синдикалізму: „La Bataille“ (Боротьба), а саме в статі: „Право народів“.

В ній говорить ся про безмежну трагіку сеї війни та про загальну тугу за миром. „А ся пекуча жага за миром — кажеть ся в ній далі — є в звязку з багатьома промовами про воєнні цілі тому, що ніщо не дає людям стільки відваги, як коли їм скажуть ся, чому вони терплять. А що говорить ся громадянам? Їм говорять, що воюють ся за повернення права народів на самоозначенне. Не сумніваємо ся зовсім в добрій волі бесідників, що так промовляють. Але думаємо, що вони допускають ся історичного блуду. Бо право самоозначення народів досі не існує. Перш тому, заки хочемо його привертати, слід було-б подумати про те, щоб його витворити. Се не є ніяка гра словами. Історія від найдавнішої старовини аж по 1914 р. повчає нас про те, що ріжницї між правительствами й народами рішали ся силою. Тимчасом, коли у внутрішнім життю народу поволі утворювало ся право людини, дальше народи між собою узнавали право сильнішого, робили насильства й дожидали від збройної розвязки користи, пімсти та відплати. Коли Людвик XIV добув Штрасбург, він не питав штрасбургських горожан про те, як вони думають. Коли Росія, Прусія й Австрія ділили Польщу, вони мало турбували ся тим, чи се до вподоби Полякам. Ще близшою до нас є доля Єгиптян, загарбаних Англією... Триполітанців, забраних Італією, та Мароканців, перероблених у Французів, бо гармати стріляють дальше ніж примітивні кріси. Таким чином цілі країни переходили з одних рук до других, а в кождім випадку переможений нарід не мав перед собою іншої мети, як щоб відновити свою силу, щоб з більшим успіхом бити ся, на випадок, колиб знову довелось зустріти ся з переможцем.

„Не говоримо-ж тому про повернення права народів. А не сміємо також гадати, що тривкий мир вийде з поправи старої світової карти, як що сю поправу вимусять переможці на переможеним.

„Довга війна змусила людей думати. Своїми розмірами в часі та просторі вона є для них своєрідною нагодою задля домагання права для народів, як для індивідуїв. Ми навіть твердимо, що єдиним засобом, аби сю війну як найскорше скінчити, є відкинення з боку воюючих сторін насилля яко властивого способу та заведення суду народів, котрому предложені були б усі справи, які продовжують війну, а в тім числі й ельзас-лотаринзьке питання. Скорше чи пізніше се станеть ся й було-б безмірно ліпше, щоб се стало ся як найскорше.

„Просямо Рібо (статя була писана на початку літа 1917 р. НВ.) та Вільсона за вибачення. Але коли вони говорять про спільне нове здобутте страчених провінцій, підтримують поєдинок яко властивий засіб. Вони засуджують насильство, щоб в найближшій хвилині його прославлувати, а й колиб право було на їх боці, се не перешкадає, щоб вони говорили мовою, яка не є мовою будущини та яка не сміє бути ані мовою сучасности. Вони хотять утворити союз народів, але роблять заходи, щоб народи були найперше гідні прийняття до сього союзу вже після того, коли будуть полагождені найтяжшї справи без них та, можливо, й проти них...

„Ми знаємо добре, що сеї союз народів, який вже нині уважають можливим, відзеркалюватиме всіх тих, хто проголошує, що ненависть свята, пімста божка, а відплата ідеальне право. Одначе ненависть, пімста й відплата приносять лише знищення та смерть, а саме сього закоштувало людство більше ніж досить. Воно хоче, щоб йому врешті дали засоби до життя.“

Наведена довша цитата зі статі французької часописі цікава не лише тим, що доказує неминучість ясного сформу-

лування й інтернаціональної кодифікації „права народів“, але й тим, що передбачає та констатує вже навіть деякі крутість на ґрунті його розуміння міродатними політично-державними чинниками, що загалом лише ускладнюватиме й гальмуватиме переведення мирової акції в дійсно демократичним і справедливим дусі.

* * *

В інтересі поневоленних і недержавних народів є, щоб гасло „самоозначення народів“, а далі й зміст „права народів“ як найточніше та найповніше з'ясовано й означено. Однак тепер в поодиноких фазах їх метаморфози підкреслював ся здебільшого лише якийсь один момент або їх складова частина. Наслідком сього затемнювали ся подекуди їх суцільний зміст і загальне значіння, що, як про се вже була мова вище, є вельми до вподоби всім явним і таємним ворогам національної еманципації, котрі казуїстично надуживають сих неясностей і неточностей в означенні вище згаданих понять дня, як що не відкритого поборювання вивольнених прямих поневоленних народів, то принаймні замаскованого їх гальмування.

Один з сих лицарів дипломатичної казуїстики, назверх неначе прихильник гасла „самоозначення народів“, але в дійсності таємний його ворог, австрійський міністер заграничних справ, гр. Чернін, зробив в угорській делегації недавно докладну класифікацію ріжноманітного розуміння сього гасла. Він нарахував загалом аж п'ять головних відтінків у його інтерпретації, а до того ще лише в антантськім таборі. Ось вони: 1) право малих держав (Бельгії, Чорногори, Сербії) на їх заховання; 2) право на зєднання народів, незлучених з їх рідною державою та земляками (прилучення австрійських Італійців до Італії, австро-угорських Румунів до Румунії); 3) демократизація недемократичних держав (реформа виборчого закону в Пруссії, угоди між поневоленими й урядом); 4) право держав рішати про долю недержавних народів (отже Австрії про Чехів, Угорщини про Словаків тощо).

Цікаво, що гр. Чернін у своїй вище наведеній класифікації якимсь дивним випадком зовсім поминув одно з найважніших та найпитоміших розумінь гасла про „самоозначення народів“, себто: право несамостійних і поневоленних націй на власну політичну незалежність і державну окремішність.

Він очевидно мусів оминати сей останній спосіб полагоджування національної справи, бо воно суперечило б останній категорії його класифікації й означало б признание міжнародного рішення внутрішньо-державних національних питань, як сього жадає большевицька формула та проти чого категорично й засадничо висловили ся дипломатичні представники центрального державного блоку в Берестю Литовськім.

Отже дуже добре стало ся, що останніми часами з боку поневоленних народів конкретніше з'ясовано їх національно-політичні домагання, через що заразом і саме гасло „самоозначення народів“ набуло виразнішого та яснішого змісту.

Під сим оглядом неабияке значіння мають відомі майові (з 1917 р.) державно-правні заяви австрійських поневоленних народів, а передовсім чеська, українська й південно-славянська. Далі чимало причинили ся до теоретично-ідеологічного вияснення та поглиблення сеї справи заяви соціалістичних партій поневоленних і недержавних народів, предложені скандинавсько-голяндському комітетові у Стокгольмі. Серед них звертає увагу меморіал австро-української делегації, в яким докладно та засадничо розяснені поняття права народів на самоозначення, а далі практично приложено його теоретичну інтерпретацію до поодиноких національних і державних справ у звязку з війною та майбутньою мировою конференцією (Пор. IV—XII уступи згаданого меморіалу).

Реально-політичне значіння сих останніх подекуди обмежено через те, що не доставало їм тої державної санкції, яка дотепер була рішаючою та міродатною при полагоджуванню національних справ. Під сим оглядом щасливіші були російські большевики, котрим вдало ся заховати державну керму в свої руки й таким робом здобути реальний засіб для переведення та здійснення своїх ідеологічних і теоретичних передумов щодо національної проблеми. І треба віддати їм справедливість, що ставши у власти, вони не лише що не пішли на компроміс зі своєю радикально-демократичною ідеологією, але навпаки єю останню в усій її безкомпромисовій ясності положили в основу своєї мирової акції, яку конкретно розпочали берестьськими переговорами.

Взагалі всі заходи большевиків у сім напрямі відзначають ся майже класичною ясністю, яка не допускає ніяких казуїстичних крутість і вивертів, що такі характеристичні та досі сливе неминучі на ґрунті національних відносин. Можна сказати, що заслугою большевиків революційний демократизм врешті очищено від первородного гріха — державного протинаціонального централізму, сеї фатальної спадщини по великій французькій революції. Яко зразок їх простолінійності в розумінню національної проблеми можна навести большевицьке розяснення дуже гнучкого, а тому вельми надуживаного поняття анексії.

Після своєї падолистої побіди вони дали таке суто-демократичне означення сього досі спірного поняття: „Під назвою анексії або безправного присвоєння країни розуміє влада з огляду на правну свідомість демократії взагалі, а робітничої зокрема яку будь анексією малого слабого народу з боку великої сильної держави без згоди сього народу та без огляду на ступінь його цивілізації й географічного положення в Європі або в країнах на другім березі океану. В разі, коли населення якої держави силою придержуєть ся і коли йому проти його волі, висловленої або в пресі або на національних зборах, або через постанови партії чи врешті через бунт і повстання проти поневоликів заперечуєть ся право загального плебісциту, далі, коли анектуючі держави противлять ся відкликати военні гарнізони й не признають населенню права утворити власний політичний лад, такий стан річей є анексією, себто протиправним присвоєнням. Правительство є тої думки, що продовжування війни з метою, щоб слабі й поневолені народи були розділені між багатими й сильними, є великим злочином проти людства“.

Се добра відповідь всім тим псевдодемократам і замаскованим імперіалістам соціалістично-ліберального сорту, котрі лютують назверх проти анексії, але в дійсності боронять її під фітовим листком реанексії або якогось подібного фарисейського крутіства. Сея сама ясність характеризує основні дві точки: 3) та 4) большевицької мирової програми щодо національної справи. Ось вони: 3) Національним громадам, які перед війною не були самостійні, запоручуєть ся можливість полагодження справи своєї приналежності до тої чи иншої держави або в дусі власної державности через плебісцит. Сей плебісцит мусить відбутися таким робом, щоб запевнено повну незалежність подавання голосів всьому населенню відносно країни, як і евакуованим і втікачам. 4) Що торкаєть ся країн з мішаним населенням під національним оглядом, право меншостей загарантовуєть ся спеціальним законом, котрий запоручує самостійність національної культури, а як що се практично можливе, то й автономну управу. В сих двох точках большевицької мирової програми маємо цікаву спробу юридичної кодифікації національного права.

Як що полагодження національної справи має бути переведене в усій її величезній обсязі та в усій її важній великій складності, вище наведені дві тези мали б стати ся інтернаціонально-обовязуючими нормами майбутнього національного права, яке саме народжуєть ся, через що врешті обмежено б довільну гнучкість поняття „права на самоозна-“

чення народів", а поруч з тим й унеможливлено-б дотеперішню анархію та сваволю в державно-національних відносинах. Одначе реальне переведення сього не буде такою легкою справою, якби се могло здавати ся на основі того, що говорить ся та пишеть ся про се, словом на основі, як що можна так висловити ся, фразеологічного максималізму й риторичного захоплення. Не слід забувати, що в практичній політиці на жаль досі ще вельми мало зобов'язує теоретичний постуляторизм та принципіальна витриманість взагалі. А саме у відношенні до національної справи ся різниця поміж політичною теорією та практикою величезна, така, що тяжко буде збудувати міцний міст через сю безодню між словами та вчинками в національній устрою.

Проти нового та справедливого полагодження національної справи змобілізують ся всі злі сили старого занепадаючого світу та його повільного думання. На останню оборону твердині національного фєвдалізму солідарно піде до нападу все: державне глитаєство з молохом суверенности на чолі, національний імперіалізм з усіма своїми атрибутами в роді „історичного права“, національного „стану посідання“, територіального фетишизму і т. ин. Державний абсолютизм, сей ненаситний коханець status quo ante, знайде явну чи таємну піддержку серед пануючих народів-патриціїв. Офіційна дипломатія, що боронить анахроністичного престижу державної суверенности, черпає інтелектуальну підмогу з „націоналістичних“ писань захланної демократії державно-пануючих народів. У сій рішучій і останній боротьбі народи плебейці матимуть проти себе не лише правительства й т. зв. офіційні сфери, але й переважну більшість загалу пануючих народів, захоплену національно-фєвдалісними пересудами й національним імперіалізмом.

Через все се разом справа миру вельми ускладняєт ся, наскільки розходить ся про справедливе та для всіх однакове полагодження національних спірних питань. Отже не диво, що гр. Чернін від імени центрального бльоку застеріг ся проти 3 й 4 точки большевицької програми. Було-б дивом і очевидним фарисейством, колиб почвірний союз їх прийняв. Сих точок не прийме й антанта, наскільки розходиться ся про приложення їх до її національних справ. Щодо сього — вона зійдеться ся з центральними державами в тім, що національні справи, принаймні у себе вдома — мають полагоджувати ся внутрішньо-державним конституційним шляхом, а не на міжнароднім форумі.

Словом, в рямах старої державности з її ідопоклонством перед фетишем абсолютистичної суверенности держави — справедливе й демократичне полагодження національної проблеми в усім її обсязі — не можливе. Й тому визвольнополітичні прямування поневоленних народів з очевидними державно-самостійницькими аспіраціями, а далі радикальна большевицька формула державно-політичної еманципації несамотійних народів фактично означає кризу дотеперішньої державности. Очевидна річ, що в старі державні форми не можна вложити незалежного та самостійного політичного буття всіх поневоленних народів. Отже ситуація на перший погляд безвихідна. Одначе так не є. Є з неї вихід. Треба витворити нові форми майбутньої державности, в яких могли-б вільно розвинути ся всі різноманітні парости національного життя. Федерація і автономізм — ось підвалини сеї завтрішньої державности. На засадах фєдералізму й автономізму з узглядненнем багатой різноманітности національних, географічних і економічних відносин — можна збудувати нову Європу, визволена з кайдан національного утиску, забезпечуючи всім її народам вільний та всесторонній розвиток.

Отже запитуємо, де є справжня європейська демократія, вільна від національних пересудів і націоналістичного атавізму, котра-б могла зєдинити ся до рішучого бою проти захопленої державности вчорашнього дня? Серед пануючих народів її дуже мало. Але навіть і демократія поневоленних народів нескрізь і неповні визволена з нетр старо-державного колтунства.

Ось чому тяжко ще передбачити, як скінчить ся боротьба старого світа з молодим за нові майбутні форми державно-національного будівництва та життя? Ось чому мусимо побоювати ся, що якимсь компромісом, а не повною побідою нового над старим скінчить ся большевицька спроба радикального розв'язання національної справи. Ось чому можливо, що майбутній мир не всім поневоленим народам дасть нову свободу. За багато ще є старого навіть в тім, що назверх виступає та головно балакає поновому.

Можливо, що сї наші висновки за песимістичні. І ми були б вельми раді, колиб найблизша будуччина їх уцерьт повалила: колиб нове справді перемогло старе, а на руїнах скривавленої та сплюндрованої Європи народила ся нова й молода Європа без якої будь спадщини чи спомину про старий утиск і поневолення.

Якби не було, але майбутнє мірове полагодження національної проблеми, коли навіть і не принесе повного визволення кріпацьких народів, все-ж-таки означатиме великий крок наперед на шляху до здійснення національної справедливости та завершення національної еманципації.

Н. В.

Українська Народня Республіка й мірова справа.

Становище Ради в справі миру.

Справа миру була предметом засідання Малої Ради 4 грудня. Відкрив його проф. М. Грушевський й повідомленням, що попереднього дня прислав головнокомандуючий румунським фронтом телеграму Ц. У. Раді, що він в порозумінню з румунським правительством приневолений розпочати мірові переговори з ворогом і просить Раду прислати свого представника для участі в сих переговорах. Геронович (у.с.д.) жадав, щоб перемир'я на румунським і південно-західнім фронтах проголошено від Української Республіки й щоб опісля довести справу до кінця, до заключення миру. Українська Народня Республіка повинна взяти справу миру в свої руки яко незалежна держава, повідомляючи про се раду народніх комісарів яко великоруську владу, а також воюючі держави й союзників. Ранійше Україна підчеркувала все свій зв'язок з Росією. Та перемири, які зайшли, розв'язали руки Українцям і тепер Україна повинна уважати себе самостійною, незалежною державою, довівши своє національне самоозначення до повного кінця. Через голови воюючих Україна повинна звернути ся до демократичних сил Європи з прошеннєм помогти їй стати вповні суверенною. Краще вмерти ніж не досягнути сього.

Чечель (у.с.р.) зазначив, що перемир'я і мир треба робити від імени Української Народньої Республіки. Тому треба стати на становищі зовсім незалежної держави. Кушнір (у.с.ф.) заявив, що його фракція звертаєт ся з пропозицією до демократії західної Європи, щоб заключено не окремий, а загальнолюдський мир. На окремий мир бесідник не годить ся. Ткаченко (у.с.д., генеральний секретарь справедливости) сказав, що українська соціалдемократія все домагаєт ся миру, але на перешкодї стояло російське правительство. Треба приступити до конкретних умов миру.

Шац (об. жид. соц. роб. п.) домагаєт ся, щоб Ц. Рада санкціонувала перемир'я і приступила до утворення російської влади, котра була-б правосильна заключити мир. Шраг (у.с.р.) підчеркнув, що нема центральної фєдеративної влади, тому мир повинна взяти негайно в свої руки Рада. Бесідник відчитав резолюцію українських соціалістів-революціонерів, в якій запропонував рахувати ся з радою народніх комісарів яко з фактичною владою великоруського центра, домагаєт ся утворення однородно-соціалістичної фєдеративної правительственої ради, а тимчасом вислати представників для переговорів у справі перемир'я.

Потім Скловський від російських соціалістів-революціонерів, Гольдельман від поалей-ціону й Балабанов від російських соціалдемократів і Бунду то домагалися виявлення становища Ген. Секретаріату, то протестували проти окремого миру.

При загальній уазі виступив з короткою промовою предсідатель Ген. Секретаріату В. Винниченко. Зазначив, що Ген. Секретаріат констатує з великим задоволенням, що позиція українських провідних партій в нічім не розходить ся з думкою Ген. Секретаріату. Справа мира не терпить відложення. Ми повинні вести справу миру від імени Української Народньої Республіки й вислати своїх представників на румунський і південно-західний фронт для переговорів над перемиррем. Рівночасно необхідно повідомити про се Французів і Англіїців, котрі сьогодні акредитували до нас посла (Оплески). Генер. Секретаріат признає необхідним порозуміти ся з тими організаціями, які ведуть переговори в справі миру на інших фронтах. Рада комісарів має велике значінне в народніх масах і Ген. Секретаріат повинен з тим рахувати ся. Але ми не уважаємо ради народніх комісарів правительством усієї російської республіки. Справу загального миру повинна вести та власть, котра буде зорганізована з представників усіх демократичних партій при участі представників від краєвих правительств. А тому необхідно негайно приступити до організації правительства — однородно-соціалістичного, федеративного характеру... Справа миру — дуже важна й серйозна, вона захоплює інтереси не тільки України. Необхідно зараз приступити до вироблення програми миру. Ся програма не повинна різнити ся від тої програми, яку вже одобрила вся революційна демократія... Необхідно негайно за одобренням Малої Ради вступити в переговори з союзниками радіотелеграфом... Офіційно заявляє, що до Ген. Секретаріату не прийшла жадна пропозиція від союзних держав узяти на себе ініціативу переговорів у справі перемирря або миру.

Після того Темкин (Бунд) предложив від меншостей резолюцію, в якій стверджував необхідність вислати представників на румунський і південно-західний фронт для заключення перемирря в порозумінню з союзниками, негайно приступити до утворення центральної влади, одинок правою для переговорів у справі миру, й приступити до тимчасового вироблення умов демократичного миру для предложення на розгляд Ц. Ради й союзників.

Пісоцький предложив таку резолюцію, прийняту вже українськими соціалдемократами й соціалістами-революціонерами на фракційних нарадах:

„Від імени Української Народньої Республіки Українська Центральна Рада признає необхідним негайно приступити до перемирря, повідомивши про се одночасно союзні держави. Веручи під увагу: 1) що справу мира від імени всієї російської республіки може вести тільки центральний орган соціалістичної федеративної влади, 2) що проби утворення такої влади досі не вдали ся, 3) що при теперішніх обставинах таку владу можна утворити тільки в процесі здійснення миру, 4) що інші шляхи утворення такої влади можуть затягнути справу мира й пошкодити їй, — Українська Центральна Рада приступає до активного здійснення миру. Сим виповняє У. Ц. Рада здавна висловлену волю українського народу й уже нераз ухвалені нею постанови про негайний мир, в чім досі ставило нам перешкоди тимчасове правительство. Тому У. Ц. Рада постановляє: 1) післати представників від Генерального Секретаріату на румунський і південно-західний фронти для ведення переговорів у справі перемирря; 2) звернути ся зараз від імени Української Народньої Республіки, як до союзних, так і до ворожих держав з пропозицією почати мирові переговори, повідомляючи про се неутральні держави; 3) рівночасно повідомити про се раду народніх комісарів і правительства інших республік Росії для координування ведення сеї справи; 4) заразом Ц. Рада приступає до негайного вироблення програми мира для предложення її від імени Української Народ-

ньої Республіки народам Росії, а також союзним і ворожим державам як основи для переговорів. Українська Центральна Рада закликає всі народи Росії взяти в сих переговорах як найдіяльнійшу участь“.

За резолюцією національних меншостей було 8 голосів, за резолюцією українських партій 29. На полуднево-західний фронт відслано товариша секретаря внутрішніх справ І. Краськовського й кап. Удовиченка, а на румунський члена Малої Ради Любінського та члена У. Ц. В. Комітету Левицького.

Утворенне єдиного українського фронту для забезпечення корисних умов миру.

На засіданні Ген. Секретаріату 6 грудня обговорювано справу утворення єдиного українського фронту й по обговоренню прийнято таку постанову: „Події, які відбували ся в квартирі головнокомандуючого, нарушили оперативний звязок фронтів, що грозить небезпекою українській території з огляду на всякі можливости до підписання умов миру включно. Переговори в справі перемирря, які почали ся, вимагають об'єднання і координування сеї справи на цілім українським фронті та його суцільности для збереження умов перемирря обома воюючими сторонами. При збереженню сього можна дійсно захистити всю територію Української Народньої Республіки. Тому Ген. Секретаріат проголошує південно-західний і румунський фронти за єдиний український фронт, входячи щодо румунського фронту в порозумінне з румунським правительством і автономною Молдавією, і ставить сей єдиний фронт в усім обемі його робіт і завдань під свій провід, про що повідомляє квартиру верховного головнокомандуючого для координування роботи українського фронту з иншими фронтами російської республіки. Полишаючи наразі розділ українського фронту на дві частини, як се було досі, Ген. Секретаріат приступає рівночасно до розроблення форм тіснішого контакту між штабами південно-західного й румунського фронтів. У звязку з тим Ген. Секретаріат уважає необхідним існування окремих комісарів при тих штабах з представників військових організацій, рад і комісарів. Рівночасно виповняючи давніші бажання українського народу всіма своїми силами захищати свій фронт, Ген. Секретаріат повідомляє всі українські військові частини на всіх фронтах, що він робить заходи для переведення українських частин інших фронтів на український фронт, рахуючи ся з загальним положенням фронтів. Усі неукраїнські частини на українським фронті повинні знати, що оборона українського фронту охоронає також і єдинство всього фронту всієї Росії й дає можливість провести мир в користь всіх народів Росії. Тому неукраїнські військові частини обовязані виповнити совісно й чесно свої обовязки супроти охорони українського фронту, бо загальна охорона сього фронту захищає загальні інтереси народів усієї Росії. В сій загальній роботі для охорони всього фронту бере участь дружна і союзна румунська армія і частини молдавських військ. Проголошуючи перемирре на українським фронті іменем Української Народньої Республіки, Ген. Секретаріат уважає необхідним дальшу роботу в справі негайного заключення миру вести в порозумінню з союзними державами“.

Для контролі большевицьких переговорів у Берестю Литовським делегувала Центральна Українська Рада трьох делегатів, між ними Любінського (члена Ц. У. Ради, нап. рев.). З вісток ріжних часописей і низже подапої поти Г. С. до воюючих і неутральних держав виходить, що Любінський прибув до Берестя незалежно від делегації петроградської ради народніх комісарів. Між Любінським і делегацією ради народніх комісарів виникли тертя з причини, що Росіяне поспішили без участі Українців зробити перемирре. Любінський відмовив делегації ради народніх комісарів права говорити в справі перемирря і миру іменем цілої бувшої Росії. Діставши поту Ген. Секретаріату, Любінський відїхав до Кієва.

Нота Ген. Секретаріату Української Народньої Республіки і до воюючих неутральних держав у справі миру.

„Генеральний Секретаріат подає отсим до відома всім неутральним і воюючим державам отсе“.

Третім універсалом У. Ц. Ради з дня 20/XI 1917 р. проголошено Українську Народну Республіку. Сим актом поставлено її в інтернаціональне положення. Українська Народна Республіка змагає до створення федеративної злуки всіх республік, які повстали на землі давнього російського цїсарства. Аж до часу, коли в Росії буде установлене федеративне правитель-ство й аж поки міжнародне заступництво буде розділене між правительством федеративної республіки та правительством України, вступає Українська Республіка зі своїм правительством І. Секретаріатом на дорогу самостійних міжнародніх взаємин.

В звязку з тим уважає І. Секретаріат за необхідне вияснити всім державам і народам світа становище Української Народної Республіки до мирових переговорів, які в найблизших днях розпочнуть ся в Берестю Литовським між представниками ради народніх комісарів і державами, що ведуть війну з Росією. Ми маємо непорушне переконання, що теперішня війна є найбільшим нещастем усіх держав, для того від дня проголошення Української Народної Республіки вступили ми на шлях діяльної мирної політики.

Тому, що в третім універсалі проголошено необхідність негайно заключити мир, постановила також Ц. Рада прилучити ся до перемирря. Для того післано на полуднево-західний і румунський фронт відпоручників Ген. Секретаріату. Обидва фронти злучені тепер в один український фронт під кермою правительства Української Народної Республіки.

Рівночасно поручила Ц. Рада І. Секретаріатові повідомити союзників про факт ведення мирових переговорів і се поручення І. Секретаріат в свій час виконав.

Коли рада народніх комісарів за згодою правительств держав, що воюють проти Росії, підняла переговори на всіх фронтах Росії про перемирря, вислав І. Секретаріат своїх заступників до Берестя Литовського для контролі й інформацій. Притім уважає І. Секретаріат за необхідне звернути увагу на те, що заступники ради народніх комісарів, хоча були повідомлені про те, що відпоручники Українського Правительства мають приїхати для участі в переговорах, — заключили самостійно загальне перемирря без усякого порозуміння з правительством Української Народної Республіки. Але тепер, коли рада народніх комісарів на основі останньої точки умови про загальне перемирря почала в Берестю Литовським мирові переговори з правительствами Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини й Болгарії, заявляє І. Секретаріат іменем Української Народної Республіки:

1. Ціла демократія української держави змагає до світового мира — до загального мира поміж усіма державами, що тепер ведуть війну.

2. Мир, заключений поміж усіма державами, повинен усім, павіть найменшим народам в кожній державі, забезпечити свободу народоправного самоозначення.

3. Для уможливлення справдішнього вирівнання долі народів треба установити відповідні гарантії.

4. Через те заборів, т. зв. насильного прилучення або передачі поодинових земель без згоди населення не можна допустити.

5. Так само зі становища робочих клас всіх країв виключені всякі контрибуції в якій небудь формі.

6. Малі народи й держави, що потерпіли через війну, повинні дістати матеріальну поміч на основі принципів, вироблених на конгресах.

7. Українська Народна Республіка має тепер на своїй землі власний український фронт і виступає самостійно в міжнародніх справах через своє правительство, яке заступає інтереси українського народу. Воно повинно також брати участь в мирових переговорах, конференціях і зїздах на рівні з усіма іншими державами.

8. Власть ради народніх комісарів не простягає ся на цілу Росію, а зокрема не простягає ся на Українську Республіку. Для того також мир, який хоче заключити Росія зі своїми противниками, може тільки тоді бути важний для

Української Республіки, коли його умови прийме й підпише правительство Української Народної Республіки.

9. Мир в імені цілої Росії може заключити тільки таке правительство (до того федеративне), яке буде утворене всіма республіками й державно зорганізованими областями Росії. Колиби такого правительства не вдало ся утворити в найблизшим часі, тоді тільки злучені правительства всіх тих республік і областей можуть заключити такий мир.

У. І. Секретаріат держить ся твердо принципу загального народоправного мира та змагає прискорити його заключення. Признає велике значіння всіх змагань, щоб такий мир здійснити, уважає за необхідне, щоб його заступники брали участь в переговорах в Берестю Литовським, і рівночасно бажає, щоб справу мира завершено на міжнароднім зїзді, на який українське правительство запрошує всі воюючі держави.

Голова І. Секретаріату **В о л о д и м и р В и н н и ч е н к о**.
Генеральний секретарь для міжнародніх справ **О л е к с а Ш у л ь г и н**.

Відповідь почвірного союзу на ноту Г. Секретаріату.

На сю ноту одержало Українське Правительство таку телеграфічну відповідь:

„До Президента І. Секретаріату Винниченка й секретаря для міжнародніх справ Шульгина. Київ.

Нота І. Секретаріату Української Народної Республіки до всіх воюючих і неутральних держав означає яко безумовно потрібне, щоб представники Української Народної Республіки взяли участь в переговорах в Берестю Литовським.

Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія й Туреччина привязують вартість до того, щоб зазначити, що вони готові повитати уповновласнених представників Української Народної Республіки з участю в мирових переговорах у Берестю Литовським.

При сїм вони зазначають, що вони радо були-б повітали таких уповновласнених представників також при переговорах при заключенню перемирря.

Бересте Литовське, 26 грудня 1917 р. Уповноважені, делегати чотирьох союзних держав: фон Кільман за Німеччину, гр. Чернін за Австро-Угорщину, Попов за Болгарію, Мессімі Бей за Туреччину“.

До мирових переговорів.

Петроградська телеграфічна агенція повідомляє, що 30 грудня відбула ся в Петрограді мирова демонстрація, яка тривала від 10 год. перед полуднем до 5 год. по полудні та в якій взяло участь багато робітників, салдатів і матросів. В сїй маніфестації взяли участь також петроградські Українці.

Пресове бюро петроградського комісаріату заграничних справ доносить під датою 30 грудня: Німецька делегація в Берестю Литовським предложила російській делегації акт з докладним представленням німецьких умов миру. Німецьке правительство висловлює в сїм акті переконання, що народні маси в Курляндії, Польщі, Литві й частинах Естляндії та Лівондії висловили ся вже за політичну самостійність і що російське правительство, яке стоїть на точці погляду права вільного самоозначення націй, признає се висловом волі польського, литовського й лотиського народів. Російська делегація відповіла на се, що вона не може признати такого обявлення волі народів, яке стало ся під давленням воєнного стану. Рада народніх комісарів прийняла до відома німецьку заяву й одобрива та точку погляду російської делегації.

Перервані 28 грудня мирові переговори в Берестю Литовським мали розпочати ся знову 4 січня. Делегації почвірного союзу виїхали туди попереднього дня. Прибула до Берестя також делегація Української Республіки в складі чотирьох членів, якими є члени Української Центральної Ради та всеросійських Установчих Зборів — М. Левицький, М. Любінський, М. Полозов і А. Севрюк. Інші члени делегації та її

провідник мають прибути. Делегати України мають уповноваження від правительства Української Народної Республіки провадити мирові переговори.

Часописи доносять, що голова російської делегації вислав 3 січня з Петрограду представникам почв'їрного союзу в Берестю Литовським телеграму, в якій він, покликаючи ся на постанову правительства російської республіки, пропонує продовжувати мирові переговори в якійсь нейтральній державі. На се представники чотирьох союзних держав відповіли телеграфічно 4 січня панови Йоффе, що вони відхиляють кожду зміну місця переговорів, бо обов'язуючо було умовлено розпочати знову мирові переговори 5 січня в Берестю Литовським.

В справі домагання російської делегації про зміну місця переговорів німецький канцлер гр. Гертлінг говорив у головній комісії Райхстагу таке: „Вже раніше російське правительство заявляло кілька разів протягом переговорів бажання, щоб мирові переговори з Берестя Литовського перенести до якогось нейтрального міста, напр. до Стокгольму. Тепер теж саме запропоновано виразнійше. Російське правительство пропонує перенести переговори з Берестя Литовського до Стокгольму. Ми не можемо полишити Росіянам вказувати нам, де ми повинні провадити далі мирові переговори. Перенесення переговорів до Стокгольму зустріло ся-б з незвичайно великими труднощами. Я хочу навести лише одну трудність, а саме, що безпосереднє получення, яке делегації мусять мати з їх столицями Берліном, Віднем, Софією, Константинополем і Петроградом і яке вже наладжено й добре функціонує в Берестю Литовським,—в Стокгольмі стрінудо-б великі труднощі. До сього прилучається ся побоявання, що в Стокгольмі був би ґрунт для заходів антанті сіяти недовірс між російським правительством і його представниками та нами. Тому я доручив державному секретареві Кільманови відхилити сю пропозицію. Тимчасом до Берестя Литовського прибули представники України й не яко річознавці, а з уповноваженнями провадити переговори. Ми будемо з представниками України зовсім спокійно провадити переговори далі“.

Далі Гертлінг заявив на комісії Райхстагу, що по донесенням з Петрограду російське правительство не може згодити ся на 1 й 2 точку німецької пропозиції. Сі обидві точки відносять ся до способів опущення окупованих земель і переведення на них народнього голосування. В російській пресі закидають центральним державам, що в сих точках виступає їх невольність, з якою вони хотять позбутися російського признання права націй на самоозначення. Гертлінг відкидає „сі інсинуації“ та заявляє, що причиною тих точок мирових пропозицій є лише практичні огляди та що Німці від них не відступлять.

У відповідь на заяву делегації почв'їрного союзу про неможливість перенесення мирових переговорів з Берестя Литовського до иншого міста російська делегація зателеграфувала дня 5 січня, що з огляду на прихід делегації почв'їрного союзу до Берестя Литовського виїжджають туди й російські делегати з Троцьким на чолі.

Віденські німецькі часописи з 5 січня подають в телеграмах з Берліна, що в Берестю Литовським з делегацією Української Народної Республіки ведуть ся мирові переговори й мають успішний перебіг.

Війна між Україною і Московщиною.

За „Робітничою Газетою“, „Нашимъ Вѣкомъ“ (давньою „Рѣчью“) і инш. російськими часописями подаємо жмут відомостей про причини й перебіг війни між Україною і петроградським правительством большевиків та їх військами. Загальний погляд на ситуацію дає промова годови Генерального Секретаріату України на Малій Раді.

Винниченко про большевиків. 15 грудня на засіданню Малої Ради з великою промовою виступив председатель Генерального Секретаріату В. Винниченко. Він пояснив розброєння

військ большевицькою агітацією в тих частинах. До своїх звичайних демогогічних гасел большевики на Україні додали ще одно гасло: знищення Української Народної Республіки. В Петрограді большевики могли поконати тимчасове правительство, але тут на Україні вони завели ся в рахунках. Генеральний Секретаріат має і силу і иншу позицію, як мало тимчасове правительство. І тому в Київі переміг той, у кого більше сили. Коли Секретаріат признав се потрібним, він без проливу крови розброїв ті військові частини, котрі виступали проти української революційної демократії і Центральної Ради. Страти понесли тільки ми в особі одного битого козака й чотирьох ранених.

Далі оповів Винниченко, як відбуло ся розброєння: Большевики здавали ся покірно, видавали зброю тому, що відчували свою безсильність. Всі ті чутки, буцім-то ми вивозили розброєних трохи не голими, голодними, се неправда, того не було, їх везуть в звичайних для ешелонів вагонах, одягненими й накармленими. Ніяких насильств над розброєними нема. Переходячи до висловлених большевиками обвинувачень Ради в контр-революційності, Винниченко сказав, що Секретаріат не веде ніяких тасмних переговорів, а відерито стоїть на принципі утворення загально-російської соціалістично-федеративної влади; ми ведемо в справі сього переговори з правительствами всіх державних областей: Дону, Петрограду, Бесарабії, Білоруси, Криму, Сибіру й инших. Перепущення через Україну військ тих націй, які сьгодні самоозначають ся, ми будемо допускати, як допускаєть ся в инших областях перенесення наших військ, які їдуть на Україну. Та стоячи на ґрунті строгої нейтральності, ми не будемо перепускати большевицьких військ для братовійчої війни на Дону. Що торкаєть ся влади, ми прийняли дві делегації від Кубані й Дону з Полуднево-східним Союзом. Умови наших переговорів, аби не було жадних репресій у відношенню, до кого-б то не було, й охорона свобод. Влада повинна бути однородно-соціалістична й федеративна. Вислано ноти й иншим краєвим правительствам, але відповіді поки-що нема.

Всеросійські Установчі Збори обов'язково повинні відбутися. Але в Петрограді та в Москві народні комісари втворили умови, які роблять працю Установчих Зборів неможливою. Їх можуть розігнати. Криленко вже розсидає про се телеграму до армії. Краще було-б для Установчих Зборів вибрати инше місце. Одначе не на Україні. Але колиб Центральна Рада одобрива проєкт перенесення Установчих Зборів на Україну, Генеральний Секретаріат обставив би роботу Установчих Зборів, як тільки був би в силах. Сею справою треба серіозно зайняти ся. Агітація большевиків схильєть ся до того, щоб признавало ся тільки те, що скажуть вони, Москалі, а ми їм відповімо: Ні! На Україні має силу тільки українське слово! (Шумні довгі оплески). Ми не позволимо дістати ся в наш край реакції й анархії. Ми ведемо свою лінію і доведемо її до кінця (Шумні оплески). Большевики своїм чоботом пробують затоптати український рух і затагнути нас в своє гниле петроградське болото.

Хай вони, большевики, знають, що вони руйнують не тільки Росію, але й себе. Ми більше думаємо про інтереси всієї Росії ніж большевики. Ізза своїх утопічних мрій вони руйнують Росію на всіх полях — економічнім, фінансовім. І се стало вже показувати ся, стало ясним, що чисто ідейний ґрунт усуваєть ся зпід большевиків. Вони грязнуть в гнилім болоті й, потоплюючи, хапають ся за різні тверді предмети, в тім числі й поперед усього — за армію. Вони пробували дати армії все, чого вона хоче. Але й тут вони не порахували ся з своїми силами та спіткнули ся, коли справа миру зіткнула ся з дійсністю. І симпатії армії до большевиків незабаром пропадуть. Рятуючи себе, большевики розпалюють пристрасти мас. Ми післали до Берестя своїх делегатів контролювати та провірювати вчинки большевиків. Коли знайде потреба, ми протестуватимемо проти соромних і недопустимих для Росії вчинків.

Самі події в Києві й інших містах, а також на фронті представляють ся так:

В Києві вночі на 13 грудня на розпорядок української військової влади роззброєно всі по большевицьки настроєні військові частини: третій авіаційний парк, п'ятий авіаційний парк, понтонний батальйон, першу запасну гірську батарею, задійпровську тяжку артилерію й інші. Роззброєні частини розпущено до дому. Противив ся роззброєнню тільки третій авіаційний парк, між ним і салдатами богданівцями прийшло до сутички. Були ранені. У роззброєних взяли дуже багато зброї. Багато зброї взяли також з арсеналу й артилерійського складу. Сі частини роззброєно з огляду на відомости, які одержала українська військова влада про те, що большевики приготували збройний виступ у Києві.

Большевики хотіли відповісти Раді на роззброєння большевицьких військ загальним страйком, але страйк тривав лишень один день, охопив тільки малу частину робітництва, а Генеральний Секретаріят не сповнив ніодного з бажань, сповнення яких домагав ся большевицький страйковий комітет.

В Харкові й коло Харкова. Вночі на 16 грудня большевики в Харкові захопили при помочи салдатів 30 запасного полку головний телеграф. Член революційного штабу Українець Петренко запропонував їм очистити будинок, а коли вони відмовили, закликав українські війська, при появі котрих большевики швидко утікли. До Харкова стали прибувати українські війська.

На 117-й верстї між Харковом і Ворожбою відбув ся бій між українськими й большевицькими військами. Большевики потерпіли поразку. З міст Сум, Купянська й Волчанська в напрямі на Харків рушили місцеві гарнізони на поміч большевикам. В Харкові, зайнятї українськими військами й ударниками (?), запанував повний спокій. Українські війська рушили на Білгород.

В Смольнім інституті (в Петрограді) оповідали 22/ХІІ, що безпосереднім проводом одержано такі вістки з Харкова: Київська Рада робітничих і салдатських депутатів переїхала до Харкова. Тут відбуло ся засідання київської ради, присвячене обговоренню справи конфлікту з У. Ц. Радою. Побідила большевицька точка погляду на У. Ц. Раду. Більшістю голосів ухвалено видати війну Україні, коли Українці не виберуть наново своєї Центральної Ради або коли Центральна Рада не піде на уступки й не признає влади совітів. Київська рада робітничих і салдатських депутатів укупі з харківською радою вироблюють план ведення війни з Україною.

Бувший начальник оборони Петрограду підполковник Муравйов виїхав на південь, щоб командувати військами, висланими проти Дону й України.

На українськїм фронті. Як доносить „Нашъ Вѣкъ“ з 20 грудня, всі штаби на румунськїм і південно-західнім фронті від полкових до армейських разом з їх технічними апаратами зайняли українські війська. Головнокомандуючим арміями українських військ призначено генерала Щербачева. Генеральний секретарь для військових справ С. Пеллора видав приказ до всіх українських військ північного фронту йти на Петроград (?) і поробити заходи коло того, щоб большевики не могли дістати ся на Україну. Видано приказ з заборорою вивозити хліб на північний і західний фронти, а також і в тил Росії. Український воєнний фронт почав формувати ся на лїнії Гомель—Бахмач—Брянськ.

По всім українськїм фронті розіслано поклик Петлюри, в котрім вказано, що рада народніх комісарів уже дезорганізувала фронт і довела армію до повної руїни. Тому У. Ц. Рада бере в свої руки справу перемирря і вестиме її рішуче, зберігаючи інтереси свого народу, а також честь і гідність революційних армій, української і російської. Розпорядки верховно-головнокомандуючого можуть мати силу під умовою, що сі розпорядки проходять через Генеральний Секретаріят. Постачання армії українського фронту хліба, одєжі й паші, поправу доріг Секретаріят бере зовсім на себе.

Похід большевиків на Київ. Рада шляхів України розіслала по всій залізничній сіті отсю телеграму 17 грудня передовлено депешу комісара Ликова до головно-командуючого Криленка такого змісту: Другий гвардійський большевицький корпус є в моїм розпорядженню. Роззброюю Українців, але салдати відмовляють ся з огляду на те, що в кождім полку є до 1000 Українців. Пробивав роззброїти два ешелони гайдамаків, але се не вдало ся з огляду на їх непохитність. Один ешелон Волинців (большевиків) роззброїли й розформували козакі. Інші ешелони відмовили ся вибавляти товаришів. Щоб рушити проти Українців, необхідно виділити всіх Українців і відіслати їх на фронт; зрештою можна рушити на Київ. Другого виходу нема. Ликов.

Той самий Ликов уладив на стації Жмеринка погром, вдер ся з салдатами в службові кімнати, арештував голову страйкового комітету Качуру й вигнав телсграфістів, заборонивши їм працювати по апаратах. При тім большевицькі салдати розбили службові телефони. Тільки завдяки вмшанню українських салдатів увільнено арештованих залізничників.

На фронтівім українськїм зїзді в Бердичеві ультимат большевиків з війною Україні стрічено загальним сміхом. У комісара південного фронту явила ся депутація від большевицького відділу. Ми вже більше не большевики — заявили делегати, — вишліть нас скорше до військового начальника для увільнення до дому.

Зукраїнців ся, як доносять часописи, 32 корпус, а також тяжкий дивізіон 60 піхотної дивізії. Зукраїнчені частини домагають ся пропуску на Україну, грозячи самочинним виступом. З Волочиск рушили по залізниці в напрямі на Жмеринку два ешелони большевиків. Їм назустріч пішли Українці. У Білої Церкви Українці роззброїли тамошні большевицькі частини. На стації Орша большевики захопили в полон один український полк. На участку залізниці Сновськ-Бахмач припинено рух товарових і особових поїздів. Вночі до Бахмачу виїхали большевицькі війська на опанциренім поїзді.

На стації Жмеринка при сутичці між большевицькими й українськими частинами, коли волинському полку видано приказ рушити вперед, полк став самоозначувати ся: салдати Українці полку в числі 1500 люда виділили ся, прилучили ся до українських частин і помогли Українцям роззброїти Волинців.

Другий гвардійський корпус, який ішов на Київ і в яким мали перевагу большевики, несподівано припинили українські війська коло Жмеринки. Гвардійцям запропоновано здати ся і видати зброю. По короткій надумі, обговоривши положення, гвардійці здали ся і їх негайно роззброїли Українці. Раду повідомлено, що Київ більше не грозить большевицька навала. В дводневних болах 14 і 15 грудня побідниками вийшли Українці. Пояснювано се головно недавнім переходом в руки Українців штабу округи й арсеналів і присутністю дисциплінованих частин, які й числом переважали червону гвардію та відділи матросів.

В цілі відріжнення українських військ від російських розпорядком Генерального Секретарства для військових справ постановлено для українських салдатів обовязкове ношення жовто-синьої ленти під кокардою.

Серед війська в Петрограді, Москві й на фронті поза Україною. 21 грудня український електротехнічний батальйон в Петрограді виправив ся на залізничий дворець ладувати ся. Але на розпорядок зі Смольного вагонів йому не дали. Побуюючи ся можливих комплікацій, Смольний боєв ся перепускати українські військові частини з північного фронту через Петроград на Україну. В Петрограді було ще до 5 тисяч українських салдатів, виділених в окремі частини, а решта вже виїхала на Україну. Взагалі Українці стали масами виїжджати з Петрограду до Києва. Українське товариство „Спілка“, що обєднує служачих в державних інституціях, вислало до Києва делегацію, щоб на місці вияснити, яке число служачих може знайти на Україні службу відповідно до свого знання.

Становище, зайняте радою народніх комісарів у відношенні до Української Центральної Ради, викликало сильний рух серед армії північного фронту, в якій є багато солдатів України. Вони зорганізували ся в національні відділи.

В зв'язку з заборною командуючого московською військовою округою Муралова українській військ і ужиття ряду репресій проти українських частин, невидачі їм папі, грошей і зброї, а також заборони друкувати прикази московської Військової Ради московська Військова Рада виїхала до Харкова.

Арештування більшовиками української комісії. Як доносять часописи з 23 грудня, отаман українського революційного штабу в Петрограді Байздренко подав до відома, що 20 грудня на залик ради народніх комісарів вислано до Смольного інституту комісію для обговорення справи поладнання конфлікту між Центральною Радою і совітом. Сю комісію в Смольнім арештовано. В склад комісії входили делегати Омельченко й Єрченко. Зі Смольного вислано їх до петропавловської кріпости. 22 грудня увільнено з арешту члена Української Військової Ради в Петрограді д-ра Омельченка. Крім того більшовики зробили напад на помешкання українського революційного штабу в Петрограді й арештували його членів, а помешкання розгромили.

Справа війни більшовиків з Українцями на селянськмім зїзді правиці. Своє становище до конфлікту У. Ц. Ради зайняв петроградський селянський зїзд. Окрема його делегація відвідала 20 грудня Смольний інститут і передала комісарови для національних справ Стаїному прийнятну зїздом резолюцію з протестом проти виводження радою народніх комісарів війни Ц. Раді. Таке становище правої частини зїзду було тільки під проводом Чернова, котрий на засіданню сеї групи зїзду 20 грудня пропонував звернути ся до солдатів з закликом відмовити ся від участі в горожанській війні. По довгій дискусії зїзд ухвалив резолюцію, в якій заявив, що тоді, коли проголошено перемир'я на німецькмім фронті, видання війни в середині Росії є „злочинним і соромним лицемір'ям“. Зїзд домагав ся негайного припинення братнього проливу крови й заявив, що рада народніх комісарів за сю братовбійчу війну буде відповідальною перед народом в особі Установчих Зборів. Зїзд закликавав солдатів і матросів відмовити ся від походу в напрямі меж України, яка самоозначуєт ся!

На зїзді лївиці селянського зїзду. Зазначила своє становище до конфлікту й лїва група зїзду. На засіданню 21 грудня виступив більшовик Зїновев, який твердив, що на Україні взяли верх мілітаристи. Прийнято резолюцію, яка признає Україні право на національне самоозначення, закликає її до боротьби з контрреволюціонерами в роді Каледїна й домагасть ся перепущення ешелонів революційних військ без перешкоди, звороту забраної зброї у більшовицьких полків, а вкінці пропонує радї народніх комісарів і Ц. Раді поробити заходи, щоб не допустити до горожанської війни.

Становище до України всієї більшовицької „рати“ в Петрограді. Той самий Зїновев резерував українську справу на „урочистім засіданні“ всіх організацій більшовиків в Олександрівськмім театрі увечері 21 грудня. На сїм засіданні Мойсеєв в висловив протест проти політики більшовиків, зверненої проти України й ведучої до братовбійчої горожанської війни. Тоді Зїновев, що саме вернув ся з поїздки на Україну, подїлив ся своїми київськими вражіннями. Зїновев сподївав ся, що український народ і Ц. Рада дасть їм 100.000 українських солдатів для упокорення ген. Каледїна. Одначе Ц. Рада вступила в порозуміння з контрреволюційним Доном. Вкінці Зїновев запропонував зборам звернути ся до українського народу з покликом до братнього єднання.

Поклик „до братнього єднання“. Поклик звернений до „українських робітників, солдатів, селян і до всього українського народу“. В сїм поклику Ц. Рада обвинувачуєт ся „в порозумінню з контрреволюційним правительством Керенського в справі того, скільки губерній імперіалїстична російська буржуазія зволить включити в склад України“, „в нане-

сенню удару робітничій і селянській революції“, „у веденню переговорів з корніловцем Каледїним“, „в нападї на київські революційні війська, в роззброєнні їх і висилці їх з Києва“, „в уложенню заговору проти власті совітів“ і т. ин. З огляду на се все „браття Українці“ закликають ся негайно домагати ся нового вибору Ради й переходу всієї власті на Україні до рад робітничих і селянських депутатів.

Дальший перебіг подій по донесенням петроградської телеграфічної агенції. Як уже згадувано, рада народніх комісарів вислала до Києва делегатів для мирного поладження конфлікту між Ц. Радою і більшовицьким правительством. Але рада народніх комісарів не ждала на вислід переговорів і почала підроблювати й баламутити публичну опінію, головню заграничну з одного боку, а з другого в Росії й на Україні та звернула всі свої сили до того, щоб утворити нову владу на Україні проти теперішньої Ц. Ради, а саме раду рад робіт., селян. і солдат. депутатів, не хотячи бачити, що такою саме є Ц. Рада. Цікава річ, що в дотичних комунікатах більшовицького правительства безустанно запевнюєт ся, що українському національному розвитку ніщо не грозить. Видко, з тими запевненнями стоїть справа так само, як з безустанними більшовицькими декламаціями про право України на самоозначення і походом проти самоозначення України. І сей похід ради народніх комісарів проти Української Народньої Республіки одобрив навіть головний виконавчий комітет рад робітничих, селянських і солдатських депутатів, який 27 грудня всіма голосами проти двох похвалив політику ради народніх комісарів щодо теперішньої Ц. Ради (П. Т. А.).

Телеграма П. Т. А. з того самого дня в справі утворення більшовицької влади на Україні доносить, що в Харкові відбув ся зїзд усіх рад робіт. і солдат. депутатів і частин рад селянських депутатів. Зїзд висловив солідарність з радою народніх комісарів і ствердив, що рада народніх комісарів се одиноко правосильна влада на Україні. Ц. Рада репрезентує тільки незначну меншість (?) населення. Ся Рада не потребує боронити народніх українських інтересів, бо ніщо не грозить їм з боку ради народніх комісарів. Коли з причини заховання Ц. Ради подлаєт ся кров на Україні, се зовсім не буде національна боротьба, але боротьба між військом селян і робітників та військом буржуазії й багатих селян (?).

До Харкова, як згадано вище, перепесла ся й київська рада робіт. і солдат. депутатів. І саме всякі неукраїнські й нечисленні більшовицькі українські елементи в радах робіт. і солдат. депутатів утворили, як виходить з дальшої телеграми, самозванчу контр-раду, яку й три дні пізнійше (П.Т. А.) рада народніх комісарів привїтала як дійсне народне правительство на Україні, уважаючи раду робіт. і селян. депутатів сим правительством Української Народньої Республіки. Рада народніх комісарів приобіцює новому правительству братню поміч, а тає само обіцяє, що всякими способами буде бороти ся за мир, як і в справі передачі земельних посїдостей, фабрик і інших машинерій та банків робітничим масам українського народу. Закінчуєт ся телеграма покликом про братерство робітників, селян і солдатів України й Росії!

2 січня розтрубіла П. Т. А. таку вістку, яка мабуть є більш побожним бажанням ніж дійсністю: Сила совітів на Україні росте з дня на день. Катеринослав находить ся зовсім в руках совітів. Приспїшують ся приготування до відсилки збіжа на північ. Вилів більшовиків росте з дня на день.

А 4 січня агенція Гаваса принесла вістку, що більшовики проголосили навіть утворення самостійної чорноморської республіки з чорноморських губерній, отже по всякій правдоподібности з херсонської і таврійської губ.

Рівночасно з такими „грізними“ вістками стали приходити й лагіднійші, які не виключають мирного поладження конфлікту. Перша з телеграм в сій справі з 2 січня має ще досить неясний текст. Ось вона:

По вісткам членів делегації, якій поручено вести в Києві переговори для поладження конфлікту між владою совітів і

Ц. Ради, є можливість поладити сей конфлікт тим робом, що утворить ся нову раду совітів, при чім також поширять ся обсяг її впливу. Ц. Рада задумує виповнити ультимат ради народніх комісарів під умовою, що Україна буде забезпечена грінми й що рада комісарів видасть урядовий декрет, яким признає Українську Республіку. Як делегати повідомляють, Україна не замкне вивозу збіжжя до Великої Росії.

А друга з 3 січня запрошує Українську Народню Республіку до переговорів у Смоленську або Витебську. Ось що стоить у ній: Тому, що офіційальні засупники Ц. Ради висловили схильність розпочати переговори для осягнення порозуміння з радою народніх комісарів, котра зі свого боку признає незалежність Української Республіки, дальше тому, що Ц. Рада признає протиреволуційний характер своїх сторонників (?), дальше з огляду на факт, що рада народніх комісарів усяди й абсолютно признала всім націям з українською включно право на незалежність, далі тому, що вітає кождо спробу оминуть війну з Ц. Радою, коли вона признала-б протиреволуційний характер діяльності Каледіна й не спиняла-б ведення війни з ним, уважає рада народніх комісарів за дуже бажану річ увійти в обговорення з Ц. Радою непорішених справ, щоб усунути всі замотанини, які випливають з політики Ради щодо загального фронту та протиреволуційного повстання Каледіна. Рада народніх комісарів предлагає Ц. Раді переговори в справі порозуміння, яке відповідало-б наведеним засадам, і уважає за найвідповідніше, як здаєть ся, мабуть місце переговорів міста Смоленськ або Витебськ.

Для ілюстрації, як большевицька агентура баламутить публичну опінію поза Росією і яким демагогічним способом воює з Українцями, наведемо отсю телеграму П. Т. А. з датою 24 грудня: Шифрова телеграма до французької місії на румунським фронті, яку перейняв, містить поручення французького правительства місії увійти в тісні взаємини з Ц. Радою. Дальше телеграма поручає місії попірати Ц. Раду всіма засобами, які має до розпорядимости, бо Рада заявила ся за утриманням ладу й заключенням миру за згодою союзників. Члени місії мають співділати з Радою. Також французька місія одержала вказівку всіма засобами попірати місцеві союзи, які змагають до удержання бойової здатности армії на румунським фронті. Французи в звязку з управами, які недавно повстали, мають на російським фронті утримати позірний стан до лютого або марта, щоб опісля на весну випередити німецькі заміри розпочати офензиву на західнім фронті, бо потім протягом весни буде час кориснішим до заключення загального миру. По французьким обліченням українські війська триматимуть румунський фронт і Донську область. Відкомандировано окрему французьку комісію з кількох офіцерів, яка має за згодою козацького військового правительства забезпечити постачання полудневному румунському фронтові вугля і засобів поживи. Французи запевняють, що Румуні радо згодили ся на перемир'я, а се є новим доказом, що Румунія без відома союзників робила проби, щоб спричинити переговори з Німцями в справі окремого миру. Що торкаєть ся Англіїців, їх амбулянси й санітарні відділи отримали вказівки з Лондону, щоб опустили наш фронт.

Ся телеграма доказує не тільки, що союзники попірають змагання, звернені проти миру й робітничого правительства під покривкою оборони народньої волі, якій ніщо не грозить, але також, що Англіїці та Французи виступають в обороні інтересів багатих селян, буржуїв і інтелігенції проти інтересів бідних селян і робітників. Ся телеграма причинить ся до здемаскування Ц. Ради перед українськими воляками яко такої, що інтригує проти миру. Проти бессоромного вмішування французьких генералів будуть видані найгострійші розпорядки. Французька місія довідаєть ся, що Росія не є Африкою (!).

З голосів преси про війну большевиків з Україною. Часописи зазначають, що видання війни У. Ц. Раді й події на Дону викликали тривогу в торговельно-промислових кругах. Побоювали ся катастрофального впливу війни на дезорганізований, промисел і торговлю. Недостане вугля, бо 99 про-

цент загальної скількості вугля, якого потребує північ, іде з полудня. Нова війна позбавить також Росію цукру, а дуже відібеть ся на одержуванні соли. Відібеть ся нова війна й на доставі до Петрограду предметів першої необхідности, як хліба, худоби і т. д. Наслідки нової війни покажуть ся і в торговлі тютюном.

З приводу большевицької ворожнечі проти України писав „Нашъ Вѣкъ“ з 16 грудня у передовиці між иншим таке: „Завоювавши обидві столиці й кілька великих міст Росії, Смольний (місце осідку ради народніх комісарів у Петрограді) робить тепер розпучливі заходи, щоб підчинити під свій вплив і решту території краю. При сїм він очевидно зустрічає перешкоди в формі ріжних „місцевих окремішностей“ і хоч не хоч ставить ся у ворожі відносини не тільки до „контр-революціонера“ Каледіна, але й до Української Ради. Майже всі наші місцеві національні й „краєві“ рухи в своїй основі глибоко „буржуазні“ й у боротьбі з ними „соціалістичний“ большевизм очевидно розвиває і розвиває централістичні й „вирівнюючі“ тенденції. Будуча монархія, природно, значе від того, що зітре на порох Україну й козацький полудневий схід і Сибір. Зробити се буде тим легше, чим ширше й сильнійше перейдеть ся по краю большевицька „добня“.

Виповідження війни з боку большевиків Україні насунуло „Дѣлу Народа“ такі думки: Коли рада народніх комісарів видає війну Україні на те, щоб передати на Україні владу в руки совітів, чому вона заключає мир з Німеччиною, а не веде далі з нею непримиреної війни доти, поки й там, як на Україні, влада не перейде в руки рад робітничих і салдаських депутатів? Ріжницю у відношенні большевицьких диктаторів до Німеччини, до всіх взагалі незалежних держав з одного боку, а до молоді Української Республіки з другого — можна пояснити дуже просто. Ленін і Троцький готові признати всяку незалежність і свободу до того часу, доки їм се вигідно. А там, де ся незалежність противить ся їх плянам у „внутрішній політиці“, вони готові проголосити „революційну війну“, яку так штучно ховають до кишені, коли мають справу з Гоьманом і Кільманом.

„Нашъ Вѣкъ“ приніс у числі з 21 грудня статю Н. Сорина п. з. „Большевизм і імперіялізм“. Автор доказує, що причиною виповідження війни большевиками України є їх імперіялізм. Большевицькі публіцисти все доказували, що тяготінне Франції до Єльзасу й Льотарингії треба пояснити тим, що в тих провінціях є багаті копальні. Подібно стоить справа з Англією і німецькими колоніями, Італією і Тріполісом, Японією і землями далекого сходу й т. д. Такі самі тенденції означили ліній поведення большевиків, коли вони опинили ся у кермі. „І дійсно, читаємо далі, Ахілевою пятаю нашого нинішнього політичного „ладу“ є недостача хліба й вугля, які тяжше одержати ніж... срамотний мир (хліба й вугля не можна одержати й у нового союзника — німецького пролетаріяту). Залежність міцного ладу від достаточних запасів хліба й вугля очевидно відчувають і большевики, як про се свідчать неспокоїні й безглузді статі „Правди“, в яких кидують ся на всі боки та й обвинувачують Раду й козаків у злюбнім намірі взяти Петроград голодом і в розгромах совітів у Донецьким басейні, щоб спаралізувати отримане вугля і позбавити палива петроградську й московську промисловість. Перспектива закриття фабрик і заводів і неминучого переходу робітників на державний кошт до Смольного, неминучі заворушення на ґрунті недостачі хліба — все те позбавляє большевиків спокою й заставляє їх шукати виходу з положення. Вихід найдений, його підповіла... політика буржуазних правительств: коли в Петрограді й Москві нема свого хліба й вугля і не можна вродити його ніякими декретами, треба „анектувати“ землі, багаті одним і другим. Несподіваний і мало мотивований похід большевиків на Україну й Донецьку область викликаний таким робом чисто-імперіялістичними тенденціями, бажанням зробити „буржуазну“ анексію земель, багатих хлібом і вуглем. Бажання авторів по-

ходу покарати „нерозумних Хазарів“ є не первісним, а втвореним елементом. Прокурор імперіялістичних правительств, голова одинокої на всім світі щиро-демократичної, антибуржуазної влади, ну, словом, Ленін в ролі російського Сесіля Родса, який розправляє ся з непокірливими Бурами-Українцями та козаками й „анектує“ нові кольонії, багаті хлібом і вуглем!.. Думаємо, що саме прыхильникам матеріялістичного розуміння історії буде незручно захитати наведену нами гіпотезу про причини большевицького походу на полудне. Щиро наукову методу досліду чейже деколи можуть присвоїти собі й „буржуї“. Зі свого боку ми дозволимо собі сподівати ся, що в найблизшій виданню своєї праці „Імперіялізм як найновіший етап капіталізму“ — Ленін розбере погляд большевицького вейска на Україну й Дін з точки погляду економічного матеріялізму й тоді його думки в сій справі несподівано зійдуть ся з нашими.“

Ся статя, повна клин, вірно підмічує, як большевики, проголошуючи право народів на самоозначенне аж до відокремлення і тим самим виступаючи проти імперіялізму, йдуть війною на Україну й Дін, аби роздобути хліб і вугле, якого не має Московщина, й тим самим, посягаючи по добро народів, яким самі большевики признають право жити своїм повним життєм і які все мають для свого розвитку, — стають негіршими імперіялістами від тих, проти яких виступають.

За незалежність української православної церкви.

На засіданні московського всеросійського церковного собору 7 грудня 1917 р. вийкала гарячу дискусію справа скликання на Україні місцевого церковного собору. Ініціатива цього скликання належить до київського Церковного Товариства, в склад якого увійшли священники, невдоволені київським митрополитом Володимиром. Товариство звернуло ся з покликом до населення України не признавати всеросійського патріарха.

Архимандрит М а т і й пропонував церковному соборови скасувати намічену делегацію від собору до Києва, скликанне українського собору приложити до закінчення війни й заявити населенню України, що всеросійський церковний собор яко єдиний православний орган сам побити входи коло уладження церкви на Україні, взявши під увагу всі окремішності місцевого життя. Проф. П. Кудрявцев закликавав собор до обережної акції. Бесідник думає, що рух на Україні має національно-церковний характер. Необхідно поробити всякі заходи, щоб сей рух ішов разом з собором. Князь Е. Трубецькой уважав необхідним вислати на Україну делегацію, яка вияснила-б характер руху й заявила населенню, що собор схиляється ся до думки уладження на Україні краєвої митрополії, яка входила-б у склад російської церкви.

Та Україна не дбає про думки Москвичів і на церковнім полі йде подібним шляхом, як Українська Центральна Рада пішла на політичнім полі. В середині листопада відбули ся установчі збори українського „Братства воскресення Христа“, на яких прийнято автокефалію української церкви. Провідники цього руху поробили дальші кроки в напрямі автокефалії. Утворено „Організаційний Комітет“, який надрукував поклик, в котрім повідомив про скликанне всеукраїнського собору на 11 січня 1918 р. Комітет вважав, що в теперішню хвилину російська церква вже вибрала собі нового духовного самодержця — патріарха, котрий представляє собою очевидну небезпеку поповедення церкви на Україні. З огляду на сю небезпеку Комітет запропонував: 1) не згадувати патріарха на богослуженнях, 2) зібрати ся на незалежний всеукраїнський собор для розв'язки в першу чергу справи: чи признати на Україні патріарха, чи ні? Дальше поклик зазначає, що учасники собору повинні бути представники епархій, парохій, монастирів, військових частин і духовно-наукових заведень. Необхідною

умовою вибору представників є домаганне, щоб вибраний був Українцем з уродження.

На чолі українського церковного руху стоїть бувший володимирський архієпископ Олексій, що живе тепер в Печерській Лаврі. Визначними місцевими діячами цього руху є: протоєрей В. Лішковський, свящ. Н. Маринич, прот. С. Потіхін і інші особи.

Чорносотенці й ренегати розпочали сильну противну агітацію, при чім не обходять ся без нападів на провідників українського церковного руху. Архієпископ Олексій, що на проголошенню Української Народної Республіки на площі св. Софії в Києві виголосив прегарну патріотичну проповідь, у відповідь на закиди з цього приводу різних „тоже Малоросів“ помістив у „Кієвлянин-і“ з 6 грудня такий відкритий лист: „Я Українець і не стидаю ся і не бою ся заявити се голосно. Я любив і люблю той народ, до якого належали мої батьки, мої діди, прадіди, серед котрого я родив ся, виріс, мовою котрого я співав... Не бути Українцем я не можу так само, як дуб не може переродити ся в березу, липа в сосну... Я не можу переіменити ся в якусь етнографічну сумішку з Фіна, Череміса, Чувашинина й ин. Решту своїх сил я віддам цілком і безповоротно службі духовим і церковно-релігійним інтересам свого українського народу так, як я їх розумію. Та прошу вірити, що я до кінця своїх днів зостану ся православним архієресм, як-б не були тяжкі та злиденні сі дні, і не зраджу тої святої віри, за котру били ся мої предки в рядах Запорожців. Архієпископ Олексій, доктор церковної історії“.

Полонені — Українській Центральній Раді.

Офіцери-Українці табору Йозефштадт у Чехах.

„Високохвальна Українська Центральна Радо! Ми, Українці полонені офіцерського табору Йозефштадт у Чехах, дізнали ся з часописі „Діло“ з дня 5 грудня н. ст. 1917 р., що однодушністю Українського Народу, працею і твердою волею Української Центральної Ради тепер Україна проголошена Народньою Республікою. Таким чином сподіюв ся акт величезного значіння. Відтепер політичне, національне, культурне й економічне життя піде своїм природним шляхом, відповідно вдачі нашого народу. Після свідомих і несвідомих утисків, перешкод, глузувань та кайданів усякого роду, духовного каліцтва від денационалізації, різних форм визискування тепер наступив час нової доби, коли наш народ піде широким кроком по дорозі до правди, добра й щастя в дружбі та злагоді з иншими націями. Слава усім тим живим і мертвим синам України, котрі, не загубивши демократичних засад славетної минувшини вільної і кріпкого духом козаччини, виносили на своїх плечах усю тяжку боротьбу й працю над закладкою стоянів Української Народньої Республіки!

Ми, українські бранці, находячись на чужині у неволі, з радістю вітаємо усіх наших братів, що збили кайдани неволі з нашої України. Праця їх була й буде не тільки внеском в духовну й матеріяльну скарбницю, України, але й вкладкою на користь вселюдського поступу.

Користуючи ся довгою культурною роботою попередників, Ви, Рада й Секретаріат, розумною, твердою і непохитною рукою утворили маяк, що ярко світить тепер усім поневоленим націям, і компас, по котрому привели народній корабель серед бур, скель і туманів до мети, котра означає нову добу в історії Європи.

Хай же день засновання Української Народньої Республіки серед руїн і крові всевітньої війни та революції буде нашим світлим загальним святом! Слава Українському Народові і його представниці Українській Центральній Раді!“

1917 р., дня 12 грудня. Президія управи: Голова підполк. Іван Шерлін, місто голова прап. Я. Сич, писарь М. Букшований.

Офіцери-Українці табору Ганн-Мюнден у Німеччині.

До Світлої Центральної Української Ради в Києві!

Серед кривавих подій, що хитають увесь світ, царизм упав. Розчинились двері віковичної тюрми, розкувались кайдани, із мряки вийшли на волю пригноблені народи. Воскресла Україна! Дунають гасла миру й свободи. Здобувають ся права працюючому людові. В останніх корчах конає людожерлий централізм. Росія перебудовуєть ся на новий лад. Доля українського народу вже вирішена. Ясна будучність стоїть перед ним, не зважаючи на злісні зазіхання ворогів його. Власна дідівська хата його і правда в ній віднині забезпечені.

З великою радістю й гордістю прийняли ми, Українська Громада 137 полонених офіцерів Українців табору Ганн-Мюнден у Німеччині, вістку про славний історичний акт проголошення Української Народньої Республіки. Тут, на чужині, ми чуто прислухаємось до життя нашого відродженого Краю. Низько вклоняємось нашим нестомним працюючим, борцям за волю народу. Вітаємо Центральну Раду яко зверхника народнього, яко перший Український Парламент. Ми невідступно йдемо за нею, цілковито признаючи її волю. Ми предкладаємо всі свої сили до її повного розпорядження.

Хай же живе Українська Народня Республіка!

29 грудня 1917 року. (Печатка).

Старший в таборі генерал-майор Зелінський. Голова ради Української Громади підпоручик Гр. Сиротенко. Секретарь ради прапорщик В. Білкин.

Салдати-Українці українського табору в Фрайштаді в Австрії.

Українській Центральній Раді й Генеральному Секретаріатові Української Народньої Республіки!

Полонені Українці табору Фрайштадт, об'єднані при помочі Союзу визволення України в культурно-просвітні, економічні й політично-національні організації, довідавшись про факт з'єднання майже всіх областей України в одно ціле державне тіло і проголошення Української народньої республікою та перебрання всієї державної влади на Україні до скликання Українських Установчих Зборів у руки Української Центральної Ради та її правительства Генерального Секретаріату України, посиддають з далекої чужої сторони свій найщиріший привіт, як усій найвищій державній владі Вільної України, так через неї і цілому Українському Народові, всім своїм братам, сестрам, батькам і матерям, синам і дочкам, відтепер вільним горожанам Вільної України. Серця всіх полонених Українців переповнені надзвичайною радістю і горять бажанням як найскорше повернути на свою дорогу Батьківщину Вільну Україну, щоб стати до помочі в закріпленню всіх революційних здобутків Українського Народу. Полонені Українці фрайштадського табору, з якими в найтіснішій звязи стоять цілі десятки тисяч їхніх братів Українців, порозкиданих по різних таборах і робітничих командах Австро-Угорщини, від початку своєї неволі провадять культурно-національну й політичну роботу в тім напрямі, щоб як найскорше освідомити всіх полонених Українців і виробити з них найпевніших громадян, здатних до найрішучішої боротьби за Вільну Україну. Вільна Україна то ідеал, який об'єднав десятки тисяч полонених Українців у найгірших умовах невольницького життя і був завше для них провідною зіркою. Російська революція, поваливши царський деспотизм, влила в душі ще більше енергії, живої сили та міцної віри в те, що той ідеал об'єднає цілий Український Нарід і що час здійснення його вже настає. Вітаючи революційне правительство Росії, ще в перших днях російської революції полонені жадали, щоб при перетворенню Росії на демократичну державу повно вшановано права окремих націй загалом, а Український Нарід щоб дістав повні національні права на своїй власній землі через привернення основ переяславського договору 1654 року, безправно нарушеного мо-

сковськими царями. По революції полонені Українці з найбільшим напруженням стежили за тим, як революційна московська державна власть ставилась до всіх справедливих домагань Українського Народу та його політичних провідників з Українською Центральною Радою й Генеральним Секретаріатом на чолі.

Полонені Українці живуть виключно тим, що переживає ціла Україна. Радіють успіхами і radoшами цілої України болять її болями від покривдження і несправедливості з боку московського уряду й буржуазії та централістичної демократії. Вороже відношення центральної влади революційної Росії інших централістичних елементів нової республіканської Росії до найсправедливіших домагань Українського Народу роблені обмеження території України, обмеження прав Української Центральної Ради й Генерального Секретаріату, провокаційні виступи проти українізації армії, Полуботківців та Богданівців, шпигунський догляд за діяльністю Української Центральної Ради й Генерального Секретаріату, спроба потягнути їх до судової відповідальності й нарешті замах на існування Української Народньої Республіки, все це викликало найбільше незадоволення і обурення. Тепер полонені Українці вірні сини Української Народньої Республіки, з великою нетерпеливістю ждуть того щасливого часу, в який мають повернутися до дому, щоб стати в міцні лави оборонців народно-республіканського ладу на Вільній Україні.

Хай же живе Українська Народня Республіка!

Хай живе українське правительство Генеральний Секретаріат й найвища власть Української Народньої Республіки Українська Центральна Рада! Хай живуть Українські Установчі Збори і цілий Український Нарід, що сотворив своєю міцною організацією міцну державну власть і народню республіку!

Фрайштадт, дня 24 грудня н. ст. 1917.

Централа всіх українських організацій фрайштадського табору

Головна Українська Рада: Голова: Іван Мороз. Члени президії: Ф. Шевченко, Я. Кісіль, М. Янчин, В. Клепач. Секретарь М. Славінський. Члени Головної Української Ради: Д. Піддубний, Ів. Івченко, П. Товстожир, В. Євремів, В. Шевчук, П. Мизин, О. Лошаченко, І. Птиця, П. Дубрівний, З. Ганюченко, Е. Велеховенський, Ф. Бабушкин, М. Охотнік, Б. Залужний, К. Шаульський.

Привіт полонених міністрови війни Української Народньої Республіки.

Полонені-Українці фрайштадського табору, об'єднані при помочі Союзу визволення України в культурно-національні, економічні й політичні організації, признаючи себе після проголошення України Українською Народньою Республікою лише салдатами-горожанами Вільної України й стаючи до повної розпорядимости виключно української республіканської державної влади, шлють свій найсердечніший привіт своєму найвищому військовому вождю й найкращі бажання, побороти всі ті труднощі, що стоять на шляху до повного забезпечення Української Народньої Республіки від усяких нападів з боку ворогів Українського Народу. Боріте ся, поборете!

Полонені-Українці фрайштадського табору, які мають звязки з полоненими Українцями цілої Австро-Угорщини, просять міністра війни Української Народньої Республіки передати їхній братерський привіт усім салдатам Української Армії й від їхнього імені заявити, що полонені-Українці з часу на час ждуть на своє повернення на Україну, щоб негайно стати до помочі своєму народові в його тяжкій боротьбі за свої права й вольности, за свою самостійну державу. Разом з тим полонені-Українці надіють ся, що міністер війни Української Народньої Республіки вживе всіх засобів, щоб дати їм можливість повернути з теперішньої неволі на Вільну Україну в найближшій часі.

Хай живе Вільна Україна! Хай живе Українська Народна Армія і всі її провідники з Начальним Вождом!

За полонених Українців, відтепер вірних військ Української Народної Республіки: Головна Українська Рада: Голова Іван Мороз; члени президії Ф. Шевченко, Я. Кісіль, М. Янчин, В. Клепач; секретарь М. Славінський; члени Головної Української Ради: П. Товстоскір, П. Дубрівний, З. Ганюченко, Ф. Бабушкин, В. Залужний, К. Шаульський.

Голови таборових товариств: Суспільно-Просвітнього Гуртка Ів. Івченко; Видавничого Т-ва ім. Ів. Франка Д. Піддубний; Драматично-музичного Т-ва ім. Ів. Котляревського О. Лошаченко; Т-ва „Просвіта“ ім. М. Драгоманова В. Єфремов; Фотографіч. Т-ва „Світло“ П. Мизін; Української спілкової чайні „Власна Поміч“ П. Гапенко; Т-ва „Січ“ ім. гетьмана П. Дорошенка Г. Велховенський.

Ради таборових товариств: Видавничого Т-ва: О. Сімчук, С. Небаба, М. Кривецький, М. Чоловський, М. Рибалка, З. Дегтяренко, І. Ведміденко, М. Лозовський, Г. Костенко; „С. П. Г.“: А. Патлай, П. Сумець, М. Здесенко, Я. Максим, З. Онищенко, С. Шевченко, М. Білявський, З. Диваків, А. Панченко; Т-ва „Просвіта“ ім. М. Драгоманова: П. Стащенко, В. Шевчук, Т. Шевченко, О. Вілоус, П. Головин; Т-ва „Світло“: Г. Дегтярів, Д. Науменко, З. Заїць, З. Ганюченко; Драматично-музичного Т-ва: І. Птиця, В. Перевозняк, Я. Москівець, Е. Дробнястий, Ів. Задніпровський, С. Орловський, Д. Докець, Ю. Валяцький, А. Форманчук, Г. Діденко, С. Лопатниченко, Ф. Гулейчук; Т-ва „Січ“: Г. Велховенський, З. Ганюченко, Василь Неїжалий, О. Черемин.

Проти анексії Холмщини.

Інтерпеляція послів д-ра Евгена Петрушевича, д-ра Льва Бачинського, д-ра Евгена Левицького й товаришів до міністра президента та міністра кравової оборони в справі скасування прав української мови в окупованих українських землях і намірів дефінітивного прилучення сих земель до проєктованого польського королівства, внесена на засіданню австрійської палати послів дня 19 грудня 1917.

Влучення приказу начальної команди армії з дня 5 червня 1916 р. до округи люблинського генерал-губернаторства трьох українських повітів холмської губернії (холмського, грубешівського й томашівського) зустрівало рішучий протест з боку Українців з огляду на мотиви, якими руководила ся начальна команда армії, роблячи сей крок. В комунікаті воєнного пресового бюро сказано про се так: „Сей розпорядок іде назустріч бажанню, що пливе з серця польського народу, котрий відчув як удар відокремлення Росією Холмщини від Польського Королівства“.

Від сього часу почала відбувати ся в згаданих трьох повітах нагальна винародовлююча політика супроти українського населення, не зважаючи на те, що приказом начальної команди армії зараз по зайняттю тих земель, а також приказом команди 2 австро-угорської армії з дня 22 вересня язикові права українського населення в школі й публичнім життю були забезпечені. Досить згадати, що жадної української школи не заведено, адміністраційні уряди були обсажені майже виключно Поляками та зносили ся вони з українською людністю в слові й письмі по польськи.

Останніми часами, як доносить польський краківський дневник „Czas“ з дня 12 грудня 1917 ч. 572, „наслідком річевих представлень з польського боку влади ухилили приказ про перестерігання на Холмщині привилеїв (?) української мови“. Далі згадана часопись подає про „знаменну й категоричну заяву в справі холмської землі, зложеною недавно віденським міністерством заграничних справ холмській делегації. Та делегація виїхала до Відня, щоб узвскати управильненне адміністраційних відносин на Холмщині, котра почасти підлягає влади люблинського генерал-губернатора, а почасти зверхництву команди найближшої армії. Звідти по-

встало побоювання, що се може витворити небезпечний для нас (Поляків) політичний преюдиат. Міністерство заграничних справ заспокоїло ті побоювання, заявляючи, що означений поділ має перехідний характер і буде скасований, скоро тільки покажуть ся се можливим з військових оглядів“, — отже, що Холмщина буде остаточно злучена з польським королівством.

Сим способом місцеві Поляки й австро-угорські окупаційні влади пригтовляють анексію пограничних українських земель, користуючи ся між иншим тою обставиною, що переважна часть місцевого українського населення знаходиться поза межами свого краю, бо примусово свакувана в один і другий бік та не може піднести на місці голосу в обороні своїх прав. То само діється на Волині.

Така політика австро-угорських властей в окупованих українських землях не тільки є внарушенням національних прав українського народу, але й стоїть в явній суперечности до проголошених засад, які є основою мирових переговорів, що тепер ведуть ся.

Позбавлені змоги порушити сю наглу справу в делегаціях, підписані звертають ся до ексц. міністра президента й міністра кравової оборони з прошенням, щоб в порозумінню з міністром заграничних справ і начальною командою армії зволити дати виясненне про наміри спільного правительства в справі окупованих українських земель, зосібна: 1) чим виправдується скасування прав української мови в холмським, грубешівським і томашівським повітах холмської губ., 2) чи правдиве донесенне „Czas-у“ про наміри остаточно злучення тих повітів до польського королівства.

Відень, дня 19 грудня 1917.

Вісти.

Мирові переговори в Берестю Литовським. 8 січня поопудній відбула ся вступна нарада голов зібраних делегацій, в якій взяли участь: німецький державний секретарь Кільман, австро-угорський міністер заграничних справ гр. Чернін, болгарський міністер справедливости Попов, народній комісар заграничних справ Троцький, український генеральний секретарь торгівлі й промислу Голубович і великий везир Талат Паша. По обговоренню формальних і програмових справ визначено на 11 год. найближшого дня повне засідання. Пізнійше відбули ся обговорення між заступниками почвірного союзу й Української Народної Республіки.

—Як довідуеть ся бюро Вольфа, в Берестю Литовським очікують з України дальших делегатів і помічні сили. На провідника делегації прибув міністер торгівлі та промислу Голубович. Далі дожидають ротмістра Юрія Гасенка, особистого адютанта міністра війни. Яко військові члени делегації прибувають далі Григорій Лисенко (куриний), Микита Купченко й Володимир Радзівевський (обидва сотники). Дорадником в економічних справах буде Сергій Остапенко. Вкінці очікують Ігнатієнка, Фріда, Шадаренка, Чорноморського, Кабаровського й Ковальського.

—Як доносить „Berliner Tageblatt“ з Цюріху, українські делегати передали таку відповідь: Україна жадає заключення загального миру між воюючими державами, повної автономії і самостійности для всіх народів, дальше признання засади: жадних контрибуцій і ніяких анексій, признання незалежности Української Народної Республіки, власного правительства, власної армії і дипломатичних заступників. Мир мусять обовязково підписати заступники всіх незалежних республік російської конфедерації.

Український Генеральний Штаб утворив ся в Генеральнім Секретаріаті для військових справ. Приказом генерального військового секретаря С. Петлюри начальником У. І. Штабу назначений голова витебської Української Громади генерал-

майор Бобровський. Першим генерал-квартирмейстром назначений підполковник генерального штабу Кильчевський, другим генерал-квартирмейстром підпол. Сливинський, начальником організаційного відділу управи першого генерал-квартирмейстра інженірних військ кап. Дяченко, начальником інспекторського відділу управи другого ген.-квартирмейстра пор. Скрипчинський, помічником інспекторського відділу кап. Руденко та прапорщики Токарський і Гаймоновський, помічником начальника загального відділу хорунжий Галай (К.).

Нові українські частини в одеській військовій окрузі формує У. І. Секретаріат такі: першу українську легку батарею і гайдамацькі курії в Херсоні, Елісаветграді, Олександровську, Тирасполі, Бірзулі та Кривім Розі. Крім того формують ся перший і другий українські авіаційні відділи, а теперішня одеська авіаційна школа переімяється в українську авіаційну школу (К.).

В справі українізації міліції Києва. До Ген. Секретаріату надійшла резолюція зборів представників міліції Києва з приводу її українізації. Ся резолюція звучить: 1) Всіма силами підтримувати Центральну Українську Раду та її Ген. Секретаріат яко найвищу владу на Україні; 2) заснувати при кождім районі міліції ради в складі трьох міліціонерів даного району; 3) з огляду на тривожний біжучий момент просити Генер. Секретаріат в порозумінню з міською радою негайно поповнити штат міліції сапдатами якоїсь з українських частин Києва; 4) просити переназвати міліціонерів у козаків з заміною погонів українськими, а кокардок на кашкетах—українськими гербами; 5) просити Ген. Секретаріат вплинути на міську раду, щоб до міліції приймали ся головно Українці або люде, що спочувають українському рухови; 6) вибрати раду всіх Українців-міліціонерів і служачих міліції Києва й 7) просити Генеральний Секретаріат поробити заходи, щоб як найшвидше уведено в життя постанови професійного союзу кївської міліції (К. М.).

Виробленне плану організації Генерального Військового Секретаріату й Українського Генерального Штабу закінчила окрема комісія під проводом С. Петлюри при участі ген. Бобровського, підп. Сливинського, підп. Пилькевича, підп. Кильчевського, підп. Матяшевського та прап. Полозова (К. М.).

Розпорядок С. Петлюри про юнкерів. Генер. секретарь для військових справ С. Петлюра з огляду на ненормальність втягання правительством юнкерських шкіл в політичну боротьбу, наслідком якої витворюють ся вороже відношенне до юнкерів з боку сапдатів і робітників, видав приказ, котрий забороняє командантам військ і начальникам гарнізонів користувати ся юнкерами в час політичних рухів, а також ставити їх на караули, з виімкою почетних караулів. В рішучу мінуту—стоїть у приказі—юнкери можуть боронити тільки інтересів усієї Української Республіки (К. М.).

А. Жуковський, бувший представник Генер. Військового Комітету при головній управі генерального штабу в Петрограді, затверджений на пропозицію ген. секретаря для військових справ С. Петлюри на його товариша (К. М.).

Секретаріат і кубанські козаки. Генеральний Секретаріат поручив військовому генеральному секретареві поробити всі заходи в тій цілі, щоб кубанська козацька дивізія лишила ся на Україні. Крім того постановлено відіслати донському козацькому правительству представника Генерального Секретаріату для переговорів у справі теперішнього політичного моменту. Для сеї ролі вибрано офіцера богданівського полку, члена Малої Ради Галагана. Кубанські козаки, що находять ся на Україні, з свого боку просять Секретаріат прислати окремих осіб, котрі познайомили-б Кубанців з українським національним рухом (К. М.).

Перша українська військова школа називається ся тепер давнійша Константинівська військова школа (К.).

Перша українська військова інженірна школа відкривається ся від 1918 р. в Києві на Звіринці на одну роту юнкерів (К.).

При У. Ц. Раді утворила ся Морська Генеральна Рада та зорганізував ся Український Морський Штаб, якому поручено переводити моряків Українців з балтійської фльоти до чорноморської. (Н. В.).

Поїздки генеральних секретарів по українських губерніях. Генеральні секретарі в цілі широкого познайомлення населення про істоту й характер подій, які відбувають ся в політичній життю України, постановили, що необхідно улажувати систематичні поїздки генеральних секретарів по краю. Сі поїздки, не зважаючи на чисто агітаційне значінне, дадуть можливість генеральним секретарям познайомити ся з положенням справи на місцях (К.).

Міліон рублів призначив Генеральний Секретаріат на одним зі своїх засідань на організацію помочи втікачам. На тім самім засіданні Генеральний Секретаріат затвердив проект статуту красового збігдцького комітету (К.).

Генерального секретаря для фінансових справ проф. М. Туган-Барановського запросив 6 грудня французький посол на розмову про положенне України. Французький посол заявив, що як французьке правительство, так і громадські демократичні круги Франції зі спочуттем відносять ся до українського руху та приписують велике значінне будущому державному ладові України. Для реальнішого вислову спочування Франції Україні французьке правительство готове дати українському правительству фінансову підтримку. Посол рекомендував Туган-Барановському звернути ся з сього приводу до французького правительства, обіцюючи зі свого боку повну поміч (Р. Сл.).

Українські гроші. Генеральний Секретаріат Української Народної Республіки випустив українські паперові гроші. На першій стороні є напись в українській мові: Українська Народня Республіка. Кредитовий білет. Далі вартість, напр. Карбованець рівняється російському рублеви (Н. В.).

Українська академія гарних штук. Український Генер. Секретаріат народньої просвіти виробив законопроект в справі утворення української академії гарних штук. Згідно з виробленим законопроектом академія має удержувати ся на державні засоби Української Республіки, а професори й студенти академії користують ся полегкостями у відбуванні військової служби і т. ин.

Українська Національна Галерія картин у Києві. Рада при завідуючій віділом мистецтва поставила на порядок дня справу засновання Української Національної Галерії. Одна українська галерія засновується ся при академії, але ся галерія буде спеціально академічною. В її основу увійдуть твори професорів академії й вона поповнюватиметь ся що року творами студентів академії та професорів, вибраними спеціальним журі. Таким робом ся галерія буде спеціально академічною і протягом часу стане живою історією української академії мистецтва. Поруч з тим потрібна Національна Галерія, де повинні бути зібрані твори українського генія від найдавніших часів до наших днів. Уже кілька українських колекціонерів висловили згоду відступити Українській Національній Галерії свої колекції картин в цілості або в часті. Називають імена отсих власників колекцій картин: д-ра Квятковського, проф. Павлуцького, Дехтерьова, Антоновича, а також артистів, що годять ся пожертвувати свої твори до Національної Галерії, між иншим усіх професорів академії й українських артистів Холодного, Козика, Дядченка, Романова, Прахову-Крюгер, Масляникова, Бурячка й инших. Задумують також звернути ся до відомих українських артистів поза Київом, як Рєпін, Яремич, Самокиш, спадкоємці Васильківського, Мартинович і инші. Др. Дяченко вже поспішив з коштовним даром і пожертвував до Національної Галерії акварельний портрет молодого юнака з довгим волоссям в дуже гарній оправі в стилу сорокових років. Під портретом стоїть дата 1843 рік і підпис Т. Шевченка. Підпис зроблений вповні в характері руки Шевченка. Розуміється ся, для доказу автентичности потрібна спеціальна експертиза, але правдоподібно се дійсно твір Шевченка. Пере-

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Передплата вносить річно: 20 К., 10 карбованців; піврічно 12 К., 6 карб.; квартално 6 К., 3 карб.

Ціна поодинокого числа 50 сот., 25 коп. — Зміна адреси 50 с., 25 коп.

Виходить що тижня в неділю.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 1070.

V рік. Ч. 3.

Відень, 20-го січня 1918.

Ч. 186

Мирові переговори в Берестю й державні межі України.

В мирових переговорах в Берестю бере участь і делегація Української Народної Республіки. Признання Українцям права самостійної участі в мирових переговорах як з боку російської делегації, так і з боку делегації почвірного союзу стверджує тим самим існування в міжнародних відносинах української держави. Хоч формальне признання української держави з боку держав почвірного союзу застережено до підписання мирового договору, се не зменшує ваги й далекосялості факту, що українська держава яко самостійний міжнародний чинник уже існує.

Досі делегація Української Народної Республіки виступила в Берестю лише з загальними засадами миру, які виловив І. Секретаріат в своїй ноті з 24 грудня 1917 р. до всіх воюючих і нейтральних держав. Ся нота уклала ся тоді, як ще була надія, що до мирового стола засядуть всі воюючі держави. Але відчитано ноту І. Секретаріату на пленарнім засіданню в Берестю вже тоді (11/І), як вияснило ся, що в мирових переговорах ніхто наразі не братиме участі, крім держав почвірного союзу з одного боку і Росії та України з другого.

Передтим, ще до приїзду Росіян, відбували ся, як знаємо, в днях 5 й 6 січня необовязуючі переговори між українською делегацією і делегаціями почвірного союзу. Чи плятформою сих переговорів була відчитана пізнійше нота І. Секретаріату з дня 24 грудня, не знаємо, як не знаємо нічого про самий перебіг переговорів. Німецька преса подавала коротко, що перебіг переговорів був вдоволюючий. Але чи був він рівно вдоволюючий для обох переговорюючих сторін? Відповіді на се очевидно не можна тепер дати з недостачі фактичних відомостей.

В дискусії над справою опорожнення окупованих земель та над питанням самоозначення націй*), яка мала місце на конференції в Берестю в днях 11 й 12 січня, ніхто з Українців не виступав. Чому? Або українська делегація журбу за Польщу, Литву, Курляндію і інші неукраїнські землі колишньої Росії полишила до компетенції російської делегації і не бере разом з нею участі в переговорах про сі землі, або не мала ще в сім напрямі директив Генерального Секретаріату. Так, чи инакше, дивним є, що українська делегація, коли мова йшла про самоозначення Польщі, не застерегла ся проти того, щоб до Польщі прираховувано Холмщину, як сього хотять Поляки й як се роблять австро-угорські окупаційні власти, що вже перевели „самоозначення“ Холмщини.

По необовязуючій обміні думок в днях 5 й 6 січня, коли вияснило ся, що ніхто більше до мирових переговорів не зголосив ся і що в даних обставинах темою переговорів може бути тільки окремий мир між Україною і Росією та державами почвірного союзу, українська делегація

зажадала мабуть від українського правительства у Київівних інструкцій і нової плятформи для переговорів. Нота І. Секретаріату з дня 24 грудня не могла очевидно зостаги в силі в тій своїй часті, яка передбачує загальний мир, заключений всіма воюючими державами.

Росіяне ще перед 4 січня заявили, що чи зголосять ся, інші держави до мирових переговорів, чи ні, вони дальше будуть їх провадити, та й провадять. Українці не сказали сього публично, але що досі в Берестю сидять і крім них та Росіян нікого там більше нема, то видно, понехали справу загального миру й говорять про окремий мир. Отже нова мирового плятформа Української Народної Республіки має містити конкретні умови окремого миру України з державами почвірного союзу. Які будуть сі умови?

Виплинуть вони передовсім з обставин внутрішнього положення України, з національно-політичних завдань моменту, який наказує чим скорше й за всяку ціну закріпити відбудовану державність не тільки в середині, а також, і головним чином, навні. Се головню справа державних меж України. Які жадання поставити під сим оглядом Українська Народня Республіка до держав почвірного союзу? В „Ділі“, а потім в державно-німецькій пресі по відомостям зі Львова промайнула вістка, що українська делегація мала поставити зовсім виразні жадання, що Холмщина, Підляссе, Поліссе й Волинь ні під яким видом не можуть бути влучені до Польщі.

Поминаючи Волинь, про прилучення якої до Польщі ніякому тверезому й розумному політикові не може прийти гадка до голови, крім хіба божевільних польських політиків, справа з Холмщиною й Підляссем стоїть не зовсім певно. Холмщина належала колись до Польського Королівства. Австро-угорські окупаційні власти наново влучили її до Польського Королівства та помогли Полякам „самоозначити“ її в сторону приналежности до Польщі. Поляки хвалять ся, що в сих, як і в решті повітів холмської губернії, мають тепер більшість. Отже претенсії Польщі до Холмщини ніби-то мають під собою історичні й фактичні підстави.

Та сі підстави дуже крихкі й українській делегації не важко буде їх усунути. Передовсім така справа. Холмська губ., в складякої входить історична Холмщина, перед війною не стояла в ніякій правно-державній (адміністраційній) звязи з Польським Королівством. Тим самим не може вона становити в часі переговорів, аж до противного рішення заінтересованих сторін, складової частини того, що називаєть ся справою державної відбудови Польщі (Польського Королівства).

Щодо польської більшости в повітах холмської губернії, особливо тих, що находять ся в австро-угорській окупації, під польською адміністрацією, то є вона продуктом обставин воєнного часу. Переважну часть українського населення приму-

*) Через недостачу місця сю дискусію подамо в найблизшій числі.

сово виселила зі стратегічних оглядів російська армія в середину держави, а знову польські політичні чинники з національно-політичних оглядів поспішили оселити в Холмщині свіжих колоністів з внутрішніх повітів Польського Королівства. Одержана сим способом польська більшість не може говорити про державну приналежність краю, а накинута в часі окупації zostавшій людності заяви сеї приналежності не можуть мати ніякого політичного значіння.

Взагалі стан населення в часі війни не може брати ся за підставу для означення національного характеру даної місцевости. Міродатним під сим оглядом мусить і напевно буде стан зперед війни. Сотні тисяч людей не можуть прецінь стратити своїх прав до своєї вузкої вітчизни через те, що їх силою виселено з неї, а передвоєнна статистика говорить, що не рахуючи католиків-Українців (бувших уніятів), одно православне населення холмської губернії становило абсолютну більшість.

Колиб одначе сих аргументів не вистарчило для того, щоб холмську губернію виключити зі всяких польських комбінаций, і треба було перевести там народне голосування для виявлення волі народу, то ми не сумніваємо ся, що ся воля обявилась би за приналежністю до України, очевидно лише тоді, коли від права голосування будуть усунуті всі нові емігранти, всі ті, хто не був приналежний до місцевих громад перед війною, коли будуть усунені польські окупаційні влади, коли заведуть ся народню самоуправу та дасть ся українському населенню повну свободу ділання, якої воно за час окупації не мало.

В таких умовах голосування мало знайдесть ся людей, що хотіли-б відірвати холмську губернію від демократичної Української Народньої Республіки, яка передає селянам панські землі, та прилучити її до шляхотсько-консервативної Польщі, яка зовсім не має наміру визволити селян з економічної неволі, а народам, котрі її заселяють, не хоче дати національної свободи. Те саме відносить ся до українських повітів городненської та мінської губ., до яких зрештою Польща вже жадних „прав“ не має та не може вказати ся навіть воєнним „станом посідання“ в числі польського населення.

Всі зайняті центральними державами частини українських земель (Холмщина, Підляссе, Поліссе, Волинь*) історично й етнографічно належать до України й делегація Української Народньої Республіки в Берестю не допустить, не сміє допустити, щоб вони були відірвані та прилучені до Польщі.

Чи підтримають Українців Росіяне? Мабуть для сих теоретиків і фантастів ся справа буде занадто дрібною і байдужною. Та й не вони рішачий тут голос будуть мати. Що до осередніх держав, то годі вгадувати їх становище в сій справі. Щодо Німеччини, то, як показує дотеперішня адміністративна практика на тій частині Української Землі, яка находить ся в пімецькій окупації, можна сподівати ся, що Німеччина не буде настоювати на задержанню при Польщі українських земель. Одна хіба Австро-Угорщина, згідно зі своїм традиційним відношенням до Поляків, та щоб міцно тримати при собі Польщу, колиб прийшло до т. зв. австрійського полагодження польської справи, попірала-б польські претенсії на українські пограниччя.

І тут стоятиме перед делегацією Української Народньої Республіки важка задача переконати дипломатів австро-угорської монархії, що не лежить в інтересі сеї держави не тільки приспорювати для Польщі (Польського Королівства) розширення границь коштом українського народу, але й не в її інтересах задержувати далі в межах монархії й ті українські землі, які тепер до неї належать.

Причиною війни поза економічну конкуренцію великих держав було прецінь національне питання, змагання до обд-

нання розділених державно-політичними кордонами націй. Франція хоче назад дістати Ельзас-Льотарингію, Італія — італійські провінції Австрії, Сербія — сербські, Болгарія — Добруджу й Македонію, Румунія — Семигород і Бесарабію, Росія „визволяла“ австро-угорських Українців і т. д.

Колиб ті територіяльні справи лишились неполагодженими, то лишились би старі причини, які викликали війну, й Европа знову за кількадесять літ може бути видовищем нових воєн, нової бойні людей. Се мусить бути усунене й усунене в дорозі добровільного порозуміння народів, у висліді якого політичні границі держав були-б так переведені, щоб виключали всяку можливість нових збройних конфліктів, нового пролиття крові й уможливили свободний, не примушений звязок сусідніх народів під господарським і політичним оглядом.

Результатом такого полагодження справи границь української держави з боку Австро-Угорщини міг би бути найтіснійший звязок обох держав і спільне виконання тих політичних і господарських задач, які лежать перед народами, головні ріки котрих впадають до Чорного моря.

На жаль, нема досі ніяких познак, щоб дипломати осередніх держав руководили ся зазначеними вище мотивами, починаючи перші кроки в Берестю по ліквідації світової війни. Ніде в Австро-Угорщині не чути, щоб українська справа мала бути тут зліквідована наведеним способом. Така вже натура власности, що тільки в дорозі боротьби й перемоги переходить вона з одних до других рук. Ніхто добровільно її з рук не випускає. Важко припустити, щоб і австро-угорська монархія добровільно випустила зі своїх рук українські землі, хочби й які економічні й політичні користи поплинули й за се. І Україна не буде йти силою забирати сі українські землі, бо потребує сили для внутрішнього сконсолідування, для викінчення своєї державної будови, вкінці для охорони себе від північного сусіда, від якого щойно відірвала ся.

Але не може Україна цілком відмовити ся від обговорення в Берестю справи правно-державного положення українських земель австро-угорської монархії та домагати ся поділення сих земель в одну правно-державну цілість і надання їм такої організації в рямах монархії, щоб український нарід почував себе господарем на своїй землі і творив свою волю та перестав бути, як досі, слугою інших народів. Тоді тільки буде виключена можливість української ірреденти й політичних конфліктів між обома державами.

Се, правда, внутрішня справа австро-угорської монархії, що не пристала на російське „самоозначення народів аж до відокремлення“, лише допускає самоозначення народів у середині держави „в конституційній дорозі“. Але ся справа траить свій внутрішній характер, коли не тільки Поляки, але й австро-угорська монархія змагають до злуки Польського Королівства з Галичиною в один державний організм, який має позіставати в персональній унії з рештою монархії. В сім випадку випадает Галичина з ряду внутрішніх справ монархії і попадає в ряд внутрішніх справ нової держави та з огляду на евентуальну зміну посідача й існування третього претендента стає міждержавною справою, тим самим падаєт ся до міждержавного трактування, до порушення її в мирових переговорах.

Українці нічого не можуть мати проти того, щоб Польське Королівство (без Холмщини) було злучене з західною Галичиною і щоб Польща зостала в тій чи иншій формі державного союзу з австро-угорською монархією, чи з Німеччиною, але не можуть дозволити на те, щоб хоч один клапоть Української Землі зостав при Польщі. Думаємо, що Українців у сій справі повинна піддержати й Німеччина, в інтересах якої зовсім не лежить давати Польщі дарунки.

Колиб одначе справа українських земель австро-угорської монархії в формі самостійної справи або в звязку з австрійським полагодженням польської справи не прийшла під мирові наради, українська делегація, укладаючи умови миру з цен-

*] Див. М. Кордуба. Північно-західна Україна, Відень, 1917.

фральною державою, кінче мусить застеретти ся, що подолання Польського Королівства з Галичиною не може наступити без участі та згоди України та що подолання Західної Галичини взагалі можливе тільки в тім випадку, коли одночасно в Україні земля австро-угорської монархії будуть поділені в окрему державну форму в межах тоїж монархії.

Справа дальшої політичної границі від Румунії не є наразі актуальною з причини, що Румунія не бере ще участі в мирових переговорах і не знає, що з нею буде. На всякий випадок слід зазначити, що Україна могла-б зрезигнувати румунської частини Бессарабії тільки на випадок, коли б реституована ціла Румунія або відділена від Волохії Молдавія (як є в плані деяких австро-угорських анексіоністів) вступила в федеративний зв'язок з Україною. В противнім разі Бессарабія, як і Крим, повинні зостати автономними областями України.

Натомість дуже актуальною справою є означення меж відносно Росії зглядно Великої Росії. Це напевно наступить вже зпер, в переговорах в Берестю, бо коли держава будуть підписувати мировий договір з Україною, вона в тім моменті вже мусить мати ясно означену політичну границю від тої держави, складовою частиною якої досі була. Тут повинен обов'язувати етнографічний принцип і границя від Великої Росії мусить бути проведена там, де кінчається розселення українського народу.*

Та при проведенні границі від сходу знову зустрічаємося з українською справою, як „внутрішньою“ справою двох самостійних республік (Дону й Кубані) й союзу цих республік та інших областей (ставропольської губернії, Терської області) народів, які живуть на Передкавказзі та над Каспієм.

Дві округи Донської області мають українську більшість, інші округи досить багато розвинено українського населення. В цілій Кубанській області Українці становили по перепису 1897 р. релятивну більшість, тепер напевно мають абсолютну більшість. В ставропольській губернії, в Терській області і астраханській губернії також є досить багато Українців. Цілий сей великий простір землі є тереном нашої осередкової експансії і поширення наших культурних впливів. Цілий сей край економічно тяжить до України.

* Див. статтю Кордуби про етнографічні межі України, Вісник, ч. 51 і 52 р. 1917.

Частина членів української делегації на мирові переговори в Берестю.

Правительство Української Народньої Республіки досі не зголошувало ніяких претенсій до втілення в склад України українських частин Донщини й Кубані і добре робило, бо Україні потрібна ціла та просторонь, яка сягає від попельняного донецького району до устя Волги й від Хопра та верхньої Кавказу. Тільки Україна не має потреби силою влучати сі краї до себе, лише помогти їм чим скорше зорганізувати ся в окрему державу та звязати їх найтіснішим мілітарним, політичним і господарським союзом з собою.

Була в часописях вістка, що українська делегація в Берестю має повноважність на ведення мирових переговорів і від правительства донських козаків. Якби се була правда, се було-б саме те, чого нам треба. Але мало повноважності одних донських козаків. Потрібно, щоб цілий південно-східний союз козачих областей і гірських народів злучив ся з Українцями та пристав разом з ними до спільних мирових переговорів. Очевидно річ, що й народи Кавказу не можуть лишити ся поза сею козачо-українською спілкою та повинні так само йти разом з Українцями.

Не знаємо, чи конгрес народів, який свого часу відбув ся у Києві й утворив тут Раду народів, встиг покласти міцніші підвалини для політичного союзу між Україною та передіченими вище народами й областями, і чи можливе буде закріплення сього союзу в же тепер, при заключенні окремого миру з державами почвірного союзу. В усякім разі передовсім у визначенні тут на прями повинні ввязати ся нитки сфедерування України з иншими народами й областями Росії. Ясно також, що ся комбінація не може бути погоджена з утриманням тіснішого політичного звязку України з рештою Росії.

Центральні держави, особливо Німеччина, не хочуть очевидно зрезигнувати зі своїх воєнних успіхів і мають намір затримати в сфері своїх впливів Польщу, Литву, Курляндію. Українці в цім відношенні не будуть. Хай народи цих країв самі за себе говорять. Взагалі Українці не повинні ввязати ся в жадні територіальні справи бувшої Росії, що положені на північ від Припяти й тяжать економічно до Балтику.

У нас є своє море й ми мусимо гуртувати коло себе все те, що живе над Чорним морем і тяжить до нього, та те, що дає доступ до Каспійського моря, сього водного помосту між Україною й Азією. Питання чи то посідання, чи економічних та культурних звязків з Сибіром і з середньою Азією визначається

ся географічним положенням цих країв супроти Великої Росії й України і буде розв'язане пізніше. Тепер же є час остаточно й радикально розмежувати ся з Московщиною.

Лінію політичного поведіння Українців при мирових переговорах повинна визначити обставина, що по закінченню зброї з центральними державами бойовий фронт від сторони України переніс ся зі Збруча й Стоходу на лінію Гомель—Бахмач—Білгород та що російська анархія робить страшні спустошення на Україні.

Мусимо здобути в Берестю змогу передовсім на сій новій бойовій лінії побудувати сталі укріплення нашої політичної границі. Инакше, коли з'ясть себе анархія в Росії, правдиві Москалі — не Бронштейни й Нахамкеси, а Мілюков, Керенські та Плеханови — збурять нам відновлену державну будову, як се пераз вже робили їх предки в минулім.

А. Жук.

Всеукраїнський з'їзд рад робітничих і салдатських депутатів.

Скликаний з ініціативи большевиків з'їзд депутатів рад робітничих і салдатських депутатів з території України, щоб скликати Центральну Українську Раду, а на її місце вибрати нову, обернувся у велику маніфестацію довіри до Центральної Ради й Генерального Секретаріату та протесту проти большевиків. У з'їзді взяло участь понад 2500 депутатів, серед яких дуже мало знайшлося большевиків. Побачивши це, большевики домагалися признати з'їзд приватною нарадою, яка не може приймати обов'язуючих ухвал, а коли се їм не вдалося та коли з'їзд зайняв вороже до большевиків становище, вони покинули з'їзд, а потім виїхали до Харкова. Про початок з'їзду не дійшли до нас звідомлення. Зі звідомлень з засідань в днях 18 і 19 грудня довідуємося, що на ранішнім засіданню дня 18 грудня проводив М. Порш.

Представники фракції про правосильність з'їзду. Степаненко (у. с.-р.) повідомив, що фракція українських соціалістів-революціонерів ухвалила уважати з'їзд з'їздом, а не нарадою, як пропонували большевики. Також заяву зложив і М. Порш від українських соціал-демократів, запропонувавши однак з'їздові ствердити се після обговорення ультимату ради народніх комісарів, щоб большевики, які не погоджують ся з такою ухвалою, не мали підстав покидати збори. Шахрай (большевик) мотивував, чому большевики не можуть признати наради з'їздом, і перерахував список тих рад, які в особі своїх делегатів відмовлять ся признати з'їзд в його нинішнім складі. Після свого килька делегатів спростовував заяву Шахрая відносно декількох рад, от як харківська Губернська Селянська Рада, лєтичівська, чернігівська й інші. Голосуванням збори ухвалили пропозицію Порша й після читання ноти У. Ц. Р. та Р. Н. К. перше слово віддано большевикам.

Становище большевиків у справі ультимату ради народніх комісарів. Забрав слово в сій справі большевик Шахрай (мабуть землячок. Ред.) і виводив: „Сей ультимат на нашу думку є непорозумінням, яке мусимо зліквідувати без проляття крови. Не треба розпалювати національного почуття, як оттутечки робить ся. Наша партія нічим не страшнійша від інших партій російської федеративної республіки. Частина ж її, що живе на Україні, має також право називати ся українською, як і всяка інша з тутешніх партій. І яко її представник кажу: з ультиматом трапило ся непорозуміння. Між пролетаріатом і селянством України й Росії нема ріжниць в їхній долі. І ділити їм нічого. Рада народніх комісарів в ультиматі вказала на признання Української Народньої Республіки. В тім документі на Україну чи на Українців нападу нема. Справа стоїть инакше, як тут представлять ся. Вкінці жовтня стала ся революція робітників, салдатів і селян. До того часу всі російські соціалістичні партії стояли за коаліцію з буржуазією і всі відвернули ся від сїєї революції мас. Капіталісти, поміщики — не лєхко здають свої позиції. Правительство робітників і селян взяло на себе страшний тягар витримати натиск поміщиків і капіталістів. Треба-ж дивити ся, хто йому пособляє і хто перешкоджає. Генеральний Секретаріат, українські соціалісти — говорять добрі слова, пишуть гарні прокламації. (— Німецький шпін! — несеть ся з верхньої ложі. Голова вимагає, щоб виновник сього образливого вигук назвав своє прізвище. Той ніяковіє і нарешті називає себе — Мартиненком. Голова просить Мартиненка покинути залю. Мартиненко змагаєть ся і хоче забрати слово для пояснення, але Порш ставить питання на голосування з'їзду, котрий майже одностайно ухвалює, щоб Мартиненко покинув залю). — Під час сєї пролетарської революції — говорив далі Шахрай — ніхто не може зостати ся по середині. Кожен мусить пристати або до робітників і селян, або до поміщиків і капіталістів, інтереси яких боронить Калєдін на Допу. Пропуск Ген. Секретаріатом козачих частин — се певна

допомога Калєдінові не на словах, а на ділі. Роззброєння великоруських частин було гіркою образою для великоруських салдатів і тим єлипом, що вбитий нині між українську й великоруську демократію. Се вина тої політики, яку провадила Центральна Рада. Ген. Секретаріат хоче центральної влади одnorodної, соціалістичної. Віп хоче її і федеральної. Оче видно, й Дон мусить йому дати соціаліста. Та чи-ж той калядінський соціаліст обстоюватиме інтереси робітників і селян? Се зпову буде таж сама коаліція, що стільки шкоди принесла робітникам, селянам і салдатам за сім місяців революції. Такий, заснований з допомогою Калєдіна центральний уряд не передасть землі селянам, не дасть демократичного миру. Ми будемо бороти ся з буржуазною політикою Ц. Ради за повний успіх революції. Але сей ультимат ми уважаємо непорозумінням. Та частина російської соціал-демократичної партії большевиків, що живе на Україні, вживе всіх заходів, щоб се непорозуміння закінчило ся миром. Між російською і українською демократіями не може бути ворожнечі“.

Промова Петлюри: Я буду говорити коротко й тільки факти. А ті факти говорять, що лєдві тільки в армії явили ся емісари ради народніх комісарів, з Українцями там не рахували ся. Квартира пучкою об пучку не вдарила, щоб підіти нам назустріч в справі українізації армії. Мені в моїй роботі квартира чинила саботаж. Граючи ся з нами чудесними словами, на нас готовили похід. І ми відчували, що нам, українській демократії, у спину хтось готує ніж. Захищаючи права українського народу, українське правительство мусіло захищати себе, Центральну Раду й знов же той народ, що створив її. Разом з ультиматом большевики концентрують своє військо для розбиття Української Народньої Республіки. У Старокостянтинові, Гомелі та Брянську збирають ся ті кулаки, що мають знищити всю нашу роботу національного відродження. Перші ешелони з Гомелю підходять до Вахмачу (крик з боку большевиків: неправда!) — Правда! у мене документи в руках! Скільки шкоди паробили большевики! Вони перші почали оголяти фронт, чого я в своїй діяльності ніколи не робив. Фронт оголяєть ся, щоб виступити проти України. Першим мав виступити гвардійський корпус. Ви уже знаєте, що він роззброєний. Карні експедиції ідуть на нас з усіх боків. Але всіх заходів, щоб не пустити насильників, я ужив. З дозволу Генерального Секретаріату я мусів оповістити частинну мобілізацію вільного козацтва для внутрішньої охорони. На ультимат я дивлюсь як на потоптання наших прав і мущу тільки сказати, що захистити їх ми зможемо! (ясні оплески).

Промова Винниченка: Дорогі товариші! Дозвольте мені перш за все в імені правительства робітників, салдатів і селян привітати вас! Я гадаю, що кардинальним місцем в ультиматі є не оповіщення війни, а те єхидне словечко: „буржуазна“ Рада. Але се словечко наша Центральна Рада уже не раз чула. Говорив нам його і начальник міліції Ленарський. Коли народ розправив свої 250-літній узлом неволі скручені руки, почала ся шамотня серед не-Українців і ся, шамотня вся виявила ся в сім словечку. Ті буржуазні керманічі російської держави, що сидять зараз по большевицьких тюрмах (меншевики), вони також звали нас буржуазними. Отже се словечко тільки прийом боротьби, котра по своїй суті є тільки національною боротьбою. Хто починає сю боротьбу, той мусить за неї відповідати. Ми твердо взяли ся до будовання відродженої української держави. А се й не подобаєть ся большевикам, от вони й розводять ся про „буржуазність“ Ради, бо не можуть відкрито й чесно признати ся, що борють ся як Великоруси. Большевики стоять за самовизначення націй, але нам накидають свої державні школи. Се знов те саме, як і в 1906 р., коли Ленін визнавав право України навіть відділяти ся, але українських шкіл не хотів дати, „бо се розбило-б робітничу клясу“. Досить нам сїєї науки. Центральна Рада будє робити лише те, що є в інтересах української демократії. Нас обвинувачують в контр-революційности, себто в боротьбі проти здобуків революції. А тимчасом що робить сама рада народніх комісарів? Дивіть ся. Свободу слова знищено. Вихо-

ють тільки большевицькі газети. Свободу страйків так само, як і свободу большевиків, очевидно, страйк визнають тільки для себе. Чи сенс не є контр-революція, боротьба проти здобутків революції? Зверніть увагу на ту нещасну Великорусь. Большевики захоплені ідеєю завести соціалізм, хоч Росія ще не дозріла до цього, хоч усі соціалісти добре знають, що соціалізм мусить прийти наслідком розвитку капіталізму, як плід розвитку продукційних сил. Вони-ж хочуть зірвати сей недозрілий плід завчасу, хіба тільки щоб здобути розстройство плунку. Таке розстройство плунку, яке завели у себе в Росії. Ми, українські соціал-демократи, гадаємо, що заводити у себе такий лад — то значить тільки руйнувати край. Льоґічний нормальний хід громадського розвитку мусить бути забезпечений на далі, а умови того — свободи! Такої лінії безчасно не держимось і будемо держати ся. Дон гнітять робітничі організації і Ген. Секретаріат робить йому увагу, щоб він спливав своєю практикою. Се приносить результати. Ген. Секретаріат визнає потрібним вживати політичної, класової боротьби, а не політичних заїзів і насильств. Протягом трьох тижнів увесь Київ жив під загрозою розгрому. Большевики хотіли розпочати своє діло. Ми упорали ся з ними цілком делікатно. Тільки ми понесли втрати — 1-го вбитого й чотирьох ранених. А тепер на Україні панує знову свобода. Агітуйте собі, робіть страйки, і далі, чи не далі — инша річ, але збройною силою боротьби не зачинайте. Хто зачинає, на того меч упаде. (Кінчає Вишнеченко під грім оплесків, що переходять в овацію).

Промова Ткаченка: Товариші селяне, робітники й салдати! Коли ми взяли власть до рук, першим актом було дати народови землю. Ми дійсно провадимо революційну роботу, але треба, щоб ся робота була заснована на напім праві, а не на приказі з Петрограду. Ми не можемо йти шляхом петроградських насильств. „Пролетарская Мисль“, що вкупі з „Кієвлянином“ що дня помями обливає наш народ, хіба вона зарита? Десять місяців ми вкупі з большевиками бороли ся проти Керенського й буржуазії, а тепер ми доходимо до війни. По-ж зостало ся? Та тільки те, що ми не відійдемо від того, щоб творча діяльність по будові держави належала всьому народови.

Зїзд узнаєть ся правосильним. По перерві провід обіймав А. Степаненко й запропонував згідно з постановами всіх фракцій крім большевиків уважати сї збори правосильним всеукраїнським зїздом рад робітничих, салдатських і селянських депутатів. Питання без обговорення поставлено на головування. Майже одноголосно нарада приєднала ся до сєї пропозиції.

Промова проф. Грушевського. Зразу після сього з місць почали вигукувати: „Грушевського почесним головою“. Всї підняли ся з місць і почали плескати в долоні. Проф. М. Грушевський зайняв місце серед членів президії і звернув ся до зїзду з промовою, в якій між иншим зазначив, що коли високі збори постановлять перебирати Ц. Раду, то остання не буде йому противити ся. Ц. Рада ні на один день не затримає в своїх руках влади. Ц. Рада вживає всіх засобів, щоб Українські Установчі Збори були скликані у призначений реченець. Плинувши ся на останніх подїях, М. Грушевський говорив, що українська демократія на чолі з Ц. Радою відведе ворожу руку й, вибивши з неї зброю, скаже всім, що у нас на Україні вам зась! „Знову овація“, які нагадали різні всеукраїнські національні й територіальні зїзди.

Всі державні податки на Україні до її скарбниці. Мауренко (у. с. д.) поінформував, що вже вироблено та внесенно в Малу Раду законопроект про те, щоб усі державні податки вносили ся в скарбницю Української Народньої Республіки. Тоді „ми зможемо обійти ся без большевиків, бо одна київська державна палата навіть до війни мала 15—16 мільонів прибутків“.

Ухвалено постанову, аби всі вільні депутати зібрали ся 8 год. в помешканні І. Комітету, щоб порозумівши ся між

собою, потім пійти в різні військові частини з метою позначення садатів Українців і не-Українців з пануючими настроями зїзду рад.

Дискусія над ультиматом ради народніх комісарів. На засіданню дня 6 грудня веда ся дискусія над ультиматом ради народніх комісарів і відповідю на неї І. Секретаріату. Першим виступив К. Бердичевський (меншевік). Він говорив, що не великоруський народ, а лише т. зв. народні комісари оголосили війну Ц. Раді, а разом з тим всій українській демократії. Але не слід допускати пролиття братньої крові. Всіма силами треба бороти ся з тим, щоб після замирення з Німцями не оголошено походу проти України. За ним промовляв М. Ковалевський (у. с. р.). Він говорив про значінне ультимату, вистави його суть і ту позицію, на яку на його думку повинен стати трудящий український люд, щоб зберегти здобуті землю і волю. Через що Україна дала ся їм в знаки? Тому, — говорив Ковалевський, — що тоді, як там у них панує анархія, в сей самий час на Україні перехід всіх багатств і влади до народніх рук йде планоно, організовано й майже без ексцесів. — Потім забиравало голос ще кількох бесідників, які нічого нового не внесли в дискусію.

Новий виступ проф. Грушевського. Поза чергою слово дано проф. М. Грушевському, який поінформував зїзд, що одержано чутки про прорив большевицьких полків під Брянськом через українську заставу. Перехоплено наказ тим полкам за всяку ціну дістати ся до Києва. Отже, дорогі товариші, ви повинні ухвалити рішучу постанову, де-б зазначилось, чи є Ц. Рада щось чуже вам, чи ні, чи поділяєте ви політику Ц. Ради, чи уважаєте, що Ц. Рада щось осібне від українського трудящого ляду.

Від балтійської фальоти виступив Ковальський, а від чорноморців Петренко. З запалом говорив Липецький (бундівець — член виконавчого комітету волинської ради робітничих, салдатських і селянських депутатів). В кінці промови він вніс пропозицію видати від зїзду до великоруського й инших народів відозву, де зазначила ся-б позиція до Ц. Ради, відношення до питання миру і т. ин. Одноголосно ухвалено таку відозву видати, а засіданню перенесено на вечір.

Резолюція зїзду про ультимат ради народніх комісарів. На вечірнім засіданню дня 19 грудня н. ст. по скінченню всіх промов прийнято всіма проти 2 при 19, що ухилили ся від голосування, таку резолюцію: „а) Уважаючи ультимат ради народніх комісарів замахом проти Української Народньої Республіки, б) виходячи з того, що заявлені в нїм домагання брутально нарушують право українського народу на самоозначення та на вільне будування форм свого державного життя, — всеукраїнський зїзд рад селянських, робітничих і салдатських депутатів стверджує, що централістичні заміри теперішнього московського (великоруського) правительства, доводячи до війни між Московщиною і Україною, загрожують дорешти розірвати федеративні звязки, до яких простежує українська демократія. В той час, коли демократія всього світу, з передовими відділами міжнароднього соціалізму на чолі, бореть ся за осягнення загального миру, який єдиний тільки дасть можливість селянським і пролетарським масам успішно бороти ся за інтереси трудящого ляду, — погроза нової братогубної війни, що оголошена радою народніх комісарів України, — руйнує братерство трудящих верств усіх народів, розбуджує прояви національної ворожнечі та затемнює класову свідомість мас, сприяючи тим самим зростови контрреволюції. Визнаючи, що відповідь Ген. Секретаріату з 17 грудня (н. ст.) є належною відповідю на замах народніх комісарів на права українських селян, робітників і воєвків, — всеукраїнський зїзд рад селянських, робітничих і салдатських депутатів уважає потрібним вжити всіх заходів, щоб не допустити до пролиття братерської крові, і звертаєть ся з гарячим закликом до народів Росії всіма способами запобігти можливості нової ганебної війни“.

Ухвалена потім відозва зїзду до народів Росії звучить: „Зїзд рад селянських, робітничих і салдатських депутатів

України, числом більше 2.500 делегатів, обговоривши ультимат ради народніх комісарів У. Ц. Раді й оповіщення війни Українській Народній Республіці, одногосно постановив: висловити цілковите довірре Центральній Українській Раді й Ген. Секретаріатови та звернути ся до всіх селян, робітників і салдатів усіх народів революційної Росії з такою відозвою:

„Браття! Більше трьох років сини всіх народів, суцях в Росії, попліч били ся в окопах. Довгі роки ми всі разом бороли ся з осоружним самодержавним ладом і спільними силами досягли перемоги революції. Першим ділом великої революції було проголошення прав усіх народів на самоозначенне. Український народ використав се своє право та проголосив Українську Народню Республіку. Сій Народній Республіці рада народніх комісарів оповіщає війну! З ген. Гінденбургом рада народніх комісарів веде мирові переговори, а демократії всіх народів України вони ставлять ультимат і погрозують війною.

„На словах рада народніх комісарів начеб признає право нації на самоозначенне аж до відокремлення. Але се тільки на словах, а на ділі власть комісарів намагає ся брутально вмшувати ся в діяльність українського правительства, яке виконує волю законодатного органу—Центральної Української Ради. Якеж се право на самоозначенне?! Певне комісари дозволяють самоозначувати ся тільки своїй партії, всі-ж інші групи людности та народи вони, як і царське правительство, хочуть тримати під своєю кормиткою силою зброї. Але український народ не для того скинув з себе царське ярмо, щоб запрягти ся в ярмо комісарів. І не для того народи Росії прагнуть замирення на фронті, щоб в тишу розпочати ще страшнійшу братогубну міжусобну війну в рядах самої демократії.

„Центральну Українську Раду народні комісари проголосують буржуазійною. Чи-ж се правда? Ні, се наклеп! Ц. Раду вибрали зїзди робітників, селян і салдатів усієї України. Де-вять місяців вона провадить боротьбу за права демократії та національних меншостей України. За сей час Ц. Рада зорганізувала коло себе селянство та робітників, зєднала українське революційне військо, проголосила Народню Українську Республіку в складі федеративної Росії, передала землю без викупу трудовому народови, завела восьмигодинний робочий день і догляд за виробництвом, скасувала кару на смерть, дала амнестию за політичні проступки та проголосила національно-персональну автономію для меншостей України. Всього сього вона досягла не нарушеннем прав інших народів, а пошаною до них, не касуваннем громадянських та політичних свобод, а їх обороною, не зброєю та насильством, а відкритою зорганізованою політичною боротьбою. От за яку працю народні комісари обізвали Ц. Раду буржуазійним правительством. Та саме за се вся демократія України підтримувала й буде підтримувати Ц. Раду яко найвищу в краю владу, утворену спілкою революційних селян, робітників і салдатів, до того дня, коли на місце Ради стане верховний господарь Української Землі—Українська Установча Рада.

„Брати й товариші—робітники, салдати та селяне! Хиба се ви оповістили війну революційній демократії України? Хиба вам треба душити волю на Україні? Хиба ви уважаєте нас, демократію України, страшнішими ворогами ніж подліща Гінденбурга?! Ні, ми сьому не повіримо! Поміркуйте! Скажіть тим, які ведуть вас, — раді народніх комісарів, — що вони розпочали злочинне діло. Скажіть їм, що ви не нарушите тої братньої згоди між Україною і всіма народами Росії, на яку роблять замах петроградські комісари.

„Чого ми хочемо? Ми хочемо утворити всеросійську федеративну владу, яка-б опирала ся на зорганізовану волю народів і країв. Ся влада повинна бути однородно-соціалістичною від большевиків до народніх соціалістів включно. Ми домагаємо ся негайного загального демократичного замирення. Отсе програма нашої діяльності й наших домагань. Отже питаємо, чи за сю програму ви згодите ся приборкати нас гарматами та

багнетами? Спиніть ся, брати й товариші! Щоб ніодна рука селянина, робітника чи салдата не замахнула ся на свого брата! Щоб ніодної краплі крови не пролило ся в братогубній війні! Досить крови!“

Про Центральну Раду зїзд прийняв таку резолюцію: „Приймаючи на увагу, що Центральна Українська Рада, представництво в котрій безперестанно поновлює ся, складає ся з всеукраїнських рад селянських, робітничих і салдатських депутатів, вибраних на всеукраїнських зїздах, і з представництва демократії національних меншостей, через що вона уявляє з себе тимчасовий правосильний законодатний орган революційної демократії України, та зважаючи на те, що проголошеннем третього універсалу Ц. Рада стала на шлях широких соціальних і політичних реформ та приступила до найшвидшого скликання Українських Установчих Зборів, яким єдино може Ц. Рада передати всю повноту влади на Українській землі, — зїзд рад селянських, робітничих і салдатських депутатів України уважає перевибранне Ц. Ради невчасним і непотрібним. Підкреслюючи своє рішуче домаганне, щоб Ц. Рада в своїй дальшій роботі стояла твердо на сторожі здобутків революції поширюючи й поглиблюючи невпинно свою революційну творчість і обороняючи непохитно класові інтереси трудової демократії, та щоб, не відкладаючи, скликала в свій час Український Установчу Раду, яка єдино може виявити справжню волю всієї демократії України, — зїзд рад селянських, робітничих і салдатських депутатів України висловлює на сїм шляху Ц. Ради своє цілковите довірре й обіцяє їй свою рішучу піддержку.“

„За“ сю резолюцію голосував увесь двотисячний зїзд, крім двох, що подали голоси „проти“, та двох, що стримали ся від голосування.

Делегати зїзду до краю. Крім того зїзд вибрав зі свого складу по три чоловіки від кожної губернії. Сі делегати, щоб запобігти кровопролиттю, мають розіхати ся умовляти большевицьке військо не йти війною на Україну.

Закритте зїзду. Коли голосування скінчено, в залі зазвучали оклики: „Слава Центральній Раді“, „Слава Українській Республіці“. Під кінець деякі делегати зробили звідомлення сказано кілька щирих промов і коло 1 год. вночі урочисто проспівали „Вже воскресла Україна“ й „Заповіт“, зїзд закритий.

Ген. Секретаріат Української Народньої Республіки до населення в справі большевицьких наклепів.

Безвідповідальні люде, які розуміють революцію, являючи ламанне всякого зорганізованого життя, ведуть темну нечесну агітацію проти Центральної Ради й Генерального Секретаріату.

Головним аргументом сих людей серед широких неосвідомих мас служить відношення Генерального Секретаріату до козачого правительства.

Розпускають ся чутки, ніби Центральна Рада веде таємні переговори з козаками проти народніх комісарів.

Яко доказ приводить ся те, що Генеральний Секретаріат дозволив вихід козацьких військ на Дон і не пропустив большевицьких ешелонів для походу проти козаків.

Генеральний Секретаріат заявляє: ніяких таємних переговорів з козаками не ведеть ся. Ведуть ся з ними переговори про утворенне центрального правительства всієї російської республіки. Але такі самі переговори ведуть ся з народнім совітом в Петрограді і з правительством Сибіру і з правительством Кавказу, і з правительством інших республік.

Генеральний Секретаріат всім сїм правительствам пропонує зорганізувати центральне правительство на таких умовах: щоб воно було однородно-соціалістичне (від больше-

виків до народніх соціялістів) і федерального характеру, себто складене з представників краввих республік.

Тільки таке правительство на думку Генерального Секретаріату може бути правомочним рішати питання державного життя всієї Росії і особливо таку велику справу, як установа миру.

Тільки таке правительство матиме силу й авторитет, або спиратиметься на всі реальні сили демократії всіх соціялістичних напрямів і на всі народи російської республіки.

Генеральний Секретаріат не визнає народніх комісарів правительством всієї Росії, бо сила їх тільки серед певної частини великоруської демократії, народи-ж Сибіру, Поволжя, Кавказу, Криму, Дону, України, Бесарабії, Білоруси не признають народніх комісарів правительством Росії. Так само навіть не вся великоруська демократія признає їх правительством. Через то в интересах всієї російської республіки, в интересах селянства, робітництва й салдатства Росії, від імені й коштом яких буде встановляти ся мир і будуть рішати ся питання великої соціальної ваги, Генеральний Секретаріат уважає невідкладним якомога швидче скласти центральне правительство на вище зазначених основах.

Поки-ж такого правительства немає, Генеральний Секретаріат не вважає можливим ставати на бік тої чи іншої області. І через те Генеральний Секретаріат, признаючи право як за народніми комісарами у Великому Росії, так і за козаками на Донщині, на Кубані й по інших всіх землях порядкувати своїм життям, не вважає справедливим задержувати козачі військові частини на Україні, коли вони хотіли йти до свого краю. Так само Генеральний Секретаріат уважає недопустимими затримувати й руські частини, коли вони виявляють бажання йти в Росію, як недопустиме те, що народні комісари задержують українські частини, не пропускаючи їх на Україну. Виходячи з цієї основної позиції, Генеральний Секретаріат не вважає можливим нарушити свою неутралність в боротьбі великоруських большевиків з донськими козаками й відмовив ся допомогати пропуском ешелонів на Дон. Разом з тим Генеральний Секретаріат уважає необхідним заявити, що він перший вступив ся за робітничі організації в Донській області, над якими з боку козачого правительства вжито репресій. Голова Генерального Секретаріату виразно зазначив військовому правительству, що всякі утиски й обмеження повинні бути скасовані. І так само тепер Генеральний Секретаріат стоїть на тому, що й раніше. В даний момент до Києва прибула делегація від південно-східного союзу козаків і від кубанського правительства в справі переговорів про утворення центрального правительства. Генеральний Секретаріат офіційно заявив делегації, що Генеральний Секретаріат уважає можливим склад правительства тільки соціялістичний, для успішности переговорів з козаками ставить першу умову: скасування „воєнного положення“ в південно-східнім союзі й усунення всяких репресій та обмежень над робітничими й демократичними організаціями.

Отсе ті „таємні“ переговори, які ведуть ся Генеральним Секретаріатом з козаками. Тим паче, розуміть ся, Генеральний Секретаріат не дозволить нікому на території Української Народньої Республіки ніяких утисків над робітничими чи якими небудь іншими організаціями. Генеральний Секретаріат ставить собі метою зорганізованими й мирними способами затвердити та зміцнити владу демократії на Україні. Генеральний Секретаріат уживає всіх заходів, щоб всі соціальні реформи такої великої ваги, як напр. земельна реформа, і військова, були переведені як найширше, як найповніше, але зорганізовано й без того потрясення, кровопролиття й анархії, якими відзначено ці самі реформи на території народніх комісарів. Генеральний Секретаріат твердо й непохитно стоїть на тому, що вся влада повинна належати всьому народові, а не частинам його. І через те ува-

жає, що влада на місцях повинна бути в руках вибраних всім народом вселюдним, рівним, безпосереднім і тайним голосуванням органів, а не груп людей, вибраних неправильно й випадково. Генеральний Секретаріат уважає недопустимими утиски над свободою слова й через те не закриває ніяких газет, навіть тих, які клеветують на його. Так само Генеральний Секретаріат не допускає ніяких ні утисків, ні обмежень свободи зібрань, союзів, страйків, віри. І через те не може погодитись з тими утисками й терором, які вживають ся правительством народніх комісарів навіть над соціялістами, навіть над вибраними селян і робітників. І Генеральний Секретаріат заявляє: такої позиції він твердо буде держати єя і далі. Але повинен додати: всякі спроби силою нарушити той лад, який творить ся зорганізованою демократією України, він рішуче і так само силою буде подавляти в коріні. Доказом того є розбровнене деяких військових частин, зроблене в ночі з 12 на 13 грудня. Сі частини, з анархістичних, нездисциплінованих елементів, підбурені нечесною агітацією большевиків, весь час погрожували розгромом Києву з тих тяжких орудій, які були у них. Приклад братовбивчої, кривавої війни в Петрограді, Москві та й самім Києві, погрози віддати на розгром безвинне населення Києва примусили Генеральний Секретаріат відібрати зброю у найбільш анархістичних частин і деякі з них навіть вислати за межі Української Народньої Республіки. Під час розбровнення військовими українськими частинами випадково, без наказу Генерального Секретаріату, затримано деяких членів „воєнно-революційного“ комітету, але в сей же день випущено. Розбровнене відбулось без пролиття краплі крови, але в той же час з боку розбровнених вбито одного українського козака — богданівця і чотирьох ранено.

Не ховаючи ніодного свого кроку як в політичній внутрішній, так і в зовнішній діяльності, стоячи на позиції соціялістичного правительства зорганізованої демократії України, її селянства, робітництва й салдатства, Генеральний Секретаріат звертає ся до тої частини робітництва, яку введено в блуд нашими несовісними політичними противниками, з застереженням: ворожнеча робітництва проти Української Центральної Ради є ворожнеча проти українського селянства, яке по справедливості має найбільшу силу, як в Центральній Раді, так і по всій Росії. Ворожнеча робітництва з селянством, города з селом є тільки на користь реакції, бо розбиває сили всієї революційної демократії. Українське селянство найбільше представлене в Раді, найбільше грабоване царизмом, найбільше покривджене до революції соціально, національно й політично, не допустить, щоб його відродженне скасувала агітація зайшлих з півночі Росії анархістичних елементів.

Центральна Рада й Генеральний Секретаріат, як найвищі органи влади українського селянства, робітництва й салдатства, заявляють: мир всьому світові, земля трудовому народові, робітництву — економічні, соціальні реформи, всієї людности — демократичні свободи, але в формах зорганізованих, не тільки руйнувати, але й будувати, творити нове.

І сю позицію Генеральний Секретаріат буде боронити всіма силами від всіх, хто-б не захотів її зломити.

Підписали: Голова Генерального Секретаріату
В. Винниченко.

За генерального писаря І. Мірний.
Київ, 30 листопаду (13 грудня) 1917 р.

До справи конфлікту між Україною і большевицьким правительством.

В основі конфлікту між Україною і Росією (вірніше Великою Росією), як за часів Керенського, так і тепер, коли влада опинила ся в руках Леніна-Улянова й Троцького-

Бронштейна лежить різниця між характером революції у Великорусі й на Україні й інших областях бувшої Росії. Конкретно боротьба обертаєть ся тепер коло форми влади в цілій Росії, як і на Україні, і се є безпосередньою причиною конфлікту.

Коли в російській (великоруській) революції переважає соціальний і класовий момент, а правління Леніна-Троцького є переведенням в практиці т. зв. „диктатури пролетаріату“, на Україні революція має національний, міжкласовий характер. Не є одначе українська революція революцією буржуазії з тої простої причини, що як великий капітал, так і велика земельна посілість на Україні знаходять ся в руках переважно неукраїнського (великоруського, польського, жидівського) елементу. Ся неукраїнська буржуазія ворожо ставить ся не тільки до гасел загально-російської революції, але також до справи державного усамоствінення України.

Українська революція опираєть ся на селянстві й робітництві, при найбільшій співучасті трудової інтелігенції. При різних у соціальних питаннях, часом дуже великих, всі українські партії виступають солідарно, наскільки ходить про національні домагання. Отя солідарність Українців незрозуміла й противна поняттям большевиків, апологетів „соціальної революції“ й „диктатури пролетаріату“. Звідси походять обвинувачування Центральної Української Ради в буржуазності та в підтримуванню контрреволюційних буржуазних течій в інших областях Росії. Звідси також походить поширене большевиками з Петрограду змагань зросійщених большевицьких елементів на Україні до реконструкції влади на Україні на зразок російських совітів робітничих і солдатських депутатів.

Але всі закиди большевиків Українцям не видержують найменшої критики. Вже одно знайомство зі складом депутатів Центральної Української Ради мусить поставити в сумнів обвинувачення її в буржуазності. На 792 депутатів є всього на всього 20 представників ліберальної буржуазії, решта складаєть ся з селян, робітників, солдатів і трудової інтелігенції, а партійно належать сі депутати до соціалістичних партій. Коли згадати, що Центральна Українська Рада проголосила деякі з тих соціальних реформ, що й большевицький совіт народніх комісарів (напр. аграрну реформу, 8-годинний робочий день, контролю продукції й инше), то обвинувачення Ради в буржуазності само собою відпадає.

Так само стоїть справа з контрреволюційністю. Адже Рада була у вічній війні з правительством Керенського й нема тепер на Україні жадної групи, що бажала б собі повороту до влади тих, хто противив ся найдалше йдучому політичному усамоствіненню України. Закидають большевики Українцям, що вони попирають отамана донських козаків Каледіна, а Дон, як і всі інші козачі області (кубанська, терська, оренбурзька), є на думку большевиків гніздом контрреволюції.

Не можна заперечити, що в козачих областях, які утворили південно-східний федеративний державний союз, панують дуже мірковані політичні й соціальні настрої. Але Українці сих настроїв не підтримують, тільки не хочуть самі вмішуватись у внутрішні справи козачих областей і не хочуть помагати большевикам переробити козаків на своє копито, зробити з ними „порядок“. З сеї причини Українці роззброїли війська, які йшли з фронту на присмирненє донських козаків, а як потім виявило ся, призначались також для відвоювання України, для розгону Центральної Української Ради у Київі. Також правительство козаків цілком справедливо жадає від большевицького совіту народніх комісарів, щоб він, згідно зі своєю засадою про самоозначення народів, дав козакам спокій. З свого боку козаки зовсім не мають на-

міру привертати старий порядок в Росії, тільки не хочуть признавати над собою большевицької „диктатури пролетаріату“.

Справа конструкції загально-російської й місцевої влади се головна вісь, коло якої обертаєть ся спір між Петроградом з одного боку й Київом, Новочеркаськом, Катеринодаром, Тифлісом, Омськом і ин. з другого.

Україна, як і інші області Росії, витягнувши послідовності з проголошеної большевицьким совітом народніх комісарів декларації прав народів на самоозначення „аж до відокремлення“, проголосили себе самостійними республіками, які хочуть одначе саміставати з Великорусою у федеративнім звязку.

Річ цілком природна, що в таких обставинах большевицький совіт народніх комісарів у Петрограді (якого до речі не признала досі жадна російська партія, крім лівої частини соціалістів-революціонерів, та й сі творять опозицію в середині совіту), не може претендувати на загально-російську владу, не може представляти назверх цілої колишньої Росії. Щоб нестати в протирічності до своєї засади самоозначення народів, повинен совіт відмовити ся від всякого втручання у внутрішні справи тих областей, які вже самоозначили ся і виступають яко самостійні держави. Але він сього не робить. Противно, підкожує антинаціональні російські та зросійщені елементи на Україні проти законної української влади.

Рахуючи ся з фактом, що совіт народніх комісарів репрезентує реальну владу на Великорусі, Українці виступили з пропозицією утворення федеративного загально-російського правительства з представників усіх областей, які вже самоозначили ся, при обовязковій участі в правительстві з боку Великорусі всіх соціалістичних партій від большевиків до народніх соціалістів. Та сю пропозицію зустріли большевики як контрреволюційну. Козаки поставились до сеї пропозиції в засаді прихильно, але, не признаючи правительства большевиків, не могли з ними разом творити спільного правительства. Таким чином до сформування федеративної влади досі не прийшло. Але ся справа ще не понехана. Натомість большевики взяли ся до „перебудови“ влади на Україні. Чи мають вони до сього якісь підстави?

Революційний парламент України — Центральна Українська Рада і призначене нею міністерство — Генеральний Секретаріат є всенародньою властю України, яка зложила ся в процесі дуже складного революційного будівництва та є результатом мозольної творчої праці українського народу. Депутатами Ради є члени всеукраїнських станових і класових революційних організацій, представники політичних партій, територіальних громадських організацій, центральних культурних інститутів і ин. Заступлені в ній всі нації та всі верстви, крім великої буржуазії і... большевиків.

До Центральної Української Ради входять в комплекті: Всеукраїнська Рада (Совіт) селянських депутатів (212), вибрана на загально-українським селянським зїзді, який репрезентував мільони українського селянства; Всеукраїнська Рада військових депутатів (158), вибрана на всеукраїнським військовим зїзді, який заступав поверх три мільони українських солдатів; Всеукраїнська Рада робітничих депутатів (100), вибрана на всеукраїнським робітничим зїзді. Члени сих класових зглядно станових рад належать до українських соціалістичних партій. Далі до Ради входять представники існуючих на Україні мішаних російсько-жидівсько-українських совітів робітничих і солдатських депутатів (50); представники соціалістичних партій: українських (20), російських (40), польських (15), жидівських (35). На представників губерній і міст припадає 84 депутатів, а решта на культурні й інші організації. Всього депутатів є 792, а між ними, як уже згадувало ся, всього 20 представників буржуазії.

Отже до Центральної Української Ради належать також представники загально-російських совітів робітничих і салдатських депутатів, де (крім партійного представництва) могли б собі найти місце й більшовики. Але вони цього не хотіли й не хочуть. Вони хотять повноти влади для себе, бо тільки вони репрезентують інтереси революції, бо тільки вони є правдиві демократи й соціалісти, бо тільки вони покликані рай завести не тільки у Великому, але й на Україні, ба, навіть в цілм світі! Чи не є се відгомін, здавалось би, помершої російської загребуности, централізму й деспотизму? А може се є якась політична психопатія?

Перевагу в спільних совітах мають російські та зросійщені елементи, опинили ся єї совіти останніми часами під впливом більшовиків. Коли не рахувати частини зросійщеного робітництва, опертем для більшовиків і взагалі для російських партій в сих совітах на Україні служать військові залози, часто зложені з чужого елемента, нічим незв'язаного з місцевими інтересами. І от більшовики, уважаючи найідеальнішою формою влади (яка дає ту власть саме їм) власть совітів робітничих і салдатських депутатів та, обкидаючи Центральну Українську Раду болотом інсинуацій про „контр-революційність“ і „буржуазність“, кинули на Україну гасло: „вся власть совітам робітничих і салдатських депутатів (російським), геть з Центральною Українською Радою!“

Щоб перевести се своє гасло в діло, скликали більшовики до Києва на середину грудня зїзд представників совітів з території України, який мав утворити нову власть на Україні. В сїм часі на приказ з Петрограду „головнокомандуючий“ Криленко почав висилати через Київ на Дон значні частини більшовицьких військ, а київські більшовики почали частини пропачувати в деяких київських гарнізонах та збройним висунутом проти Центральної Української Ради та за передачею влади совітам. Українське правительство вчасно зорієнтувалось, про що ходить, і почало роззброювати, як більшовицькі частини київського гарнізону, так і ті частини, які призначались Криленком на Дон. Те саме почалося на фронті і Українці остаточно опанували цілим південно-західним, а почасті й румунським фронтом, щоб одхоронити його від дезорганізуючої й деморалізуючої роботи більшовиків.

Скликаний з ініціативи більшовиків зїзд совітів відбув ся, але завив ся проти політики й тактики більшовиків і признав єдиною властю на Україні Центральну Українську Раду та її Генеральний Секретаріат. Невдоволена таким зворотом справи частина зїзду разом з більшовицькою частиною київського совіту виїхала до Харкова й тут, при участі харківських більшовиків, утворено дня 28 грудня нову українську раду. Отсю нову раду поспішно постарало ся привітати та признати петроградське більшовицьке правительство яко „єдину народню власть на Україні“ і розтелеграфувало се за границею. Центральна Українська Рада цілком спокійно прийняла сей вибрик більшовиків і послала до Харкова сильний відділ війська, щоб отверезити розгарячені голови самозванців, переважно зайшлих елементів (на чолі київських більшовиків стоїть Великорос Пятаков).

З сього бачимо, що більшовики замість того, щоб підпорядкуватись утвореному в процесі революції станови річей на Україні, як се по части зробили інші соціалістичні — російські, жидівські й польські партії, вступуючи до Ради; замість того, щоб признати власть Центральної Української Ради й Генерального Секретаря, утворених волею всіх народів, заселюючи Україну, та шукати ґрунту для чесного співробітництва з українським правительством, змагають до верховодства на Україні, до підпорядкування собі цілого українського народу. В що тоді обертаєть ся

в їх устах засада про „самоозначенне народів аж до відокремлення“? Хай читач сам на се дасть відповідь.

Більшовики на Україні через цілий час революції або стояли осторонь від тої творчої роботи, яку переводили Українці, або руйнували єю роботу. До Центральної Української Ради вони не хотіли вступати та й інші неукраїнські групи в Раді не хотіли їх там бачити. Але Українці нічого не мали й не мають проти участі більшовиків у будові нового ладу на Україні, але не по вказівці з Петрограду, а згідно з волею господаря Української Землі — українського народу.

Як уложать ся вкінці відносини між Україною і більшовицьким правительством в Петрограді та місцевими більшовиками, будемо чекати на се нових автентичних вістей. На всякий випадок Українці не допустять більшовицької „диктатури пролетаріату“ на Україні. А робота більшовиків, поза дезорганізацією життя на Україні, мала досі тільки один наслідок: — прискорювала процес відокремлення України від Росії.

А. Жук.

Перебіг мирових переговорів у Берестю.

Російські делегати, діставши відмовну відповідь на вислану з Петрограду телеграму до Берестя про перенесенне мирових переговорів до неутральної держави, прибули до Берестя з спізненням на кілька днів проти умовленого реченця. Сім разом приїхав до Берестя на чолі російської делегації Троцький Бронштейн. В дожданню російської делегації провадили заступники держав почвірного союзу необовязуючі переговори з делегацією Української Народньої Республіки. Про перебіг сих переговорів преса ніяких вісток не принесла крім замітки, що вони мали успішний перебіг.

Ніяка инша з воюючих держав не зголосила ся до участі в переговорах. Але політичні керманічі головних держав аптанту мусіли всеж забрати публично голос з сього приводу й виложити свої погляди на справу цілей дальшої війни. Зробили се Ллойд Джордж, Пішон, Вільсон. Становище сих державних мужів до війни більш менш покриваєть ся між собою. Найповніше зробив се Вільсон. Для того, щоб не забирати багато місця, наведемо головні уступи лише з послання Вільсона до сенату Злучених Держав північної Америки.

Становище Вільсона. Бесідники осередніх держав — говорять Вільсон — нераз уже підкреслювали, що готові роздумати над воєнними цілями й можливими підставами загального мира. Відбувають ся конференції в Берестю, на яких Росія й осередні держави подали умови мира. Але осередні держави, видко, не хотять відступити ніодного клаптика зайнятої території. Конкретні умови осередніх держав укладали вожди, які змагають до задержання того, що мають. Російські делегати жадали, щоб переговори відбували ся при відчинених вікнах, щоб їх чув цілий світ. І кого ми чули? Чи тих, що говорили в дусі після постанов німецького парламенту з дня 9 липня 1917 р., чи тих, що представляють наміри духа здобутків і привласнень? Чи може маємо перед собою обидва ті елементи, що явно стоять проти себе в безнадійнім протистивстві? Се дуже поважні справи й від відповіді на них залежить мир світа.

В останнім тижні говорив щиро Ллойд Джордж в імени народу та правительства Англії. Нема ріжниць гадок між противниками осередніх держав, нема непевности щодо засад і неясности щодо твердиць. Маємо ще один голос, що домагаєть ся такого ствердження. Маємо і намірів. Се голос російського народу. Той народ безсильний супроти сили Німців, що дотепер не знали лагідности й милосердя. Здаєть ся, сила того народу зломана, але душа його не хоче піддати ся. Не хоче він відступити від своїх засад. Його погляди на те, що справедливе й людське, що можна прийняти без ущербу честі,

представлено щиро. Вони не дозволяють, щоб над їх ідеалами перейти до денного порядку й зрадити інших, щоб самому бути безпечним.

На заклик російського народу відповідаємо без огляду на се, чи російські провідники повірять, чи ні, що щиро бажаємо та сподіваємося, що буде зроблена спромога, яка дозволить нам допомогти російському народові в сповненню всіх його надій щодо свободи й упорядкування мирових відносин. Бажаємо й наміряємо, щоб під час мира все відзивалося явно й щоб на будуче не було дозволу на таємні договори.

Ми приступили до війни тому, що зайшло порушення права, яке унеможливило б життя нашого населення, як що його б не направлено і світ на все не був би забезпечений перед його повторенням. Ходить про се, щоб кождий, що хоче жити власним життям і мати власний устрій, був певний справедливості та згоди інших народів і забезпечений перед насильствами й самолюбними зачіпками. Тому наша програма є програмою світового мира й такий лише мир для нас можливий.

1 умовою є, щоб усі договори були явні, щоб приходили до успіху явно, щоб не влучувало до них таємних міжнародніх договорів, але щоб дипломатія була явна перед цілим світом.

2 умовою є повна свобода морської плавби поза обсягом територіяльних вод, як під час мира, так і в часі війни з винятком тих вод, що в цілості або в часті замкнено міжнародніми актами в цілі переведення міжнародніх договорів.

3 умовою є усунення по змозі всяких господарських обмежень і рівність у торговельних відносинах між усіма народами, що прилучаються до мира й згуртовують ся для його удержання.

4 умовою є, щоб дано й прийнято відповідні заборони, що зброєння народів будуть знижені до найнижшого позему, котрий має означити договір.

5 умовою є свободне, щире й безсторонне упорядкування всіх колоніяльних жадань на основі строгого перестерегання засади, що в рішанню всяких справ інтереси народів, які входять в рахубу, мусять мати рівну вагу яко жадання правні правительств, права яких мають бути розмежені.

6 умова відноситься до опорожнення цілої області Росії й такого управління всіх справ, що відносять ся до Росії, яке забезпечило б пайдійшу й найсвобіднішу співпрацю інших народів світа, а Росії дозволило б рішити самостійно справи свого власного політичного розвитку й народної політики, як також забезпечило б їй щире приятельське прийняття до гурту народів на умовах, яких вона сама хоче. Спосіб, яким братні народності Росії обійдуть ся з нею в дальших місяцях, буде ясним випробуванням їх доброї волі й вироzumіння на нещастя Росії у відріженню від їх власних інтересів.

7. Цілий світ годить ся, що Бельгію треба опорожнити й відбудувати без яких будь спроб обмеження її самостійности, якої вона уживає спільно з іншими народами. Ніяке діло так, як се, не послужить до повернення довіря народів до права, котре вони самі установили для управління своїх відносин між собою. Без того діла цілі і сила міжнароднього права на все були б ушкоджені.

8. Цілу французьку область належить висвободити, а зайняті часті відбудувати. Несправедливість, що стрінула Францію від Прус в 1871 р. в справі Ельзасу й Лотарингії, майже від пів століття заколочувала мир світа, мусить бути направлена, щоб мир знову був забезпечений в інтересі всіх.

9. Поправлення границь Італії треба довершити по ясно видних національних лініях.

10. Народам Австро-Угорщини, місце котрих в гурті народів бажаємо бачити забезпеченим і обороненим, має бути дана спромога автономічного розвитку.

11. Румунія, Сербія і Черногора мають бути опорожнені, а зайняті області відбудовані. Сербія має дістати вільний і

певний доступ до моря. Взаємні відносини різних балканських держав мають бути полагождені через приязну умову відповідно до історичних ліній народної приналежности. Треба утворити заборону політичної і господарської незалежности й територіяльної цілості балканських держав.

12. Турецьким частинам теперішньої отоманської держави треба забезпечити безпечне уживання самостійности, але інші народности, що є під турецьким пануванням, мають так само мати забезпечені безсумнівну безпечність життя і безоглядну нагоду до автономічного розвитку. Дарданелі мають бути відкриті для свободного переїзду кораблів і торгівлі всіх народів під міжнародньою заборону.

13. Треба утворити незалежну польську державу, котра мусить обняти області, безсумнівню заселені польським населенням. Ся держава мусить мати вільний доступ до моря. Її господарську незалежність і територіяльну незайманість треба забезпечити міжнароднім договором (Вільсон про Україну забув! Ред.).

14. Треба створити загальний союз народів. Осібні договори мусять забезпечити взаємні заборони політичної незалежности й територіяльної незайманости великих і малих держав в однаковій мірі.

За сі умови хочемо бороти ся до хвилі, коли їх ослабнемо.

Справа зміни місця переговорів. Пленарне засідання мирової конференції в Берестю при участі делегації почвирного союзу, представників петроградського правительства народніх комісарів з комісаром заграничних справ Троцьким на чолі та делегатів Української Народної Республіки під проводом генерального секретаря для торгівлі та промислу Голубовича відбуло ся 9 січня та присвячене було головно справі переміни осідку конференції.

Німецький державний секретарь Кільман звернув ся до зборів з промовою, в якій, покликаючи ся на присутність нових учасників у мирових переговорах (Українців. Ред.), представив дотеперішній хід переговорів від 28 падолиста аж до перерви, запропонованої російською делегацією 25 грудня на 10 днів. Далі Кільман сконстатував, що жадна з воюючих держав не пристала до дальшого провадження мирових переговорів у призначенім реченні, себто до півночі 4 січня 1918 р., і заявив, що тим самим відомі основи негайного закінчення загального миру, представлені делегаціями почвирного союзу 25 грудня 1917 р. в Берестю, втрачають своє значіння.

У відповідь на пропозицію російського правительства перенести переговори до неутрального краю, а саме до Стокгольму, Кільман заявив про незмінне рішення чотирьох союзних держав, що вони не є в стані продовжувати початих тут переговорів про прелімінарний мир в якимсь іншій місці. Союзні держави могли б лише задля ввічливості згодити ся підписати прелімінарний мир в якимсь іншій місці.

Далі Кільман підніс, що повідомлення петроградської телеграфічної агенції представило фантастично перебіг засідання з 28 грудня, що у великій мірі причинило ся до того, щоб занепокоїти громадянство й наразити на небезпеку наслідки переговорів.

Після сього забрав голос гр. Чернін і також заявив, що перенесення переговорів до якогось неутрального міста неможливе поперше через труднощі телеграфічного отримання з столицями воюючих держав, а подруге тому, що там держави, які не захотіли пристати до мирових переговорів, постарали ся б ударемнити мирові переговори своїми інтригами. Він запропонував провадити далі переговори на основі, виробленій на попереднім засіданню і обов'язуючій обидві сторони.

Ген. Гюфман разом з командантами інших союзних держав зложив протест проти російських революційних закликів, направлених до союзних армій.

Миріві умови делегації Української Народньої Республіки. На засіданню конференції для 10 січня перший виступив керівник української делегації Голубович і заявив: змисл й наміри війни перед нами змагатися до миру. В сім змаганні до миру представники демократії Вєлико-руси, не зважаючи на напади деякої частини російського громадянства та преси, сміливо переступили через стрілецькі окопи воюючих держав не для того, щоб на полі бою кровю й залізом, а щоб шляхом приязного порозуміння між народами досягти загального миру, пожаданого для цілого світа. Після того, як почалися миріві переговори й оголошено засади миру, ви, шановні панове, цілком справедливо призначили 10 днів перерви, щоб дати можливість державам, що не брали участі в мирівих переговорах, пристати до них. Наша держава, Українська Народня Республіка, нарід якої завжди схилився до миру, відповіла перша на ваш поклик. Після того, як третім універсалом Української Центральної Ради з 20 грудня зазначено її державне становище, Українська Народня Республіка починає в теперішнім моменті своє міжнародне існування, яке вона втратила більш ніж перед 250 роками, і вступає в міжнародні зносини в цілком об'ємні своїх прав на сім полі. На основі попереднього представлення вважає правительство Української Народньої Республіки правильним на теперішніх мирівих переговорах зайняти самостійне становище й передати правительствам заступлених тут держав отсю ноту. (Зміст української ноти подано у нас в попереднім числі).

Росіяне годяться на самостійну участь української делегації в переговорах. У відповідь на прочитану ноту Української Республіки сказав предсідатель державний секретарь Кільман так: Мої панове! Ми вислухали з живим інтересом заяву голови української делегації та прийняли до відома зроблені нам повідомлення. Я пропоную, щоб українську ноту яко важний історичний документ залучено до актів конгресу. Представники союзних держав вітають прибувших згідно з їх телеграмою з 26 грудня 1917 до Берестя українських представників. Представники союзних держав застерігають собі зайняти становище до поодиноких точок заяви українських делегатів.

У зв'язку з сим предсідатель заявив, що він мусить зробити деякі запитання, щоб створити основу для прийняття рішень з боку союзних держав. Досі переговори провадилися з представниками петроградського правительства про всі справи, які дотикають російської території. Отже треба запитати голову делегації петроградського правительства, чи він та його делегація і надалі мають намір заступати тут як дипломати справи цілої Росії. На се пан Троцький зложив таку заяву: „Зважаючи на ноту Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки, російська делегація заявляє з свого боку, що вона в цілковитій згоді з засадничим признанням права кожної нації на самоозначення аж до цілковитого відокремлення не бачить жадної перешкоди для участі української делегації в мирівих переговорах.“

Про значіння сеї заяви російської делегації вивязала сея довга дискусія, яку нарешті сконцентровано в питанню, чи українська делегація є підвідділом російської делегації, чи її в дипломатичних зносинах треба уважати представництвом самостійної держави. На се питання пан Троцький відповів у тім дусі, що він вважає справу самоодженою, бо українська делегація виступає тут яко самооджена делегація і такою признає її його делегація, а до тогож з жадної сторони не зроблено якоїсь иншої пропозиції.

Голова української делегації державний секретарь Голубович дякує далі представникови російської делегації за його заяву й за спосіб, яким її прийнято. Він гадає, що тим самим означено й те самостійне становище, яке його делегація має зайняти при мирівих переговорах, а саме, що українська й російська делегації є двома відокремленими самостійними делегаціями тоїж самої партії.

В дальшій тягу засідання з'явив державний секретарь Кільман за згодою зборів, що прелімінарне питання про участь української делегації яко самостійної делегації в мирівих переговорах зпочатку повинно бути обговорене між делегаціями союзників, а потім передане на обговорення зборів.

Росіяне будуть вести дальші переговори без союзників. Після сього забрав слово пан Троцький та старався усеунути непорозуміння, що зайшли між обома сторонами в справі неправдивої передачі петроградської телеграфічної агенцією протоколів попередніх засідань та в справі протесту німецьких військових чинників проти большевицької пропаганди в німецьким війську.

В справі миру заявив Троцький, що Росія має намір продовжувати миріві переговори незалежно від того, чи пристануть до них держави порозуміння, чи ні. Основи загального миру, виголошені 25 грудня 1917 р., упали, бо инші воюючі не пристали до мирівих переговорів протягом 10 днів, але Росіяне лишають се вірні виголошеним ними засадам демократичного миру.

Російське правительство змагає до найскоршого заключення миру, основаного на порозумінню народів. Щоб не дати державам почвірного порозуміння приводу з технічних причин обірвати переговори, російська делегація приймає жадання лишити се в Берестю. Відмовляючи се від своєї пропозиції перенести переговори до неутрального краю, російська делегація пропонує перейти до продовження мирівих переговорів.

Держави почвірного союзу також признають самостійне місце українській делегації. На засіданню 12 січня зложив предсідатель граф Чернін таку заяву: „На пленарнім засіданню 10 січня передав пан державний секретарь Української Народньої Республіки Голубович делегаціям чотирьох союзних держав ноту Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки з 11/24 грудня 1917 р. ч. 726. Сея нота містить в точці 7 заяву про те, що заступлена Генеральним Секретаріатом Українська Народня Республіка виступає самостійно в міжнародних справах та що вона подібно, як і инші держави, хоче брати участь у всіх мирівих переговорах, конференціях і конгресах. У відповідь на се маю честь від імени делегацій чотирьох союзних держав заявити таке: Ми признаємо українську делегацію самостійною і поважним представництвом самостійної Української Народньої Республіки. Формальне признання Української Народньої Республіки самостійною державою застерігають собі чотири союзні держави до заключення мирівого договору.“

Російська делегація потверджує своє попереднє освідчення. Пан Троцький, який заголосив се після сього до слова, заявив таке: „В зв'язку з питаннем, порушеним тепер заявою делегації почвірного союзу, я вважаю необхідним для інформації і для того, щоб запобігти можливим непорозумінням, зложити таку заяву: Ті конфлікти, які повстали між російським правительством і Генеральним Секретаріатом і фактичні основи яких відомі більш менш всім присутнім, не мали й не мають жадного зв'язку зі справою самоозначення українського народу. Вони повстали через противенства між політикою совітів, народніх комісарів і Генерального Секретаріату, противенства, які виявили се як на території України, так і поза її межами. Що до тогож се самоозначення України, яке фактично далі відбуваєть се в формі Народньої Республіки, се справа не може бути причиною конфлікту між обома братніми республіками. З огляду на те, що на Україні нема жадних окупаційних військ, що політичне життя відбуваєть се там вільно, що там нема ані середньовічних станових органів, які хотіли б представляти країну, ані призначеного зверху позирого міністерства, яке ділає в межах, призначених йому згори, далі з огляду на те, що на Україні є всюди вільно вибрані ради робітничих, салдатських

і селянських депутатів та що при виборі всіх органів самоуправи додержано засади загального, рівного, безпосереднього виборчого права з таємним поданням голосів, — немає і не може бути жадного сумніву, що процес самоозначення України в її географічних межах і в державних формах, які відповідають волі української держави, знайде своє закінчення. З огляду на попереднє і в згоді з заявою, зложеною 10 січня, російська делегація не бачить жадної перешкоди для самостійної участі делегації Генерального Секретаріату в мирових переговорах.

Український державний секретарь Голубович заявив після сього, що декларацію чотирьох союзних держав прийнято до відома. На її основі його делегація братиме участь в мирових переговорах.

На кінці сього засідання відбула ся полеміка між генералом Гофманом і Троцьким в справі ворожих виступів офіційної російської телеграфічної агенції проти Німеччини та в справі большевицької пропаганди.

3 поезій Гр. Чупринки.

ЛИСТ З ВІЙНИ.

Десь на селах світи, цулі,
Соловейки та зозулі,
Всі в цвітці гаї та луки,
Та облоги та сади.
Тут же смертно свишуть кулі,
Тут цармати, тут шаблюки,
Море крові, зла та муки
Та надмірної біди.

Жди-ж мене, коханко любя,—
Як провіє смертна зуба,
Я до тебе знов прилину,
Вільним вітром прилечу!
Я питання ставлю руба:
Гей, чи житиму, чи зину?
Чи любитиму дівчину?..
Бюсь, гадаю і мовчу.

(„Народня Воля“).

НАШ ШЛЯХ.

Які цуття хвилюють труди,
Які надії процвіли!
Часи насильства та облоги
Минули з царством зла і мли.
Ми за собою мали слюзи,
Мотили, трупи, кров і кров!
Не можуть нас лякати погрози,
Як ми на жертви здатні знов.
Після таємного квітіння
Горять серця живим огнем.
За мій, за жертви, за терпіння
Ми стрінем Волю з ясним днем.
Ми збудим долю в рідних колах,
Де дого висів чорний мій,
Де на ланах широкополых
Ховали в праці „Заповіт“.
Тепер над рідними степами
Не віє крильми смертний жах.
Ми знов ідем!.. А перед нами
Прослав ся довгий вільний шлях.

(„Київська Земельна Газета“).

ВІДРОДЖЕННЯ.

Сміло вільною ходою,
Повні творчості і сили,
Плинуть доби історичні.

Хтось цілющою водою
Щедро кропить край наш милій,
Сипле блиски феєричні.

Білий ні жаху, ні одчаю
Сила Велетня-Титана
Вже не чує, вже не знає.
По козацькому звичаю
Тут ні холопа ні пана
Білий не буде і немає.

Разом з правдою-красою
Край наш міцно і всевладно
Щастє волі обхопило.
Небо вільною росою
Так приємно, так відрадно
Людські душі покропило.

Летить ся мова кришталева,
Співні радісні дівочі,
Комісанки материнські...
І здається, що й дерева
Тихо, тихо серед ночі
Шепотять по українськи.

(„Народня Воля“).

Як виглядає просвітно-організаційне життя в українському таборі у Вецлярі.

На горбі під широколистим лісом вже здалека чорніють ряди бараків, замкнених в чотирикутник. У сїм то чотирикутнику вже з початком другого року війни починає таборове життя прибирати инший зміст, як до того часу. Засуджені кривавою долею мешканці на монотонні дні в таборі, шукають ріжних способів, щоб час якось скорше попхати наперед, щоб прогнати скуку. Тому то перепітали вони своє життя, хто чим міг: одні казками, инші оповіданнями про пережитє, про воєнщину, про дїм-рідню і т. ин. Иншим і того було замало. І щоб прогнати буденщину, находять яку небудь книжку й читають одинцем, передаючи її з рук до рук. Часом виведуть парібоцьку пісню і вже всі в баракі слухають і собі потягають навздогін. Між „антрактами“ порожні місця заповняв все якийсь жарт, сміховинка чи побрехенька.

І от так мимохіть ніким непомічені творили ся гуртки. Одних гуртували казки, оповідання; других співанки, третїх жарт-побрехенька, а инших читанне й виміна власних думок. Маса—решта народу була все слухачем, як не одних, то других. Хоч те все йшло непляново, все-ж-таки з кожним днем ставало чимсь необхідним, конче потрібним.

І саме за се необхідне й конче потрібне взяли ся свідомійші одиниці з полонених в таборі. Маючи до помочі т. зв. „Просвітний Виділ“ (2, а далі 4 членів), присланий Союзом визволення України вже з кінцем вересня 1915 р., спромогають ся передові одиниці відкрити таборову читальню. Правда, ся читальня не притягнула з початку широкої маси, але вона послужила для об'єднання свідомійших одиниць табору та для одноцільности їхньої праці, яка вже почала вести ся пляново. Тут вже в більшім гурті вели ся балачки, наради, читання.

З початком жовтня зібрани ся тут деякі свідомійші одиниці табору з т. зв. „таборової інтелігенції“ і зробили своє перше законне зібраннє, числом 15, здебільшого народні вчителі, фахові робітники та свідомійші з селян взяли на себе закласти сей угольний камінь для просвітно-організаційного життя серед своїх товаришів.

Перш усього взяли ся вони за народню школу. Школа мала до себе згуртувати, як цілком неграмотних, так і грамотних; а тому в плян науки увійшли такі предмети, які в даний час уважали ся за відповідні. Отже: наука грамоти,

аритметика, українська література й історія та наука німецької мови. Загальне число учеників у школі на той час було 70—90.

Таке мале число учеників пояснюється головно „страхом“, який і тут на чужині лякав не одного царською Росією. Школу уважали за політичну кузню, де все говорило ся і толкувало ся проти Росії—її царя, а хто ходив до школи, той вже був „христородавець“ — так прозивали учеників, які носили на лівій руці нашитий червоний хрест яко відзнаку. До того ще в таборі між полоненими було чимало царських слуг—поліцаїв, жандармів, чиновників і деякі з них списували номери*) тих, що ходять до школи, щоб по війні, мовляв, дати їх „на вішалку“. І пераз можна було бачити, як ученик, сховавши книжку й зошити за халаву або в пазуху, незаметно підкрадався до школи.

Та не зважаючи на великі труднощі, шкільні кімнати щораз повнійше були учеників. Школа, яка на самім початку була пострахом для всіх, кілька місяців пізніше почала більше цікавити табор. Вже в грудні 1915 р. треба було відкрити другий відділ для науки грамоти, де вчило ся вже 65—90 чоловік. Ба, вже самі ученики почали домагати ся деяких нових предметів науки й на їхнє бажання вчило ся вже в половині грудня крім вище згаданих предметів медицини (вчив полонений фєршал), географії, української історії, а також почали ся курси сільського господарства (викладали полонені агрономи).

Ось так минала перша половина дня в школі при науді, в якій з кінцем 1915 р. брало участь 150—200 чоловік. Другу половину дня заповнював хор—вивченням українських народніх пісень. Кого не була в силі притягти ближше школа, того звербував спів і бодай здалека, все-ж-таки любували ся своєю рідною піснюю. До того ще знайшли ся й свої майстри, які ножицом витесали дві-три балалайки, гітари, й вже зробив ся „струнний оркестр“ числом 20—25 чоловік. Розважали вони по неділям вечорами своїх товаришів народнім співом і музикою вже з кінцем жовтня 1915 р.

Ще в дальше неприступні кутки заходила книжка. Вистарчило одному взяти в таборівій бібліотеці „Кобзаря“, чи то „Саддаську душу“, то вже й мандрувала книжка з бараку в барак. І хоч бібліотека була невеличка, все-ж-таки користувало ся нею вже в першій місяці жовтні 1915 р. 2504 чоловік.

В самій половині жовтня пролетіло по бараках 90 чисел часописи „Просвітний Листок“, яку взяв ся видавати „Кружок таборової інтелігенції“. Писаний на машині в 120 числах одноразового накладу, виходив „Просвітний Листок“ 2 рази на місяць. Передплатників ще не було й сама часопись ось так ні відси ні відти попадала в барак, де її читали й толкували по свому. Та все-таки й противники уважали її більше за „нашу таборову часопись“.

З часом, як просвітня праця стала обіймати щораз ширші простори, а було се вже з кінцем листопада, постановив „Кружок таборової інтелігенції“ тій праці надати більш організаційний характер. Тому приступлено до поділу праці. І так: просвітно-агітаційна робота належала до „Кружка таборової інтелігенції“, який вже в листопаді називається ся „Просвітна секція“. Сей „Кружок таборової інтелігенції“, а властиво „Просвітна секція“ управляє школою, курсами, а властиво і просвітніми питаннями. Вона має нагляд також над читальнею і бібліотекою.

Співом і музикою завідувало Т-во співаків і музикантів (з II бльоку)—„другий барак“. Воно мало завдання ширити в таборі українські народні й патріотичні пісні, так само й народню музику. Се товариство давало недільні концерти, на яких крім співу й музики виголошували деякі товариші своїми власними силами віршовані, а то й такі складані вірші, жарти та побрехеньки. Цілий такий вечір

відбував ся в українській мові та в деякій мірі також причинював ся багато для ширення просвітної праці.

Знову коло часописі згуртували ся також свідомі одилиці й утворили з себе „Пресову секцію“. „Пресова секція“ займала ся видаванням часописи та збиранням матеріалу по таборі для неї й ширенням її між товаришами, а також вербуванням співробітників. Пізнійше подбав Союз визволення України про друкарську машину та вже в місяці грудні „Просвітний Листок“ вийшов друкований в 2500 числах одноразового накладу, так само 2 рази в місяць. Коли з перших чисел (8) ніщо не попадало на робітничі команди, тепер близько 1000 „Просвітного Листка“ йшла на робітничі команди. До того ще „Пресова секція“ розсилала читачам, як у таборі, так по робітничих командах інші українські часописи, як: „Українське Слово“, таборову фрайштядтську часопись „Розвагу“, „Вістник Союзу визволення України“ (протияс листопада та грудня розійшло ся 7306 чисел „Українського Слова“ й 911 „Вістника Союзу визволення України“).

Після двохмісячної просвітної праці в таборі засновується кооперативна торговельна спілка на паях „Чайня“. Хоч сама назва вказує, чим се товариство торгувало, все-таки крім чаю можна було в „чайні“ дістати: кекс, цвібак, шоколяду, цукор і цукорки і т. ин. З пайовим капіталом 196 марок 50 фєн. (30 фєн.—1 пай) розпочало товариство свою торговлю й, маючи змогу боргувати, вже в першій місяці—грудні орудувало оборотним капіталом 9274 марок 70 фєн. І пайщики „Чайні“ зараз в тім місяці по замкненню рахунків ухвалили дати з зиску „чайні“ 350 марок на просвітню таборову працю.

До „чайні“ сходила ся вже більша громада людей (бо мали вільний вступ і непайщики), щоб кружку або шклянку солодкого чаю попиту, поговорити, посперечити ся ані то так про „неодно“ довідати ся. Чайня була властиво політичним базаром цілого табору. В ній, як не при однім столі, то при другим, а то й настоячки голосно гомоніли все дві партії: „христородавців-Українців шкільників“ і „руських хрестян“. Одні других переконували, доказували, перечили, часом навіть дуже завзято. Ученики, маючи вже готовий матеріал, який почасти винесли зі школи, легко відносили т. зв. „балакучу рібиду“ над „руськими хрестянами“. До „чайні“ приносили ріжні правдиві й неправдиві вісти, розбирали їх або й нові видумували.

Одна стіна „чайні“ була дошкою покликів, проклямацій, оголошень і розпорядків. Кожде нове число „Просвітнього Листка“ наліплювано на ній, а „земляки“ (як кликали ученики своїх противників) гуртом підходили й читали та толкували на свій лад. Тутже таки за віконцем сидить книгарь-торговець таборової книгарні й закликає „земляків“, аби купували „Кобзаря“, „Русь-Україну й Московщину-Росію“ й ин.

Після вечері по 6 год. „чайню“ замикано на те, щоб люде мали змогу слухати вечірніх читань (4 рази в тиждень), чи викладів з світляними картинами (2 рази в тиждень). Пізнійше, десь з кінцем грудня, почали ся вже суботнішні таборові віча. На таких вічах постановляло ся про великі адміністраційно-таборові справи, як справа кухонь, розділу дарунків і т. ин., та приймало ся ріжні скарги чи бажання.

Крім адміністраційних справ реферував звичайно хтось з членів „Просвітнього Виділу“ про світові події. В них містили ся воєнні вістки й новинки з усього світа за біжучий тиждень. А головно в сій точці були докладнійше зреферовані події в Росії й на Україні. На суботнішні віча приходили вже люде досить численно, хоч з промовами, навіть в адміністраційних справах, виступав по більшій часті хтось з учеників.

Сі віча відбували ся в шкільній кімнаті, а далі з кінцем грудня 1915 р. скликавано віча вже в ново-збудованім „Народнім Домі“, який міг містити 2000—2500 людей.

*) Кождий полонений має на своїм рукаві нашитий свій номер і баталіон.

Слід ще згадати про фотографічне ателле, яке також відкрито в місяці грудні, а провадив його полонений фотограф.

З таким організаційним розгоном стало таборове життя на порозі 1916 р.

Шимп Лисецький.

(Далі буде).

Національні й економічні відносини на Підляшшу.

Коли говорити про населення, яке заселює Підляшшя, себто частину колишньої сідлецької губ., воно складається з Українців, польської бідноти й польських Жидів. Українці становлять переважаючу більшість, навіть і тепер, коли частина їх виїхала з Москалями. На їх місце прийшли з Польщі Поляки й Жиди.

Коли взяти на увагу, що Підляшшя раніш належало до Польщі, нема в тім нічого дивного, що тутешні Українці національно несвідомі, а подекуди й спольонізовані, особливо молоде покоління. Коли Підляшшя було відірване від Польщі й прилучене до Холмщини, московське правительство заходило ся насаджувати тут православне й російщити українське населення.

Під час війни, по відвороті Москалів, Поляки знову через своїх ксьондзів розпочали свою польонізаторську роботу й населення не знає, за кого себе видавати. Та тільки частина молодого покоління підлягає польським впливам, а то тому, що має римо-католицьку віру, а ксьондзи навчають, що хто римо-католик, той Поляк.

Старші люде свідомі того, що вони не Поляки, а Українці, й не римо-католицької віри, а уніятської. Мова, пісні, одяг і звичаї у населення українські. Ніодин Українець не вмів по польськи балакати або по польськи заспівати.

Коли спольонізований Українець каже, що він Поляк, і силкується балакати по польськи (українську мову, як і в Українській Народній Республіці, несвідомі люде уважають за мужицьку), тоді він говорить також по українськи, але уживає кілька польських слів і переставляє в українських словах наголос на польський лад. У родиннім життю всі без виїмки місцеві люде балакають по українськи.

На Підляшшу є також багато виселенців Українців зпід Пинська. Сі виселенці дуже гарно впливають на спольонізовані елементи й сим допомагають до їх національного освідомлення. Інші частини території в німецькій окупації (Поліссє) заселені виключно Українцями, розуміється, зі своїми Жидами.

По селах на сих територіях не чути ні польської ні московської мови, тутешній мешканець ніколи не скаже, що він Поляк або Москаль. Тут зберігли ся старі українські звичаї, мова, одежа, пісні про козаків і т. ин.

І тут по селах можна стрінути поодинокі польські родини, але й ті вже зукраїнізовані. Сюди також зайшло немало Поляків і Жидів під час війни з Польщі, тут також пробували Поляки вести свою пропаганду й прищиплювати католицьку віру, але се не має найменшого впливу на населення.

Навпаки українське населення ухиляється від усього польського, береже свою мову, звичаї, одежу, особливо віру, й рішуче протестує, коли польський ксьондз приїжджає в село й пробує намовляти селян, щоб несли хрестити дітей до нього або дозволили йому хоронити вмерлого.

Українське населення воліє, щоб діти росли нехрещені, а мерці закопувались без православного попа (православні попи виїхали з російською армією), лише щоб ксьондзи не вміщували ся в їх віру та православні звичаї. Тому тут діти до трьох років досі нехрещені.

Пробували також Поляки в деяких селах на Поліссє закладати польські школи, але населення рішуче запротестувало проти заснування їх, а відкриті польські школи бойкотувало й таким чином польські школи самі собою зникли. В деяких містечках Поляки встигли вже збудувати костьоли й посадити своїх ксьондзів, але Українці боять ся й заглянути до костьола.

Не зважаючи на те, що до війни населення було багате й не відчувало матеріальної нужди, тепер опинило ся в лихим становищі. До сього причинили ся в першій мірі московські війська, які під час свого відвороту руйнували цілі села й рабували населення.

Майже третина населення не має свого пристановища. Всі міста й села, які стоять поблизько залізниць або великої битой дороги, цілком випалені й мешканці з них розійшли ся по селах далеко в ліси, а частина виїхала з Москалями до Росії. Села, які лежать дальше від залізниць і великих доріг, цілі й населення лишило ся на місці.

Дуже зле відбивають ся на економічнім стані селян реквізиції, які роблять ся час від часу військовими властями.

Великим тягаром на населення лягли Жиди. Вони ріжними брудними способами вимагають у селян все, що можуть: гроші, худобу, збіжжє й інші предмети поживи. Жиди, користуючи ся несвідомістю сільського населення, залякують останніх ріжними доносимами й витягають у селян усе, чого хотять.

В зносинах з населенням Німці вживають Жидів яко перекладчиків і сього Жиди на кожному кроці надуживають. При реквізиціях забирають останнє у тих, котрі не підкупили Жида-товмача.

Кожний селянин має до ужитку ту землю, котрою він користувався в мирний час. Але наслідком нестачі робочих рук і худоби не кожний обробляє свою землю. Тому багато землі лежить необробленою.

Крім того лишили ся землі тих поміщиків і селян, котрі виїхали до Росії. Сі землі командатури оброблюють полоненими, селянами та своїми салдатами. Новим емігрантам також дають ся землі, щоб обробляли в свою користь. Тим, котрі не мають чим обробляти, командатури дають коні за малу плату.

Деякі командатури й Жидам роздають землю, по одній десятині на кожного, та примушують їх обробляти, але Жиди ріжними способами ухиляють ся від сього. Жиди тікають з великих міст на села й там займають ся ріжними гешефтами.

Л. Т.

3 поезій полоненого М. Капельгородського.

СОНЕТ.

*О дівчино красуню! Перед тобою
Я — гордий син далекої України,
Стоявши ся життям у самотині,
Стою тепер з покірною мольбою...*

*В ті перші дні після стратного бою
В просторах цих ворожої країни —
В неволі — думав — кожної хвилини
Все буду сам зі смутком та журбою...*

*Тому то я, коли тебе зустріну,
На твій привіт не відкавав нічого,
На тебе злянувши холодним зглядом.*

*Але той час вже в далечинь полинув
І я тепер молю тебе одного:
Дай з уст твоїх чарівним епитієм ядом...*

Вісти.

Переговори української мирової делегації з делегаціями центральних держав. Під датою 16 січня доносить австрійське телеграфічне бюро з Береста: Наслідком нездоровля міністра заграничних справ гр. Черніна відбула ся визначена на сьогоднішню довірочна нарада з українською делегацією. Півторагодинна розмова, в якій взяла участь німецька делегація в повноті, довела до досягнення принципіального порозуміння про будучі політичні відносини між центральними державами й Україною й повинна-б через те зробити рішучий крок наперед. На завтра (17 січня) визначено продовження сих довірочних нарад, які відносять ся до господарської області. По сподіванім в короткім часі закінченню довірочної приготівної виміни думок з українською делегацією почнуть ся детальні наради.

— Австрійське телеграфічне бюро доносить з Береста під датою 17 січня: На сьогоднішній нараді між австро-угорською і німецькою делегацією з одного боку й українською з другого на початку зібрано разом дотеперішній вислід довірочних нарад над політичними справами. Гр. Чернін підніс притім важну взагалі для берестейських переговорів і признану також українською делегацією загальну засаду, що змішування одної частини у внутрішньо-державній справі другої частини виключене. З другого боку існує порозуміння щодо того, що в справі миру, котрий забезпечував би розвиток тривких приятних відносин, обидві частини готові висловити ся про різні культурні й політичні справи, які цікавлять їх, під умовою повної взаємности. Притім указав гр. Чернін напр. на забезпечення долі тих польських меншостей, які мабуть належатимуть до будучої української держави. На сі заяви притакнула українська делегація і прийняла їх до відома з увагою, що вона входить на їх основі в дальші мирові переговори.

При дальшій нараді над управильненнем обосторонніх економічних зносин не стверджено жадних таких ріжниць в основних думках, щоб вони були в силі перешкодити досягненню умови. Народи дійшли так далеко, що простягають ся на конкретні питання виміни товарів. Хід сих переговорів і їх обосторонній вислід велять сподівати ся їх швидко-го вдоволяючого закінчення.

Під датою 18 січня доносить австрійське кореспонденційне бюро: Дальші наради з Україною над економічними справами поручено окремій комісії, яка зараз візьметь ся за свою роботу й переведе її з усяким приспішенням.

Донська республіка. Як доносить „Temps“, в Ростові на Дону проголошено донську республіку й утворено кабінет.

Донське козацтво й українська мирова делегація. „Nationalzeitung“ доносить з Стокгольму: Спеціальний кореспондент „Дня“ телеграфує з Новочеркаську на основі розмови з головою військового правительства Дону — Каледіним, що українські делегати на мирові переговори в Берестю мають відповідні уповажнення від військового козацького правительства заступати його на сих переговорах. Козаки зовсім не бажають продовжувати війни до цілковитого знесилення воюючих. Козацькі ради висловили ся за скінченням війни й настоюють на тім, щоб переговори в Берестю допровадили до закінчення війни. Але козаків обурило те, що большевицьке правительство провадить переговори в Берестю від імені цілої Росії, хоч воно ні в яким разі не має влади над краєм, заселеним козаками. Одначе українські умовини миру могли-б підписати й козацькі ради. Колиб між Україною та центральними державами прийшло до порозуміння, тоді й козаків, що стоять на фронті, відкликано-б до дому. Та козаків ні в яким разі не згодили ся-б виконувати роль послугачів на румунському фронті.

Страйк в Австрії. Представництво німецької соціал-демократичної партії в Австрії видало 17 січня таке оголо-

шення, надруковане в її головнім органі „Arbeiter Zeitung“: В багатьох підприємствах у Відні та в Долішній Австрії припинено вчора роботу. Се спинення роботи є наслідком елементарного руху, який почав ся без участі політичних і фахових організацій, з одного боку наслідком вісток про перебіг мирових переговорів у Берестю, з другого боку наслідком останніх розпорядків у справі апровізації. Представництво партії гадає, що заспокоєнне може наступити лише при таких передумовах: 1) Коли правительство зможе дати цілком заспокоюючі запевнення, що мирові переговори в Берестю не розвіють ся через якісь територіяльні жадання; що воно усеуне з дороги до заключення миру без застереження всі перешкоди шляхом признання несфальшованого, демократичного права спірних земель на самоозначенне; коли правительство одверто повідомить представників робітництва про стан переговорів і буде завжди їх повідомляти про їх перебіг, а також не буде противити ся належному їх впливови на дальший хід переговорів. 2) Коли правительство згодить ся на основну реорганізацію справи апровізації. Не роблячи собі ілюзій з сих заходів правительства, робітництво гадає, що правительство на будуче принаймні буде рівномірно поділяти засоби поживи та згодить ся здемократизувати представництво міської управи громади на основі загального, рівного, безпосереднього виборчого права з таємним голосуванням.

Хто такі козаки. На сю тему знаходимо в „Роб. Газеті“ дуже цікаву статтю М. Порша. Пише він: „Контрреволюція не нахвалить ся козацтвом. Козаки се—справжні оборонці рідного краю та держави! Козаки кохають батьківщину та добрий в ній лад! Козаки се—дійсно „руські люде“, котрі мають вернути запамороченим революцією народнім масам здоровий державний розум! Козацтво се дійсна державна влада, що має оповити російську землю, засмічену революцією та демократією! Козаки „государственники“!“

Такий маємо новий „ход“ контрреволюції. Надії ворогів революції звязують ся таким чином з козацтвом. Але чи справдіж козаки—ті „государственники“, котрих шукають собі на підмогу монархісти та чорносотенці?

Історія козацького руху останніх часів дає на се виразну відповідь! Тимчасовий уряд видав закон про земельні комітети, але козацтво й досі не допустило до заведення земельних комітетів на Донщині. І уряд мусів сьому корити ся. Видано закон про нове земство, але військовий круг донського козацтва визнав, що сей закон яко не розглянутий і неприйнятий козацтвом Дону не може уважатися за законом на Донщині. І тимчасовий уряд знову мовчки стерпів се ламанне козацтвом суверенних прав державної влади. Скакають ся Установчі Збори, але козацтво не вдоволене з виборчого закону, воно хоче, щоб з козацтва утворено окрему виборчу округу, незалежно від того, де живе козацтво, розкидане по всій державі. І тимчасовий уряд, ламаючи закон, утворює таку округу, округу екстериторіяльну. Тимчасовий уряд надсилає в Донщину кавалерію для охорони рудників та шахт. Військовий уряд донського козацтва запротестував проти того, щоб на його землі хтось инший дбав про порядок. І драгунів виведено з Донщини.

Всі ці й інші події показують нам, що козацтво справді буде державу, але свою державу, козацьку, що на своїй землі козацтво найвищою владою визнає військовий круг, а урядом—свій військовий козацький уряд, що владу тимчасового уряду козацтво визнає тільки тоді, коли вона не перечить волі козацтва. Козацтво революційним шляхом фактично встановило на своїй землі суверенність населення області. Козацтво фактично стоїть в федеративних відносинах до тимчасового уряду. Ходять чутки, більш або менш певні, що тимчасовий уряд обіцяв допустити представників козацтва навіть на мирову конференцію.

От які козаки — „государственники“! Козаки будуть своєю демократичною республіку. Козаки стають на

грунт федералізму, федералізму революційного й творчого, відкидаючи централістичну політику тимчасового правительства.

Тут козацтво стає творчою силою революції, що прокладає дорогу федеративній перебудові російської держави. Тут нам, Українцям, як і всім іншим недержавним народам, по дорозі з козацтвом, бо сі народи також простують до федерації, простують революційним шляхом“.

Молодий Український Театр. Щоб познайомити наших читачів з завданнями Молодого Українського Театру, подаємо 2 перші параграфи зі статуту цієї інституції: § I. Товариство „Молодий Український Театр“ ставить собі на меті творити й проводити в житті такі форми театрального мистецтва, в яких цілком могла б виявити ся творча індивідуальність сучасного молодого покоління українського акторства не „українофільської“, а європейської в національній формі—культури, що цілком порвавши з обанальними традиціями українського театру, збудує свої нові цінності, як в мистецтві театру взагалі, так і в мистецтві актора особливо, не будучи рівночасно провінціалізмом чужих культур. § II. Згідно з вище наведеним в § I принципом Товариство провадить роботу з поділом її на такі шляхи осягнення своєї мети: а) праця в студії, б) ведення репертуарного театру. Репертуар Молодого Українського Театру складається з творів: Бернштерне-Бернзона, Винниченка, Гальбе, Гауптмана, Жулавського, Ібзена, Лесі Українки, Олеса, Сарду, Шілера, Шніцлера. В роботах студії: Софокль, Шекспір. Склад трупи Молодого Українського Театру такий: Олександра Айстрова, Степан Бондарчук, Валерій Васілев, Олексій Ватуля, Олександр Грушенко, Олімпія Добровольська, Олексій Козуб, Лесь Курбас, Іван Левченко, Володимир Лісовський, Олександра Луцька, Андрій Луцький, Софія Мануйлович, Марія Молько, Ганна Прохоренко, Поліна Самійленко, Антоніна Смерека, Марко Терещенко, Кость Трембіта, Андрон Шевченко, Хведір Чернуха, Олександр Харченко, Гнат Юра. Режисери: Лесь Курбас, Гнат Юра. Художник Анатолій Петрицький, помічник режисера Дилевич, сцєлар Володимир Коханенко, адміністратор Бондарчук (За „Нов. Рад.“).

Реальна гімназія в Межигіррю. На запитання Г. Секретаріату ігумена Софія „з радістю“ оповістила, що вона може віддати триповерховий корпус у Межигірським монастирі за 12.000 карб. річно під проєктовану Г. Секретаріатом реальну гімназію (Р. Г.).

Тарасова ніч, драматичний малюнок О. Кобця, виїшла в одеським видавництві „Воля й Доля“ й коштує 25 коп. (Ілюстроване видання Союзу коштує 50 сот.).

Українська пресова централа. З Береста прибув один член української делегації, товариш генерального секретаря внутрішніх справ ротмістр Гасенко до Берна. Слабість приволодила його покинути Бересте, а українське правительтво уповноважило його заснувати в Швейцарії офіціальну українську пресову централу для цілого світа. „Vossische Zeitung“ доносить, що Гасенко дістав вибух крові й не може опустити ліжка.

Про Білгорайщину й Замойщину. В протестах Українців проти влучення Холмщини в склад проєктованої польської держави згадують ся як українські повіти холмський, томашівський і грубешівський. Треба правду сказати, що в тій часті Холмщини тверда „Русь“, хоч є денедє й над Бугом перекинські кроки; але, як біловодий Буг є „руський (себто український) на два боки“, так про Сян каже народна приповідка: „знай, Ляше: по Сян наше.“ Сам я з замійського повіту, власне з Звіринецької громади, до якої належать села Кособудської і Топільчеської православних парохій. В Кособудській парохії балакають люде донині по українськи, в Топільчеській же парохії панує — замість завмерлої української, що нею по свідочтву наших батьків балакали діди — польська мова. Так отже територія, на якій положена Звіринецька громада, не є польською, тільки обполяченою. Такоуж обполяче-

ною є Чорностоцька громада. В Чорностоці стояла колись церква св. Парасковії. В топільчеській церкві зберігаєть ся євангеліє і образ Успення Божої Матері, подаровані Петром Могилою. Безперечно, що й чорностоцька парохія входила колись в склад київської української митрополії. Пам'ятником українства в Чорностоці зістало ся закинуте кладовище й назва частини села „Русь“. У вісьмох верствах від Замостя село Сідлиски балакає по українськи. Чи можна-ж казати тоді про замійський повіт, як про чисто-польську країну, тим більше про білгорайський повіт, де є цілі громади чисто-українські, де знаходиться історичне село Бабиці, в яким вирятував своє життя Донило? За м о й щ е н к о М. М. Панас 11493. Dunaszerdahely, 14-го січня 1918 р.

Конференція для утворення федеративної республіки. Як доносить „Правда“, запросила рада народніх комісарів правительства самостійних республік Росії до участі в конференції, яка має зайняти ся вступними роботами коло утворення всеросійської федеративної республіки. Вироблений большевицьким правительством план передбачує утворення союзу держав на зразок Злучених Держав. Заступники України, Естляндії, Лівляндії, надволянської республіки, кавказької республіки й Сибіру прирекли, що візьмуть участь.

Заява офіцерів-Українців табору в Йозефштаді. Шановна редакціє! Просимо надрукувати в вашій високоповажній часописі отсе оголошення: „Група офіцерів-Українців членів Шпратцернського Товариства „Просвіта“ ухвалила решту грошей сього Товариства — сто п'ятнадцять корон 26 сот. пожертвувати на волинські школи. Членів Товариства, що живуть в інших таборах і незгодних з цією ухвалою просимо заявитись про це протягом одного місяця від часу надрукування цього оголошення підпоручникови Горбику, k. u. k. Kriegsgefangenenlager Offiziers-Abteilung Josefstadt, Böhmen. Голова т-ва „Просвіта“ сотник Собко. Писарь підпоручник Горбик. 16 жовтня 1917 р. Йозефштадт.“

До наших Читачів. Наслідком кількадневного страйку у Відні се число спізнило ся.

Виказ жертв.

На волинські школи: полонені-офіцери з табору Йозефштадт (на ялинку школярам) К 71-55; український пластовий курінь в Самборі—К 38-50; Гриць Лещишин—К 15.

На книжки для полонених: В. Яворський К. 10-40; Гр. Лещишин К 5.

На український фонд: полонені: Іван Горовенко К 1-20, Василь Винниченко К 1, Петро Іваненко К 1.

В адміністрації „Вістника С. В. У.“ можна набути: книжки видавництва „Відродження“:

М. ГОГОЛЬ. Сорочинський ярмарок	Ціна 60 сот.
Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Полтавка	„ 60 „
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекопиноле	„ 40 „
Ів. ФРАНКО. До світла	„ 40 „
В. ВІННИЧЕНКО. На пристані	„ 40 „
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу	„ 48 „
М. ПОРШ. Про автономію України	„ 60 „
В. СВІДЕРСЬКИЙ. Економічні нариси	„ 80 „

Гарні картки — портрети й видівки.

10 малюнків українського маляра Ждахи	К 2-00
12 „ Сергія Васильківського	„ 2-00
12 портретів українських письменників	„ 1-20

З м і с т: А. Жук. Мірові переговори ерестю й державні межі України. — Укр. делегація на мирові переговори в Берестю (знамка). — Всеукраїнський зїзд рад робітничих і салягських депутатів. — Ієн. Секретаріат Української Народньої Республіки до населення в справі большевицьких наклепів. — А. Жук. До справи конф. між Україною і больш. прав. — Перебіг мирових переговорів у Берестю. — 3 поезії Гр. Чупринки: Лист з війни. Наш шлях. Відродження. — Пилип Лисецький. Як виглядає просвітно-організаційне життя в укр. таборі у Вєдларі. — Я. Т. Національні й економічні відносини на Підляшш. — М. Капельгородський. Сонет. — Вісти. — Виказ жертв.

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Передплата вносить річно: 20 К., 10 карбованців; піврічно 12 К., 6 карб.; квартално 6 К., 3 карб.

Ціна поодинокого числа 50 сот., 25 коп. — Зміна адреси 50 с., 25 коп.

Виходить що тижня в неділю.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 1070.

У рік. Ч. 4.

Відень, 27-го січня 1918.

Ч. 187

За прикладом царя.

Лихої пам'яті царь Микола II розігнав був за порядком дві немилі йому Думи, аж поки його чиновники вибрали таку Думу, що можна було її терпіти. За прикладом царя Миколи II пішли гідні його спадкоємці більшовики. Вони збройною силою розігнали всеросійські Установчі Збори, вибрані на основі загального, рівного, таємного й пропорціонального виборчого права, бо не знайшли в них для себе більшости.

Всіма правдами й неправдами старали ся більшовики мати в Установчих Зборах більшість, яка творила б їх волю та стала правною основою для того безправства й терору, що його завели більшовики в Росії.

Що більшовики не знайдуть більшости на Установчих Зборах, се було ясно від самого початку, тому старали ся по можности відсунути скликання Зборів, сподіваючи ся ліпших умови боротьби для своєї партії, щоб ті Установчі Збори зовсім знищити.

Вже задалегідь почали більшовики уживати розбійничих засобів для усунення немилых їм кандидатів до Установчих Зборів: в багатьох міснях вибори противників більшовиків уневажнено, деяких послів кадетів і членів інших ворожих більшовикам партій заарештовано.

Коли члени Установчих Зборів почали зїздити ся до Петрограду, більшовицьке правительтво оголосило, що тільки тих членів Зборів воно узнає, які згодяться ся у призначеного ним комісара Урицького, та що тільки таких членів впустить ся до Таврійської палати.

Але ніхто крім більшовиків не хотів зголошувати ся у п. Урицького, а праві соціалісти-революціонери заявили, що вони дістануть ся до залі засідань Зборів силою. Таким робом вже перед відкриттям Установчих Зборів панував дуже підвищений настрій.

Більшовики ужили в Таврійській палаті незвичайних засобів охорони: коридори зайнято сторожею з озброєних матросів, а біля входу до палати поставлено навіть дві полеві гармати.

Петроградська телеграфічна агенція представляє перебіг першого й ма бути останнього засідання Установчих Зборів дня 18 січня так: Після того, як промовці різних партій і груп висвітлили свої погляди й програми, партія більшовиків зажадала о 2 год. вночі почати дебати про права робітництва та про відношення політичних сил. Соціалісти-революціонери запропонували зі свого боку, щоб обговорити передусім справу миру, а потім справу передавання землі народови та заведення робітничої контролі на фабриках.

Коли більшість прийняла пропозицію соціалістів-революціонерів, більшовик Раскольніков заявив, що Установчі Збори показали, що не хочуть радити над питанням відношення сил, які більшовики уважають засадничим, а тому ціла партія більшовиків покидає залу засідань.

Більшість висловила ся також проти пропозиції лівих соціалістів-революціонерів обговорювати справу миру тає, як се подано в їх заяві, по чім і вони опустили залу.

По опущенню залі більшовиками й лівими соціалістами-революціонерами Чернов, вибраний предсідателем Установчих Зборів, перечитав законопроект відносно аграрного питання. Але до нього приступив командант матроської сторожі й зажадав припинення нарад.

Не зважаючи на се, депутати лишили ся на своїх міснях і опустили залу аж тоді, коли перечитано крім законопроекту відносно аграрної справи також проєкт ноти до союзних держав, про скликання інтернаціональної соціалістичної конференції та проклямовано Росію союзною республікою.

Своє становище супроти Установчих Зборів більшовики сформулували в особній заяві, яку передали Зборам, а в якій брехливим і нечесним способом закидаєть ся, що ніби більшість Зборів, улягаючи волі буржуазних клас, не хотіла признати здобутків революції. Більшість Зборів не хотіла признати більшовицької „революції“, більшовицького правительтва й безоглядної сваволі темної маси салдатів і робітників, на яких те правительтво спираєть ся.

Збивши собі в голову, що вони репрезентують більшість працюючої класи в Росії, більшовики домагали ся від Зборів, щоб вони признали їх владу над народами Росії, але се божевільне домагання чесні заступники працюючого люду мусіли відкинути.

Більшовики обвинувачують в буржуазности й контрреволюційности соціалістів-революціонерів Керенського, Авксентєва й Чернова, а самі гальюпом женуть Росію в прірву економічної руїни й політичної реакції.

Цілій більшости Установчих Зборів закидають більшовики, що її вибрано на основі старих виборчих списків, складених до більшовицької „революції“ в жовтні, не згадуючи, що вибори переводили ся вже по сій „революції“ й власне нове „пересуєненне“ суспільних сил відстрашило народ від більшовиків.

Установчі Збори, говорить ся в більшовицькій заяві, не лише не признають авторитету їхнього правительтва совітів, але й виступають проти соціалістичних розпорядків сього правительтва, а тому більшовики не хочуть мати нічого спільного з „ворогами народу“ й опускають Збори.

В декреті про розв'язання Зборів більшовицький виконавчий комітет повторює в значній мірі вище наведені обвинувачення, хвалить ся великою „соціалістичністю“ совітів та ганьбить „буржуазність“ більшости Установчих Зборів і відкидає всяку можливість якогось порозуміння з „ворогами народу“.

А сими „ворогами народу“ мають бути соц.-революціонери на чолі з Черновим і інші соц. партії, що все домагали ся

землі й волі народови й щиро хотять передати працюючим землю та завести правдиву волю, а не таку, яку заводять більшовики, що всякого инакше думачого запроторюють до тюрем або вбивають.

Розгін Установчих Зборів викликав уличні розрухи в Петрограді й Москві, які ще не скінчилися і в яких упало вже немало жертв. У Москві почався крім того страйк на знак протесту, в якому беруть участь сотки тисяч робітників. Більшовики перевели масові арешти, між арештованими знаходиться і 68 членів Установчих Зборів. В тюремній лікарні в Петрограді замордували більшовики двох хорих членів Установчих Зборів Шингарьова й Кокоскіна. Так розправляються більшовики з вибранцями народу.

Більшовики все більше заглиблюються в нетри утопічного комунізму й, щоб утримати ся на вершці, хапають ся найогиднішої демагогії і кривавого терору. Тим самим пхають інші соціалістичні групи до союзу з поміркованими буржуазними групами та все більше віддаляють від здійснення конкретні задачі революції, які в даних умовах можна перевести, й наближають ся до старого ладу. За спиною Леніна вже видніє тінь Миколо II.

Супроти останніх подій в Росії Україні зайняли єдине можливе й розумне становище, а саме не вмшувати ся у внутрішні російські сварки.

Українські депутати, які знайшли ся в Петрограді в часі відкриття Установчих Зборів, мали оголосити заяву, що Українці не братимуть участі в Зборах, доки не зміняться відносини між більшовиками й Українцями.

Caveant consules...

Для мене нема нічого незноснішого ніж отсей старий римський поклик, що ним кінчать ся дописи в наших галицьких газетах.

„У селі Вербівці завів писарь разом з війтом урядованне в польській мові“ — Caveant!

„В такім-то податковім уряді нема українських написів або були та пропали“ — Caveant!

„У мужика Петра й Івана забрали вояки бараболу“ — Caveant!

„Баба Параска не дістала від років належних воєнних причинків“ — Caveant!

„Жиди й шляхтичі давно вже врахували собі ті воєнні шкоди й ті виплати за всі чинитьби й реквізиції, а селяне такого-то повіту пухнуть з голоду, бо все у них забрано, зломаного дудка не дістали, своїх претенсій не зголосили“ — Caveant!

Та до чортового батька, хто має бути тими caveant-consules, як не ти самий, що пишеш ту допись!

Се скидання усякої роботи на чужі плечі, хочби на того мітичного caveat consul-a — се одна з характеристик нашої суспільности. Тут і корінь нашої національної немочі. З Німцем, Мадяром, Жидом і навіть Поляком вже від самого почину ніхто не буде поводити ся так, як з галицьким Українцем. Нам кождий у кашу плює, бо ми замість того, щоб кождий на кождім місці постояти за себе, надіємо ся на consul-a.

Друга важна прикмета нашої суспільности — се наклін до критикарства. Ся прикмета в'язеть ся тісно з попередньою. Хто сам якусь позитивну роботу робить, той знає і всі труднощі роботи, уміє оцінити її. До позитивної роботи у нас мало охочих, але до критики то у нас є їх подостатком. В тім наша національна сила!

Звісна річ, що критика то дуже добра й навіть конче потрібна річ. Також се ясно, що кождий чоловік, котрий займаєть ся загальними справами, мусить піддати свої вчинки під осуд загалу. Так водить ся у всіх цивілізованих народів. У нас іде критика своїм окремим шляхом. Наші публичні діячі в розумінню всіх і всього то дичина в лісі, на яку

полюванне всякому вольне, і те полюванне не відбуваєть ся по чесних правилах мисливетва, але се полюванне дике. Н публичні вчинки політичного діяча критикують у нас, добираєть ся критикарство до печінок, до шпіку костей тог діяча. Добирають ся до його родинних відносин, до діда-пра діда, до жінки й до дітей, його цілком приватні справи роз мальовують ся на іпальтах газет. Того пошанівку до якогос політичного переконованя у нас нема. Коли він напр. мі політичний противник, то він певно запроданець, зрадник аґент, що за готівку служить. Вона fides у нас в публичній життю не признаєть ся. Політичний противник то певно злодій, з яким я ні знати ся, ні дивити ся на нього не хочу.

Встаючи й лягаючи, я дякую Господу Богови, що я н є українським послом.

Я не маю нічого такого на совісти, з чим я мусів би крити ся перед світом, але щоб кождий стрічний мав прав залізати мені зі своїми чоботами в душу та своїми брудни ми пальцями доторкав ся моїх цілком особистих, родинних справ та мав якусь право на мою честь і мою добру славу, підозрінне кидати, ні, панове, за се дякую.

Доки у нас той низький тон не перемінить ся, доки у нас не прийметь ся шануванне політичних переконован противника, а доки у нас на кождім кроці підсуватиметь ся противникови mala fides, то нам ще далеко до культурних націй.

— Як то? Що се? — кличе обурений патріот в каварниці. — Тепер такий гарячий час! Україна творить ся, з Галичиною крутять і торгують нами. Consules, де ви?

„Нам треба тепер на весь світ кричати. Нам треба мати свої органи в французькій, англійській і німецькій мовах. Нам треба мати своє телеграфічне бюро. Consules де ви?“

Та чого нам не треба?! А є у нас фонд на се?

Я стою близько до одного з комітетів, який заложив добрі луде, аби в сей тяжкий час світової війни приходило з помічю та порадою усім тим потрібуючим, котрих воєнн хуртовина викинула зі своїх селищ. Фондів, як звичайно у Українців, мало й обертаєть ся тими коронами по совісти. Дасть ся тим, що видають ся найбіднішими й найбільш потрібуючими, і серце нераз краєть ся, що на стільки бід й нужди та нещастя так мало маєть ся гроша.

Приходить землячок, в три погібелі згинаєть ся і плаче. Треба дати! Вийшов землячок до сіней, а його обличчя уже змінєть ся в хитрого Малороса. „Піддурив“ — радуєть ся чоловічок.

І таких, що „піддурили“, є на жаль та на біду багатов дуже багато й кождий з тих, що розділюють ті бідні запороги, поробив досвіди дуже прикрі й сумні. А ще що цікаве й дуже погане, що між тими, які „піддурили“, нема селян, а дуже багато з так зв. інтелігентної верстви.

В розгар сецесії студентів з львівського університету зложила Галичина досить великий фонд на підмогу студентам там. На раду Грушевського ухвалено в комітеті давати студентам повички, а не запомоги, з тим, щоб ті студенти, прийшовши до свого хліба, звернули назад ті гроші.

Се гадка прегарна, та инакше склалось, як гадалось. Гроші то студенти побрали, але щоб „позички“ вернули ся і той народній фонд наново поветав і служив помічю для другої і десятої генерації бідних студентів, про се не чувати. „Піддурили“ земляки!

Почуття суспільної моралі, почуття обовязку для суспільности у нас на жаль дуже мало. За то у нас є високо розвинене почуття підозріння і недовірря.

„Крадуть комітетові, про себе дбають“, так: „піддурити“ їх майже патріотична річ. Тих, що дають на публичні цілі, в нашій суспільности дуже мало, а тих, що брали-б дуже багато, а тих, що ще горлають caveant, я бою ся, най більше і стороною від них, як лише можу, бо вони все і

камінь за пазухою мають і по модерному в кишені брауніні держать.

„В сей гарячий час нам треба мати своїх людей — заступників, що стояли-б на сторожі наших народніх справ. Нам конче треба мати в осередках приятельських і ворожих держав свідомих людей, котрі політику роблять, з журналістами, з людьми сього світа, котрі політику роблять, з журналістами, що світову пропаганду роблять, з дипломатами, що про долю народів рішають, з військовими командами й з цісарями та королями.

„А до Берестя чому ми свого заступництва не післали?“
Saveant consules!

А є у нас такі люди? Що куті на обидва копита, розумні, як змії, а хитрі, як лиси?

Щоб кандидатів на такі „посади“ у нас не достало, про се я не бою ся. Спитайте першого ліпшого стрічного, чи не хотів би він побувати якийсь час в Лондоні, Парижі або в Берліні. З найбільшою охотою!

— А скільки дасте місячної заплати? — буде перше питання.

У Львові ми заложили й маємо один-однісенський український банк, а кандидатів на директорські місця у нас безліч.

„Не вмію ні читати, ні писати, а я не від того, щоб мене й на царя вибирати“—так кажесть ся в одній народній балазці.

Ми „бавимо ся в політику“, а не робимо її, не розуміємо її, як се влучно сказав др. Баран в різдвянім числі „Діла“, ми забавимо ся і в директора банку і в дипломата. Та все у нас є кандидати, та на жаль усі вони лише дитячата, а солідних фахових відомостей ні в чім нема.

Я уже старий, бачив багато на своїм життю, знав ся з чужими і зі своїми земляками жив, та скажу, що моїм землякам недостає не тільки фахового знання, але дуже часто навіть і того, що називаєть ся товариською огладою, того поведіння, що перестерігаєть ся як закон між людьми, котрі належать до т. зв. інтелігентів.

Австрійська цісарева Марія Тереса видала розпорядок, як мають поводити ся офіцери в товариськім обході, з котрого отгуг наведу деякі параграфи:

§ 1. Не харкай голосно й не плюй під стіл.

§ 2. Не сорбай юшки у голос, так, щоб усі ті при столі чули, й не відригуй ся.

§ 3. Не смаркай ся в обрусі й сервети.

§ 4. Поводи ся з панями чемно й не давай волі рукам. Дальше йдуть приписи про те, що офіцерови треба чесати ся і голити бороди та мити руки, щоб під нігтями не видко було чорного гною і т. ин.

Се безперечно, що демократичний дух часу зробив поведення між людьми куди звичайнішим і простійшим. Таке напр. питання, чи пруский король мав сидіти коло німецько-римського цісаря на фотелі з поручами, чи без поруч, се питання, котре ворухило усі дипломатичні кабінети та грозило зірваннем конгресу у Відні 1815 р., тепер уже неможливе. Але все-таки, не зважаючи на демократичне упрощення, зостав ся в поведенню між людьми певний тон, який у верствах, що прираховують себе до освічених, уважаєть ся якби законом. Як ти того закона не перестерігаєш, то тим самим ставиш ся поза обрієм тої верстви й вона тебе за рівно собі держати не буде.

Наші селяне мають свій етикет, та ще й який і гостро вони уважають на ті всі свої звичаї й обичаї в товариськім пожиттю у своїй верстві.

Ми всі, розумієть ся само-собою, усі демократи, бо ми, як не з батька, то з діда або прадіда ідемо з селяньського коліна, часом і за посередництвом попівського стану.

Від селяньського етикету ми відстали, а прийнятого в цивілізаційнім світі не присвоїли й, так зависши у воздуху, живемо своїм „норовом“ і світ міряємо своєю мірою,

котру світ, розумієть ся, від нас собі наложити не позволяє.

А не одному з земляків не пошкодило-б і взяти собі до серця ті приписи, які видала Марія Тереса перед одним з половиною віками для своїх офіцерів, і прочитати собі книжечку „Knigge' Umgang mit Menschen“ (Як обходити ся з людьми).

Saveant consules! Розумієть ся, saveant. Тільки кождий нехай буде своїм консулем, від себе самого починає і про своїх на місці дбає, а не скидає тим кличем роботи й відповідальности на чужі плечі.

Я. Окуневський.

ЯК ЗАДЗВОНИТЬ ДЗВІН...

*Як ударить дзвін любови,
Дзвін любови:
Жар обнови,
То прийде весна —
І спід крили сна
Збудить шуми,
Стопить думи,
Сколикне до дна.*

*І розвіє потіл з димом,
Потіл з димом,
І килимом
Поміж Дон та Сян
Заяснє лан:
З землі й моря,
З крові й гора
Підійметь ся тан.*

*Піде селами й містами,
І містами,
І хатами.
Він серед утїх
Всіх обійме, всіх...
І з світлого,
І з німого
Струтить рабства ція!*

*Зійде рясом під хрестами,
Під хрестами,
В тінях ями,
Де ляли мерці:
Без імен борці!..
Заожать рани
Ім на скрані
Вольній вілці.*

*Як ударить дзвін любови,
Зійдуть всі течії крові
Квіттом на траві...*

*Спадуть з народу окови
Слідом болю, слідом крові!..*

*І обіймуть ся на волі
І забудуть емерлі болі:
Всі — на волі.
И до людства мети
Будуть разом йти
Через гори,
Хмары в зорі —
В соняшні світи...*

Мик. Мельник.

Миріві переговори в Берестю.

Уконституована 11 січня німецько-австро-угорсько-російська комісія для обговорення територіальних справ відбула, як доносить офіційний комунікат з Берестя п. д. 13 січня, три довгі засідання в днях 11 й 12 січня. Виявила ся знана різниця в поглядах між німецькою та російською делегацією. Проти запропонованої формули, що „по скінченню воєнного стану воюючі держави будуть жити в мирі й правді“, виступив Троцький і заявив, що се лише декоративна фраза та що на його думку відносини між народами по війні будуть уложені цілком инакше, як тепер. Обговорення сеї точки відрочено.

В справі опущення окупованих теренів поєднали ся засадничо на основі цілковитої обопільності, себто опущення окупованих областей Росії, Австро-Угорщини й Туреччини та Персії мало-б відбутися в залежності одно від другого. Пізнійше Персію виключено з сього звязку, бо Росія обов'язала ся вже ранійше перед перським правительством опустити окуповані частини Персії. Щодо часу опущення окупованих областей Німці запропонували, щоб се стало ся по заключенню миру та переведенню демобілізації в Росії, а мотивували се тим, що в Росії може стати ся політичний переворот, який міг би причинити ся до відновлення війни. Троцький висловив ся за те, щоб перевести опущення окупованих областей поруч з обопільною демобілізацією. На се зауважив Кільман, що в такім разі довело ся-б опущення окупованих країв відрочити до заключення загального миру. Після того наради над сею точкою перервано.

Які саме окуповані області мають бути опущені. Опісля почалось обговорення питання, які саме області мають бути опущені. В сій справі Кільман заявив таке: „Як виходить з поняття опущення, воно простягаєть ся лише на ті окуповані області, які є ще частинами тої держави, з котрою заключають мир. Отже треба розглянути, чи та які саме частини бувшої російської території при заключенню миру можна уважати частинами російської держави. Ми твердили, заявив далі Кільман, що в частині окупованих теренів фактично уповажені заступництва дотичних народів виконали вже право свого самоозначення в змислі відокремлення від Росії, так, що сі землі в їх попереднім об'язі тепер вже не належать до російської держави (маєть ся тут на увазі Польща, Литва, Курляндія, Ред.).

На се Троцький відповів, що російська делегація стоїть при попередній заяві, що народам на російській території належить ся право самоозначення аж до відокремлення від Росії, але без жадного зовнішнього впливу. Ми признаємо сю засаду щодо самих народів, але не щодо їх упривилейованих частин. Тому ми мусимо відхилити сформульоване сеї справи п. Кільманом.

Коли повстає нова держава? По сім вивязала ся довга теоретична дискусія про те, при яких передумовах і коли повстає нова держава шляхом відокремлення частини старої держави. Кільман спрецизував точку погляду осередніх держав у сім питанню таким способом: „Державна одиниця повстає і є в стані видавати правновиявучі заяви про основи свого існування тоді, коли якесь вибране народом, чи через своє історичне походження придатне для того представництво, що служить голосом народу, заявляє яко вислів безсумнівної волі переважаючої більшості своє рішення бути самостійним народом. При сім Кільман навів приклад Фінляндії й України, які уконституували ся на основах, розвинутих з німецького боку, й самостійність яких признало петроградське правительство, хоч утворення їх і відбуло ся не після засад, виголошених ним.

На се Троцький заявив, що Фінляндії не окупували чужі війська та що воля фінляндського народу висло-

влена демократичним способом, тому не можна нічого закинути проти переведення її в життя. Що торкаєть ся України, там процес такого демократичного самоозначення ще не скінчив ся(?), але України не окупували чужі війська (Троцький мабуть забув при сім про Холмщину, Підляську й Волинь. Ред.), ми є того переконання, що усунення російського війська з української території не стріне жадних трудностей, бо се є лише технічним, а не політичним питанням, тому ми не бачимо й жадної перешкоди для того, щоб самоозначення українського народу відбуло ся шляхом признання незалежності Української Республіки.

Кільман: пан Троцький запропонував нам утворення представництва, яким треба-б полішити організацію установлене тих умов, при яких мали-б відбутися на широкій основі припущені нами поки-що лише теоретично народні голосування або народні заяви, а ми стоїмо й повинні стояти на тім, що з недостачі інших народних представництв існуючі тепер заступництва, які зробили ся історичними, є поки-що висловом народньої волі особливо-ж в такім життєвім питанню, як воля нації бути нацією.

Дальші дебати про спосіб виповнення волі народів. В дальших дебатах про заступництво окупованих країв Кільман і гр. Чернін вказували на те, що російська делегація схилила ся в грудні до того, щоб признати існуючі там фактичні представництва. Троцький заявив на се, що заяви соймів в окупованих краях мають велику політичну вартість і що нема жадної потреби виключати від голосування ті частини населення, які заступлені в сій соймах. Кільман заявив, що розуміє сі слова Троцького так, що він згодить ся, щоб існуючі там органи перевели голосування, колиб країна не була окупована. Троцький підніє далі, що значна частина населення в існуючих органах не заступлена й тому загальне голосування кінчатиме потрібне. Щодо німецької політики супроти Польщі, Литви й Курляндії — Кільман заявив, що вона будеь ся в признанню засади самоозначення народів та що ті частини Росії, які простують до відокремлення, по виявленню їх волі через існуючі органи, тепер вже мають право заключати умови, які вони вважають добрими й корисними для своєї будуччини.

Про допущення народів окупованих земель до мирових переговорів. Троцький поставив питання, чому органи націй окупованих країв не запрошені до мирових переговорів до Берестя? На се Кільман відповів, що коли на думку Троцького утворено вже національні особистості з правом самоозначення яких простягаєть ся на міжнародні відносини, можна дискутувати, чи і в якій формі дотичні нації могли-б узяти участь в мирових переговорах. Гр. Чернін пристав також на сю думку.

На засіданню з 12 січня Кільман звів до купи висліди попередніх дебат ось як: Ми стоїмо на тій точці погляду, що західні народи російської держави вже висловили міродатним для нас способом своє рішення бути самостійними. Ми готові також обговорити участь сих народів в мирових переговорах і запитуємо російську делегацію, чи вона признає сі нові держави правними одиницями, яким можуть яко такі брати участь в мирових переговорах? На се Троцький нічого не відповів та попросив дати слово делегатові Каменеву, який зложив таку заяву в імені російської делегації:

В справі державної незалежності окупованих країв російська делегація заявляє: 1. З факту належності окупованих теренів до бувшої російської держави російське правительство не виводить якихсь державно-правних зобов'язань супроти російської республіки. Старі, насильством злочинами проти народів створені кордони зникли разом з царизмом. Нові кордони повинні бути утворені вільним рішенням дотичних народів. 2. Тому основним завданням

осійського правительства не в примусово задержувати навані області в рамках російської держави, а боронити її власної волі самоозначення у внутрішніх державних улаженнях та в їх інтернаціональних відносинах. Російська Республіка буде почувати себе забезпеченою від територіальних спорів, коли вона буде переконана, що нові межі створено вільною волею самих народів, а не насильством зброї, яке лише на короткий час придавило сю волю. 3. Так розуміле завдання має своєю передумовою попереднє порозуміння між Німеччиною й Австро-Угорщиною з одного та Росією з другого боку про чотири головні точки: щодо обсягу території, населення якої буде покликано виконувати право самоозначення; щодо загальних політичних передумов, при яких має бути розв'язане питання про державну долю дотичних націй і територій; щодо переходового правительства, яке повинно функціонувати аж до остаточного, державного укладання конституції цих областей; щодо способу й форми, якими населення цих країв має виявити свою волю. Цілість відповідей на сі питання творять ті точки мирового договору, котрі повинні вступити з точки німецької пропозиції з 28 грудня 1917.

„Російська делегація з свого боку запропонувала таке розв'язання цих питань: 1. Право самоозначення належить націям, а не їх окупованим частинам, як се передбачає параграф 2 німецького договору з 28 грудня 1917. Відповідно до цього російське правительство з власної ініціативи надає право одночасного самоозначення також тим частинам заграничних націй, які знаходять ся поза окупованим тереном. Росія обов'язуєть ся ані безпосередно ані посередно не придушувати до якоїсь державної форми, не звужувати їх самостійности жадними митовими або мілітарними конвенціями, до остаточного укладання цих країв на основі самоозначення націй. Правительства Німеччини й Австро-Угорщини з свого боку мають категорично ствердити, що вони не підносять жадних жадань щодо вклучення в їх території окупованих країв будької російської держави, а також щодо так званих поправок кордону на кошті цих країв. Разом з тим вони обов'язують ся ані безпосередно ані посередно не примушувати їх до якоїсь державної форми, не звужувати їх самостійности жадними митовими або мілітарними конвенціями до остаточного укладання цих країв на основі самоозначення націй. 2. Рішення питання про долю країв, що мають самоозначити ся, мусить відбутися під умовою цілковитої політичної волі без усякого зовнішнього тиснення. Тому голосування має відбутися після усунення окупаційного війська та після повороту втікачів і евакуованих. Час усунення війська має означити окрема комісія, беручи під увагу технічні обставини й умовини цієї нескінченної світової війни. Підтримання ладу й оборона країв в часі самоозначення належить ся національному війську та місцевим міліціям. Втікачам і евакуованим треба дати цілковиту волю і матеріальну можливість повороту. 3. Від моменту підписання мирового договору й остаточного державного укладання заграничних країв внутрішня управа, завідування місцевими справами, фінансова й т. д. переходить до рук тимчасового органу, утвореного шляхом порозуміння між політичними партіями, які довели свою життєвість в народі перед війною і в часі війни. Головним завданням цього тимчасового органу поруч з удержуванням нормального перебігу громадського й господарського життя є також організування народного голосування. 4. Остаточне рішення питання про державне положення цих країв та про форму їх державних інституцій має відбутися шляхом загального голосування“.

Репліка генерала Гофмана. По Каменевім забрав голос німецький ген. Гофман і запротестував проти тону російських пропозицій та нагадав, що побідниками є не Росіяне, а Німці. Опісля Гофман ствердив, що російська делегація жадає такого права самоозначення в окупованих теренах, якого Росіяне не дають в межах власної держави. Ваше

правительство — говорив Гофман на адресу Росіян — тримаєть ся на насильстві, якого уживає і проти инакше думаючих власних горожан і проти инакше націй. Як на доказ покликав ся Гофман на факт, що большевики розігнали в ночі з 30 на 31 грудня білоруський зїзд в Минську та що, коли Українці захотіли самоозначити ся, большевики поставили їм ультимат і хотять підбити їх силою зброї. Так представляєть ся на практиці большевицьке право на самоозначення в межах Росії! Через те німецька головна військова управа мусить тому відхилити вмішування в справи упривільнення відносин в окупованих краях, населення яких виявило вже свою волю. Курляндські краєві збори 21 вересня 1917 просили оборони у Німецької Держави. Литовська Краєва Рада проклямувала 11 грудня 1917 уневаження всіх державних звязків, які існували у Литви з иншими народами. Подібні-ж заяви зложили представництво міста Риги, ризькі спілки та представники сільського населення, а також представники шляхти, міського й сільського населення островів Даго, Езель і Моон. Військова управа відмовляєть ся опустити згадані краї також для того, що вони не мають жадних соціально-політичних та господарських установ і війська.

Відповідь держав почвірного союзу на заяву російської делегації. На засіданні комісії 14 січня щодо російських пропозицій Кільман заявив, що вони так сильно ріжнять ся від поглядів союзних держав на стан річей в окупованих краях, що ті пропозиції в предложеній формі треба уважати такими, що їх не можна прийняти. Не зважаючи на се, делегації центральних держав ще раз хочуть представити їх погляди на дотичні справи, щоб осягнути порозуміння.

1. Право самоозначення може належати ся не лише цілим націям, але й їх частинам. До тогож Курляндія, Литва та Польша творять з історичної точки погляду народні одиниці. Німеччина й Австро-Угорщина не мають наміру прилучати до себе окупованих країв, вони не мають також наміру примушувати дотичні краї до тої чи иншої державної форми, але вони мусять собі й народам окупованих країв лишити вільну руку до заключення договорів усякого роду. 2. Усунення військ, поки триває світова війна, неможливе, але можна простувати до того, щоб оскільки на се позволять воєнні обставини, зменшити число їх до міри, необхідної для утримання порядку й технічних підприємств. Можна простувати також і до утворення національної жандармерії. Що торкаєть ся повороту втікачів і евакуованих, в сій справі обіцяєть ся прихильний розгляд справи від випадку до випадку. А тому, що ся справа не має рішачого політичного значіння, можна передати її окремій комісії. 3. В справах управи окупованих країв можна без дальших розмов згодити ся на те, щоб по мірі наближення до загального миру допускати в пораз більших розмірах виборних представників населення до управи краєм. 4. Союзні делегації в засаді годять ся на те, щоб голосування на широкій основі санкціонувало ухвали про державну приналежність країв. Плебісцит не практичний. Вистарчило-б і вотум вибраного на ширшій основі або доповненого представництва. При сім Кільман вказав, що й признані правительством народніх комісарів держави в межах бувшої російської держави, як напр. Україна й Фінляндія, створені не шляхом плебісциту, але шляхом ухвали національних зборів, вибраних на широкій основі.

Троцький заявив на те, що ся відповідь осередніх держав усунула формальні труднощі, викликані промовою ген. Гофмана. В справі конфліктів з Україною, котрі на жаль ще досі не полагодили в цілости, Троцький підчеркнув, що ті конфлікти вїяжати цілком і в нічім не можуть обмежувати права на самоозначення українського народу, як не перешкодили російському уряду признати самостійність Української Республіки.

Кільман взяв в оборону Гофмана, заявляючи, що між ними нема ріжниць в поглядах. Основна ріж-

ниці між поглядами Німців і Росіян полягає на тім, що Німці не дуже оглядають ся на теорії й органічно будують держави в зайнятих областях, а Росіяне хотіли-б там бачити наперед порожнечу, в якій на їх думку повинні повстати нові держави.

В справі участі народів окупованих областей в переговорах про опорожнення цих областей. На засіданню з 15/1 домагав ся Троцький допущення представників народів зайнятих областей до переговорів. Кільман відповів на те, що й він пристане на пропозицію Троцького, але під умовою, коли російська делегація визнає представництва тих народів за представництва нових держав. Троцький рішуче спротивив ся цьому, заявляючи, що не уважає існуючих у тих народів представництв висловом волі населення, і взяв назад своє давніше пропозицію в тій справі. Кільман заявив на те, що ся різниця між обома делегаціями не доведе до розбиття переговорів. Спосіб переведення всенароднього голосування в зайнятих областях можна буде устійнити в часі між заключенням мира з Росією й заключенням загального мира, а найпізніше в рік по загальнім мирі. Невиключене й скорше порішення тої справи, але наперед треба порозуміти ся щодо всіх інших спірних справ. На всякий випадок Німці не опорожняють тих областей перед заключенням загального мира.

Справа вибору народного представництва. На пополудневім засіданню того самого дня Кільман поставив справу, під якими умовами обидві сторони признають правосильними вибори представництв народів у зайнятих областях. Троцький відповів на те, що наперед мусить нарадити ся над сею справою російська делегація, але вже тепер мусить заявити, що без повороту в рідні сторони втікачів і всіх евакуованих нема що й говорити про вибори. Кільман згодив ся на ту умову й порушив тільки справу виїмків від тої засади.

В днях 16 й 17 січня відбували ся переговори з українською делегацією. Комунікати про се подали ми в попереднім числі „Вістника“ у вістях.

Справа державної будуччини зайнятих центральними державами земель. На засіданню комісії для політичних і територіальних справ дня 18 січня обговорювано справу повороту виселенців. Кільман заявив, що осередні держави в принципі годять ся на поворот виселенців, а практичне переведення найкраще поручити комісії, яка займає ся виміною цивільних полонених. По вдоволяючим поглядженню сеї точки перейшла комісія до обговорення питання про державну будучність тих зайнятих областей, яким Росія признає право самоозначення. Російською делегацією пропозований плебісцит не відповідає на думку Кільмана станови розвитку тих народів, було-б ліпше існуючі тіла так розширити виборами на широкій основі, щоб їх можна було уважати представництвом цілого населення. Проти цього заявив ся Троцький. Дальші наради над сим питанням відложено. Комісія перейшла потім до обговорення об'єму тих областей, які мають ся в пізнійшій часі опорожнити, бо їм застерігають ся рішення про їх державну будучність.

Ген. Гофман пропозовав карту областей між Балтійським морем і Берестем з заміткою, що не взято під увагу областей на південь від Береста супроти переговорів з українською делегацією. Се викликало противну заяву Троцького, що процес самоозначення України ще так далеко не дозрів, щоб питання про границі між російською і українською республікою можна було уважати покладженим. Границі означити ся по волі широких мас інтересованої людности і в кождім поодинокім випадку вимагало ся-б згоди між російською і українською делегацією. В звязку з тим порушив гр. Чернін питання про області, які зайняли австро-угорські війська, та просив Троцького пояснення, чи дотичні

переговори мають вести ся з петроградським правительством, чи, як сього собі бажає українська делегація, тільки з нею одною. На се відповів Троцький, що українській делегації не можна признати одностороннього самостійного покладження сеї справи. Гр. Чернін застеріг собі дальше обговорення сеї справи аж до вияснення питання про компетенцію між російською і українською делегацією. На запит Кільмана заявив Троцький, що кавказька армія є в повнім обсягу під приказами полководців, які цілковито віддані раді народніх комісарів, і що проголошення незалежності Фінляндії не викликало досі ніякої зміни в справі аляндських островів.

При кінці засідання заявив Троцький, що в внутрішніх політичних причин мусить удати ся на який тиждень до Петрограду. А що наради комісії дійшли аж до повних нарад над предметом переговорів, пропозовав, щоб відложити наради комісії аж до 29 січня. Під час його неприсутности обіймає провід російської делегації п. Іофе.

Переговори з Українцями закінчені. Австрійське телеграфічне бюро доносить з Береста під датою 20 січня, що делегації Австро-Угорщини, Німеччини й України постановили того дня видати з нагоди закінчення дотеперішніх переговорів звітження: „Дотеперішні переговори, які проваджено між делегаціями центральних держав з одного боку й Української Народньої Республіки з другого боку, мали своїм наслідком, що є певна надія порозуміти ся щодо основ мирового догвору, який має бути заключений. З ствердженням важних основ мирового догвору дійшли переговори до такого пункту, який об'язує делегації увійти в зносини з відповідальними органами їх вітчизни. Частина уповажених представників бачить себе спонукованою зложити особисто звітження про хід переговорів перед сими органами й одержати їх згоду на се, щодо чого умовили ся. Всі делегації згодні щодо того, що потрібна для цього перерва переговорів має бути по можливості як найкоротша. Вони приобіцяли одна одній зараз же по скінченню обговорень вдома зійти ся знову в Берестю.“ Представники України виїхали того дня вночі до Київ, щоб зложити звітження своєму правительству; німецький державний секретарь Кільман виїхав з тоїж причини до Берліну, а австро-угорський міністер заграничних справ гр. Чернін до Відня.

Росіяне невдоволені з успішних переговорів Українців і грозять! „Berliner Tageblatt“ доносить з Стокгольму під датою 22 січня: Між українськими й російськими делегатами в Берестю дійшло до відкритого розриву. Петроградська телеграфічна агенція доносить з Береста під датою 16 січня, що російське правительтво видало заяву, в якій висловлює невдоволення з того, що українська делегація самостійно, без участі Росіян, провадила мирові переговори з державами почвирного союзу й на жадання Росіян не дала їм жадного звітження зі своїх переговорів. Тому Росіяне постановили відхилити всяку відповідальність за переговори українських делегатів і оголосити зносини з ними зірваними!

Дивні сі претенсії Росіян. Видали війну Україні, а одночасно вимагають від неї, щоб викладала перед ними, своїми ворогами, всякі тайни переговорів. Українські делегати мають складати звітження тільки перед українським народом в особі Центральної Української Ради та її Генерального Секретаряту.

Та большевицьке правительтво, зірвавши дипломатичні зносини з українською делегацією, постаралось одночасно знайти „правдивих“ заступників України й вислав до Береста відпоручників самозванчої Української Народньої Ради в Харкові. Та чи будуть з сими підставними Українцями говорити держави почвирного союзу?

3 голосів німецької преси про Україну.

Світового значіння подія — проголошення Української Народньої Республіки та вступлення її на шлях самостійних міжнародніх відносин — не знайшла досі в німецькій пресі належного обговорення й освітлення. Як се й раніш було, в державній німецькій пресі, присвячених українській справі, майже немає прихильні українцям. Натомість австрійсько-німецька преса, навчена Поляками дивити ся на українську справу, як на „вігадку“, „пруську інтригу“, ніяк не може зібрати ся зайняти до справи самостійне становище й... мовчить. Останніми часами „Neue Freie Presse“ спромогла ся на дуже гарну статтю проф. Г. Іберсбергера, який з найбільшою похвалою говорить про політичний провід на Україні, а державне усамостійнення України уважає довершеним фактом, якого не в силі вже ніщо усунути. Дуже приємним для українців є коментарь віденської „Arbeiter Zeitung“ до дипломатичного виступу делегації Української Народньої Республіки в Берестю й польської реґенційної ради у Відні.

Перше раніше видання „Frankfurter Zeitung“ з 30 грудня 1917 р. принесло велику передовицю п. з. „Україна“. Автор починає статтю ствердженням, що для будуччини нової Росії є рішачим розвиток української справи. З комунікаційно-технічних причин утрата України привела б решту російської держави в неможливе положення. Безумовно необхідність удержати Україну для держави розуміла дуже добре стара централістично зорганізована бюрократія за царського панування. Всі ці заходи царського правительства зосереджували в змагання винародовити передовсім інтелігентні класи. Автор змальовує ті обставини, серед яких відбувало ся се винародовлення, наслідком якого Україна втратила свого найбільшого генія Звиролоу Гоголя в останній століття у корнет Лосковщині. Звиролоу точною є остання революція. Автор представляє етапи пореволюційної української політичної думки, завершені поки-що Українською Народньою Республікою в російській федерації. Потім кидає автор погляд на історичні передумови відносин Московщини до України, переходить від історичних традицій до розросту української колонізації й займає ся територіальним відмежуванням України в мінімальній і максимальній програмі. Зазначає, що далеко тяжше розв'язати справу меж на заході ніж на сході, бо відмежування української території на заході зв'язане тісно з міжнароднім упорядкуванням і розмежуванням польської справи, що У. Ц. Рада домагає ся також Холмщини, та з приводу цього цікавиться ся засобами сили України. Пригім підкреслює, що українська національна думка виявила несподівану силу, а не без того, щоб і якась частина великоруської буржуазії не прийшла з помічю України. Тут дивним дивом приплутав автор кадєтєв, які, як се загально відомо, є ворогами державної самостійности України.

В „Pester Lloyd“ з 1 січня помістив др. Олександр Петрович статтю „Українська держава“, де по історичнім огляді зазначає, що „з відновленням вільного українського суспільства, рівного старій київській державі, дана попука до дальшої децентралізації, правдоподібно до поділу на три частини властивої європейської Росії з осередками Київом, Москвою і Петроградом.“

Централіний орган соціалдемократичної партії Німеччини „Vorwärts“ з 12 січня пише під заг. „Переговори в Берестю. Поляки й Українці“ ось що: „Переговорам, які ведено в Берестю 10 січня, надає окремого значіння обставина, а се признание України яко самостійної переговорюючої сторони. Треба призначити ся до представлення, що відтепер заступники чотирьох держав не стоять супроти заступників одної держави, але супроти заступників двох держав, а се може мати дуже істотний вплив на вислід переговорів. Українці не для жаргу прийшли до Берестя і не в тій цілі, щоб задемон-

струвати перед світом своє існування яко окремого народу, але вони мають притім — в протиставленню до большевицьких Москалів — національні цілі й хочуть енергічно заступати свої національні інтереси, через що розв'язка польської справи могла б піднести сильній зміні. Яскраве світло на їх заміри кидає приватна теледрама, яка достаєт ся до нас зі Львова й говорить ось так: „Тоді, коли Українська Республіка вступила в союз з Радою, повідомляє: Українські мирові делегати одержали вказівку згодити ся на утворення незалежної Польщі в межах етнографічної території. Зайнята центральними державами Холмщина, Підляшє й Волинь приходять до України. Коли б мали виділити Галичину з зв'язку австрійської держави, можуть припасти Польщі тільки великі князівства освенцімське й заторчєне, а галицько-володимирське королівство мусить бути вилучене в такім разі до України.“

Тепер краще розуміємо ніж давніше, чому польська реґенційна рада владе таку рішачую яку на свою самостійну участь у мирових переговорах, до яких мають бути присутні її заступники тільки яко річезнавці в окремім випадку. Розходить ся про межі „нового королівства без короля і меж“ і бачимо, що українська рука розпростираєт ся вже дуже широко на територію, яка в польській надії очевидно не може бути іншою, як тільки польською. Як на полудні Українці, так на півночі Литовці ведуть спір з Поляками за етнографічні межі, як там розходить ся про Галичину, так тут про Вільну. Просто можна передбачити, що навіть найкраще право самоозначення народів не буде в силі рівномірно й без решти задоволити національні претенсії, які стирають ся і ударяють об себе тут на вузькім просторі. А з того виходить далі, що нерозв'язаних питань взагалі не можна розв'язати без сильного тривкого порозуміння між Німеччиною і Росією. З другого боку задовольняє ся, що російський захід розвивив ся в самому роду Балкан, де кожний малий в боротьбі з иншими малими шукає помічч у великих, і сотворить ся нове огнище для європейських пожарів.

Сю замітку передрукувала „Vossische Zeitung“ і зовсім згодила ся з нею.

В ілюстрованім додатку до часописи „Der Tag“ з 12 січня подав др. І. Райнке (член німецької палати палів з Кію) статтю „Українці в Берестю“. Автор тішить ся, що Українці заявили свою готовість заключити як найшвидше демократичний мир, бо досі можна було побоювати ся, що коли Німеччина не навязала зносин з провідниками нової держави з світлим виглядами в будуччині, дипломатія почвірного порозуміння вже давно при роботі у Києві: „Коли ми читаємо, що англійські та французькі послы приобіцяли Україні фінансову та всяку иншу поміч, коли б вона звернула ся як проти Петрограду, так і проти Австрії, а предсідатель Ради проф. Грушевський заявив їм недвозначно, що Україна хоче лишити ся нейтральною, се можна повітати й сього не може ударемити навіть факт, що вже існують дипломатичні зносини між державами почвірного порозуміння і Україною. Міжтим наступило порозуміння з петроградським правительством, при чім південно-західний фронт (4, 8 й 11 армії) перейшов в обсяг ділання України. Щось подібне, здаєт ся, є на румунськім фронті, хоч на дворі в Ясах очевидно ще мають вплив затії почвірного порозуміння. Але проти нього є також агітація за відокремленням самостійної Молдавії від Румунії, при чім Молдавія увійшла б у федерацію з Бессарабією і Україною. Одного народу творить основній тон. Україна бажає утворити з Москалями й иншими народами колишньої царської держави союзну державу, щоб в рямках сього союзу взаїмно забезпечити собі дальший національний розвиток. Була б се нова Швайцарія величезних розмірів, бо територія України сама перевищає розміри Німеччини“ і т. ин. „Назовні домагаєт ся Україна зречення Поляків з переважно українцями заселеної Холмщини, з Волині й Підляшє, коли вона крім того підиріє змагання австрійських Українців, які при замишенню при таб-

бурзькій короні старають ся визволити ся з тісної сполуки з Поляками, те самозрозуміле. Для нас може тільки бути бажаним скріпленне автономної (?) України, ми повинні старати ся стояти з нею на можливо найприязнійшій стопі. В сім бачу я найуспішнішу охорону проти німецької ворожнечі Поляків, котра на жаль щораз більше виступає на денне світло. Нову польську державу, увільнену нашою кровю, створено, приймаючи тривкість царства. Ся передумова, як показав хід подій, фальшива. Колись і я сподівав ся чогось кращого від Поляків; але замість сподіваної вдяки зустрічають нас тільки претенсії й не бракує голосів, які побоюють ся, що нова Польща піде під політичним оглядом шляхом виразного протинімецького курсу. Захованне пруських Поляків не в силі зрівноважити сього занепокоєння; до конституційної комісії посольської палати вислала польська фракція вираховано посла Корфанто, який є втіленням тенденції, що польська пропаганда не може швидше спочити, аж західну Прусію, Познанщину й Горішній Шлеск прилучить ся до нової польської держави. Супроти того треба в теперішности стояти на тім становищі, що не може бути ніякої мови про „історичні“ межі колишньої польської держави, бо се доведло-б до безмежності й до підчинення численних чужих народів під польське ярмо. З визволеної нашою кровю зпід російського панування людности можна прилучити до нової держави тільки ті частини, котрі під етнографічним оглядом належать до неї; для польської і великоруської (?) меншости, оселеної у виділених землях, можна створити національні обезпеки, щодо яких висловила вже Україна свою готовість. Але тільки через приязне, на обостороннім пособлюванню і добрій волі оперте спільне поступованне Німеччини й Української Республіки можна буде відвернути польську небезпеку на сході“.

В тій самій часописі з 13 січня подав др. Е. Єнни статью „Внутрішні українські справи“ (Inner-Ukrainisches). Автор зазначає, що теперішні течії українського руху приносять дуже гідні уваги переміни. Досі недоставало українській ідеї вищої інтелігенції й визначніших соціальних станів. А се прикро відчувало ся в національних змаганнях. Слабкість українства від віків аж до найновіших часів лежала в тім, що всі вищі верстви швидко й основно денаціоналізували ся. Зазначивши, що сей стан зачав дещо змінити ся в користь Українців щойно в новіших часах, а головню по революції 1905—1906 рр., підкреслює автор, що все-таки слабим боком руху було те, що все, „що щось значило“, стояло на боці змагань, почувало ся й видавало ся за Москалів. Щойно найновіший розвиток вносить під сим оглядом гідну увагу зміну. Українська нехить проти петроградського правительства се у великій мірі загальна нехить усіх українських клас проти московського комуналізму. Тому й вищі класи на Україні починають бачити в українстві мотив, а бодай вимівку приставання до українства. Так набирає рівнобіжність протилежних соціальних змагань разом з національним відокремленням несподіваного значіння і може мати далекосяглі впливи. Бо таким робом дістають Українці серед корисних обставин середній стан і такі потрібні духово дозрілі й економічно провідні вищі верстви. А тоді щойно народ виступає на світову сцену, коли він в силі утворити збиту, розчленовану та здатну до руху народню цілість.

В „Neue Freie Presse“ з 12 січня подав професор історії східної Європи на віденському університеті др. Ганс Ібербергер статью п. з. „Боротьба народів і партійна боротьба в Росії. Бажанне миру“. Українській справі присвятив автор такі характеристичні слова: „А воли великоруська демократія сама себе розідає, зацісняють інші народи Росії свої ряди. Українська Народня Республіка завдяки розумній політиці провідних партій Ради, українських соціалдемократів і соціалістів-революціонерів, які тісно лучать ся з українською буржуазією, стає щораз більше чинником сили. Тому, що в богословеннім краю добробут аж до глибоких низів се щоденне явище, нема тут жадного ґрунту для диктатури пролетаріату й найбільшого селянства. Тому партія Леніна не

знаходить тут жадних прихильників серед українських мас, а Москалі й Жиди поборюють її з огірченням, яке не знає жадних меж... В противенстві до українських партій, які є безумовно за миром, йдуть сі противники большевиків усе ще шляхами воєнної політики Керенського й Терещенка, котра як ствердив провідник українських соціалдемократів, генеральний секретарь справедливости адвокат Ткаченко, все зустрічала опір Ц. Ради, що домагала ся заключення миру. З усіх неросійських народів України з подиву гідним завзятєм і, признаймо ся, на загальну несподіванку найперше осягнули свою національну цілість і вибудували собі свою державу. Україна, яка завжди доставляла Великоруси великий податок духових індивідуальностей на всіх полях російського життя, має завдяки великоруському хаосови тепер таку притягаючу силу, що вже навіть розвязана справа інтелектуальних співробітників у новій державі. Духовні з митрополитом Олексієм на чолі, високі й низькі офіцери, урядники, які давніше служили російському правительству, вони явно заявляють ся Українцями та прокладають Раді свої услуги. Така сильна притягаюча сила української національної ідеї. Боротьба між Петроградом і Київом уже сьогодні рішена в користь Києва й навіть спадкоємці большевиків ледви чи зможуть щось в тім змінити“.

З приводу признання української делегації в Бересті самостійною пише та сама часопись на вступі до урядового комунікату, що хто хоче порозуміти ціле значінне того факту, потребує почути тільки кілька чисел. Тут наведено кілька чисел про багатства України. З тим вяже часопись ті страшні переслідування, те страшне горе, чашу якого до дна випив український народ в Росії. З гіркої біди й страшних терпінь зродили ся змагання України визволити ся зпід російського панування. Се бажанне тепер сповнене, новий чинник яко признана сила вступає в історію, а саме український народ.

З приводу предложення української ноти делегацією Української Народньої Республіки в Бересті з одного боку, а гостини польської регенційної ради в австро-угорського цесаря Карла у Відні з другого подала віденська „Arbeiter Zeitung“ з 12 січня п. заг. „Українці й Поляки відновляють своє міжнародне існування“ таку замітку: „Поляки й Українці, державне існування котрих царська влада зовсім припинила, виступають тепер знову на сцену яко самостійні державні твори. Дивний випадок хоче, що одні й другі, Українці й Поляки, розпочинають своє міжнародне існування того самого дня: Українці в Бересті на мировій конференції, а Поляки в гостині польської регенційної ради в цесаря Карла. Цікаво застановити ся над способом і порівняти, як виступають одні й другі“. Подавши головні точки української ноти, пише далі часопись: „Навпаки, настрої і становище Поляків характеризує найвірнопідданіша промова, з якою звернула ся регенційна рада до цесаря Карла. Ріжниця між політичними й соціальними ідеалами обох народів виразно виступає в сих фактах одного дня...“

„Pester Lloyd“ з 18 січня писав у вступній статі: Українці, котрі ще недавно щиро критикували анархістичні відносини в північній Росії, здасть ся, не є тої думки, що мусить бути завданням центральних держав під титлом права на самоозначенне пособляти на їх границях інтересній державній формі постійної анархії. Може тому є вони в силі легше вдумати ся в наш погляд, що їх молода самостійна держава буде нашою сусідкою на довгій межі й вони краще розуміють наш інтерес в спокійнім сусідстві. Се дуже відрадна річ, що ми саме з заступниками України остільки легше можемо порозуміти ся ніж з заступниками Росії. Економічні причини надають заключенню мира з Україною окремого значіння, ще більшого значіння ніж російському мирови. Не потребуємо щойно говорити, що сі причини сливають ся з фактом, що Українська Республіка обіймає найурожайніші області колишнього російського цесарства, ті області, котрі в часі миру багато тисяч корабельних ладунків збіжа вивозили через Чорне море й морські проливи.

У передовиці п. з. „Переговори з Україною“ пишуть „Hamburger Nachrichten“ у ранішнім виданні з 19 січня: Противенств дотикають ся у Берестю. Коли переговори заступників почвирного розуміння з большевиками наслідком дрібначок і діалектичних видумок пана Троцького грозять виродити ся в дуже неплідні дискусії й не довели досі до нічого путнього, пішли центральні держави з Українцями вже добрий шмат наперед, стверджений тому півурядово з веселим вдоволенням. Бо з звідомлень, які, що правда, навіть приблизно не оповідають так докладно, як про діяльогі між державним секретарем Кільманом і паном Троцьким, виходять, що вже досягнуто „принципіальне порозумінне“ щодо будучих політичних відносин України до центральних держав, що тимчасово приступлено до упорядкування економічних зносин і переговорюють ся про виміну товарів. Притім Українці заявили ся і вступили в переговори значно пізнійше в Берестю ніж петроградські большевики.

Причиною лекших переговорів і гладшого порозуміння не є, як подав пан Троцький, те, що Україна не бачить жадних чужих військ на своїй території, отже не зайнята. Навпаки: се могло-б тільки захопити (збаламутити) Українців до впертости, колиб вони відзначали ся таким самим характером, як пан Троцький. Одначе у них є очевидно добра воля дійти до вислуду, а такої доброї волі зовсім не виявив пан Троцький. Уповноважені Української Ради се всеж в кожнім разі також соціалісти. Від часу заяви незалежности та проголошення Народної Республіки 20 жовтня 1917 р. поухвалювала вже Рада дуже радикальні постанови та скасувала право власности на публичні та приватні земельні посілости. Також виступили її уповновласнені в Берестю так само з соціалістичною мировою програмою. Але українські делегати се очевидно розумні люде, які хочуть щось створити на своїй рідній землі й не хочуть оповівати себе блакитними теоріями, як непроникливими хмарами тютюнового диму. З коротких звідомлень дістаєть ся вражінне, що вони рахують ся зі справами й людьми, на всі розумні проєкти гр. Черніна, які служать проясненню, вони радо згодили ся. Чи се розходило ся про забезпеченне польських меншостей або про ствердження, що передумовою повинна бути повна взаємність у виміні гадок, чи про які інші справи: вони все згодили ся і через те ставали очевидно на річевий ґрунт.

Одно забезпечує їм дійсно значну перевагу перед паном Троцьким: під їх соціалістичним і комуналістичним поглядом лежить яко тверда основа національна воля. Зі справедливою гордістю заявив їх речник, державний секретарь Голубович, 10 січня, що Українська Народня Республіка по 250 поневоленню розпочала наново своє національне існування. Поневолена й жорстоко позбавлена свого власного існування колишня держава визволена й хоче наново піднести ся до державної самостійности. Чи Рада та її заступники докладно пізнають і признають те, що їх Рідний Край завдячує се визволенню і можливість державного відродження побідним військам почвирного союзу, які в прах розбили стару Росію, се не виходить зі звідомлень. Та народ, котрий по чверть тисячки літ неволі, яку зносив зі стогоном, увільнив ся зі своїх кайданів і віддихає повітрям нового власного життя, бачить найперше національну ціль перед собою. Україна споглядає на багату історію, яка виказує цвітучий вік культури. З польського ярма, якому підпали землі Галича й Володимиря, Галичина й Володимирщина, вже в 14 століттю, визволила ся Україна 1648 р., але потім прийшло далеко гірше російське ярмо по битві під Полтавою і загибелі українського національного героя Мазепи. Політичний, національний і релігійний гнет протягом двох століть не міг вигубити давньої традиції. Тепер може Україна знову навязати там, де втято колісє її самостійність. А хід російської революції виказує тут зовсім інші риси, як на півночі. Україна відтягнула свої війська від загальноросійської бойової сили та створила з того національну армію, яка виносить

півтори мільйони та якою вона може боронити свого державного розвитку супроти гамовань зовні і з середини. Розвинено власні краєві краски, уладжено правдавство й управу, уведено в рух залізничу комунікацію, не забуто й про першочковні потреби та зорганізовано поліцію проти розбашацтва диких салдатів, яке лютує в решті Росії. Всі сили в краю в руху, щоб створити упорядковану державу; а коли ще й мусить він перейти не один великий заколот, все-таки переважає воля довести до оздоровлення, а інтелігенцію краю, священників, урядників і офіцерів не висмівають при роботі, він кидають у тюрми. А передовсім має Україна здоровий ґрунт під могутнє економічне життя. Край, який має 35 мільйонів населення, се шпихлїр Росії, давав 88% цукру в царській державі, має багаті копальні вугля і заліза.

Се все дає українським уповновласненим в Берестю сильну опору. І хай вони також пізнають, що Україна при своїм положенню здана на приязне оспорте на центральні держави. Коли вони визнають собі користолоубство західних держав порозуміння і Злучених Держав, тоді можна сподівати ся, що вони повинні шукати справжнього добра для своєї молодої держави у центральних держав і не можна зрозуміти, чому-б вони не мали його найти. Можемо побажати сим переговорам, які крім того мають той добрий бік, що про них не оповідаєть ся з усіма подробицями перед цілим світом, тільки доброго успішного перебігу, а Україні можливо найшвидшого й найбільше безболісного уладження запевненої держави.

„Fremdenblatt“ у передовиці з 22 січня пише: Паради з Українцями поступили так далеко, що вони наблизили ся до закінчення і що для довершення плянованих умов треба засягнути згоди правительств. Се факт дуже великого значіння. Бо нова українська держава сама межуватиме з нами. Україна буде одинокою сусідкою монархії на сході. До того долучаєть ся, що поки-що вже для найблизшої будуччини можна осягнути з сеї країни довів засобів живої нас з області колишньої російської держави. Та що більше! Очевидно навіть теперішня Росія здана на поміч України, щоб усунути свою страшну економічну пужду й тільки під сим примусом намагають ся російські можновладці довести до порозуміння з Україною. У світлі сих фактів порозумінне, до якого дійшло між нами й Україною, се подія найбільшого значіння і сі факти дають право до закінчення, що діло, коло якого заходять ся в Берестю, щасливо довершити ся.

3 поезій полоненого М. Капельгородського.

* * *

*Я не можу співати веселі пісні,
Коли в серці ридання лунає,
Коли всюди, де глянь, лише трупи страшенні,
Коли смерть бенкетує, цулає.*

*Я не можу співати про життя та любов,
Коли серце стискаєсь від болю,
Коли всюди, де глянь, лише трупи та кров,
Коли сам я коваю в неволі...*

*Скільки раз я хотів, щоби в звуках гучних,
Щоби в співках веселих забути
Всі пригоди страшні моїх літ молодих,
Щоб душою сточити-заснути —*

*Але все те даремне, бо дійсність страшна
І свій звук в моїх співках влітала,
І лунала тоді якась пісня сумна,
Що ще більше жалю навідала.*

*І я кидав тоді свій шалений намір,
Щоби співами душу приспати,—
Залишивши веселі пісні до тих пір,
Коли змовкнуть нарізні гармати.*

*І здасть ся, що вже наближаєть ся день,
День свободи і щастя і волі...
Заспіваю тоді я веселих пісень
Там, на рідних просторах, на волі...*

* * *

*Вже скоро день! Вже скоро день,
Що в звуках радісних пісень,
З палким водем життя в серцях,
З словами радості в очах
В Країну Рідну з чужини
Повернем ми, її сини!*

*Той тяжкий час,—той страшний час,
Що в край чужий закинув нас,
Що всім людям з собою піс
І смерть і кров і море сліз, —
Уже мина той час сумний,
Радійте-ж всі, хто ще живий!*

*Вже ось вона! Вже ось вона
До нас йде, воля чарівна.
Радійте-ж всі і ждїть, поки
Дотиком ніжної руки
Вона міцні дроти порве
І нас до себе позове.*

*Вже скоро день! Вже скоро день,
Що в звуках радісних пісень
Повернем ми в наш Рідний Край,
Де не життя, а справжній рай
Чекає нас, чекає всіх,
Хто ще не вмер, хто ще в живих!*

*Радійте-ж всі! Радійте-ж всі!
Хоч ми ще й тут в чужім краї, —
Проте що день, то ближше час,
Що в Рідний Край поверне нас,
Бо вже піднятий білий стяг
На кровю змочених полях.*

Восьма сесія Центральної Української Ради.

(Звідомлення з діяльності Ради й Генерального Секретаріату.
Справа миру. Аграрна справа).

25 грудня почала радити 8 сесія Центральної Української Ради.

Зі справ, які були предметом нарад Ради в днях 25 до 28 грудня, наводимо тут кілька.

На першій засіданню дня 25 грудня голова Ради Грушевський подав звідомлення з діяльності Малої Ради. Референт схарактеризував тяжке становище, в якому працювала Мала Рада з огляду на неурівноваженість моменту й перешкоди. За часу коаліційного російського міністерства Центральної Ради, а також Генерального Секретаріат не могли виявити своєї діяльності в політичній і соціальному відношенню і тільки за останні тижні Центральної Рада, об'явивши Українську Народню Республіку, мусіла наповняти її політичним і соціальним змістом, чим відзначила ся від усіх республік, які знає історія. І приступивши до переведення політичних і соціальних реформ, ми певні за Українську Народню Республіку, тому заявляю: „Слава Українській Народній Республіці“. (Всі встали й голосно проголосили: „Слава“). Далі референт зупинив ся на затверджених Центральною Радою законопроект-

тах і внесених законопроектах 8 сесії про конституцію України й інших.

Пісоцький від фракції українських соціал-демократів відчитав формулу переходу. „Вислухавши реферат голови Ц. Р. М. Грушевського про діяльність Малої Ради, Велика Рада висловлює бажання, щоб з усією рішучістю провадила Мала Рада й Генеральний Секретаріат політику політичних і соціальних реформ, намічених в третім універсалі, й переходить до чергових справ“.

Салтап від у. с. р. заявив, що приєднуєть ся до сєї формули, потім вніс свою формулу переходу з висловом довіри Малої Раді й бажанням негайного переведення в життя оголошених в третім універсалі соціально-економічних реформ. Формулу прийнято.

На засіданню 26 грудня голова Генерального Секретаріату Винниченко виступив зі звідомленням про діяльність Генерального Секретаріату.

Центральна Рада — говорив Винниченко — від самого початку зайняла революційну позицію за національне визволення, так і лишилась з нею і тепер. Совет народніх комісарів уважає, що в Росії можна зараз перевести соціалістичну революцію, ми-ж, живучи на Україні й обраховуючи всі об'єктивні умови тут, не віримо в се, та і в Росії ще не наступив момент для соціалізму. Ті народні комісари, які тепер вершать долею всієї Росії, до революції жили за кордоном і займались фракційною боротьбою і не знали дійсного становища в Росії і тільки через се незнання російське сучасне правительство стоїть на такому ґрунті. Ми-ж не закриваємо очей перед тим, що може доведеть ся боротьби ще з російським монархізмом і, от передбачаючи і се, ми мусимо як найшвидче, як найрішучіше закріпляти українську державність.

Далі промовець перейшов до реформ по Секретарству внутрішніх справ. Секретарство розробляє законопроекти про утворення губернських рад з представників місцевих самоврядувань, організації вільного козацтва й ин.

Судова справа не менш серйозна. Старий суд, утворений царизмом, віджив свій вік і Секретаріат приступив до повної реконструкції нового суду. Але проти нашої діяльності з боку старих судів і судів ведеть ся саботаж. Військові суди будуть скасовані. Готують ся закони про законодатну ініціативу, про пенсії, про урегулювання транспорту.

Секретарство шляхів уживає всіх засобів, щоб удосконалити залізничний апарат. В сій роботі Секретарство шляхів підтримує робітництво залізниць.

Одною з головних задач Секретарства є організація на Україні робітництва. Сю роботу веде зараз Секретарство праці, яке утворило ся недавно. Йому доводиться ся вести боротьбу з анархічним рухом робітництва, який видивав ся в формах небажаних конфліктів, і Секретарство праці стараєть ся сей рух увести в зорганізовані класові форми. Воно виробило й виробляє багато законопроектів, які незабаром будуть затвержені.

Фінансова справа стоїть в надзвичайно скрутнім становищі. Народні комісари хотіли захопити весь фінансовий апарат в свої руки, для сього вони розпорядились надавати по всіх банках своїх комісарів. Але Секретарство не зупиняєть ся перед труднощами й перешкодами та робить все для поладження сєї справи. Київську контору переіменовано на український державний банк, будуть випущені свої гроші, які будуть забезпечені цукром.

Справа освіти, яку раніше сконцентрувало централістичне петроградське правительство в своїх руках, зараз перетворюєть ся наново. Але й тут Секретарство зустрічає великі перешкоди й саботаж старого реакційного учительства та шкільної адміністрації. На Україні зараз існує 33 українських гімназій, з них 22 на селах.

Основою нашого існування є військова справа. Найкраще було-б, колиб народне бажання виявлялось в народній волі, але на превеликий жаль в наші часи завдяки утвореному становищу необхідна військова сила. Ми не задаємось мілітаристичними цілями, ми тільки підкріплюємо військовою силою народню волю. Та військо, на яке ми спираємось, є розхитане невмілими розпорядками російського уряду. І тому задачею Секретарства військових справ є українізація і зміцнення війська.

Секретарство для національних справ силою обставин само перетворилось в Секретарство для міжнародних справ. Уже поволі починають нас признавати існуючі держави.

Секретарство для харчових справ вродило ся тоді, як харчова справа була здеорганізована до краю фронтом, анархією, транспортом і народніми комісарами. Секретарство вживає рішучих заходів, щоб налагодити харчову справу, й утворює відповідний апарат, який справив ся-б з сим ділом. Але Секретарство, відчуваючи труднощі, звертаєть ся до вас з прошенням вплинути на широкі маси, щоб вони дали хліба та щоб ви звернули ся до народніх комісарів з зазивом припинити братовбійчу війну.

Секретарство почт і телеграфу й інші нові Секретарства зайняті тепер самоорганізацією на демократичних основах, зливаючи ся з ріжними демократичними органами.

Під кінець своєї промови зазначив Винниченко, що Центральна Рада складаєть ся з соціалістичних елементів, отже справа соціалізму не буде відсунена, тільки до нього будеть ся йти обережно, стоячи твердо на ногах. (Промову прийнято гучними оплесками на всіх лавах).

По Винниченкові склали звітommлення окремі генеральні секретарі. Наводимо тут уступи зі звітommлень помічників генерального секретаря для міжнародних справ Одинця і Зільберфарба.

На засіданню 27 грудня помічник ген. секр. для великоруських справ Одинець говорив: „Моя Секретарство ще в процесі організації. Мушу посвідчити, що ті правонарушення, які мали місце останніми часами на Україні, носять характер правонарушення окремих осіб, а не Укр. Ц. Ради й Генерального Секретаріату. Взагалі відношення до нас (Великоросія, Ред.) з боку Українського Правительства найзичливіше. Ніхто піде з національних меншостей не мав таких прав, як вони дані в Українській Народній Республіці.“

Помічник ген. секр. для жидівських справ Зільберфарб говорив: „Я разом з усім Секретарством зайнятий боротьбою з погромами й заявляю, що наша робота йде вповні успішно. Як що-ж ще є де погроми, то тільки через те, що се є наслідок царизму, який увійшов у психологію народніх мас. Разом з сим Секретарство для жидівських справ успішно працює в шкільній справі. Ми разом з вами боремось з русифікаторством, бо воно — огидне для нас усіх. Секретарство зайняте зараз розбіркою законопроектів персональної автономії, освіти й інших.“

На засіданню 25 грудня обговорювала ся на Раді справа миру. Референтом виступив ген. секр. Шувльгин, який сказав: „Війна загрожувє повною руйною як Росії, так і Україні, через те Рада почала перемирре на своїм фронті. Але ми йдемо иншим шляхом, як большевики. Мир може бути закінчений колективним правительством, а не советом народніх комісарів. Большевики хотять заключити сепаратний мир, ми-ж на се не згодні, ми не допустимо, щоб Німці й Австрійці перекидали свої полки на Англіїців, Французів і инших. Ми стоїмо за загальний мир“. Шувльгин вважає необхідною посилку делегації до Берестя. Разом з сим зазначив, що Генеральний Секретаріат не розпаде мілітаристичних пристрастей, а змагає до мирного поладження з великоруською властью.

Б а л а б а н о в (рос. менш.) відвинув необхідність посилені делегації до Берестя, бо такий засіб боротьби за мир є ілюзія,

подібна до ілюзії большевиків. Далі бесідник сказав, що самостійний виступ України за мир без порозуміння з Росією є хибним для діла революції. Справу миру можна прискорити міжнароднім шляхом. Для сього Генеральний Секретаріат мусить ужити засобів, щоб створити федеративну власть всеї Росії, а демократія — скликати соціалістичну конференцію. Якби не було, але шлях до миру лежить не через Берестя.

Н е р о н о в и ч (укр. соц. дем.) сказав: Рецепта Балабанова стара, сю рецепту ми вже чули не раз на протязі 8 місяців революції. Не підносьте голих слів „в міжнароднім масштабі“, а розшифровуйте їх. Сучаснеросійське правительство — народні комісари уже поставили справу миру в міжнароднім масштабі в повній широті й делегація до Берестя є відгуком міжнароднього миру. Відкидаючи делегацію, ви хочете перенести назад, ви хочете балакати з такими любленими вами імперялістичними союзними правительствами. Ви саботуєте справу миру.

Ш е л у х и н говорив: Балабанов виявив вповні свій централізм, другий бесідник (Неронович) говорив багато, але нереально, так можна говорити без кінця, як раніше російське царське правительство знімало з нас шкуру й різало на черевики, виїжало на нашій спині, так і теперішні так звані народні комісари також хотять виїхати на наших спинах. Головне горе, що ми привикли ждати, що нам хтось щось дасть, і зараз думаєм, що нам дадуть мир. Ні! ніхто не дасть нам миру, а тільки ми самі візьмемо, але тоді, коли буде в нас військо. Нам необхідне військо, яке й буде отою міжнародньою силою, яка доведе до миру. На сей шлях і став Секретаріат, що я вітаю.

Забрав слово Григорєв: Тут казали, що балакати в Берестю в справі миру є недемократичним, але я сього не поділяю. Я думаю, що ми мусимо взяти участь в тій справі про мир, якують ми нас большевики. З союзниками ми піти не можем, бо вони не пропонували нам якогось способу до миру.

С к л о в с ь к и й (рос. с. р.) вказав, що вихідною точкою в справі миру є скликанне міжнародньої соціалістичної конференції й всеросійських Установчих Зборів.

С у х о в и х (рос. сов. рев. прав.) зазначив, що большевики грають на струнах жадоби миру у селянства. Є два шляхи до заключення миру: Установчі Збори й утворенне федеративної власти. До Берестя треба їхати, але їхати тільки для того, щоб контролювати діяльність правительства народніх комісарів, що хочуть говорити від імені всеї Росії.

На засіданню дня 28 грудня мав реферат делегат на мирову конференцію в Берестю Любинський. Вчора я повернув ся з Берестя, — говорив Любинський, — куди я був командирований від Української Народньої Республіки в справі миру. Там була і російська делегація, в склад якої входили під предсідателством Іофе: Розенфельд, Біценко, Покровський, консультанти: Фоке й Циплет. Я був одержав місце в справі інформації і контролі й через те я входив у склад російської делегації. В приватних розмовах всі держави цікавились Україною і я інформував їх. Офіційльне засіданне делегації почалося надзвичайно урочисто промовою Леопольда Баварського. Стало ясно, що декларацію російської делегації можуть прийняти Німці, і я постановив виїхати на Україну для поінформування. Ніколи в життю я не переживав такого патріотизму, як там. Я рвав ся суди, щоб зреферувати про те, що про нас там думають. Мені здаєть ся, що тільки з одними нами й будуть лічитись, як з організованою силою. Така необхідність послати делегації, але не в ролі інформаторів і контролерів, а в ролі самостійних представників з повними директивами.

Після реферату Любинського внесено формули переходу: українських с. р., російських с. р., Союза соціалістів самостійників. Формулу укр. соц.-дем. висів Пісоцький, але після заяви секр. для національних справ узяв назад і приєднав ся до формули укр. с. р.

Прийнято формулу укр. с. р. з поправками полейціоністів. Вона звучить: „Вислухавши реферат Генерального Секре-

таріату про посилку делегації на мирову конференцію і вважаючи, що даліше продовження війни затемнює клясову свідомість трудових мас і загрожує всім здобуткам революції в Росії і на Україні, висловлюючись тому за конечну необхідність припинення війни й потвержуючи свою думку, що мир від усієї Росії повинен бути заключений тільки федеративним урядом усіх республік бувшої російської імперії, одначе вважаючи на те, що федерального уряду немає, а рада народніх комісарів таким урядом не є і що се не може бути причиною дальшого відкладання мирових переговорів, — Центральна Рада постановляє взяти участь в мирових переговорах від імені Української Республіки нарівні з іншими державами і затвержує постанову Генерального Секретаріату про негайну посилку делегації для участі в мирових переговорах. Уважаючи, що для оборони інтересів усіх заціплених війною націй необхідна участь їх представників у мирових переговорах, українська делегація обстоюватиме притягнення до участі в них делегацій всіх націй, як державних, так і недержавних“.

На засіданню 28 грудня обговорював ся закон про земельну реформу. Фракція укр. соц.-рев. внесла формулу переходу, яка відкидає земельний законопроект в цілості, мотивуючи се тим, що він противить ся інтересам трудового народу, з висловом недовіря товаришеви секретаря Мартосови та з вимогою призначити генер. секр. для земельних справ українського соц.-революціонера і з вимогою скласти нову комісію, яка б наново виготувала законопроект, положивши в основу його соціалізацію землі. Сю формулу підтримала рос. с. р. фракція.

Українські соціал-демократи з свого боку внесли через Порша формулу переходу: „Визнаючи потребу видання негайно, але тимчасового закону про передачу всіх земель через земельні комітети до рук трудового народу, вважаючи разом з тим, що основний закон в земельній справі має бути згідно з універсалом виданий Українськими Установчими Зборами, українська соціал-демократична фракція пропонує взяти вислуханий тимчасовий земельний законопроект за основу й передати його в парламентську комісію для негайного його перероблення та внесення в Центральну Раду на затвердження“.

Разом з сим заявив Порш від укр. фракції соц.-дем., що коли буде прийнята резолюція укр. с. р. і відкинутий сей тимчасовий законопроект, у. с. д. р. п. фракція відкличе всіх своїх товаришів з Генерального Секретарства, полишаючи відповідальність на тих, хто відкидає сей закон.

Мартос: Я забрав слово тільки через те, що почув на нашу адресу слово „сабатажники“. (Гнівно) Хто сабатажник? Се кажуть нам: тим, хто найбільше всього робив, на чийх плечах лежав і лежить весь тягар трудної творчої роботи на протязі всієї революції. Далі Мартос перелічив діяльність укр. соц.-демократів в Секретарстві.

До формули укр. с.-д. приєднали ся укр. соц.-фед., рос. меншевики й Бунд. Євр. об'єднана соц. роб. фракція стримала ся від голосування. Формулу у. с. д. р. п. прийнято.

Союз соціалістів-самостійників.

Дня 30 грудня минулого року відбув ся у Києві всеукраїнський зїзд соціалістів-самостійників. На зїзд запрошували ся українські соціалісти-самостійники, українська народня партія, Союз Української Державности, українські національні революціонери, незалежні українські соціалісти-революціонери (конфедералісти), інші самостійницькі групи й безпартійні.

Докладних відомостей про сей зїзд не маємо. Дійшли до нас тільки деякі постанови зїзду. Ось вони:

„Обміркувавши сучасний стан річей на Україні, настрої у війську, поміж селянами, робітниками та взагалі всім громадянством, а також беручи на увагу, що український народ має історичне право на самостійне й незалежне існування,

— зїзд вважає, що для врятування нашого краю від безладу й руїни та для забезпечення ладу й дальшого вільного економічного та культурного розвитку потрібно:

1) негайно проголосити Українську Народню Республіку самостійною й нікому невіддільною, про що оповістити всі держави;

2) справу творення федерації треба залишити принаймні до того часу, поки закінчить ся війна, зорганізують ся нові держави, визначать ся остаточно межі України згідно з народньою волею та вяснить ся, з ким Україні буде інтерес федерувати ся;

3) у звязку з проголошенням самостійности треба відкликати вибраних з української території послів до всеросійських Установчих Зборів;

4) зголошуючи гасло всесвітнього мира, Україна в світовій війні повинна оголосити себе в стані озброєної невтральности;

5) українське правительство повинно рішуче стати на ґрунт національно-державної політики, маючи на увазі тільки інтереси України;

6) треба вжити рішучих засобів у боротьбі з большевиками, щоб оборонити Україну від їхніх злочинств, — від „совета народніх комісарів“ треба домагати ся в ультимативній формі, щоб усе большевицьке військо, яке є на українській землі або направлене до її меж, негайно забрали, а українське військо, яке пробуває поза межами України, щоб вільно пропущено на Україну. Коли-ж сього зараз не зробить ся, Українська Держава полишає собі вільну руку;

7) вважаючи на небезпечний час, коли точить ся боротьба з большевиками, на чолі військового правительства повинен стояти військовий самостійник;

8) протестувати проти пункту 3 закону про вибори до Української Установчої Ради, який надає право негромадянам Української Народньої Республіки вирішати долю України;

9) вважаючи на те, що більшість українського війська та вільного козацтва в сей час не може взяти чинної участі у виборах до Української Установчої Ради, зїзд вважає потрібним відкласти вибори на один місяць“.

З приводу постанови про те, що на чолі військової сили повинен стояти „військовий самостійник“, треба замітити, що не в тім річ, до якої групи належить начальник військових сил, а в тім, щоб той начальник користував ся довірем і популярністю серед війська. Се постанова звернена очевидно проти генерального секретаря війни Петлюри, який належить до українських соціалдемократів. Петлюра не є з фаху військовий чоловік, проте виказав великі організаційні здібности і, як нам здаєть ся, тішить ся великою популярністю в масах українського війська. А се в часі революції важніше ніж фахові військові знання і крайні національні погляди. Міністер війни не воює, тільки організує армію й удержує її на бойовій готовості. Сю задачу Петлюра сповняв досі, здаєть ся, без заміту. Фахові люди потрібні для ведення бойових операцій. Для сих чинностей є в українській армії досить багато досвідчених фахових людей. Як довесили часописи, Петлюра уступив з генерального секретарства війни, а на його місце прийшов Порш. Коли се правда, то заміна осіб на начальнім становищі укр. військових сил певно відбула ся в звязку з большевицьким походом на Україну. Але ся заміна означає щось инше, як хотів зїзд самостійників. Порш так само є українським соціалдемократом. Виказував він все схильність до компромісу з большевиками. Очевидно, що Петлюра тримав ся гострійшої тактики супроти большевиків, ніж якої сподівають ся від Порша. Взагалі уступлення Петлюри, як що припущення про його причини вірне, могло-б означати злягнення боротьби проти большевиків, а не її загострення, як сього, може й слушно хотіли-б самостійники.

Щодо протесту самостійників проти надання виборчого права до Української Установчої Ради негромадянам Української Народної Республіки — він цілком слушний. Через те, що при виборах до міських рад на Україні голосували не тільки заможні робітники й урядники (з правом голосу яких теж сак також можна помирити ся), але й російські військові залоги, які вже цілком не зв'язані з місцевими інтересами, ми в ціллі ряді міст на Україні втратили провід в органах міської самоуправи на користь чужинської мішанини. При виборах до Української Установчої Ради не можуть переголосувати нас не-Українці, але пощо збільшувати вплив і значіння національних меншостей тими елементами, які хвилюють живуть на Україні, не вросли в її життя, не приналежні до України? Хіба щоб не загострювати російсько-української боротьби? Але вона такими уступками з боку Українців не зменшить ся, тільки набере більшого опертя.

Постанова зїзду про залишення справи творення федерації аж до часу, доки закінчить ся війна й зорганізують ся нові держави та коли вяснить ся, з ким Україні буде інтерес федерувати ся, можна-б також прийняти з тим застереженням, що вже не ждучи на кінець війни, треба приготувати зв'язок з Україною тих народів і областей колишньої Росії, з якими той зв'язок, на основах федерації, чи автономії, потрібний і необхідний. Є се передовсім козацькі області, Кавказ, Крим, Бессарабія. З Великою Руссю можна дійсно почекати на догіднійший час.

В зв'язку з сим, як і з огляду на проголошення України самостійною республікою, є цілком раціональна постанова про відкликання послів вибраних до всеросійських Установчих Зборів. Українцям нема тепер про що говорити з членами російських Установчих Зборів, хіба лише про одне, на яких умовах і в якій формі може бути нав'язаний політичний союз України з Великою Руссю й іншими областями колишньої Росії. Так зрештою задивляють ся і деякі інші українські партії на участь Українців у всеросійських Установчих Зборах, але Росіянам і не снило ся так звужувати компетенцію Установчих Зборів. Зрештою Установчих Зборів уже нема, розбили їх большевики.

Наведені вище резолюції зїзду відчитано на одному з засідань Центральної Ради від імени союзу соціалістів-самостійників. З сього виходило-б, що перелічені стив самостійницькі групи об'єднали в одну політичну організацію, певно з задержанням організаційної автономії кожної групи. Сей факт свідчить про те, що самостійницька течія в українськiм громадянстві, яка розлила ся кількома струмочками, зливається в одно організаційне річище, а тим самим скріпляється в середині і навні.

Здалека не можемо судити про те, яку внутрішню вартість представляє кожда з самостійницьких груп, що увійшли в Союз соціалістів-самостійників. Не знаємо також ближше програми нового союзу. Є познати, що сей політичний напрям, чим далі, тим більше запускає коріння в широкі народні маси й може вирости на поважну політичну силу.

А. Жук.

До польсько-жидівської справи у зв'язку з війною.

Крім справи „східних окраїн“ (про се була мова в ч. 178 і 179 „Вісника Союзу визволення України“) з польською проблемою в часі війни виринуло знову на політичну сцену пекуче польсько-жидівське питання.

Отже у зв'язку з попередньою вище згаданою статтею говоритиму тут про се польсько-жидівське питання. Загалом ся справа представляється так: з польського боку вона трактується в дуї асиміляції по західно-європейським перовзорі. Її національний характер здебільшого абсолютно

заперечується ся*). Звідси подекуди безоглядна польонофобія серед деяких жидівських націоналістичних елементів, особливо-ж за кордоном після окупації російської Польщі центральними державами.

Жидівські публіцисти з національного табору почали (головно на сторінках німецької преси) систематичну проти-польську кампанію з метою дискредитувати польські визвольні прямування, а в додатку в дуже германофільським (властиво германізаційним) дуї. Напав на Поляків і колишній їх приятель і оборонець — відомий данський вчений Ю. Брандес, автор неменше відомої польонофільської книжки про Польщу.

Улюбленим коником проти-польських нападів з жидівського боку стали ся легендарні польські погроми Жидів під час уступлення російського війська з Конгресівки. Іншим неменше улюбленим засобом сеї проти-польської пропаганди було підчеркування жидівсько-німецької спілки задля ослаблення польського впливу в окупованій Польщі. Дехто з жидівських націоналістів договорив ся до того, що Польща се саме жидівсько-німецька країна, що столиця Конгресівки не польське місто тощо. „Варшава — писав на сторінках „Vossische Zeitung“ відомий жидівський публіцист Каплун-Коган — не є зовсім чисто-польським містом. Жиди й Німці разом творять більшість варшавського населення. Отже є в німецьким інтересі сей факт з можливим наголосом підкреслювати“.

Інший жидівський публіцист Н. Гольдман у „Frankfurter Zeitung“ зауважив з приводу польсько-жидівського питання в Конгресівці: „Коли нині доля Польщі має бути так утворена, що вона визволена буде зпід впливу Росії та втягнена до культурної сфери осередньої Європи, а передовсім Німеччини, Німеччина саме в жидівсько-німецькій культурі польського жидівства знайде чинник, який їй у переведенню сеї мети може зробити найліпшу й найдіяльнійшу службу“ (Фельдман, стор. 55 і далі). Сю думку жидівсько-німецького культурного союзу в германізаційним дуї (зрештою фразеологічно замаскованого) вельми плястично заєував Д. Трич (D. Trietsch) у своїй брошурі: *Juden und Deutsche. Eine Sprach- und Interessengemeinschaft.* (Жиди й Німці. Спільність мови й інтересів). Відень, 1915.

Такого роду войовничо-націоналістичні писання не причиняють ся очевидно до полагодження польсько-жидівського спору, як з другого боку не допоможе до його розв'язки ба-зарний тон дешевого кепкування й асиміляторське захоплення Б. Зегеля, автора вище цитованої розвідки про польсько-жидівську справу, зверненої проти національно-політичних прямувань східно-європейських Жидів.

Асиміляторська течія серед Жидів у Польщі була перед війною дуже слаба. Ми не заперечуємо можливості її зросту у визвольній самостійній Польщі. Під сим оглядом цікавим є заложення в Конгресівці після її окупації центральними державами спеціальної жидівської організації з метою ослаблення національно-сепаратистичних і самостійницьких прямувань серед Жидів, або напр. меморіал варшавської жидівської громади в справі заведення польської викладової мови в жидівських школах. Характеристичною є далі груднева заява (з 1914 р.) польських Жидів в асиміляторським дуї на сторінках „Kurjera Warszawskiego“ (пор. цит. брошуру Васілевського, стор. 43 й далі).

Ми наведу спом'янутих Жидів асиміляторського напрямку, напр. їх відому заяву у віденськiм тижневнику „Polen“ (1915, ч. 28), бо на нашу думку щодо сього міродатним є насамперед становище Жидів з Конгресівки. Одначе се факт, що як перед війною, так і під час війни національна течія сильно

*) Пор. „Die Judenfrage in Kongress-Polen, ihre Schwierigkeiten und ihre Lösung“; Відень, 1915. (Жидівське питання в Конгресівській Польщі, його трудні боки й розв'язка). В. Segel. Die polnische Judenfrage (Польсько-жидівське питання) Берлін, 1916. W. Feldman. Die Judenfrage (Жидівське питання) в його книжці „Die Zukunft Polens“ (Будучина Польщі) і т. д. Берлін, 1916.

представлена серед них, що отже діяльність їх закордонних земляків і оборонців не цілком безмандатна, як се закидується їм з боку асиміляторів, а в кожному випадку не менш управнена ніж політична акція прихильників національної асиміляції польських Жидів.

Загалом можна зауважити серед сих останніх більше проявів національного настрою ніж навпаки. Домагання жаргонового шкільництва (з боку соціалістичного „Бунду“ й жидівського учительського союзу), спроби утворення власного національного середнього шкільництва, напр. жидівської жаргонової імназії в Люблині, влаштування у Варшаві в 1916 р. величного весняного свята жидівських скаутів, з очевидною національною тенденцією, яке своїм перебігом фактично стало ся грандіозною жидівською прилюдною національною маніфестацією, а головню тон і характер писання жидівської жаргонової преси в Конгресівці—все се дуже вимовно свідчить про чимале політичне значіння національного напрямку серед польських Жидів, котрий годі заперечувати або нехтувати.

Зрештою національного характеру жидівської справи цупко боронять майже всі демократичні й революційні елементи східно-жидівського загалу. Свідчать про се численні маніфестаційні заяви й заклики східно-європейських Жидів до культурного світу з часу війни, в яких категорично висловлено домагання признання національної окремішности й політично-національної рівноправности „вічного народу“.

Під сим оглядом цікавий напр. меморіал жидівської соціалістичної партії „Поалей-Сіон“, предложений стокгольмському голяндсько-скандинавському комітету. В ньому жадаєть ся запоруки рівноправности для Жидів у Польщі, одначе не лише громадської, але й національної. Далі висловлено постулат національної автономії для східно-європейських Жидів загалом в Росії, Австро-Угорщині, Литві й на Україні. Крім сього жадаєть ся повного громадсько-національного рівноуправнення Жидів скрізь у всіх країнах, які вони заселяють, далі забезпечення необмеженої колонізації Жидів через утворення для них батьківщини в Палестині й надання їй державно-політичної та національної автономії.

На адресу польських соціалістів висловлено докір і закид щодо того, що вони в жидівській справі зайняли чисто буржуазне становище. Закид зовсім справедливий і може бути поширений на весь польський загал, котрий щодо справи жидівської еманципації солідарно та непохитно тримаєть ся суто асиміляційного погляду. На думку відомого польського соціалістично-національного публіциста Л. Васілевського „вже саме повалення російського панування (в Польщі) й повнове здобуття (сеї) країни для Європи творитиме широкий ґрунт задля полагодження жидівського питання на європейський зразок“ (стор. 42.).

В аналогічній дусі уявляв собі розв'язку сеї гострої й важкої справи голова бувшого „N. K. N.“ (начального народного комітету) проф. Яворський, який на сторінках львівського „Dziennika Narodowego“ писав з сього приводу в 1915 р.: „Полагодження сеї (себто жидівської, Н. В.) справи належить до найважкіших проблем з огляду на управління внутрішніх польських відносин. Се рішенне можна перевести тільки в дусі загально-європейських засад. Мусимо — каже цитований польський політик і національний діяч — відновити в жидівській справі старопольські традиції. Мусимо як найрішучіше переводити асиміляцію жидівської людности й позискати її для інтересів країни...“

Далі проф. Яворський висловлюєть ся за повне горожанське урівнювання польських Жидів, за унормування їх загального господарсько-суспільного подожження, за абсолютне усунення якого будь антисемітизму в польськїм громадянстві, словом за проявлення супроти Жидів — доброго патріотизму й порядної громадськости.

Для характеристики польсько-жидівських відносин під час війни дуже цікава полеміка (в 1906 р.) між жидівською

часописю „Myśl Żydowska“, яка боронить засади жидівської національної окремішности й самостійности, та польською газетою „Ziemia Lubelska“, яка представляє в сїй справі суто асиміляторське становище, котре засувала ся польська часопись таким робом: „Вихідною точкою в жидівській справі, якої разом з більшістю польського загалу тримаєть ся також наша часопись, є глибоке переконання, що національна одноманітність нашої країни невідклична, основна умовина її поступового розвитку в дусі ідеалів і прямувань польського народу.“

„Кожне чинник, що розламлює сю нашу одноцільність, яко ослаблюючий нашу силу й неприхильно ускладнюючий краєве життє — для нас ворожий, бо шкодить нашим найосновнішим інтересам. Польща для Поляків! — таке наше гасло! Незалежне самостійне та з ніким неподільване урядування й господарювання в Польщі — се мета наших прямувань“ (Пор. статю: Польсько-жидівські відносини в Люблині—в „Now-ий Reform-i“, 1916, ч. 161).

Заслугує на увагу обставина, що вище згадана „Жидівська Думка“, боронючи національного напрямку жидівської еманципації, рішуче висловлюєть ся за польсько-жидівську угоду й мирне громадське співробітництво та співжиттє обох сих національних елементів у Польщі. Програма сеї часописи не націоналістично-війвоначна, але національно-захистна, а загалом суспільно-примирююча. Ставлючи в першу чергу під сеї час громадське урівнювання польських Жидів, люблинська жидівська часопись дає такі симптоматичні й під національно-психологічним оглядом вельми цікаві пояснення щодо сеї справи. „Тут хочемо означити й підкреслити категоричним і рішучим робом, що кожний Жид мусить стати ся справжнім громадянином тої країни, яку він заселяє та яка його годує, має відчутти в собі святий обовязок невтомного служення сїй країні, мусить перейняти ся свідомістю, що, гідно виповнюючи свої горожанські обовязки, мусить також мати й горожанські права“.

Умовиною здобуття сих прав є на думку „Ж. Д.“ набуття „глибокого переконання, що громадське усупільнення, себто зрозуміння своїх обовязків супроти всього загалу, точне виповнювання своїх обовязків і користання з відносних прав і привилеїв—се неминуча передумовина кожного правно-політичного, культурного, громадського буття. І тоді польський Жид без боротьби удостоїть ся пошани співучасті у святї громадської вільности й рівности. Коли отже ми, Жиди, хочемо як найскорше засїсти до сього свята, то усупільноюю ся“.

Звертаємо увагу на ріжницю в товї писання польської та жидівської часописі, який подекуди є неабияким причинком до характеристики польсько-жидівського національного настрою в Польщі та ріжницї в національнїм темпераментї сих двох контрагентів у пекучім польсько-жидівськїм спорї. А тепер вертаємо ся до вище наведеної заяви „Люблинської Землі“ в жидівській справі.

На нашу думку така національна виключність може лише зашкодити польській справі, бо її легко можуть використати вороги польських визвольних і самостійницьких прямувань для протипольської пропаганди. Зрештою й фактично вона лише вельми зглядно узасаднена, бо Польща тільки релятивно може уважати ся одноцільною країною, маючи чималий (понад 25%) відсоток непольських національних меншостей, а серед них найбільшою (понад 14%) є саме жидівська.

Сучасне політичне життє, розвиваючи ся в напрямі поступової демократизації, чим дальше, все більше виставляє на чергу дня засаду національної рівноправности й охорони національних меншостей. У звязку з сим все актуальнішим стаєть ся заведення в державно-кравсїй управі принципу пропорціонального національного представництва, що є неминучою передумовиною фактичного захисту інородських меншостей.

Далі слід пам'ятати, що в дійсності абсолютно однаціональні країн у східній Європі майже немає. Тому по той бік Висли всі націоналістичні прагнення в душі гасла „Польща для Поляків“ і т. ин. — зі становища модерної політики вже подекуди анахроністичні. Що Поляки в Польщі господарі, про се ніхто розумний не буде сперечати ся. Одначе сей факт зовсім ще не означає, що польські національні меншости можна в Польщі трактувати, як якихсь зайдів, про долю котрих рішатимуть довільно й односторонно тільки польські господарі.

Як ми вже зазначили вище, такий пансько-феодальний націоналізм в наш час вже анахроністичний. Право на самоозначення всіх поневолених народів, правний захист іногородських меншостей і окраїн — ось гасла, які скрізь тепер лунають і протягом війни щораз більше змагають ся й котрі певно матимуть чималий вплив на післявоєнне утворення міжнародних відносин в Європі та в культурнім світі загалом.

Полякам не слід нехтувати цього „духа часу“ в національній справі насамперед у власнім національним інтересі, отже зі становища, мовляв, власного „національного егоїзму“. Прецінь вони самі мають свої національні меншости в т. зв. „забраних країнах“, в яких хотять не лише що забезпечити національне життя й розвиток своїх земляків, але здебільшого навіть мріють про державно-політичну гегемонію в сих польських провінціях колишньої Річпосполитої.*)

Правда, Жидів звичайно не вважають окремим народом. І як ми бачили вище, щодо них займають асиміляторське становище. А тому, що серед іногородського елементу в Конгресівці Жиди саме творять найбільший відсоток, наші повищі уваги про національну політику в жидівській справі могли-б здавати ся (а здебільшого й будуть уважати ся) відносно до Польщі цілком нерічевими, отже тому зовсім зайвими.

Одначе на нашу думку такий погляд на се був би дуже наслушним і неузасадненим. Насамперед несправедливе заперечування національної окремішності східно-європейських Жидів, оскільки вони (або в кожнім випадку переважна їх більшість) вважають ся окремим народом і зовсім асно виступають проти асиміляції. Національне самозначення є прецінь справою суб'єктивного переконання кожного народу й безперечно його незайманим правом. Та обставина, що в діаспорі (через в розсіянню по світі) жидівська нація поволі розпала (в західній Європі здебільшого цілком занепада), не значить ще ніяк, щоб у відповідних сприяючих відносинах вона не могла знову прокинути ся до самостійного національного буття, себто національно відродити ся.

У східній Європі саме почав ся сей процес національного ренесансу Жидів і він досі виказує очевидний поступ та чималу життєву силу й розмах. Зрештою в східній Європі процес національної атрофії Жидів був вельми загальмований політично-державною, а поруч з сим і суспільно-господарською відсталістю її, наслідком чого Жиди там не перестали бути народом, але здебільшого опинили ся в положенні „неісторичної нації“, що признає й О. Бавер, котрий загалом досить скептично ставить ся до національно-визвольних прагнень Жидів, віщуючи їм неминучий національний занепад і засмілювання.

Одначе під сей час й він констатує серед східно-європейських Жидів початки національно-відродного руху, подібного до національного ренесансу т. зв. „неісторичних народів“, котрі національно самовизначили ся протягом XIX століття.*) Одначе, доки такі національно-визвольні прагнення існують серед Жидів, було-б неслухним і зовсім неоправданим байдуже їх нехтувати, а тим менше ще ворожо проти них виступати,

Полагодження польсько-жидівської справи зокрема, а східно-жидівської взагалі в душі т. зв. екстериторіально-персональної автономії може здавати ся утопією (пор. Зегель, ст. 48), але се ще не значить зовсім, що її не можна зреалізувати. Саме під час війни було чимало доказів того, що в певних обставинах т. зв. утопії перестают бути утопіями, себто можуть бути здійснені. Зрештою „утопію“ екстериторіально-персональної автономії подекуди вже здійснено на Моравії (в 1905 р.) через заведення в красвім її політичній життю національно-персональних курій.

Від повстання самостійної української держави на сході ми бачимо саме, як національна „утопія“ щодо жидівського питання систематично й послідовно переводить ся у Київ. Отже не знати, чому не можна було покусити ся перевести сю „утопію“ у Варшаві задля полагодження дошкульного польсько-жидівського спору?!

Словом поки-що (а на будуче, коли на українським ґрунті жидівське питання очевидно буде розв'язане в національній душі, тим менше) *modus vivendi* в польсько-жидівським спорі не може бути досягнутий шляхом асиміляційної політики, але факультативним признанням національно-автономічних прагнень серед польських Жидів, які недавно на торічній падолистовій красвім сіоністичнім конгресі у Варшаві заманіфестували ся так виразно й недвозначно.

По сій лінії взаємного порозуміння й національної пошани має розвивати ся політика новоповстаючої польської держави в красвім жидівським питанню, а зовсім не в накидуванні польським Жидам примусової асиміляції.

Взагалі в польсько-жидівським питанню у власнім інтересі обох сторін треба уникати зайвого дращення. Тому Поляки мусять залишити своє протижидівське примусове асиміляторство й рахувати ся з національно-визвольними прагненнями Жидів, як з реальним політичним фактом та неминучістю; але й Жиди та їх прихильники мусять позбутися безтактовного германофільсько-германізаторського захоплення, зразки якого ми пізнали в вище наведених цитатів з писань Каплуна-Когана, Гольдмана й інших письменників з цього напрямку.

Не можна забувати Жидам почувати ся національно окремим народом і кожна справедлива людина й народ мусять узнати їх національно-автономічні прагнення. Але ні-один народ, серед яких живуть Жиди, безперечно й зовсім слушно не згодить ся в ніякім випадку на те, щоб Жиди (або взагалі якийсь іногородський елемент) виступали серед нього в ролі денационалізатора та ще під чужим національним прапором.

Н. В.

Вісти.

В справі утворення федеративного правительства. 18 грудня Генеральний Секретаріат розіслав правительствам всіх новоутворених республік і автономних країв Росії таку ноту: „Правительство Української Народної Республіки — Генеральний Секретаріат — розіслало 8 грудня всім правительствам новоутворених республік Росії, а саме правительству Південно-Східного Союзу, правительству автономного Сибіру, Красвому Закавказькому Комітету, правительству автономного Криму, Білоруській Центральній Раді, правительству автономної Молдавії й іншим, а також і Народній Раді в Петрограді свою ноту з запрошенням утворити по засаді федералізму однорodne соціалістичне правительство.

Тепер, коли цілком виразно й певно вияснила ся неможливість справної роботи Установчих Зборів при відсутності загально визнаної всеросійської влади, котра-б порядкувала правомірною, — установлення правительства, яке-б спирало ся на авторитет республік, що тепер утворюють ся, а також і на всю соціалістичну демократію Росії, — є необхідним. Тимчасом аж досі Генеральний Секретаріат не

*) Пор. про се вище цитовану статтю: „Поляки й т. зв. східні окраїни“.

*) Пор. про се § 23 про національну автономію Жидів у його відомій монографії „Національне питання та соціальна демократія“.

одержав відповіді на свою ноту ані від Народньої Ради, ані від краєвих правительств.

Єдиною виймкою є донське військове правительство, котре через своїх представників заявило, що воно згоджується на запрошення Генерального Секретаріату й на формування однородного соціалістичного правительства, утвореного притім на федеративних засадах.

Вітаючи таку заяву та зважаючи на потребу вести переговори по можливості [спішно, Генеральний Секретаріат, примушений до того цілою низкою фактів, які мали місце в різних краях Росії, в тойже час вважає конче потрібним вперед звернути увагу на ті основи будучої федеративної російської держави, котрі український народ вважає обов'язковими для всіх частей Федеративної Росії.

До таких загальнодержавних підвалин Генеральний Секретаріат зачисляє: республіканський та справді демократичний політичний устрій кожної держави Росії, свободу особи, сумління, слова, друку, зборів, страйків, незайманість оселі й інше.

Одночасно Генеральний Секретаріат стоїть на засаді цілковитого взаємного невтручання в політичне життя федеруючих республік, оскільки вони не виходять за межі вище зазначених підвалин. Через се Правительство Української Народньої Республіки вважає злочинними спроби зламати право на внутрішню незалежність кожної з республік Росії.

Генеральний Секретаріат рішуче боротиметься в тім разі, коли проти прав Української Республіки робились які замах, а також обіцяє свою піддержку проти узурпаторів прав усім щиро-демократичним і вільним республікам Росії.

Коли таке розуміння підвалин федеративного устрою поділяють всі республіки, коли й там можливі умови, що цілком допускають негайне переведення в життя згаданих політичних свобод, то Генеральний Секретаріат не бачить ніяких реальних перешкод для діяльного формування разом зі всіма республіками Росії нового федеративного правительства, маючи на оці в найближчу чергу утворення сприятливих для праці Установчих Зборів умов, а також для найскоршого переведення в життя загальноєвропейського демократичного миру.

Підписали: голова Генерального Секретаріату В. Винниченко, генеральний секретар міжнародних справ О. Шулгин, заступник генерального писаря І. Мірний.

Генеральний секретар для великоруських справ Д. Одинець з огляду на те, що в деяких околицях України агітатори проти І. Секретаріату й Ц. Ради називають роззброєння большевиків і висилку їх за межі Української Народньої Республіки походом проти великоруської національності, видав офіційне пояснення, що й роззброєння большевицьких частин і висилка роззброєних салдатів за межі Української Народньої Республіки мають на меті лише боротьбу з анархією та спробами насильством порушити права Української Народньої Республіки. Всі заходи в с'їм напрямку затвержені однодушно Ц. Радою й усіма членами І. Секретаріату та зовсім не мають характеру національної боротьби або недовіря, бо простують до забезпечення волі й добра всього населення України (Р. Г.).

Репресії проти Українців. В Петрограді одержано звістку, що в Ярославлі червоногвардійці розстріляли за належність до українського війська й за визнання влади Ц. Ради трьох українських офіцерів і трьох салдатів (Р. Г.).

В Харкові. Харківська дума прийняла резолюцію про прилучення Харківщини до Української Народньої Республіки. До остаточного формування української влади на Українських Установчих Зборах — дума визнає владу Ген. Секретаріату. Совіти навпаки винесли постанову, що необхідно боротися з „буржуазною“ Ц. Радою для встановлення влади совітів. В ночі на 16 грудня 1917 р. большевики при-

ступили до захоплення влади, зайняли телеграф і телефон. Опісля українське військо зайняло телеграф і всі урядові установи (Р. Г.).

Організації Харківщини й Центральна Рада. Зїзд представників міст і земств Харківщини признав Ц. Раду органом краєвої влади. На губернським харчовім зїзді виявився нездержний нахил до Ц. Ради. Представники з міст заявили, що всі громадянські організації признають необхідність прилучення Харківщини до Ради, як до символу спокою, волі та визволення зпід ярма большевиків. Один з промовців Пеллер говорив: Нам досить надолі царські полки, а ви нам поручаєте полки большевиків. Лише психологія невольників тягне вас до влади насильства й кнута. Ворогами України є лише гурток „большевиків“ з березня, між якими є й Шнеури. Серед Українців їх нема. Ваші погрози нас не залякають, ми не відступимо перед смертю, щоб оборонити волю України (Р. Г.).

Бердичівська дума й Генеральний Секретаріат. 18 грудня відбуло ся XII чергове засідання бердичівської міської думи, на яким обговорювало ся питання щодо погроз прапорщика Криленка й ультимату народніх комісарів до Української Народньої Республіки. Одноголосно ухвалено вислати І. Секретаріатові телеграму такого змісту: „Бердичівська міська дума, обговоривши на засіданні 18 грудня виступи прапорщика Криленка проти Ц. Ради, одноголосно постановила, що вона всіляко буде підтримувати Ц. Раду та її І. Секретаріат як єдину державну центральну владу на Україні, висловлює певність, що спільними змаганнями демократії й І. Секретаріату вдасть ся довести Україну до Українських Установчих Зборів, покликаних надати устрій Українській Землі й утворити лад, який забезпечуватиме щасте всіх народів, що її заселяють, а також сподівається, що вони разом з іншими частинами Росії та з всеросійськими Установчими Зборами дадуть всій російській республіці мир і міцний демократичний лад на підставі добробуту широких народніх мас“.

Сю телеграму 19 грудня подав один з радників думи до відомости другому українському військовому зїздови, який зустрів її гучними оплесками „Слава“.

Вибрана 12 серпня 1917 р. бердичівська міська дума, в склад якої увійшло 57 Жидів, 13 Росіян, 12 Поляків і 8 Українців, уже не вперше висловлює довіре українським інституціям і обіцяє підтримувати їх. Останніми часами Бердичів, центр українського жидівства, зробив ся центром міцного військового руху на Україні. З сього боку дуже цікаво знати відношення його думи до правительства Української Народньої Республіки (Р. Г.).

Комісар Франції при Генеральній Секретаріаті. Агенція Гаваса доносить, що „Matin“ повідомляє про таке: Придїлений до французької мілітарної місії ген. Боргело в Румунії ген. Табуї заприсяжений яко комісар французької республіки при І. Секретаріаті України. „Роб. Газ. доносить, що всі військові закордонні місії відкликано з Києва до Петрограду. У Києві зостанеть ся лише румунська місія. Замість сих місій до Києва приїдуть спеціальні закордонні місії для України.

Почтово-телеграфні комісари України. Генер. секретарь пошти і телеграфів М. Шаповал назначив головним комісаром усієї поштово-телеграфної сіти України прапорщика Федорченка. Рівнож назначено комісарів для всіх губернських пунктів Української Народньої Республіки. Вони мають керувати політичним життям усіх поштово-телеграфічних установ (Р. Г.).

Зміст: За прикладом пари. — Я. Окуневський. Caveant consules. — М. Мельник. Як задзвонить дзвін. — Мироті переговори в Берестю. — З голосів німецької преси про Україну. — З поезій полоненого М. Калельгордського. Я не могу співати веселі пісні. — Вже скоро день! — Восьма сесія Ц. В. Ради. — А. Жук. Союз соціалістів-самостійників. — Н. В. До польсько-жидівської справи, у зв'язку з війною. — Вісти.

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить щотижня. — Менших рукописей не звертаєть ся.
 Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6
 Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К.,
 6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа
 50 сот., 25 коп. Зміна адреси 50 с., 25 коп.

V рік. Ч. 5-6.

Відень, 9-го лютого 1918.

Ч. 188-189.

Четвертий універсал У. Ц. Ради про самостійність України.

На засіданню 24 січня прийняла Мала Рада отсей текст четвертого універсалу, який подаємо за „Ділом“.

Пароде України!

Твою силою, волею, словом утворилась на Українській землі свобідна Українська Народня Республіка. Здійснила ся давня мрія Твоїх батьків, борців за волю і право робочого люду!

Та в трудну годину народилась воля України. Чотири роки жорстокої війни обезсилили наш край і нарід. Фабрики не виробляють товарів. Підприємства здержують свою працю, залізні дороги розбиті, гроші падають в ціні. Скількисть хліба меншуєть ся. Наступає голод. По краю розмножили ся ватаги грабіжників і убійників, особливо, коли з фронту рушило російське військо, творячи криваву різню, безлад і руїну на нашій землі.

З приводу всього того не могли відбутися вибори до Українських Установчих Зборів у визначенім нашим попереднім універсалом реченці й не могли відбутися ті Збори, визначені на нинішній день, щоб перебрати з наших рук тимчасову найвищу революційну власть над Україною, установити лад в нашій Народній Республіці і зорганізувати нове правительство.

А тимчасом петроградське правительство народніх комісарів виповіло війну Україні, щоб повернути вільну Українську Республіку під свою власть, і посілає на наш землі свої війська — червону гвардію, большевиків, які граблять хліб у наших селян і без ніякої заплати вивозять його в Росію, не зоставляючи навіть зерна, приготовленого на засів, убивають невинних людей і сіють усюди анархію, убійство і злочин.

Ми, Українська Центральна Рада, робили всякі заходи, щоб не допустити до тої братовбійчої війни двох сусідніх народів, але петроградське правительство не пішло нам назустріч і веде дальше криваву боротьбу з нашим народом і Республікою.

Крім того теж саме петроградське правительство народніх комісарів починає проволікати заключення мира і закликає до нової війни, називаючи її „святою“. Знов полетить ся кров, знов нещасний робочий люд буде мусіти приносити в жертву своє життя.

Ми, Українська Центральна Рада, вибрана зїздами селян, робітників і жовнірів України, в ніякім разі не можемо згодити ся на те, ніяких війн піддержувати не будемо, бо український нарід бажає мира і мир повинен прийти можливо як найскорше.

Та для того, щоб ні російське правительство, ні ніяке инше не ставило перешкод Україні в установленню того бажаного мира, для того, щоб повести свій край до ладу, творчої

праці, закріплення революції і нашої волі, ми, Українська Центральна Рада, оповіщаємо всім горожанам України:

Віднині Українська Народня Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу.

З усіма сусідніми державами, а саме: Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною і иншими ми бажаємо жити в згоді і приязни, але ніяка з них не може вмшувати ся в житте самостійної Української Республіки.

Власть в ній буде належати тільки до народу України, іменем якого, заки зберуть ся Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Центральна Рада, представництво робочого народу — селян, робітників і жовнірів, та виконуючий орган, який віднині буде називати ся Радою народніх міністрів.

І отсе, перш усього, поручаємо правительству нашої Республіки, Раді народніх міністрів, від сього дня вести почати вже мирові переговори з осередніми державами вповні самостійно і довести їх до кінця, не звертаючи уваги на ніякі перешкоди з боку яких небудь инших частей бувшої російської імперії, та установити згоду, щоб наш край почав своє житте в спокою і мирі.

Щодо так званих большевиків і инших напасників, які розграбляють і руйнують наш край, то поручаємо правительству Української Народньої Республіки твердо і рішучо взяти ся за боротьбу з ними, а всіх горожан нашої Республіки закликаємо, щоб вони, не жаліючи свого життя, обороняли добробут і волю нашого народу. Народня українська держава повинна бути очищена від насланих з Петрограду наємних наїздників, які нарушують права Української Республіки.

Безмірно тяжка війна, почата буржуазними правительствами, важко намучила наш нарід, винищила наш край, знівечила добробут. Тепер сьому треба покласти край.

Одночасно з тим, коли армія буде демобілізувати ся, поручаємо розпустити жовнірів, а після затвердження мирових договорів розпустити армію зовсім, на місце постійної армії завести народню міліцію, щоб наше військо служило обороні робочого люду, а не забаганкам пануючих верств.

Знищені війною і демобілізацією місцевости мають бути відбудовані при помочи державного скарбу.

Коли наші жовніри вернуть домів, народні ради — громадські і повітові і городські думи мають бути перевибрані в часі, який буде установлений, щоб і вони мали в них голос. Міжтим, щоб установити таку власть, до якої мали б довіре і яка спирала ся б на всі революційно-демократичні верстви народа, має правительство додати до помочи місцевим самоуправним радам робітничо-селянських і салдатських депутатів, вибраних із місцевих людей.

В земельних справах комісія, вибрана на останній сесії Центральної Ради, вже виробила закон про передачу землі трудовому народові без викупу, прийнявши за основу скасування власності і соціалізацію землі згідно з нашою постановою на 7 сесії.

Сей закон буде розглянений за кілька днів на повній сесії Центральної Ради і Рада міністрів уживе всіх способів, аби передача землі земельними комітетами в руки трудящих відбула ся ще з початком весняних робіт.

Ліси, води і всі підземні багатства, як добро українського трудового народу, переходять в розпорядження Народної Української Республіки.

Війна забрала для себе всі трудові сили нашої країни. Більшість заводень, фабрик і робітень виробляли тільки те, що було необхідне для війни, і наряд зостав ся зовсім без товарів. Тепер війні кінець.

Раді народніх міністрів поручаємо негайно примінити усі заводи і фабрики до мирних обставин, до виробу продуктів, необхідних для робочих мас.

Та сама війна дала сотки тисяч безробітних і інвалідів. В самостійній Народній Республіці України не сміє страдати піодин трудящий чоловік. Правительству республіки має підняти промисл держави, має зачати творчу роботу на всіх областях, де всі безробітні могли б найти працю і приложити свої сили, і прийняти всі міри для забезпечення окалічлим і потерпівшим від війни.

При старім ладі торговці й всілякі посередники наживали на бідних, утиснених клясах зовсім значні капітали.

Відтепер Українська Народня Республіка бере в свої руки найважніші області торгівлі й всі доходи з неї обертає на користь народу.

Торговля товарами, які маєть ся привозити зза границі і вивозити за границю, вестиме сама наша держава, щоб не було такої доріжні, через яку завдяки спекулянтам терплять найбільшійші верстви.

Для вивоннення сього поручаємо правительству республіки виробити й представити до затвердження закони про се, а також про монополі заліза, вугля, шкір, тютюну і інших продуктів і товарів, з котрих податки найбільше обтяжували робочі класи в користь нетрудових.

Так само поручаємо установити державно-народню контролю над усіма банками, що через кредити нетрудовим клясам помогали експлоатувати трудові маси. Відтепер кредитова поміч банків має йти передовсім на піддержку трудовому населенню і на розвиток народнього господарства Української Народньої Республіки, а не для спекуляції й ріжнородної банкової експлоатації.

На ґрунті анархії, неспокоїв у життю і недостачі продуктів зростає невдоволення серед декотрих частин населення. Тим невдоволенням користують ся різні темні сили й тягнуть неосвідомлених людей до старих порядків. Сі темні протиреволуційні сили бажать знову піддати всі вольні народи під одно царське ярмо — Росії. Рада народніх міністрів повинна безпощадно бороти ся з усіма протиреволуційними силами й кожного, хто призиває до повстання проти самостійної Української Народньої Республіки й до повороту старого ладу, — карати яко за державну зраду.

Всі демократичні свободи, проголошені третім універсалом Української Центральної Ради, потверджуеть ся і окремо проголошуеть ся: в самостійній Українській Народній Республіці всі народи користують ся правом національно-персональної автономії, яку признано за ними законом 22 січня.

Все перечислене в універсалі, чого не всією виконати ми, Центральна Рада і наша Рада міністрів, в найближші тижні виконають, справдять і до окончного ладу доведуть Українські Установчі Збори.

Ми поручаємо всім нашим горожанам перевести вибори як найбільш енергично, підняти всі зусилля, щоб підрахунок голосів був закінчений як найскорше, щоб за пару тижнів зібрали ся наші Установчі Збори, — найвищий господарь і упр-

витель нашої землі, і конституцією нашої незалежної Української Народньої Республіки закріпили свободу, порядок добробут на добро всього трудового народу її на тепер і на будучі часи. Сей найвищий наш орган має рішити про федеративну звязь з народніми республіками колишньої російської імперії. До тогож часу всіх горожан самостійної Української Народньої Республіки зазиваємо стояти непохитно на сторожі добутої свободи й прав нашого народу і всіма силами боронити свою долю від всіх ворогів селянсько-робітничої Української Республіки.

Мирові переговори в Берестю.

В часі перерви нарад у Берестю після того, як українська делегація відїхала до Києва, німецький державний секретарь до Берліна, а австро-угорський міністер заграничних справ гр. Чернін до Відня, про мирову справу заговорили державний канцлер Німеччини др. гр. Гертлінг і державний секретарь др. Кільман на парламентарній комісії, а гр. Чернін на австрійській делегаційній комісії заграничних справ.

Гр. Гертлінг про мирові переговори. Державний канцлер Німеччини гр. Гертлінг зазначив на парламентарній комісії 24 січня, що мирові переговори з російською делегацією йдуть наперед поволі і незвичайно тяжкі. Все-таки висловив надію, що прийде до порозуміння з російською делегацією. „Корисніше стоять наші переговори з заступниками України, — говорив гр. Гертлінг. І тут треба ще побороти труднощі, але вигляди дуже корисні. Ми сподїваємо ся, що передовсім з Україною дійдемо до угоди, яка була б в обостороннім інтересі й корисна з економічного боку“.

Др. Кільман про мирові переговори. На сій самій комісії забрав слово 25 січня про мирові переговори державний секретарь др. Кільман. Промовець ствердив, що відносини між російською делегацією та делегаціями почвїрного союзу з приїздом Троцького до Берестя сильно охолонули й російські делегати зявлялися виключно на формальні засідання, а позитив сидїли в своїм мешканню. В часі, на який припала промова переговорів не відбувають ся, бо Троцький з причини великих розрухів у Петрограді мусїв виїхати туди. В новій Росії яка сильно ріжнить ся від старої царської Росії, відбуваєть ся гостра соціальна й національна боротьба. Росія починає розкладати ся на ряд самостійних республік — Фінляндію, Україну, Крим, більш або менш фантастичні республіки Кавказу й нарешті велику республіку, центром якої є Петроград. Одночасно з націоналістичним вибуховим матеріалом вступають і розкладові соціальні елементи та розкладають національні одиниці на їх первісні соціальні складники. Фінляндську республіку підкоцують большевицькі махінації. Теж саме відбуваєть ся і на Україні. Недавно ще її безспору й сумнівів признано і з російського боку законною представницею українських інтересів, а тепер її підкоцують большевицькі організації, а з півночі большевицька республіка почала з Петрограду проти неї війну. Кільман скаржив ся, що такий стан відносин в Росії сильно утруднює працю дипломатії, і висловив побоювання, що сей процес розкладу й розбиття може затягнути ся на довший час.

Після павзи в мирових переговорах поруч з большевицьким петроградським представництвом виступили в Берестю і представники київської Української Центральної Ради. Їх признано без спротивлення, а навіть за згодою російської делегації. Урочистого признання Української Народньої Республіки треба чекати при деяких умовах при заключенню миру з Україною. З Фінляндією Німеччина веде переговори, що поступили вже далеко наперед. Оскільки бесїдник може передбачити, треба чекати заключення миру в близькій будучині. Також переговори з Українцями, при яких всупереч поведенню большевиків показано багато розуму в напрямі практичної політичної роботи, поступили так далеко наперед, що очевидно можна сподївати ся доведення їх до певних

наслідків. Між Німеччиною і Україною нема жадних точок, щодо яких бесідник міг би припустити, що вони могли б спричинити ся до розбиття мирових переговорів.

Між Німцями та большевиками існує різниця головним чином щодо подробиць виконання права народів на самоозначення. Се право не є новітнім винаходом; для виконання права самоозначення народів цілком не потрібно винищувати все вже зроблене й існуюче і будувати потім з пустім простором, як сього жадають противники Німеччини, але треба відбудувати далі те, що вже сотворила історія. Всенародне голосування не є найкращою формою голосування, але ціле се питання не рішаюче і бесідник ні в яким разі не гадає, щоб переговори могли на ній розбитися. Він гадає так само, як і гр. Чернін, що відкритий характер переговорів сильно утруднює їх. Тому звернув ся до преси з закликом підтримувати єдність цілої нації в дипломатичній боротьбі з противниками. Промовець обстоював право головної військової управи брати участь в мирових переговорах і спеціально підніс заслуги ген. Гофмана та його знання поточних країв і населення.

Що торкається ся виглядів мирових переговорів, оскільки можна передбачити, заключення миру з висококультурною і під політичним оглядом для Німеччини безмежно важною Фінляндією треба чекати в близькій будучині. Бесідник уважає і скоре заключення миру з Україною імовірним. Великі труднощі у відносинах до большевиків відомі. В значній мірі справа буде залежати від серйозности змагання до миру правительством Леніна-Троцького. Змагання німецького правительства можливо скорше заключити мир на сході не підлягає жадному сумнівови. Мир з Україною поставив би на денний порядок і справу миру з Румунією. По заключенню миру з Україною і відтягненню українських військ на погляд бесідника не було б можливе для Румунії противити мировим змаганням центральних держав.

Друга промова Кільмана. Відповідаючи на полеміку послів, направлену проти його попередньої промови, др. Кільман забрав слово 26 січня і зазначив в українській справі нічим іншим таке. Вкортаючи ся до соціалдемократичного посла Ледебурра, він вказав йому, що його представлення становища Центральної Ради й дипломатичного становища її представництва в Берестю не відповідає дійсности. Він говорив про російську федерацію та що наслідком існування сеї федерації представництво Ради в Берестю виступає, як мовити, яко відділ російської делегації. Се не відповідає дійсним відносинам. Українську Народню Республіку в Києві признали, як большевики, так і Німці самостійною республікою. Українська делегація зясувала Німцям устно й на письмі, що пізнійше сотворення федерації російських народніх республік є точкою її програми, але доки сеї федерації не сотворено вільною умовою сих суверенних республік, вона уважає себе цілком в праві виступати так само суверенно й незалежно, як і дипломатичні представництва якоїсь іншої держави на полі інтернаціональних відносин, від країни, заступленої Українською Радою в Києві. Зразу й большевицька делегація не робила жадних труднощостей, поки вона сподівала ся, що українське представництво буде її помічним відділом. Але коли сі пани побачили, що Українці пішли своїм власним шляхом і мають свої національно-українські цілі, наступив переворот. Ми стоїмо на тій точці погляду, що як Фінляндія, так і Україна в тій самій мірі мають право на вільну дипломатичну акцію, як і кожда инша вільна держава. Відповідаючи представникови польської фракції Зейді, який скаржив ся на те, що представники України беруть участь в переговорах у Берестю, а представники польської нації ні, Кільман заявив, що з сими жаданнями Поляки в переговорах представників теперішніх правительств окупуваних країв. Щодо Українців стоїть справа инакше, бо з обох боків признано самостійною державною одиницею.

Гр. Чернін про берестейські переговори. Перед делегаційною комісією для заграничних справ виступив гр. Чернін 24 січня з промовою про стан мирових переговорів у Берестю та цілої справи миру. Повільний хід переговорів австро-угорський міністер заграничних справ зясував труднощами, що стрічають ся на кождім кроці. До сих труднощостей він зачислив і те, що переговори відбуваються при „відчинених кітках“. Гр. Чернін запевнив, що він лишається вірним своїй старій програмі, ані не дасть себе збити з сього шляху ані всеїми програми, ані тим, що хочуть миру за всяку ціну. „Я не жадаю від Росії — говорив він — ані квадратового метра землі, ані крайпера грошей, і коли Росія, як се здається, стоїть на тій самій становищі, то мир мусить бути заключений“. До найбільших труднощостей на шляху до заключення миру належить передусім те, що переговори провадять ся не з одноцільною російською стороною, а ріжними новонародженими російськими державами, а саме з Росією, якою правлять з Петрограда, подруге з властивою новою сусідкою Австро-Угорщини — великою Україною, потретьє Фінляндією і почетверте Кавказом. З першими двома Австро-Угорщина провадить переговори безпосередню, з двома останніми посередню.

В першій лінії цікавить Австро-Угорщину новонароджена сусідня велика держава — Україна. В переговорах з її делегацією делегації осередніх держав зайшли вже дуже далеко наперед і поєднали ся на основі — без компенсації і анексії. Порозуміли ся також в загальних рисах про те, яким способом мають бути навязані торговельні зносини з новою республікою. Але саме сей приклад показує одну з головних труднощостей. Між тим, як Українська Народня Республіка стоїть на тій, що вона цілком автономна й має право самостійно провадити з осередніми державами переговори, стоїть російська делегація на тій, що межі її держави й України ще не означені та що Петроград через те має право брати участь в сих переговорах з Україною, на що знову не хочуть пристати українські делегати. Се невияснене положення внутрішніх відносин Росії було причиною великої марудности переговорів. Але сі труднощі переможено й бесідник сподівається ся, що переговори за кілька днів знайдуть вже шлях рішлим.

Як стоїть справа тепер, бесідник не знає, бо вчора дістав від свого заступника в Берестю дві телеграми. В одній з них голова російської делегації Іофе повідомляє делегації почвірного союзу, що „робітниче й селянське правительство української республіки“ постановило послати двох делегатів до Берестя для участі в мирових переговорах як представників центрального комітету всеукраїнських совітів робітників, солдатів і селян, але в межах російської делегації яко доповнююча складова частина її. Отсе повідомлення є копією післаной з Харкова на імя пана Іофе „заяви“ згаданой „харківського правительства“. В сій заяві говорить ся, що київська Центральна Рада заступає лише заможні класи й не може виступати від імени цілого українського народу. Харківське правительство заявляє, що воно не признає умов, заключених без його відома делегатами київської Центральної Ради, нагомисць признає російських делегатів у Берестю представниками федеративного правительства Росії. До сих заяв „харківського правительства“ Іофе залучив лист до австро-угорського міністра заграничних справ, в яким він повідомляє, що російська делегація, виходячи з засади самоозначення народів, приймає у свій склад делегатів харківського правительства В. Шахрая і Е. Медведєва. З згаданой заяви совітів в Україні довідуємо ся далі, що рішення послати представників харківських совітів до Берестя запало 12 січня на засіданню центрального виконавчого комітету всеукраїнських совітів робітничих, солдатських і селянських депутатів. Крім народнього комісара для справ війни Шахрая та голови виконавчого комітету Медведєва післано ще до Берестя комісара для справ просвіти Затонського, який вдорозі занедужав і до Берестя не доїхав. „Се у всяким разі

нова трудність — сказав гр. Чернін про нову „українську“ делегацію і щодо листу пана Іофе, — бо ми не можемо й не хочемо вмішувати ся у внутрішні справи Росії. Але коли сей шлях буде вільним, то не знайдець ся жадних дальших перешкод і ми в згоді з Українською Республікою сконстатуємо, що старі межі між Австро-Угорщиною і старою Росією будуть тимж самими й між нами та Україною.

Далі бесідник говорив про справу Польщі, підкреслив, що вона незалежна, але петроградське правительство не признає теперішнього польського правительства. Зясовуючи своє становище до послання Вільсона, бесідник зазначував своє становище до поодиноких його точок.

Користи миру з Україною. В концевім уступі промови звернув ся ще раз до переговорів з Росією, в першій мірі з Україною, і сказав:

Працюю над миром з Україною і Петроградом. Мир з Петроградом нічого не змінить в нашім дефінітивнім положенню. Ніде не стоять австро-угорські війська проти петроградських полків, маємо проти себе українські полки. Вивозити Петроград також нічого не може, бо там нема нічого крім революції й анархії, а експортів актикул, які большевики хотіли б може радо експортувати, як найввічливіше відкидаємо. Не зважаючи на се, хочемо також мира з Петроградом, бо се зближить нас до загального мира. Заключення мира инакше представляєть ся з Петроградом, инакше з Україною, бо Україна має запаси засобів поживи, які вона може вивозити, коли погодимо ся в торговельних справах. Справа виживлення є нині журую світа і відграє всюди велику роллю. Бажаю заключення мира з тими державами Росії, які мають засоби поживи на вивіз, уважаючи на се, щоб допомогти нашій людности. Через те з якоїсь там гістеричної нервозности, щоб мати мир о кілька днів або тижнів скорше, не зрезигнуу з сеї користи для населення. Належить ствердити, чи, що і яким способом українська сторона, що заключає договір, достарчить. Україна бажає заклучити торговельний договір не по заклученню мира, але при його заклученню. Але непрояснені відносини в новозаложених державах очевидно потягають за собою припізнення в переговорах. Коли, панове, нападете на мене з заду, коли примусите мене заклучити мир на лоб і ший, тоді не будемо мати господарських користей. Тоді людність мусіла-б виректи ся користей, які могла-б мати з заклучення мира. Коли, панове, зробите на наших теперішніх противниках зовсім хибне вражіння, що мусимо за всяку ціну і зараз заклучити мир, не одержимо ніодного сотнару збіжа.

З дискусії, яка вивязала ся з приводу промови гр. Черніна, треба зазначити домагання польських бесідників (д-ра Білінського) допустити до участі в переговорах „українську“ делегацію Шахраїв з Харкова.

Мирові переговори української делегації з турецькою. Телеграфічна агенція Мілі доносить з Царгороду під датою 24 січня таке: Турецькі делегати відбули 17 січня в Берестю приватну нараду з українськими делегатами. Обговорено справу мирового договору з Україною. Стверджено, що можна заклучити договір з Україною зараз же, як тільки буде заклучений в остаточній формі мировий договір. Для Туреччини дуже важно знати політичні межі України, бо лише по вясненню сеї точки можна було б говорити про справу, які торкають ся Чорного моря. Отоманська делегація заявила, що ся справа не пекуча й Українці можуть спокійно над нею порадити ся. Голова української делегації відповів, що теперішній момент дуже важний для України, бо в сей момент творить ся основа будучих дружніх відносин між обома державами. Правна основа відносин України до Росії ще не цілком вяснена. Кордони між Україною з одного боку та Німеччиною й Австро-Угорщиною з другого боку можуть бути управильнені в Берестю. Але кордони між Росією й Україною означено, але ще не усталено оста-

точно. Що торкаєть ся бойових сил на Чорнім морі, то, хоч вони тепер і належать лише виключно Україні, всеж не можна передбачити, кому вони підлягатимуть в будучині. На се заступник турецької делегації відповів, що західні кордони України не обходять Туреччини безпосередно, але її правительству було б цікаво знати південні та східні межі України, щоб тим самим знати, хто є сусідом Туреччини на Чорнім морі. І в сей справі просить ся поясненя. Туркі тїшити заява, що чорноморська флота належить до України.

Потім стверджено, що перське питання не належить до української сфери впливу. Щодо Дарданелів — українська делегація заявила, що ся справа обходить виключно саму Туреччину й Українці про неї не мають чого говорити. Сю справу має спочатку розглянути українське правительство. Що торкаєть ся чорноморської справи взагалі та справи проїзду через Дарданелі зокрема, вони мають бути пробним камінем для дружніх відносин між обома державами. Турецька делегація відповіла на се, що право вільного проходу для торговельних кораблів у часі миру буде признане, але в часі війни Туреччина може зробити ужиток з усіх потрібних засобів оборони. Заявляючи, що опущення турецької території російським військом є обовязковою умовою миру, турецька делегація запитала, які відносини між Кавказом Україною, й дістала відповідь, що сї відносини щирі та дружні, але що Україну не обходить справа внутрішньої організації Кавказу та відносин сього краю до сусідів.

Справа харківської делегації на загальнім засіданню Урядово доносить з Берестя під датою 30 січня: Загальне засідання відкрив його високість великий везир Талаат-Паша. В своїй промові він зазначив, що в складі поодиноких делегацій зайшли деякі зміни. Після сього державний секретар Кільман заявив, що баварське королівське правительство прислало для участі в мирових переговорах свого представника міністра гр. Полевіль-Дірніца, якого треба уважати членом німецької делегації.

Потім забрав слово Троцький і заявив про зміни в складі російської делегації, а саме крім попередніх членів до неї мають ще належати народній комісар державних діб Карелін і два представники Української Народньої Республіки — Медведєв і Шахрай. Ся обставина, яка має велике значіння для дальшого перебігу переговорів, дає картину того положення, яке витворило ся на Україні наслідком останніх подій. Українські совіти солдатських, селянських, робітничих депутатів провадять в цілій Україні рішучу боротьбу проти київської Ради, при чім ся боротьба в багатьох частинах України допровадила до рішучої перемоги совітів які виступають в цілковитій згоді з петроградським совітом народніх комісарів. Цілий камінновугільний басейн Донця ціла металургічна область Катеринослава й харківська та полтавська губернії є в руках українських совітів. В інших частинах України зростає сила совітів і постійно зменшується вплив київської Ради. В день відїзду Троцького з Петрограду безпосереднім телеграфом з Києва донесено, що київський Генеральний Секретаріат предложив своє уступлення. Яке рішення матиме ся війна київського правительства та який вплив вона матиме на делегацію пана Голубовича, ще не відомо, але з попереднього представлення справи видно в усякім разі, що миру, заклученого з київським Секретаріатом при теперішніх обставинах, в жаднім разі не можна ще уважати миром з українською республікою. Попереднє признання української делегації російською і теперішнє становище Росіян Троцький стараєть ся виправдати тим, що відносини на Україні змінили ся. Тепер, коли в Петрограді відбуваєть ся конгрес совітів робітничих, селянських і солдатських депутатів, на яким заступлені також і українські совіти і на яким односторонно рішаєть ся справа про федеративні основи російської республіки, участь представників Українського Народнього Секретаріату в тутешній російській делегації відповідає цілком відносинам, які панують в росій-

ській республіці. Коли делегація пана Голубовича має, як і раніше, мандат київського Секретаріату, російська делегація не підходить до переговорів, проте її дальшої участі в мирних переговорах, але в усякім разі можуть бути признані лише такі умови, закладені з Україною, які будуть формально ствержені правительством федеративної республіки Росії.

У відповідь на це пошленим в Бересті представник Української Народної Республіки, пан Левицький, зложив таку заяву: Перед відїздом нашої делегації стала умова між її членами, що до повороту цілої делегації окремі пошлені в Бересті її члени не повинні виступати в політичних справах. Тому відношенне нашої делегації до зложеної тут заяви представника совіта комісарів, а також до справи участі представників міста Харкова яко членів російської делегації лишаєть ся застереженим аж до повороту нашої делегації.

Після сього відповів Кільман, що він від імени союзних делегацій хотів би відпочити дискусією з приводу заяви Троцького до повороту делегації київської Ради. У всякім разі він мусить вказати на те, що голова російської делегації в свій час не згадав жадним словом, що поруч з українською делегацією під проводом Голубовича є ще якась інша інституція, яка жадає провадити переговори від імени України. Зводячи все сказане до купи, йому здаєть ся положенне таким, що існування вільної Української Народної Республіки не ставить під знаком запитання жадна сторона, але що дві конкуруючі інституції твердять про своє право заступати в міжнародніх відносинах одну вільну Українську Республіку. Союзні делегації розглянуть уважно се важне питання.

Пан Троцький забрав слово ще раз і заявив, що раніше російська делегація не мала нагоди говорити про друге заступництво України, бо тоді совіти українських робітничих, селянських і салдатських депутатів ще не ухвалили, чи посилати їм своїх представників на мирові переговори. Питанне, яка з обох організацій матиме право остаточно провадити переговори про жадання Української Республіки, розв'яже вислід боротьби між обома організаціями.

Міністер заграничних справ гр. Чернін заявив з свого боку, що він приєднуєть ся до погляду, висловленого д-ром Кільманом, але тому, що шкода була-б часу, який мине до прибуття української делегації, він пропонує відновити праці комісії для територіальних справ.

Ще раз справа компетенції української делегації. 31 січня відбуло ся під проводом міністра заграничних справ гр. Черніна засіданне австро-угорсько-німецько-російської комісії для поладження політичних і територіальних справ. Перед початком денного порядку зложив п. Троцький заяву, що Росія не має нічого проти заключення сепаратного миру. Після сього гр. Чернін звернув увагу на те, що комісія досі обговорювала справу земель, окупованих державно-німецькими військами. Тепер він пропонує розглянути справу країв, зайнятих австро-угорськими військами. Але раніше ніж розглядати деталі сеї справи він дозволяє собі замітити, що панове з української делегації стоять на тій точці погляду, що вони самостійно мають вести переговори про сеї справи. Отже він просить маючу російську делегацію висловити ся про се. Пан Троцький відповів, що він підносить в імени своєї делегації російського правительства з усім натиском протест проти того, щоб київська Рада могла однобічно й самостійно рішати територіальні питання. Його точка погляду в сій справі скріплена участю двох представників виконавчого комітету Української Республіки в складі російської делегації. Се є формальний бік справи. Що торкаєть ся її річевого боку, то він на основі ріжних відомостей, особливо ж на основі телеграми, яку він саме тепер отримав, гадає, що справа участі делегації київської Ради в мирових перего-

ворах є більше справою минувшини ніж теперішности та будуччини.

Міністер заграничних справ гр. Чернін заявив на се: Я гадаю, що в поглядах панів української й петроградської делегації є різниче мені річче. Панове з російської делегації певно існують проти річче. Клане з російської делегації треба ясувати. Тому я запропонував би можливо скорше відбутти загальне засіданне, в яким передовсім рішено-б спірну справу між петроградським і київським правительствами. Я просив би дозволити зробити мені заяву до мого поясненія. Коли, оскільки я пригадую собі, на перших засіданнях обговорювала ся справа територіального розмежування між Петроградом і Київом, то я зрозумів се так, що тут ходить про межі між Україною й Росією, якою правлять з Петрограду. Але я не гадаю, що межі України супроти Польщі мусіли-б бути предметом особливих нарад з Петроградом. Питанне, яке я дозволю собі поставити, є отже, чи голова російської делегації обстоює ту думку, що Україна взагалі не може сама рішати про справи самостійної української держави, а особливо ж про її кордони.—Пан Троцький відповів, що колиб Україна була цілком вільною, незалежною від Росії республікою, то після її відмежування могла-б рішати всі справи її державного буття, отже й територіальні справи. Але те українське правительство, яке заступлене в складі російської делегації, стоїть на тій точці погляду, що Україна творить частину федеративної республіки Росії. Тому потрібно, щоб і вище зазначене рішенне запало на дійсній тепер основі, яка виходить з постанови відбудувати російську республіку яко федерацію. На прошенне державного секретаря Кільмана подав п. Троцький до відома зміст згаданої ним телеграми, після якої рішаюча частина київської залоги перейшла до українського правительства совітів, отже дальше існуванне Ради могло-б тривати лише короткий час. На пропозицію председателя постановлено обговорити право української делегації вестти переговори про територіальні справи на завтрішнім загальнім засіданню.

В справі польської делегації. Нарешті п. Троцький запитав Кільмана, чи можна-б обговорити справу участі представників польського міністерства в мирових переговорах. Державний секретарь Кільман вказав на свої заяви в сій справі й висловив надію, що сю справу можна буде поставити на денний порядок в найближшій часі. Гр. Чернін з свого боку додав, що він міг би лише привітати виделегуванне представників польського правительства до Берестя при тій умові, що петроградська делегація признає польське правительство. На сім засіданне замкнено.

Про поворот української делегації до Берестя видано урядово повідомленне 31 січня, що до Берестя прибула українська делегація; до часу прибуття державного секретаря Голубовича буде провадити її делегат Любинський.

Промова нового голови української делегації Севрюка. Урядово доносять під датою 1 лютого з Берестя: На загальнім засіданню, що відбуло ся під проводом болгарського полковника Данчева, повідомлено про зміни в складі окремих делегацій, а саме міністра справедливости Попова заступатиме в болгарській делегації голова міністрів Радославов і замість державного секретаря Голубовича провід української делегації перебирає Севрюк. Після сього забрав слово Севрюк для довшої промови про попереднє засіданне. В початку промови вказав він на універсал Ц. Засіданне 7 (20) падолки 1917 р., перечитаний на загальнім засіданню 10 січня, в яким Українська Народна Республіка була проклямована й порішено її інтернаціональне становище. Інтернаціональне становище Української Народної Республіки признав тоді совіт народніх комісарів так само, як і представники чотирьох союзних держав. Признанне України самостійною державою правительства народніх комісарів виходить з заяв п. Троцького на засіданнях з 10 й 14 січня. На запитанне державного секретаря д-ра Кільмана, чи уважає голова російської делегації українську делегацію частиною російської, чи укра-

їнську делегацію треба уважати представницею самостійної держави, п. Троцький відповів тоді: „Тому, що українська делегація виступила тут самостійною делегацією і ми предложили признати її участь у мирових переговорах, при чім з жадного боку не запропоновано обмежувати її чимсь, далі тому, що з жадного боку не запропоновано зробити українську делегацію частиною російської, мені здається, що справа сама собою поладжена“. В згоді з сими заявами протягом цілого перебігу переговорів до останньої перерви признавали українську делегацію всі учасники конференції завше яко делегацію самостійної держави. Та ось тепер по перерві п. Троцький старається заперечувати права української делегації, покликаючи ся на якусь телеграму та на присутність невідомого досі харківського виконавчого комітету. Українська делегація вважає потрібним сконстатувати, що промова Троцького на сім засіданні стоїть в цілковитій суперечності з його попередніми заявами, тому українська делегація примушена зробити таку заяву: Ми є тоїж думки, що й пан Троцький, що в державнім життю України відбулися зміни, які є цілком іншої натури, як се гадає пан Троцький. Истога сих змін стоїть у звязку з четвертим універсалом Української Центральної Ради з 24 січня, в яким стоїть: „Відтепер Українська Народня Республіка творить самостійну, від нікого незалежну, вільну й суверенну державу українського народу“. Правительство Української Народньої Республіки старало ся утворити союз сих республік, які повстали на області бувшої російської держави, та спільне федеративне правительство Росії. Але тому, що до оголошення четвертого універсалу, не зважаючи на всі старання українського правительства, такий спільний федеративний орган не повстав і тому, що з теперішнього положення виходить, що такий орган і не може повстати, мусіла Українська Республіка залишити утворенне федеративного правительства й оголосила четвертим універсалом Україну цілком самостійною і від нікого незалежною державою. Через те Українська Рада в тім же самім універсалі заявила, що вона з усіма сумежними державами хоче жити в мирі та приязні, але що жадна з них не має права вмішувати ся в житте самостійної Української Республіки. Отже четвертий універсал ясно зазначив, як інтернаціональне правне становище Української Народньої Республіки, так і її політику супроти її сусідів.

Що торкається наведених п. Троцьким аргументів, то вони позбавлені всякого ґрунту. Покликанне на те, що виконавчий комітет в Харкові в Українській Народній Республіці буде ліше заступати інтереси працюючих клас, хоч і було б легко збити, але се належить до внутрішніх відносин, які не підлягають інтернаціональній контролі. Ще менш переконує твердження п. Троцького, що українська делегація не має прав, бо її не признав харківський виконавчий комітет. Після сього аргументу мусіла б передусім російська делегація зложити свої уповноваження, бо в ній нема представників ані Молдавії, ані кримських Татарів, ані донських козаків, ані кавказьких племен, ані Сибіру, які також не признають правительства ради народніх комісарів. На таких високих зборах, якими є мирова конференція, здавало ся б, не можна допустити засобів, уживаних п. Троцьким, а саме оспорювати державні права Української Центральної Ради на ґрунті якоїсь телеграми. З таким же правом могла б покликати ся українська делегація на повідомленне бездротового телеграфу, який в другій половині січня доносив, що кілька полків у Петрограді виступило проти правительства народніх комісарів в обороні Установчих Зборів і що там відбули ся вуличні бої з злим вислідом для сучасного правительства. Ідучи слідом за Троцьким, українська делегація могла б жадати, щоб делегації ради народніх комісарів не признали на основі сеї телеграми, але вона все-ж-таки не робить сього, бо вважає се російською справою. Щоб запобігти новому фальшивому розумінню з якогось боку та щоб уникнути на будуче таких заяв російської делегації, які стоять в суперечності одна до одної, пропонує укра-

їнська делегація Українську Народню Республіку формально признати цілком самостійною і ні від кого незалежною державою і тим самим остаточно ствердити, як її інтернаціональне становище, так і права її делегації.

Промова п. Медведева та його покровителя Троцького. Після сього виступив на домагання п. Троцького належний до російської делегації представник „українського“ виконавчого комітету п. Медведев і зложив заяву, в якій поборював права київської делегації виступати в мирових переговорах, закидаючи їй між иншим тасмність переговорів з делегаціями по-чвирного союзу. Він повторив уже відому погрозу, що договори заключені Ц. Радою не будуть признані тим „українським народом“, який заступає його делегація.

Зі свого боку Троцький додав, що признання самостійности або незалежности якоїсь держави не можна змішувати з признаннем того чи іншого її правительства. Несталість правних форм Української Народньої Республіки він старав ся довести тим, що київська Рада ніби-то не захотіла брати участі у федеративній російській республіці, хоч на третім конгресі совітів представники українського народу признали російську державу федеративною республікою. Він нагадав також про те, що в свій час заявляв про непевність меж української держави. А доки не означено точно меж України, не можливе й порозумінне між київською Центральною Радою та центральними державами. Внутрішні події на Україні не мають жадного рішачого юридичного значіння, отже треба розглядати сі протиріччя на Україні з їх річевого боку. Тому він і перечитав відому телеграму про останні події на Україні. Представники центральних держав не могли б перебрати ролю роземчого судді в справах теперішніх відносин в Росії й на Україні. Він стоїть на своїй старій точці погляду. Доки делегація київської Ради задержує свої уповноваження, він не підносить жадного протесту проти її самостійної участі в сих переговорах. Але тепер, коли представники „українського“ виконавчого комітету вступили в склад російської делегації, він мусить з подвійною енергією повторити, що лише такі договори з київською Радою будуть признані, які знайдуть признання і з боку російської делегації.

Промова Любінського. Після сього предсідатель дав слово членови української делегації Любінському, який сказав ось що: Після заяв, зложених головою харківського виконавчого комітету п. Медведевим і головою російської делегації п. Троцьким, вважаю я потрібним зазначити таке: Члени української мирової делегації стояли завше на тій засадничій точці погляду, що зібрані в Берестю представники тих держав, які простують до заключення миру, не мають чого висловлювати ся про внутрішні справи своїх противників та що про внутрішні боротьби й події в межах держав ні в яким разі не треба протягом офіційальних переговорів подавати до відома противної партії. Ми мали багато нагоди виступити з рішучим протестом проти заяв Троцького, який кілька разів фальшиво представляв відношення між поодинокими народами колишньої Росії й державами, що повстали на її території. Але з огляду на означену точку погляду ми відмовляли ся досі підносити сю справу публично, бо ми не мали на меті зменшувати нашими заявами авторитету російської делегації. Але четвертий універсал Центральної Ради проголосив повну самостійність нашої республіки й тому, що наша республіка признає також союзними й иншими державами, перестають сі питання для нас бути внутрішніми справами; наша відповідальна місія супроти нашого народу також примушує нас тепер виступити з рішучим протестом проти фальшивого твердження, яке зложив у часі нашої відсутности п. Троцький. Не зважаючи на те, що ми тепер, як і раніше, стоїмо на нашій згаданій раніше засадничій точці погляду, ми всеж не можемо відмовити ся висловити наші погляди на внутрішні відносини Росії не лише для того, щоб виправдати нас тут перед присутніми, але й з огляду на публичну опінію заступлених тут народів, погляди яких для нас не менш цінні ніж погляди п. Троцького.

В 1917 р. Росія, ся країна, в якій живе так багато різних народів, котрі мають свої різні політичні завдання вирости в різних історичних умовах, а які живуть тепер ще в стані постійної революції, серед якої простували до національних і соціальних здобутків, стала республікою. Від вибуху революції були біля державної керми сеї республіки протягом 1917 р. різні правительства. Сей рік почав ся під скиптром царя і скінчив ся, перейшовши шаблі кадетського й соціалістично-кадетського правительства, саме з тою самою стріляниною на вулицях Петрограду й пильними підготуваннями большевицького правительства до розігнання Установчих Зборів, які скликані на єдино можливій основі. Лише під одним оглядом всі ті правительства лишили ся солідарними: в їх централістичних змаганнях і в їх зажерливій жадобі задушити відроджені народи та все підбити під свою могутню руку. Большевицьке правительство віддаляєт ся рішуче в згоді з ідеями своєї партії від федеративних ідеалів, які одушевляють провідників непануючих народів, але так само, як їх попередники на тронах, яких скинуто спільним напруженням не лише суспільних, але й національних революцій, оголосило правительство большевиків засаду самоозначення народів лише ддятого, щоб тим рішучіше поборювати сю засаду в її практичнім переведенню. Голосні заяви большевиків про цілковиту волю народів Росії се лише грубі демагогічні засоби. Правительство большевиків, яке розігнало Установчі Збори та спираєт ся лише на багнети наймитів червоної гвардії, ніколи не зважить ся перевести в Росії справедливі засади права на самоозначенне, бо воно знає добре, що не лише численні республіки, Україна, Донщина, Кавказ і інші, їх не признають своїм правительством, але й сам російський народ відмовляє їм се право. Лише зі страху перед розвитком національних революцій виставили большевики з вродженою їм демагогією як в Росії, так і тут на мировій конференції засаду права на самоозначенне. Для поборення переведення сеї засади уживають вони не лише банди наймитів червоної гвардії, але халатають ся за ще гірші й не менш дозволені засоби: вони здускують часописи й розгонюють політичні збори, арештують і розстрілюють політиків і старають ся нарешті цілком фальшивими тенденційними представленнями підкопати авторитет правительства тої чи іншої молодой республіки. Відомих соціалістів і старих революціонерів обвинувачують вони в буржуазійности й протиреволюційности, далі правительство большевиків виповіло святу війну республіці, жадаючи вигнання союзних правительств, з якими ніби-то соціалістичне правительтво большевиків не хотіло провадити переговорів навіть про скінчення братовбійчої війни. Тим робом переводить правительство большевиків замість засади права на самоозначенне засаду апархії й розкладу, бо воно знає, що легше руйнувати ніж творити наново, й поводить ся так, як говорить старе прислів'є: наклепуй, щось з того лишить ся і зависне. Боротьба петроградського правительства проти правительства Української Народньої Республіки та його очевидна нещирість при признанню права нашої делегації збудила в нас вже ранійше не безпідставне підозрінне. Ми були переконані, що п. Троцький дуже скоро буде старати ся увільнити ся від тих паскрізь ясних і недвозначних слів, якими признано нашу делегацію уповноваженим представництвом нашої республіки. Те, чого ми чекали, справдило ся. В день, в яким ми виїхали до Київa, щоб привезти остаточні інструкції, приїхала через Петроград і Двинськ за спонуюкою і підмогою большевиків до Берестя нова делегація, що мала ціл підкопати наш авторитет в очах працюючих мас Європи.

Щоб точнійше обірунтувати права й характер сеї делегації, ми мусимо докладнійше розглянути сю точку. Зеднаний спільними ідеалами та спільними національними змаганнями український народ, який схиляєт ся до спокійних і упорядкованих форм державного життя, посвятив ся від першої хвилини довго очікуваній можливості державного будування. Українські робітники, салдати й селяне спромогли ся при допомозі української інтелігенції, що вийшла з їх рядів, не

лише зорганізувати самих себе, але притягнути до цього і всі групи не українського населення, яке живе на українській території. Наслідком сеї праці, яку підготовлювано довголітніми стараннями українських політиків, повсталала Українська Центральна Рада, яка, зложена з представників українських салдатів, селян і робітників, показала своїми універсалами шлях українському народови. Ц. Рада, яка вже в червні 1917 р. вибрала перше українське правительтво Генеральний Секретаріат, утворила тим самим перше правительтво в Росії, яке складало, ся виключно з соціалістів. Тим способом крок за кроком сотворив український народ власною працею власну державу. До вмішування в наші внутрішні відносини петроградське правительтво не має жадного приводу й жадної основи. Але справа стоїть так, що на території України та на частині прилягаючих до неї фронтів послано вже при царським правительстві салдатів неукраїнського походження і протягом революції не пощастило увільнити Україну від сих настиганих чужих їй елементів. В тім часі, як українські салдати з усіх бойовищ і з усіх фронтів послали своїх делегатів на фронтний зїзд до Київa та зорганізували ся біля Української Військової Ради, неукраїнські салдати утворили в кількох містах України свої салдатські совіти, які не мають жадного впливу на життя околиці. Часом брали, правда, участь в сих совітах також представники робітників дотичних міст. Бажаючи під тим чи иным позором вмшати ся у внутрішнє життя України, почали петроградські большевики жадати від українського правительства, щоб ціла правительствена влада на Україні перейшла саме до сих салдатських совітів, не оглядаючи ся на виставленне большевиками на мировій конференції жаданне, щоб чуже військо видалити з окупованих теренів. Розумієт ся, українське правительтво не могло виконати сього жадання. Другою причиною до вмішування у внутрішнє життя нашої республіки було жаданне петроградських большевиків перевести нові вибори до Ц. Ради. Покидаючи на боці, що таке жаданне се очевидне нарушенне права на самоозначенне, сього жадання вже тому не можна перевести, що приписи про представництво в Раді дають виборцям право в кождім часі відкликати своїх представників з Ради й заступити їх іншими.

Вибори до Установчих Зборів цілої Росії, які відбули ся в кінці падолиста 1917 р., були блискучою перемогою Ц. Ради на цілій території України, бо з українських кандидатів на виборчих лістах вибрано понад 75%, містим як інші партії, заступлені в Ц. Раді, дістали лише 15%, а большевики навіть менше 10%. Напр. у київській губернії на основі наших виборчих ліст вибрано з 22 пропонуваних нами кандидатів 20, на Поділлі з 19 кандидатів 18, на Волині з 10 кандидатів 9, на Подтавшині з 17 кандидатів 14 і т. д. Я гадаю, що се вам вистарчає. Се є маси, на які Центральна Рада опираєт ся і від імени яких ми прийшли сюди, щоб говорити тут. Тоді петроградське правительтво ухвалило ужити останнього засобу. З грудня воно скликало до Київa при мовчазній згоді Ц. Ради український конгрес робітників, селян і салдатів. На конгресі зійшло ся понад 2000 делегатів і всупереч сподіванкам ініціаторів почали ся засідання гучними оваціями Ц. Раді. Після сього маленька групка большевиків, приблизно 80 осіб, залишила конгрес, перенесла ся до Харкова й оголосила себе новим правительством Української Народньої Республіки. Народні комісари послали туди незорганізовані банди червоної гвардії, щоб грабувати населенне Харківщини й боронити харківське правительтво від мешканців харківської губ. Так повстало харківське правительтво й на такі сили воно спираєт ся. Наша будучина, наша історія, наше потомство й широкі маси працюючого народу, які стоять по обох боках фронту, рішають самі про те, хто з нас правий і хто винуватий, хто соціаліст, а хто контрреволюціонер, хто творить, а хто руйнує сотворене.

Почвірний союз признає повну самостійність Української Народньої Республіки. Після виводів Любінського голова австро-угорської делегації гр. Чернін зложив від імени

делегатії чотирьох союзних держав таку заяву: Від імени делегатів чотирьох союзних держав маю честь зазначити до зложеної заяви української делегатії таке: Як відомо, голова української делегатії генеральний секретарь Голубович заявив на загальному засіданні з 10 січня 1918 р., що Українська Народня Республіка, спираючи ся на третій універсал Української Центральної Ради з 7/20 листопада 1918 р., починає знов своє інтернаціональне існування і навіязує в цілім обсязі інтернаціональні зносини, які припадають їй на сім терені. З огляду на се уважає правительством Української Народньої Республіки вказаним зайняти самостійне становище на теперішніх мирових переговорах. На се я зложив на загальному засіданні з 12 січня 1918 від імени чотирьох союзних держав таку заяву: „Ми признаємо українську делегатію самостійною делегатією і уповноваженим представництвом самостійної Української Народньої Республіки. З огляду на змінене становище, яке зайняв голова російської делегатії на загальному засіданні з 30 січня в сій справі, а саме, що лише такі договори з Україною будуть признані й активовані, які формально ствердить правительством федеративної республіки Росії, складають делегатії чотирьох союзних держав з огляду на висловлену тепер точку погляду делегатії київської Ради народніх міністрів таку заяву: Ми не маємо жадної причини відкликувати або обмежувати доконане на загальному засіданні з 12 січня 1918 р. признання української делегатії самостійною делегатією і уповноваженим представництвом Української Народньої Республіки. Що більше; ми бачимо далі причину признати Українську Народню Республіку вже тепер самостійною, вільною, суверенною державою, яка є в стані заключати самостійно інтернаціональні договори.

П. Троцький зазначив коротко, що він не змінив свого дотеперішнього погляду на українську державність і мусить вказати на те, що чотирьом союзним державам буде тяжко зазначити географічні межі признаної ними тепер республіки. А при мирових переговорах межі держави се не байдужа справа.

3 голосів німецької преси про Україну.

Ранішнє видання „Frankfurter Zeitung“ з 21 січня в передовиці п. з. „Порозуміння з Україною“ подало урядове німецьке звітження про переговори з українською делегатією, а далі писало: „Мир перед дверима! Се ще не загальний мир, се тільки частинний мир, прихід якого звіщає ся нам, се мир з новоповсталою Українською Народньою Республікою, але послання про нього звенить нам усе-таки в ушах відсвіжуючим привесним звуком і ми думаємо, що не тільки народи середньої Європи й України, але також неутральні й самі народи почирного порозуміння з радістю довідають ся про вістку. Бо сим миром робить ся перший видім в страшнім мурі, який поставила війна на землі між народами. В місці, де може ще перед кількома тижнями найменше сподівали ся сього, відчиняє для себе мир браму та приготується до візду. Ще заключення миру не готове, але делегати по обох боках порозуміли ся щодо його основ і їдуть на кілька днів до дому, щоб привезти повноважність своїх правительств заключити й підписати його. Се є вислід від двох тижнів ведених переговорів і він може наповнити нас великою радістю і вдоволенням.

„Україна се одна з держав, які завдячують приверненню своєї самостійности й волі російській революції, отже посередно світовій війні. Досі дійсно Українська Рада зовсім послідовно держала ся тої думки, що її держава, правда, є автономною республікою, але частиною великої союзної республіки, що заступила місце колишнього російського цїсарства. Вона заступала сю думку навіть супроти большевиків, котрі предкладали їй були повну державну самостійність. Не зовсім ясно, яку форму прийняли тепер сї відносини. З одного боку бачимо, що Українці зміряють до того, щоб заключити мир з центральними державами, не вважаючи необхідним діставати

згоду большевицького правительства. В сїм змаганні, як виходить з останніх звітжень з переговорів у Берестю, підірають їх уповноважені Німеччини й Австро-Угорщини. З другого боку, правда, Троцький заявив свою згоду на те, щоб з представниками України ведено окремі переговори, але коли на однім з останніх засідань поставлено справу, чи Україна може самостійно заключити мир, він рішуче підкреслив, що тільки в порозумінні з Петроградом може Україна заключити мир. Отже здаєть ся, що як Українці, так і большевики змінили своє становище. Як далеко взагалі залежить від того заключення миру з Україною, не можна того просто сказати. Навіть пан Троцький у промовах про свої політичні теорії признав, що остаточно тільки посідання дійсної сили рішає про витворення політичних форм. Се справдять ся щодо України. Коли большевики мають досить сили приписати київському правительству, що воно має робити, вони се зроблять. А як ні, зробить Україна те, що вона уважає добрим для своїх інтересів і, не вважаючи на се, мотгме вона стояти на тій точці, що вона лишаєть ся частиною Росії. Бо коли вона є в силі прийти до значіння і її признають також за границею, в таких разі може прийти до того, що з Петрограду управлявана Росія, з причин, які ми недавно тут вияснили, необхідніше потребуватиме України ніж на відвороті. Може в сїм рахунку містити ся також частина окремих причин, задля яких для правительства України, не вважаючи на важні для всіх воюючих понуки, таке дуже бажане можливо найскорше заключення миру. Так може стати ся, що пан Троцький, який з причини відкриття Установчих Зборів і певно також з інших внутрішньо-політичних причин поїхав до Петрограду, при своїм повороті 29 січня застане стан, котрий істотно різнитиметь ся від стану перед його подорожжю, і можливо що навіть він зрозуміє, що його довгі теоретичні виклади, які далеко відводили від ґрунту дійсности й не приближали миру, навіть зі становища большевиків принесли дуже великі шкоди.

„Певно в переговорах в справі миру з Україною будуть скриті й виринуть ще деякі труднощі. Та важний факт, що прийшло до порозуміння над основами, дає певність, що в інших справах, які далі виринуть, прийде до порозуміння. Німеччина признала перед кількома днями фінську республіку, а вона хоче з Українською Народньою Республікою заключити мир і приязнь і ми сподіваємо ся, що незабаром будемо в положенню повітати народи, які живуть між середньою Європою і Росією як держави з вільним ладом. Се дієть ся з боку тої самої Німеччини, якій Лондон, Париж, Рим і Вашингтон вельпопачено закидали, що вона поневоляє народи й накладає їм своє ярмо на шию. Коли прийде тепер до миру з Україною, рівночасно поставлять його як символ волі. Ми тішимо ся тим, бо він принесе всім учасникам-народом щасте і благословенство. Але поза тим дальше йде наш привіт йому, бо в нім бачимо ранню зірку, світлоносця, котрий по довгій ночі війни звіщає прихід сонця загального миру. Для нової держави над Дніпром хай означає благословенну будучину те, що вона є першою, яка знайшла шлях з моря крові світової війни до миру“.

В справі порозуміння з Україною про мир писав „Lokal-Anzeiger“: „Сей важний частинний успіх берестейських переговорів повітають в Німеччині з вдоволенням. Розумієть ся, під передумовою, що українські делегати поважно трактують свої обцианки й повернуть з Києва в тім самім настрою, який мали при відїзді з Берестя“.

Берлінська „Morgenpost“ писала про се: „Певно треба буде ще поклати деякі труднощі технічної натури, тим більше, що обмежї нової української держави ще не установлені. Але зроблено перший великий крок до здійснення миру. Зокрема можемо тішити ся відновою економічного руху з Україною, через який можуть відкрити ся для нашого виживлення нові джерела найбільшої видатности“.

„Tägliche Rundschau“ писала: „Україна мусить, коли лишить ся при своїм бажанні миру, потягнути за собою Росію, вже тому, що вона щодо внутрішнього ладу, багатства засобів

оживи й заощадженої народної сили є сильнішим парт-ером“.

Полудневе видання „Kölnische Zeitung“ з 21 січня принесло передовицю п. з. „Порозуміння з Україною“, де читаємо: Несподівано скоро прийшли держави почвірного союзу в берестейських переговорах до порозуміння з Україною. Потрібно було ледви 14 днів, аби установити істотні основи мирового договору так, що по прийняттю плану в Берліні й у Відні, Софії, Царгороді й Києві треба тільки закінчити й підписати мировий договір. Визначна подія в історії світової війни та новім світовім ладі, який вона принесе. Ясно й виразно, а передовсім яко вислід практичної державної штуки відбивається сей вислід, се управильненне таких тяжких для України аграрничних відносин представниками молодої республіки суроти, правда, також однозначно ясных, але переплетених теоретичним безглуздем і наскрізь непрактичним ходом думок большевизмів, які хочуть миру й все-таки не хочуть і, дірвати ся до влади, улягли насолоді владою, тій сильній насолоді влади, яка спонукує їх передовсім і однаково на всім віті допомогти побіді їх теоретичним ідеалам. А вислід сього віжного становища Українців і большевиків буде той, що тим чісьменно стверджено й запечатано розділа в середині Росії; то південна Росія швидше прийде до такого потрібного скріплення ніж північна, який грозить горожанська війна більше ніж коли й тим самим повне безладде; що Київ здобуває першенство в новій російській державі. Віками зразу Москва, потім Петроград не давали воді землям давнійшої київської держави й тільки уживали їх народної сили безоглядно, як се є досі Московщини. Тепер знову відразу переносить ся на полудне точка тяжкості у величезній державі минулих царів. Так Українці досягли повний успіх у своїм самостійницьім успії; практична второиність, з якою вони зміли здобути її, є знаком того, що вони також вестимуть реальну політику заклад вибудування своєї держави.

„Коли нас Німців тішить те, що досягнуто сей успіх, що вже є мир бодай з половиною Росії, що другу половину Росії, большевицьку, загнав тим самим в практиці розум власних умільців у несправедливість, мусимо підкреслити, що саме територіяльні справи при управильненню з Україною представили ся бодай для нас дуже просто й не підношено також територіяльних домагань від Австро-Угорщини. А які будуть надання щодо того з обосторонніх оглядів, з огляду наур. на українське населення східної Галичини або польське на Україні, вони певно будуть розв'язані вдоволяючо для обох сторін, бо інакше не прийшло-б так швидко до порозуміння. Сей мировий договір не повинен полишити по собі жадного „яблока незгоди між державами, які беруть в нїм участь: саме з сеї точки погляду будуть вести ся переговори. Яку форму приймуть економічні зносини з Україною, про се могли-б вести ся дальші переговори, бо ціла будова України стала інакшою й очевидно того не можна було взяти в рахубу вдоволяючим робом уже протягом двох тижнів переговорів. Але й тут певно знайдеть ся дорога. Певно не треба попадати в помилку та вже тепер дзвонити в усі дзвони радості й певности: щойно практика співжиття покаже, чи всі ті питки, які насновано в Берестю з Україною, зівють ся також у цілість. Та одно лишається ся, а се в кождім разі немале в сій світовій бурі: Сим робом—так висловило ся урядове звідомленне про порозуміння з Україною — вдало ся перший раз в сій війні, яка порушила світлом, знайти основи привернення мирного стану“.

„Leipziger Neueste Nachrichten“ з 21 січня принесли передовицю п. з. „Перед миром з Україною“, в якій між иншим читаємо: „З порожніми руками повертає Бронштейн-Троцький до Петрограду. І рівночасно з ним прийде там вістка, яку ми й наші союзники по дотепершній берестейській трагікомедії повітаємо з великим задоволеннем, що мир між нами й Україною майже готовий. Отже тут самим фактом даємо доказ, що не наша неспитність, але зловна балаканина гана Бронштейна була причиною, коли ми в двох тижнях з російською республікою ні в року не рушили з місця. З Укра-

їною в кількох днях зайшли ми так далеко, що делегати на мирові переговори можуть повернути до дому з умовами для основи, здатної для миру, щоб приготувити кінцеві протоколи. Правда, не говорить ся, що містять сі умови. Але що в територіяльній справі нема істотно спірних пунктів з Україною,—щодо Холму прийде до порозуміння,—мировий договір торкатиметь ся головно обостороннього призапця і важної економічної справи. Як Україна зі свого боку погодить ся з російською республікою, передовсім також щодо поділу фінансових зобов'язань царської Росії, себто державних позичок, се певно друга справа. Та коли ми на умовах, які можна прийняти, зробимо мир з Українською Народною Республікою, сей мир буде важний для дуже великої частини російського фронту. А як пан Бронштейн-Троцький дасть собі раду з російськими військами, які стоять на румунській межі, через голову „любих Українців“, се рішати не наша справа. Хай поговорить про се большевицьке правительство з мужем з порожніми руками.

„В Німеччині з огляду на порозуміння з Україною, — коли тут ще знову не зайде реакція,—буде всюди велике вдоволенне. Переговори в Берестю і ціла мирова справа принесли нам стільки невеселих несподіванок; се перша приємна несподіванка, яку ми переживаємо. Коли прийшло швидко до порозуміння, як пишеть ся, в основі щодо політичних справ, стоять при сих мирових переговорах економічні справи на першім місці, а коли ми одержимо при тїм найсприятливіші економічні умовини—також супроти російської республіки—, се є підстава, на якій можна будувати та при якій обидві сторони можуть вийти на своє. В кождім разі находимо ся тепер добрий крок далі, а спокійний, річевий характер, який мали досі переговори з Україною; управнює бодай до сподівання, що звідти не пустять в другім акті політичних штукарів у роді Бронштейна на наших делегатів. Коли незабаром заклачили-б ми мир з Україною, створено-б сим міцне становище, з якого можна-б розпочати переговори з иншими усамостійненими частинами колишньої російської держави“. В кождім разі наслідком переговорів з Україною мир з Росією дійсно в дорозі.

Ранішнє видання „Münchener Neueste Nachrichten“ з 22 січня принесло передовицю п. з. „Перерва в переговорах в Берестю“, де зазначено, що в порівнянні з большевиками „Україною управляють політики, які далеко реальніше думають ніж большевики“. „Здасть ся, дуже важкі ріжницї в національно-політичних думках, які стояли на шляху сьому розв'язкові, можна уважати усуненими. Наскільки тут можна видавати думку про се, Українці виказали в цілих переговорах незвичайний змісда дійсности, який не все можна найти у держав, які є в стадії будування. Тому ми сподіваємо ся, що порозуміння з сим новим членом громади європейських держав мусить бути можливе і певно прийде, не зважаючи на агітацію, яку веде почвірне порозуміння з гарячковою пильністю на Україні, як се нам відомо“.

Над могилами.

I.

*Чому ви плачете берези,
Чому ллєтє на гробах слези
І віти хилитє дрібні? —
Що зможуть слєзи за вітрами,
Що звелл крила над хмарами
І — поляли в борні...*

*Не ронїте слєз,—томенїї вії
В коронах, златом стївє—мрії
І шовком зелєні оберїть —
І з вітром-шенїтом, між гробами,
Про сонце яснє над степами
Борцям ви кажу говорїть!*

Кажіть їм, що сніги вже таять,
Що сніг дзвенить,—прапори мають,
Кажіть, що вже весна:
Тремтять гаї, хвилює море,
Встають з оков простори-пори,
Нема нікому сна!

Кажіть їм в тишу крізь могили,
Що тюрми вже брати розбили
Й сповнясь заповіт;
Що вже скінчила ся руйна —
І встала Вільна Україна! —
Ім чудну казку розкажіть...

II.

Не в тьмавих жолобах, сумних,
А в строях прибрані ясних
Туди прийдуть мами;
Прийдуть жінки з дітьми —
І ті, що в лютій бурі ранній
Утратили своє козання;
У даль сріблестими плаями,
Крізь зелень рідними гаями
Підуть до тих могил...

І зірнуть першій квітці,
Чудові з них слетуть вінки,
З тих квітів, змієз трави,
Що з рідної зросли крови.
З землі Вільної України
Положуть первістки на тліні;
Привіт живих передадут
І ясні відійдуть...

III.

І я з ними буду;
До могил припаду,
Як в шумі прокинуть ся трави,—
І на давні страсті
І на білі хрести
Ім пісні розкину для слави.

Не розпук-жалю
Тілям пісні пришло
В повстання великій годині,
Але зложу пісні
О народній весні,
Що їде по Вільній Україні!

Мик. Мельник.

Небезпека українофільства.

Маю на думці те українофільство, що цілком подібне до москвофільства. Душевна основа передвоєнного москвофільства — се зневіра в будучину галицько-українського народу, недостача віри у власні сили, недоцінювання себе разом з перецінюванням противника, недостача енергії до чинної боротьби за своє існування, почування себе не чимось цілим і викінченим, а тільки якоюсь покаліченою і менше вартною частиною від цілоти, а слідом за сим постійне почування слабости й безрадности, якась зневірена безнадійність, безвиглядна розпука, інерція думки й діла.

З такого душевного стану нашої суспільности в Галичині зродило ся національне відступництво у двох напрямках: до Поляків і до Москалів. Зразу було відступництво в бік Поляків загальніше й більше поширене. Тип „з роду Українець, по національності Поляк“ — се не конче „хрунь“, що для „лакїмства лукавого“ перекабачував ся на Поляка, а дуже часто навіть вельми порядна людина, але людина з хорою душею, якій серед української суспільности вида-

вало ся за тісно, за темно, за низько, за безнадійно й безвиглядно і то не з її особистого становища, а з погляду на цілу свою суспільність.

Хід думок такої людини представляв ся в ось яких простих словах: Є чим Українці? Нічим не є, нічого не мають, нічого не матимуть й нічим не будуть... Рівночасно з тим бачив Поляків у їх силі, самопевности, багатстві, суспільній диференціяції, з їх культурою, традицією, національними ідеалами. Він не вірив в українство, як індивідуальний десперат не вірив в себе, не має почуття своєї гідности, своєї здатности до чогось путнього, а слідом за сим його човен, що без стерня національної самопевности вплив на бурхливе море життя, причалував до польського берега, як до країни розмашного розвитку, широких можливостей, високих надій.

Та з розвитком подій суперечности між Поляками й Українцями щораз більше загострювали ся. Ще коло половини минулого століття уся ріжниця національних інтересів зводила ся до церковного обряду, азбуки й мови, але з поступом економічного розвитку та суспільної диференціяції українського народу національні суперечности стали набирати господарського значіння. Національна боротьба, хоча назверх і дальше вела ся ніби-то за азбуку, обряд, мову і т. ин., та в своїй основі була боротьбою за кавалок хліба. Між одними була се конкуренція за урядницькі посади, клієнтелю, душі парохіян і т. ин., між іншими боротьба визискуваних наємників проти визискуючих наймодавців.

З хвилиною, коли національна боротьба оперла ся на господарських та суспільних інтересах, набрала такої ворожости й ненависти, що відступництво до польського табору втратило цілком свій колишній невинний характер і стало переходом у явно ворожий табір, а разом з тим стало ся можливим тільки для людей низького способу думання, у яких особиста догода понад усе, а моральні мотиви не грають ніякої ролі.

Розумієть ся, що в нормальних обставинах таких людей серед кожної суспільности небагато. Правда, оцінюючи людей з чисто підметового вихідного пункту, треба на жаль ствердити, що й серед таких обставин є доволі багато одиниць, в підметі яких не найшло ся-б досить моральних опор для оборони проти покуси, але предметів обставини нагромадили в часом такий засіб перешкод (родинні звязки, публична опінія і т. ин.), що треба вже бути очайдухом, щоб переступити їх. Ось чим пояснюєть ся, що серед галицько-української суспільности відступництво до Поляків стало щораз меншати, аж в останніх часах майже зникло.

Було-б несправедливо хотіти сей заник відступництва в бік Поляків пояснювати самими тільки негативними моментами. Безперечно заважили тут і позитивні моменти, а саме, що українська суспільність за той час значно поступила вперед і то на всяких полях. Зросла в культуру, економічну й політичну силу; під усіма тими оглядами витворила осередки, що стали притягаючо ділати і на загаль і на кожного зокрема, осягла здобутки, які кождому з одного боку говорять: не такі ми вже цілком бідні, з другого навчакють, що і своїми силами можна багато й щораз більше осягати.

Але видно, що ті позитивні моменти, ще не такі сильні, щоб могли положити кінець всякому відступництву взагалі; показуєть ся се виразно на москвофільстві. Історичними фактами можна ствердити, що рівнобіжно з заником відступництва в бік Польщі йшов зріст відступництва в бік Москви.

Адже був навіть час, коли москвофільство було анти-тезою польонофільства. Сю добу характеризують найкраще популярні тоді вислови „твердий Русин“, „тверда партія“, при чім словом „твердий“ означувало ся в загальнім поняттю вищій ступінь відпирности супроти Поляків і польонізації. З того самого джерела випливала також ера полі-

тичних „консолідацій“, себто найтіснішого політичного співробітництва українських „народовців“ з москвофілами.

Москвофільство у одних, а залипянне до москвофілів у других було серед української суспільности Галичини нічим іншим, як недугою національної душі, в основі річи тою самою недугою, що свого часу спричиняла порід дивоглядів „з роду Українець, по нації Поляк“.

Ся недуга змалювана на початку статі і зайва річ ще раз повторяти, але щоб не наразити ся на закиди, треба тут зазначити, що москвофільство серед української суспільности переходило ріжні стадії історичного розвитку. Не можна цілого москвофільського руху й на цілім протязі його тривання зводити виключно до психічної недуги галицько-української суспільности, але так само не можна приписувати його в цілости московським рублям і польській протекції.

Обидва останні моменти—се історично доказані факти, що в розвитку й поширенню москвофільства відіграли неабияку ролю, але душевною підосною москвофільства передовсім в його початках загально, а в пізнійшій стадії серед т. зв. ідейних москвофілів було не щось инше, як саме згадана психічна недуга галицько-української суспільности.

І саме тому, що в боротьбі проти москвофільства у нас залюбки поминало ся сю душевну підоснову москвофільства, а головну увагу звертало ся або на агітацію і підкупство з боку царської Росії, або на те, що Поляки давлять Українців, а попирають москвофілів— саме тому ся боротьба не могла впорати ся з москвофільською язвою. Не звертаючи уваги на се, що корінь недуги лежить в недомаганню національної душі, лічило ся не недужу національну душу, а прояви недуги й побічні обставини, що тільки пособляли недужі, але не спричинювали її.

Щоб докладніше розпізнати сю недугу, пригляньмо ся її симптомам.

Здоровий сильний чоловік готовий кожної хвилі на ножі бороти ся з кожним ворогом, що загрожує його інтересам, дбає на його життя. Хора одиниця не має до себе довір'я, бачучи небезпеку, не готовить ся до боротьби, але оглядаєть ся за посторонньою помічю. Наші москвофіли шукали помочи в Росії.

Здоровий сильний чоловік сам знає, чого йому до життя потрібно під кожним оглядом, і сам стараєть ся те все витворити, роздобути, досягнути. Хора одиниця не вірить, аби сама могла собі щось придбати, й чекає на охлапів зі стола сильніших. Наші москвофіли все ждали охлапів з Петрограду, Москви, з великої могутньої Росії.

Здоровий, сильний чоловік знає, що те тільки матиме, що сам досягне, й має волю своїми силами досягнути, вірить, що досягне і з тою вірою, з тою сильною волею йде у життєву боротьбу й справді досягає; хорий уміє тільки простягати руку й жебрати: дайте. Дадуть,—він вдоволений, тихомирить ся, не дадуть,—він попадає у безсилну злість і грозить пімстою, з якої усі сміють ся.

Ось таке діяло ся з душею, яка дала підоснову москвофільству. Вона уміла тільки боліти своїм власним болем, проливати сльози над своєю долею, стогнати й нарікати, але не знала, що таке своя власна радість, бо не спроможна була здобути собі те, що дає радість. Коли раділа чимсь, то тільки чужою радістю, коли тішила ся чимсь, то тільки чужими ділами, коли горділа, то тільки чужою славою. Її очі були звернені не в кордони, чекаючи спасення зза синіх гір, як анемічна девотка з імлістих небес...

Але по що ми розводимо ся над москвофільською хоровитою душою?! Ось тому, бо се душа нашої галицько-української суспільности.

Ми навмисно приглядали ся їй в стадії польонофільства, опісля в стадії москвофільства, щоб звернути увагу на се, що тепер наша хоровита душа входить в стадію українофільства.

Хто говорить з нашими людьми (маю на думці тільки інтелігенцію), хто читає нашу щоденну пресу, хто прислухуєть ся до промов і заяв наших політиків,— той мусить признати, що ворог вже під брамою. І тому кличемо: зачinyайте браму та стійте на сторожі! Що?! Перед чим?—Перед українофільством! Щож се таке — те українофільство? А ось що: цілком природна річ, що з хвилею, як Україна скинула кайдани й стала воскресати до нового життя, ми незвичайно зраділи, нас огорнуло небувале одушевлення. Самозрозуміле, що наша радість і одушевлення росли з кождою хвилею в міру того, як Україна росла в силу й завойовувала свободи. Цілком ясно, що проголошення Української Народньої Республіки було для нас найкращим святом, найбільшою урочистістю, найвищою вітхою. І не треба дивувати ся, що сі події нас захопили й очарували, що наша преса з поспіхом нотує все, що до сих подій відноситься, що наша публіка з небувалим оживленням обговорює все, що тепер дієть ся на Україні. Все те природне, зрозуміле, добре й гідне похвали, але — чи на тім повинен бути й кінець? Чи тільки так ми, кість від кости й кров від крові наших закордонних братів, повинні реагувати на події на Україні?

На Україні кипить життя, в жвавій ненастанній боротьбі руйнують старе, будують нове, організують від основ, творять, виповнюють, заокруглюють.

Що-ж робимо ми у себе? Киснемо, як кислі. Гірше навіть, ніж се у нас звичайно бувало. Гірше, бо звичайно ми сяк так пильнували своїх публичних справ, обговорювали їх на всяких засіданнях, вічах, в пресі,—нині, хоч тих справ сто раз більше, хоч вони сто раз важніші та пильніші, не скідно серед нагара ніякого інтересу до них! Бо кілька „еконімічних“ нарад і два три віче за цілий час, відкожи відновлено конституційне життя в Австрії,—чи-ж се можна назвати життям, боротьбою, рухом?

Найбільшійше ударає сей занепад інтересу до наших найблизших справ у нашій щоденній пресі. Що дає вона своїм читачам про українське життя, його потреби, недостачі, завдання, кличі? Крім вістей з України нічого! Одинок та тема, що ненастанно повторяєть ся,—се міркування, чи прилучать східну Галичину до Польщі та чи дадуть автономію Українцям, чи ні?

Сама термінольоія незвичайно характеристична: „чи прилучать“, „чи дадуть“. Так говорить галицька Україна в ту саму пору, як закордонна Україна в кривавій боротьбі проти московських централістів проголошує себе незалежною республікою!

Або такий приклад: Народній Комітет, управа найбільшої галицько-української партії, що себе уважає розумом, цвітом і заборолом українства в Австрії, прийшов до переконання, що треба домогати ся прилучення українських областей Австро-Угорщини до Української Республіки, скликає в сій цілі надзвичайне засідання і замість ясно, відкрито й просто сказати: жадаємо, щоб українські області Австро-Угорщини були в мировім договорі відступлені Українській Народній Республіці,—з шумом і лоскотом проголошує ось яку неясну, властиво нічого не говорячу фразу й зовсім не нову: „висловити як початне домагання української людности названих областей повне й безумовне здійсненне одного та огляду на національного ідеалу цілої української нації без огляду на кордони, які її досі розділяли“. Се добре на загадку! Хто відгадає, що се таке здійсненне одного й єдиного національного ідеалу? Але в політичній енуціяції поважного політичного тіла—се чистий скандал! Хтож має здійснювати сей політичний ідеал, як ви, панове, навіть назвати його по імені не маєте відваги?!

Знаючи ваш спосіб думання, нам не трудно відгадати: закордонна Україна, Українська Народня Республіка. Ми, як ті з біблійної притчі, хочемо бути на весіллі, а не приготуємо святочної одежі.

І саме в тім лежить небезпека українофільства! Для нашої недужої національної душі Українська Народня Республіка починає ставати тим, чим для ідейних москвофільів була матушка Росія.

Всі надії на Україну, — а самі заложім руки й чекаймо спасення зза гір і рік! Ось яка психологія українофільства, яке народжується. А що воно не носить на собі тавра національного ренегацтва, але протинно залюбки пишасть ся ніби-то дуже патріотичними всеукраїнськими фразами, — то через се воно саме небезпечніше — так само, як кожда утавна недуга небезпечніша від явної. Українофільство се утавна прикрита недуга, що вже тепер ділає на галицьку суспільність присипляючо, відвертає її увагу від найважніших завдань моменту, відводить думки від твердого діла в країну млистих мрій, а в дальшій своїм розвитку убо, звичечить національну активність і посіє таку саму безплідність, яка ціхувала передвоєнне москвофільство.

Отже поки час, — скажім собі: не туди дорога! Викрешім з себе енергію, розбудім довірре до своїх власних сил, гуртуймо, організуймо їх, думаймо самі за себе й самі для себе працюймо, не просім: дайте, але учім ся самі брати, не питаймо, „чи прилучать“, але не допустім до того, виженім геть малодушність і зневіру, вірмо, що ніхто не в силі зісти нас або проковтнути, покажім, що хочемо бути й будемо на своїй рідній землі власними господарями. Будьмо Українцями, а не українофілами!!

Володимир Темницький.

Земельна справа на Україні*).

Революція знову поставила нас очі в очі з земельним питанням. Вона вимагає від нас негайного й правильного рішення земельної справи, бо в тій справі заінтересований багатоміліонний трудящий люд України. Як же рішати се питання? Чи підготовані ми для того? Чи є у нас розроблена програма земельної реформи? На превеликий жаль, такої програми ще нема.

Російські партії намічають земельну реформу для цілої Росії. Вони мало зважають на те, що у народів Росії неоднакові земельні порядки, неоднакові погляди на землю, неоднакове провадять ся господарство. Чи можна рівняти Великокорущину з її відсталім господарством, з общинними порядками з нашою Україною, де краще господарство провадять ся, де хлібороби до інших земельних порядків позивкали? Середне селянське господарство на Україні стоїть незрівняно вище середнього господарства на Великокорущині. Передача у власність держави всіх земель і в тім числі надільних і прикупних земель без викупу може скорше пройти на Великокорущині, ніж на Україні. Общинні порядки та переділи привчили Великороса дивити ся на землю, як на громадське добро, у нас же на Україні хлібороб здавна звик дивити ся на землю, як на свою.

На Україні є до 630 тисяч хліборобських господарств, котрі мають більше 10 десятин землі. На самій Полтавщині 124 тисячі селянських господарств мають від 6 до 25 десятин землі. Коли відібрати землі у сих господарств і перевести їх на рівне землекористування, себто наділити їх по 6—7 десятинами, чи будуть вони задоволені? Чи підуть вони добровільно на таку реформу? Аджеж при найширшій реформі, на кожне господарство на Україні припадає до 7 десятин землі не більше, бо на одну душу хліборобського люду припадає у нас від $1\frac{1}{4}$ до $1\frac{1}{2}$ десятини всіх позиточних земель...

Коби ми спробували провести у нас рівне землекористування, себто поділити землю рівномірно між усіма госпо-

дарствами, давши кожному з них не більше 7 десятин, — 630 тисяч господарств на Україні на таку реформу не згодять ся. Вони до останньої краплі крові будуть боронити свої землі. Такою реформою ми викличемо на Україні братовбійчу селянську війну.

Чи може бути єдина земельна реформа для всієї Росії? Ні, Україна остідькй відріжняється від інших країв Росії, що не може бути однакової земельної програми для Росії й України. Цілком зрозуміло, що українські партії й Українсьва Селянська Спілка повинні утворити свої власні земельні програми й підготовляти земельну реформу на Україні відповідно до наших українських особливостей і умов, в інтересах трудящого люду України.

Визнаючи, що земельну справу для України мусить рішати сам український народ, — українські партії вже тим самим наближають ся до правильнішого рішення. Та про те і в програмах українських партій не найдемо розробленої програми земельної реформи. Ніодна з українських партій не видала матеріалу, на основі якого можна було-б переконати ся, що її земельну програму можна здійснити, провести в життя. Через те всі програми здають ся дуже книжними, далекими від життя.

Приступаючи до справи, насамперед мусимо вяснити, які маємо земельні запаси?

По даним статистики в 9 українських губерніях: 1) На Київщині, 2) Волині, 3) Поділлю, 4) Харківщині, 5) Полтавщині, 6) Чернигівщині, 7) Катеринославщині, 8) Херсонщині й 9) Таврії — 14 січня (н. ст.) 1914 р. було 32 мільони людности¹⁾. З того числа хліборобської людности було 86% або $27\frac{1}{2}$ мільонів.

Позиточної землі, по даним Центрального Статистичного Комітету на 1905 р., в сих 9 губерніях України було всього 44 мільони десятин²⁾. З сього числа під лісом було $4\frac{3}{4}$ ³⁾ мільона десятин. Ліс у нас на Україні дуже цінна річ і його треба в інтересах усього краю зберігти. З виімкою лісу зостається $39\frac{1}{4}$ міль. дес. всіх позиточних земель. На одну душу хліборобського населення припадає біля $1\frac{1}{2}$ десятини всіх позиточних земель, а на кожне господарство до 7 десятин, як що в кожній хліборобській сімі будемо числити по 5 душ.

На Правобережній Україні (Київщина, Волинь, Поділля) на кожне хліборобське господарство припадатиме не більше 6 дес. На Лівобережній (Харківщина, Полтавщина, Чернигівщина) — припадатиме до $7-7\frac{1}{2}$ дес. на господарство, і на Степовій Україні (Катеринославщина, Херсонщина, Таврія) — до 10 дес. Значить, на душу хліборобського населення на Україні припадає від $1\frac{1}{4}$ до 2 дес.

В інших державах, котрі продають хліб, напр. у Канаді й північно-американських Сполучених Державах, на одну душу хліборобського населення припадає $4-4\frac{1}{2}$ дес. В державах, котрі купують хліб, напр. у Франції, Німеччині й Англії, на душу припадає землі стількиж, як і на Україні, а в Англії навіть більше ($2\frac{3}{4}$ дес.). Заселена Україна не густійше ніж Німеччина, Франція або Англія, а землі на одну душу хліборобської людности через те так мало припадає, що у нас мало фабрик і заводів, через те, що у нас батато хліборобського населення. В Англії напр. хліборобів припадає на кожних 100 душ людности тільки 10, в Німеччині — 30, а у нас на Україні аж 86!

Коли у нас почне розвивати ся промисловість, вся зайва робітнича сила з сіл буде пересувати ся в міста й буде знаходити собі там добрий заробіток. Селянські господарства не будуть дрібнішати, селянство не буде убожити, а багатий культурний український народ і його край буде найкращим ринком для української промисловости.

З $39\frac{1}{4}$ мільонів десятин, як вище зазначено, по даним 1905 р., надільних і прикупних земель було в українських

¹⁾ 32,018.700 душ. ²⁾ 44,106.000 дес. ³⁾ По даним Статистич. Ежегодника на 1914 р.

*) Се є витяги з брошури п. М. Байєра п. з. „Земельна реформа і основи земельної політики на Україні“, яка вийшла у Києві 1917 р. накладом Інформаційного бюро Київської Губернської Земельної Управи. Погляди автора на земельну справу в загальних рисах сходять ся з поглядами, які заступає в сій справі наша редакція. Ред.

для 25^{3/4} мільона десятин. Селянське землеволодіння переважно дрібне, трудове, 40% селянських господарств на Україні, по статистичним даним 1905 р., мало від 5 до 10 дес. Найширший земельний реформи сій групи може перейти до 7 десятин на господарство й землеволодіння її збільшиться незначно. Виходить, що заціпати землі цієї групи господарств нема ніякої рації.

Але крім того на самій Полтавщині до 100 тисяч господарств мають від 6 до 15 десятин. Якого самовідречення вимагаємо ми від цієї групи, коли кличемо її віддати свої 10—15 десятин землі та здобути натомість 7? Звісно, як вони самі думать на се, відпадають всякі сумніви, всякі побоювання. Але оклавши руку на серце, скажемо, чи можемо сподівати ся своєї саможертви, чи не натуральніше сподівати ся, що вони будуть змагати ся проти такої реформи, яка відбере у них та трудові, кривні землі й натомість не дасть ніякої відплати.

Та група селянства, з боку якої можемо сподівати ся широкого опору проти земельної реформи в тім разі, коли всі землі будуть відібрані без викупу, остільки поважна, що не можна її нехтувати. На Правобережній Україні маємо 11% селянських господарств, у котрих землі більш 10 десятин або 37.250⁵⁾ господарств. На Лівобережній Україні таких господарств 12^{3/4}% або 164.500⁶⁾. На Степовій Україні таких господарств аж 42^{1/2}% або 326.250⁷⁾. На всій Україні таких господарств 22% маємо або 629.000. Коли в кожному господарстві числити по 5 душ, виходить, що 3 мільони 150 тисяч особистостей не можуть зустріти приязно такої земельної реформи, яка відбере у них всю землю поверх 7 дес. без викупу.

Отже виходить, що 40% селянських господарств нема рації заціпати, бо земельна реформа не дасть їм нічого або дуже мало, а 22% не можна заціпати, щоб не зробити їх воюючої новою ладю й земельної реформи. Зважаючи на се, всі надільні та прикупні селянські землі треба виключити з земельного запасу й зоставити їм не заціпати, коли хочемо провести земельну реформу й уникнути братовбивчої війни. Не годить ся також заціпати дрібних господарств усяких інших верств, як от міщан та дворян, коли вони наближають ся до типу трудових селянських господарств. Всі ці господарства мають біля 1^{1/2} мільона десятин.

З земельного запасу треба також виключити 1/2 мільона селянських земель, бо не можуть трудові міські елементи обходити ся без земель, на яких вони будують нові садиби або виїжджають худобу. Крім того, коли на Україні буде розвивати ся промисловість, наші міста будуть зростати й на міських землях будуть будувати нові заводи й фабрики, буде селити ся зростаючий люд.

Виключивши з вище згаданих 39^{1/4} міль. дес. 25^{3/4} міль. десятин і прикуплених селянських земель, 1^{1/2} мільона дес. дрібних власників інших верств і 1/2 міль. дес. міських земель, маємо мати остаточно 11^{1/2} мільонів дес. В се число увійдуть 1/2 мільона великих земель державних, удільних (князьських), монастирських і церковних і 10 міль. дес. землі приватних власників. Отсе і є той земельний фонд, той земельний запас, який ми остаточно маємо, як що будемо виходити з даних про розмір селянського землеволодіння в 1905 р. Сей земельний запас в дійсності може бути меншим, але ні в якій мірі не більшим, бо за 12 років частина земель приватних власників перейшла до рук селян.

Тепер постараємо ся вяснити, скільки на Україні малоземельних і безземельних господарств, котрі потребують додаткового надійнення землею.

В докладній записці до аграрного законопроекту соціал-демократичної партії в 1-ій Думі зазначено, що на Правобережній Україні 1 міль. селянських господарств з 4^{1/2} міль. дес.

землі мають менш 10 дес. землі на господарство. На Лівобережній Україні таких господарств 1 мільон і мають вони 5^{1/4} міль. дес., на Степовій Україні можна числити таких господарств 1/2 мільона, а землі вони мають не більш 3 міль. дес. На жаль точної цифри щодо Степової України не маємо. По всій Україні таким чином маємо 2^{1/2} міль. господарств, котрі мали менш 10 дес., землі у сих господарств було 12^{3/4} міль. дес.

Коли поставимо задачею земельної реформи збільшити наділ кожного з сих господарств до 10 дес., нам треба для того 25 міль. дес. землі, а за виключенням тих 12^{3/4} міль. дес., котрі вони мали, — 12^{1/4} міль. дес.

Але ж вище ми зазначили, що наш земельний запас виносить всього 11^{1/2} міль. дес. При десятидесятинним наділі землі не вистарчить навіть для малоземельних. Понизивши наділ в середнім до 8 десятин, будемо мати деякий запас для безземельних. Треба зауважити, що 7—8 дес. можна приймати тільки як середню норму. В окремих районах України, в північній частині Волині та Київщини, доведеть ся збільшити сю норму до 10—11 дес., бо тут земля далеко гірша.

Щодо Полтавщини—то маємо докладніші відомости на основі подвірного перепису 1910 р. Перепис зареєструвала на повітах (крім повітових міст) 442.750⁸⁾ селянських господарств. З сього числа 306.250⁹⁾ господарств або 69% мали землі менш 6 дес. на кожне господарство, а всього у цієї групи було 650.000¹⁰⁾ десятин. Найменшою нормою для селянського господарства на Полтавщині треба уважати 7 дес., бо з даних переписи видно, що для цієї групи господарств, котрі мають 6—9 десятин землі, хліборобство найголовніший заробіток (86% господарств цієї групи займають ся виключно хліборобством).

Щоб збільшити наділ вище згаданих 306.250 господарств, треба всього коло 2 міль. дес. землі, а за виключенням тої, що вони мають, — 1 міль. 350.000 дес. землі. Для задоволення потреб цієї численної групи доведеть ся відібрати землю 3.660 селянських господарств і 1.560 господарств усіх інших верств, які мають більш 50 дес. на господарство. Сі господарства мають всього 1 мільон¹¹⁾ землі, на якій вони самі господарюють, і 307.000¹²⁾ дес. здають в аренду, а всього у них 1 міль. 307.000 дес.

Як бачимо, дані, як для всієї України, так і для Полтавщини показують, що земельний запас на Україні може вистарчити для того, щоб задоволити земельні потреби безземельного та малоземельного селянства. Більшої задачі ставити собі не можемо і в сих межах мусимо рішати земельну справу.

Як же відібрати ті 10 міль. дес. землі приватних власників, які мають піти до українського земельного фонду, з викупом чи без викупу?

Найпростійше, звичайно, рішати сю справу так, як се роблять нині: „Забрати всі землі без викупу“. Але простійше рішення не завжди буває правильнішим; не завжди його легше здійснити, провести в життя.

Земля—се такий самий капітал, як і фабрики та заводи й грошеві капітали взагалі. Всі капітали утворено руками трудячого люду або через працю того люду стали вони капіталами (земля). Соціалісти всіх країв домагають ся, щоб всі капітали перейшли до рук громади, до рук цілого народу. Колись прийде той час, коли се догаганне сповнять ся, коли станеть ся соціальний переворот. Але такий переворот не може стати ся в одній якійсь державі. Він мусить захопити цілий світ, бо инакше проти тої держави підуть війною всі інші через те, що капітал став міжнароднім і капіталісти не можуть добровільно погодити ся на соціальний переворот.

Відбираючи без викупу землю у приватних власників, ми знищуємо тільки класу земельних власників, тоді як всі інші

⁸⁾ 442.871 гос. ⁹⁾ 306.333 гос. ¹⁰⁾ 650.050 дес. зем.
¹¹⁾ 1.012.566 дес. ¹²⁾ 307.188 дес.

⁴⁾ 25.766.000 дес. ⁵⁾ 137.293 гос. ⁶⁾ 164.616 гос. ⁷⁾ 326.316 гос.

капіталісти зостануться при своїх капіталах. Відібрати всі капітали ми не можемо, бо тоді піде на нас війною цілий світ, бо капіталісти інших держав не допустять, щоб у нас запанував соціалізм, адже в такому разі вони загублять усі капітали, котрі вклали в українські та російські підприємства. Великі французькі та бельгійські капітали вкладають у нашу камінерувальну та залізничну продукцію.

Звісна річ, що й земельні власники не віддадуть добровільно своїх земель. Вони будуть рішуче виступати, вони будуть боронити ся. І треба признати ся, що вони матимуть рацію: „чому ви хочете обрабувати тільки нас, земельних капіталістів, а всіх інших не чіпаете?“ І нам нічого буде відмовити на сей закид, бо він таки справедливий.

Але крім того землі приватних власників обтяжено боргами. По даним 1907 р. на Правобережній Україні в дворянським і приватних банках було заставлених до 4 міль.¹³⁾ дес. і боргу на сій землі було 219¹/₄ міль.¹⁴⁾ карб.; на Лівобережній Україні було заставлених 2¹/₂ мільона¹⁵⁾ дес. з боргом 149¹/₂ міль.¹⁶⁾ карб.; на Степовій Україні було в заставі до 5 міль.¹⁷⁾ дес. з боргом 304¹/₂ міль.¹⁸⁾ карб. А всього на Україні було заставлених по банках 11¹/₂ міль. дес. і борг банкам досягав суми 672¹/₄ міль. карб. Виходить, що вся та земля, котра має перейти до українського земельного фонду, заставлена по банках, а борг на ній нині безперечно перевищує зазначену суму й разом з додатковими позичками по інших закладних сягає до 1000 міль. карб.

Відібравши всі землі без викупу, ми приведемо до банкрутства всі земельні банки. В тих банках немало вкладено чужоземних капіталів. Справа вийде за межі російської держави й викличе опір з боку чужоземних капіталістів. Однак постраждають не лише капіталісти, але також і середні класи, котрі вкладали в банки свої дрібні збереження. І з їхнього боку відібране земель без викупу також зустрине ворожий опір.

Та саме головне не тільки в сїм, а в тім, що збанкрутування земельних банків приведе до збанкрутування всіх банків, а збанкрутування всіх банків потягне за собою упадок всієї промисловости. Без кредиту нині ніщо не може існувати. Припинить ся праця на фабриках та заводах і мільони робочого людю зостануть ся без заробітку, без шматка хліба...

Виходить, що справа з викупом не така проста, як на перший погляд нам здасть ся. Вона зачіпає інтереси чужоземних держав, вона зачіпає інтереси й нашого трудящого робочого людю.

Але ж накласти викуп на безземельних і малоземельних селян хліборобів, котрим дасть ся земля, також не можна. Се буде їм не під силу. Який-ж вихід з цього становища?

Викупити всі землі коштом українського скарбу, розложивши виплату на довгий час і накласти її на заможніші класи в формі доходного податку. Таким способом землева власники здобудуть відплату за свою землю, а всі капіталісти не-землевласники, котрим доведеть ся ту відплату виплачувати, подбають про те, щоб плата була невелика.

Отсе той шлях, яким на нашу думку повинна йти земельна реформа: задоволити потреби безземельного й малоземельного трудящого людю, відібравши для того всі державні, удільні (княжі), монастирські й церковні (крім лісу) без викупу, а землі приватних власників, з виїмкою тих, на яких ведеть ся трудове господарство, з викупом коштом українського скарбу, розложивши викуп і поклавши його на заможніші класи в формі доходного податку.

З політичних і тактичних причин, щоб не внести розбрату в ряди трудового селянства, котре в цілости стоїть за земельну реформу, наділяти і прикуплені селянських земель не слід зачіпати, хоча господарства на тих землях мали землі й більш визначеної норми, коли вони наближають ся до типу трудових господарств. Щоб наділяти

й прикуплені землі не скупчували ся в руках небагатьох осіб, щоб не народили ся нові великі землевласники, треба, щоб Український Соїм видав закон про заборону скуповувати землю в одні руки більш певної норми. Українському скарбови повинно належати право, переважно перед усіма іншими покушцями, скуповувати землю у тих господарств, котрі кидатимуть господарювання, і прилучати її до українського земельного запасу.

Земельні запаси, котрі мають піти на задоволення потреби безземельного й малоземельного українського селянства, розкдані нерівномірно. Не при кожному селі є великі маєтки, а ті, котрі є, незавжди підуть на задоволення потреб тільки одного села. Доведеть ся нашим людям пересувати ся з села в село, а може й з повіту в повіт. Без того не обійдеться ся. Такого недалекого переселення не можна рівняти з переселенням в Сибір. Воно не потребуватиме великих коштів і станеть ся не в довгий часі.

Щодо лісів, великих річок, морських берегів і внутрішніх багатств землі (камінне вугілля, руди, мінерали) на Україні—то вони мають перейти у власність українського національного скарбу.

Український уряд буде або сам провадити їх розробку або видасть закони, на основі яких сї багатства будуть даватися на розробку приватним промисловцям і кооперативним робітничим товариствам з тим, щоб прибуток з того йшов на користь цілої України.

На яких же умовах має давати ся земля безземельним і малоземельним селянам, на власність, чи тільки в користування?

Колиб ми роздали землю на власність, то охотників здобути землю знайшло ся-б дуже багато й кожен з них вимагав би собі десятину або й дві. Звісно, не для того, щоб господарювати, але коли, мовляв, роздають задурно всім, то чому не взяти. Таким способом ми земельної справи не вирішимо. В результаті почала ся-б продажня земель, всякі спекуляції й через 2—3 роки земельне питання знову стало-б перед нами. Але, найголовніше, від такої реформи трудове селянство не має ніякої користі.

Виходить, що землю можна давати тільки в користування, з умовою, що її оброблятиме той, хто її оброблятиме власною працею. В залежности від земельних запасів у кожній місцевості визначить ся норма, себто те число десятин, яка ся сім'я може обробити спільними силами. В програмах деяких партій рішуче забороняєть ся господарствам після переведення реформи наймати робітників. Така заборона непотрібна, бо так або інакше господарствам доведеть ся одно одному помагати й далеко краще, як ніякої заборони на се не буде. Уявіть собі, що можуть бути два однакові господарства щодо забезпечення, з однаковими потребами, але з неоднаковими робочими силами (се коли в однім з господарств більше малих дітей). В які тяжкі умови поставить заборона те господарство, котре, маючи однакові харчові потреби з іншим господарством, не має відповідної робочої сили?

Але безперечно не можна допускати передачі земель, котрі дасть ся з земельного фонду в аренду. У всякім разі закон мусить визначити, коли й на яких умовах дозволяється така передача в тім разі, коли з яких небудь причин господарь якийсь час не зможе сам поратись коло своєї землі (через хоробу, військову службу або якесь нещасте).

За користування землею визначать ся особливий податок, тим більший, чим більший дохід даватиме земля, чим кращою вона буде. Таким чином можна вирівняти почасти господарства на кращих землях або ближчі до стацій чи міст з господарствами на гірших землях або далекими від ринків.

Увесь дохід з земель українського земельного фонду буде йти до українського скарбу й буде повертати ся на потреби українського трудящого людю та трудящого людю всіх інших народів на Україні.

Микола Байер.

¹³⁾ 3,982,100 дес. ¹⁴⁾ 219,265,300 карб. ¹⁵⁾ 2,561,300 дес.
¹⁶⁾ 149,516,400 карб. ¹⁷⁾ 5,078,400 дес. ¹⁸⁾ 301,416,400 карб.

3 поезій Гр. Чупринки.

Г И М Н.

Слава Вкраїні,
Любий Отчизні,
Слава до віку однині.

Єдність і згода,
Право й свобода —
Доля найкраща народа.

Гніту владика
Край наш великий
Знати не буде во віки.

Люд роботящий,
Всюди трудящий,
Знатиме роки найкращі.

Працю і зброю
Ми за собою
Маєм, щоб стати до бою.

Єдність і згода,
Право й свобода —
Доля найкраща народа.

(„Нова Рада“).

МАНІФЕСТ.

Тобі, — зневірений, розбитий,
Тобі, що ставиш власний хрест, —
Вело я знов життя любити,
Радіти знов і рвати квіти, —
Тобі диктую маніфест.

Ти чуєш, як природа дише
І як навкруг кипить життя!
Великий дух його коліше; —
Збуди-ж найбільше, найсвятійше,
Наймогутнійше власне я!..

Велике я в земній юдолі —
Любов і згода і протест!
Воно загойть давні болі,
І в ньому весь твій маніфест.

І буде в вільному народі
Значна особа і сім'я,
Як ти по волі, по свободі
При кожній справі і нагоді
Проявиш міцно власне Я!

(„Народня Воля“).

Новий адміністративний поділ України.

Проф. М. Грушевський виступив у „Народній Волі“ з проектом нового адміністративного поділу України. Він каже існуючі губернії й ділить територію України на менші землі, з кількох повітів, беручи під увагу історичні, географічні, економічні й комунікаційні відношення. Сним способом викроє проф. М. Грушевський з дев'яти існуючих українських губерній (київської, волинської, подільської, чернігівської, полтавської, харківської, катеринославської, херсонської і таврійської (без Криму) й українських частин курської й воронізької губерній тридцять областей — земель.

Україні українські землі — холмська губ., українські частини губерній городненської, минської та ставропольської і області Донської і Кубанської, бесарбаської губернії — по-лишено наразі на боці, мабуть до остаточного усталення політичної границі Української Народньої Республіки.

Сей проект, хоч в окремих частях вимагає багатьох поправок (напр. незвше удатне визначення нових адміністративних центрів і довільне, часто мало мотивоване приділення околиць і повітів до областей-земель), в засаді дуже добрий і повинен би прийняти ся.

Як консеквенція поділу України на менші від теперішніх губерній адміністративні області-землі повинні бути скасовані на нашу думку також повіти. Посередньою адміністративною одиницею між областю і громадою може бути тільки волость. Більші міста й містечка стали б окремими адміністративними одиницями.

Проектований проф. М. Грушевським адміністративний поділ України в зазначених територіяльних межах виглядає так:

1) Київ з околицями до Ірпеня і Стугни та за Дніпром приблизно на 20 верст;

2) Деревлянська земля: радомисльський і овруцький повіт, кївський без полудневої частини, більша частина ровенського; сюди може увійти й сусідня частина мозирського, коли на се згодить ся населення. Осередок — Коростень, тепер важний залізничний вузол.

3) Волинь: володимирський, ковельський, луцький, частина дубенського, гол. місто Луцьк.

4) Погоринсь: ровенський, острозький, заславський, кременецький, південна частина дубенського, західна староконстантинівського, гол. м. Рівне.

5) Болохівська земля: житомирський, новгород-волинський, частина бердичівського, лїтинського й винницького, гол. м. Житомир.

6) Пороссе, Поляне або „Русь“: васильківський, сквирський, таращанський, південна частина кївського й частина бердичівського, гол. м. Біла Церква.

7) Черкаси: черкаський, канівський, чигиринський, частина звенигородського, гол. м. Черкаси.

8) Поборже: уманський, гайсинський, частини липовецького, балтського й єлисаветгородського, гол. м. Умань.

9) Поділля: кам'янецький, просякурівський, ушицький, летичівський, більша частина могиливіського та староконстантинівського, гол. м. Кам'янець.

10) Брацлавщина: винницький, брацлавський, частина лїтинського, липовецького, могиливіського та ямпольського, гол. м. Винниця.

11) Подністрове або Побережжя: ольгопільський, тераспільський, частини ямпольського, балтського й анапівського, гол. м. Балта.

12) Поморре: одеський (крім західної частини), частини анапівського, єлисаветгородського й херсонського, гол. м. Миколаїв.

13) Одеса з територією до лиману Дністра.

14) Низ: більша частина єлисаветського, олександрівського і частина верхньодніпровського, гол. м. Єлисавет.

15) Січ: катеринославський, частина верхньодніпровського й херсонського та прибережна полоса новомосковського й олександрівського, гол. м. Катеринослав.

16) Запорожжя: мелітопільський і бердянський, гол. м. Бердянськ.

17) Нове Запорожжя: херсонський (без західної і південно-східної частини) та дніпровський, гол. м. Херсон.

18) Азовська земля: маріупільський, павлогородський і олександрівський без західної і південної частини, гол. м. Маріупіль.

19) Половецька земля: старобільський, славяно-сербський і бахмутський, гол. м. Бахмут.

20) Донеччина: зміївський, ізюмський, вовчанський, купянський, частини корочанського й білгородського, гол. м. Славянськ.

21) Подонне: новооскольський, бірюченський, острогоський, богучарський, частини корочанського й старобільського.

22) Сіверщина: мглинський, суразький, новозибківський, стародубський, новгородсеверський, гол. м. Стародуб.

23) Чернигівщина: чернигівський, городнянський, остерський, сосницький, частини козелецького, ніжинського й борзенського (приблизно до залізничного шляху), гол. м. Чернигів.

24) Переяславщина: переяславський, прилуцький, пирятинський, частини козелецького, ніжинського, борзенського й золотоноського, гол. м. Прилуки.

25) Посейме: кролевецький, глухівський, конотопський, путивельський, може й частина рильського, гол. м. Конотоп.

26) Посулля: роменський, лохвицький, гадацький, частини лубенського й миргородського, гол. м. Ромен.

27) Полтавщина: зівківський, полтавський, константингородський, частини миргородського й хорольського, валківського, ахтирського й богодухівського, гол. м. Полтава.

28) Самара: кремінчузький, кобеляцький, новомишковський; частини золотоноського й хорольського, гол. м. Кремінчуг.

29) Слобожанщина: сумський, лебединський, більша частина ахтирського й білодубівського, суджанський і грайворонський, гол. м. Суми.

30) Харків з повітом і частинами валківського й білгородського повітів.

До справи скликання всеукраїнського церковного собору.

В справі скликання всеукраїнського церковного собору відбуло ся 6 грудня 1917 р. засідання виконавчого комітету й ухвалено на ній такі резолюції:

„Обговоривши положення православної церкви на Україні в теперішній час як час відокремлення української держави від російської, а також з огляду на проголошене всеросійського патріарха, котрий може поширити свою владу й на українську церкву, виконавчий комітет ухвалив:

1. Організаційний комітет для скликання всеукраїнського православного церковного собору поперед має прийняти назву „Тимчасової Всеукраїнської Православної Церковної Ради“, котра й буде тимчасовим правительством для української православної церкви та свої повноважності зложить на всеукраїнським православним церковним соборі.

2. Тимчасова Всеукраїнська Православна Церковна Рада веде далі діяльність організаційного комітету церковного собору.

3. В склад Тимчасової Всеукраїнської Православної Церковної Ради має увійти з правом рішального голосу в повнім складі весь організаційний комітет для скликання всеукраїнського церковного собору. Крім того туди мають право посилати своїх представників цієї організації: а) всеукраїнська рада військових депутатів 2 представників, б) всеукраїнська рада робітничих депутатів 2 представників, в) Всеукраїнська Рада Селянського Союзу 2 представників, г) кожда українська єпархія 1 представн., д) від монастирів Київів 2 предст., е) від духовних наукових заведень 1 предст., ж) від духовної академії 1 предст., з) від київської єпископської ради 2 предст., і) від церковних брацтв Київів 1 представника.

4. Всеукраїнська Православна Рада має право кооперації.

5. Церковна Рада посилає свого представника в Центральну Раду.

6. Всі представники мають бути по походженню і переконанню Українцями.

7. Виконавчий комітет для скликання всеукраїнського церковного собору переіменувуєть ся в президію Тимчасової Всеукраїнської Церковної Ради.

8. Ухвалено назначити комісарів у консисторії на Україні й назначено в київську консисторію священника Павла Пашевського, в чернигівську прапорщика Голика, полтавську поручника Андрійенка; назначення для інших губерній відбудуть ся на найближшій засіданні. Комісарам видати наказ, який має виробити комісія з оо. Маричева, Маринича й д. Голика.

9. Тимчасова Всеукраїнська Церковна Рада має виробити поклик до українських єпископів; сей поклик поручено уложити архієпископови Олексієви й оо. Тарнавському, Хоменкови, Филипенкови, Мариничеви та дд. Рафальському й Мазюкевичеви.

10. Постановлено кооптувати до президії нашої Ради в адміністраційний відділ о. Маричева.

11. Голова нашої Ради владика Олексій заявив Раді, що він має їхати до Москви тому, бо його туди закликають телеграфічно, а також тому, що йому дали місце в манастирі.

Наслідком того Рада постановила: владичі яко голові Ради заборонити виїжджати з Києва, а також займати призначене йому місце. А до Москви післати депутацію з запитами, які торкають ся скликання всеукраїнського церковного собору й по дорозі в справі всеукраїнської православної церкви.

Оригінал підписали: голова Всеукраїнської Церковної Ради архієпископ Олексій, секретарь диякон Дурдуковський“.

ВЕСНІ.

Я ждав тебе, о весно чарівная!
 Я ждав тебе, як сина мати жде,
 Як дівчина козалою чекає,
 Що в рідний край ти щастєм поведе.
 Я ждав тебе, бо в тяжкий час зимою
 В неволі й сам—зневірівсь я в життя
 І жалів, чому не згинув я весною
 В той страшний час страшного боротти.
 Я ждав тебе... З хвилини на хвилину
 Чекав тих днів, як Бога з небеси,
 Бо вірив я, що подихом єдиним
 Ти знов і віру й слау надаси...
 Я ждав тебе... І ти не обманула,
 Як завжди, ти прийшла ось повна краси—
 І чари розмила, в обійми все стиснула
 З низин землі до неба висоти.
 І все кругом під чарами твоїми,
 Як в давній час, наповнилось життя
 І в звуках чарівних та в гармонійних співач
 Лунала всюди й скрізь одна хвала буття.
 Але зі мною ти що, весно, наробила?!
 Ти в серце моє влила отрутий чар,
 Й мене ожививши, тим разом оживила
 І в серці моєму страшний любови жар.
 Тобі це жарт! Сама дитя любови,
 Любовю силщи ти на кождому ступні,
 Тобі байдуже те, що я тепер в неволі,
 Що третій рік вже сам в далекій стороні;
 Що лиш некутий жаль та спогади з журбою
 Та часом сум страшний зі мною тут живуть,
 Що тут нема кою в чарівну ніч весною
 В напкі обійми взятъ, до серця притиснуть...
 Тобі байдуже це, о весно чарівная!
 Ти свій любови знак кладеши на все під ряд,
 Але любов це річ таємно чарівная:
 На волі це життя—в неволі струтний ад!..

Полонений М. Капелгородський.

Війна між Московщиною і Україною.

За „Робітничою Газетою“, „Нашимъ Вѣкомъ“ (давньою „Рѣчью“), „Днемъ“ і іншими російськими часописами подаємо тут ті вістки про перебіг війни большевиків з Україною, які дійшли до нас. Зазначена при вістці дата в скобках (по новому ст.) означає дату часопису, з якої походить дотична вістка.

Большевицьке перемир'я з центральними державами для завоювання України. „Роб. Газ.“ з 21/ХІІ 1917 р. доносить, що згідно з відомостями політичного відділу Генерального Військового Секретаріату командуючим большевицьким військом в Брянську назначено Одінова. Він має повести наступ на Україну. У Києві перехоплено радіотелеграму прапорщика Криленка командуючому арміями західного фронту Мяснікову з наріканнями на захитане становище большевиків в армії і з проською підмоги для боротьби з українським військом. З м. Волочиск 2 большевицькі ешелони самовільно відправили ся залізницею в напрямі на ст. Жмеринка. Головні сили большевиків почали збирати ся біля Брянську та на участку Гомель—Бахмач. Туди послали большевики щораз нові частини. Розрив між південно-західним фронтом і Центральною Радою з одного боку та квартирою Криленка з другого — робив ся щораз глибший. Південно-західний фронт почав проводити в життя свої постанови, не зважаючи на прикази квартири. Криленко, уважаючи се ворожим відношенням до влади народніх комісарів, загрозив, що буде примушений вжити „рішучих“ заходів проти Ц. Ради й південно-західного фронту. Рада народніх комісарів закликала прапорщика Криленка до Петрограду на нараду про план боротьби з Ц. Радою. А „Роб. Газ.“ з 27/ХІІ повідомила, що з Сарн у І. Секретаріат військових справ поступили відомости про цікаву розмову Криленка з членами революційного комітету: „Не буду — говорив Криленко — задовольняти апарату, скажу лише, що нездоров ми матемо змогу взяти ся за сих панів. Ви знаєте, що перемир'я заключене на цілий місяць, а тому ми можемо взяти цілу армію,—тоді то побачимо, що робитимуть такі панове, як Петлюра“.

Настрій большевицьких військ. Шляхи для большевицького наступу в багатьох місцях розібрано. Багато частин війська, ескорваного проти Ц. Ради, подало ультимативну заяву з бажанням зорганізовано ввійти з внутрішніх губерній на фронт, щоб лише не доводити до розливу крові в боротьбі з Радою. В армії зазначено велику втому та байдужість до політичних питань взагалі. Большевики виявили повну нездатність до активних виступів і на перше домагання Українців здавали зброю (28/ХІІ). Большевицькі частини були нездатні, як для активних виступів, так і для руху. Багато окремих салдатів-Великорусів звернуло ся до комісарів і рад з проханням відправити їх до дому. Український комісаріат південно-західного фронту робив незвичайні заходи до забезпечення фронту харчем, одежою й ин., але большевицькі комітети нарочито задержували велику частину транспортів в армію (30/ХІІ).

„Роб. Газ.“ з 5/І 1918 р. зазначувала, що по донесенням українських військових рад давня бадьорість і запал в большевицьких частинах упадають. Всі спроби большевиків підбурити салдатів до виступу проти Ц. Ради можна швидко й успішно паралізувати. Тільки большевицькі провідники не вгавають. Після невдачі з Чудновським вони ще не зреклись ся свого пляну й далі пробували організувати свій штаб південно-західного фронту, але сим разом вже в Рівнім. Головнокомандуючим назначили вони ген. Егорєва, начальником штабу Артюшевського, комісаром Гусарьова.

На фронті Гомель—Бахмач. Большевики громадили щораз більші війська для походу проти України. Большевицькі частини збирали ся в Гомелі, Орші й Брянську. Але се гуртування війська йшло дуже помалу й неохоче. Бували випадки, що частини відмовляли ся виступати (22/ХІІ).

„День“ з 23/ХІІ доносить: Большевики зайняли лінію Гомель—Бахмач, а також концентрують ся в Брянську. Сюди вони пересувають свої сили головним чином з Могилева. Українські сили стягають ся до меж України й укріплюють ся тут. Обидві сторони посувають ся назустріч одна проти другої. До Бахмачу прибув бойовий курінь смерти, який заявив, що большевики візьмуть Бахмач лише по їх трупах. Большевики, довідавши ся про зайняте квартири південно-західного фронту, посунули своє військо на Бердичів, але захищені сили, припинили свій похід. Цілі корпуси й дивізії українізують ся. Деякі військові частини, що українізують ся, жадають передупустки на Україну, загрожуючи в противнім разі „самочинними“ виступами. Роззброєно ряд полків і зєднаних частин большевицького війська. Але самі большевики-салдати цілими частинами заявляють про свій намір роззброїти ся і скорше, пійти до дому, при чім деякі відхрептують ся від приналежності до большевиків. Український генеральний штаб відзнає повідомлення, що цілий ряд українських частин, які знаходять ся в московській військовій окрузі, як напр. перший запорозький полк, ухвалили йти на Україну помагати в боротьбі проти большевиків. Деякі частини вже виконали свій намір.

Військово-революційний комітет при управі південно-західних шляхів дістав звістки, що до українських частин, які стоять біля Бахмача, прийшли парламентарі одного з большевицьких відділів і запропонували вступити в переговори про мир. Парламентарі заявили, що між салдатами й червоною гвардією замічаєт ся сильне невдоволення діяльністю ради народніх комісарів, котрі довели до братовбивчої війни між українською й великоруською демократією. Особливо нарікали салдати й масами кидали большевицький фронт і виходили в сторону Гомеля (26/ХІІ).

До військово-революційного комітету південно-західних залізниць надійшли вісти, що в большевицьких ешелонах сильне невдоволення. Се військо, послане з большевицької бази Гомеля назустріч українським силам, дійшло в складі вісьмох ешелонів і панцирного поїзду тільки до стації Сновська, а далі, з огляду на те, що Українці зайняли стації Чесноковку й Доч, большевики не рішили ся посувати ся вперед. Дійшло до того, що ешелони треба було відкликати назад до Гомеля. Українські ешелони висунули ся до стації Городня й Хоробичо, а передові пости українських розвідчиків знаходять ся 20 верстов від Гомеля (28/ХІІ). 29/ХІІ одержано в Києві приватну вістку, що в Гомелі зранку почав ся бій між большевицьким і українським військом.

Як доносить „Роб. Газ.“ з 4/І, в комітеті шляхів України одержано вістки, що відділ большевицького війська, післаний большевиками на Бахмач з Брянська, знаходить ся недалеко ст. Зерново моськовсько-київо-воронізької залізниці. Щоб спинити рух большевиків, у багатьох місцях розібрано шляхи. В Києві отримано вістку, що на ст. Бахмач почав ся бій українського війська з большевиками (5/І).

Бій за Катеринославщину. „Роб. Газ.“ з 28/ХІІ донесла, що зі ст. Лозової повідомлено також про рух большевицьких ешелонів. Становище серйозне. Ешелони захопили на стаціях мільони пудів хліба. Був у них панцирний поїзд і артилерія. Українські гайдамаки задержали на ст. Лозова большевиків. Тому в Харкові большевики вибрали сильний військовий відділ і послали на ст. Лозова на підмогу. Біля ст. Лозової матроси й червона гвардія пробували захопити та почали без всякого пляну вивозити зерно, якого тут було дуже багато (коло 1 мільона пудів). Залізничники розібрали шлях і таким чином не допустили до вивозу.

Большевики зайняли ст. Микитівка.

Після півторадневого бою місто Александровськ, захоплене зпочатку большевиками, зайняли Українці й донські козаки. Телеграф і пошту увільнено від большевиків. Червона гвардія й салдати з большевицьких відділів зложили зброю. Коли ще большевики держали ся в Александровську,

вони послали були відділ війська в Катеринослав. Але по дорозі Українці розігнали його. Тому Катеринослав був у руках Українців. У місті був порядок, але, як доносили до Києва з Катеринослава, сунули великі сили большевиків. На одній з недалеких стацій вони уже роззброїли 200 гайдамаків. Українці зі свого боку стягали сили до Катеринослава.

30 грудня 1917 положення в Александрівську було таке: Бої з большевиками припинилися. Матроси відіхали. В місті zostали ся Українці. З боку Українців убито 1, ранено 4. Військові ешелони Великокорусів і Донців добровільно здали у Верхньодніпровську й Запорожу зброю військовій владі.

„Роб. Газ.“ з 1 січня 1918 принесла вістку начальника катеринославського гарнізону полковника Коротіва, що Лозову зайняли Гайдамаки. Большевики зі своїм панцирним поїздом відступили на ст. Панюшино. Біля тієї стації ішов бій. Большевики пустили в рух артилерію. Українцям прийшло військо на допомогу. Комісар Гребенко зателеграфував Генеральному Секретаріатові про захоплення большевиками в Павлограді хліба й вугля. Вони відправляють їх чим скоріш на північ. Усіх большевиків у Павлограді було до 12000.

„Роб. Газ.“ з 3 січня писала про тривожні дні в Катеринославі таке: Катеринослав переживає тривожні дні. Большевики готують виступ. Для цього вони змобілізували червону гвардію. Арештовано начальника гарнізону полковника Каратіва. В Катеринославі ждуть допомоги від українського війська. Почтovo-телеграфічні служачі на боці Ради. Большевики зробили собі базу на ст. Лозовій і ждуть підмоги з Полтави й Севастополя. Павлоград вже зайняли большевики й посувають ся на Катеринослав. Їх стримують гайдамаки. Катеринославські большевики вже позначували своїх комісарів на всі посади; вони ждуть тільки хвилини, коли захоплять Катеринослав, аби приступити до урядування. Пізнійше надійшли вістки, що між Лозовою і Катеринославом почав ся гарячий бій. „Роб. Газ.“ з 5 січня писала: В Катеринославі тривожний настрій. Варта й казарми в руках Українців, але большевики приготують виступ. Вони ревірують для себе самоходи; були вже навіть випадки перестрілки на вулицях. В Лозовій і Петрограді громадають большевиські сили, щоб звести генеральний бій з Українцями. З українськими салдатами й офіцерами, які попали в полон большевиків, обходять ся вони дуже жорстоко. Один гайдамака втік з большевицького полону. Він оповідав, що Українців посаджено у вагони, запльомбовано їх і так відвезено, не знати, куди.

Бої за Харківщину. 8 грудня прибули до Харкова ешелони чигиринського українського полку та військо з північного фронту. Білгородський комітет хотів задержати в Курську Чигиринців, але на домагання Українців з комітету ешелони пропущено. 21 грудня з Харкова телеграфували до Києва, що на 170-ій вереті між Харковом і Вороніжем прийшло до бою українського війська з большевиками. Большевиків розбито. Українське військо посувало ся на Білгород (26 грудня).

Захоплення большевиками влади в Харкові члени української фракції центрального виконавчого комітету Р. Р. і С. Д. називали переходом влади в харківській губернії в руки Великокорусів, бо харківські робітники майже всі Великокоруси. А тимчасом більшість населення харківської губернії Українці (30 грудня).

Страйковий комітет почтovo-телеграфічних служачих Харкова оголосив страйк з протестом проти большевиків. „Роб. Газ.“ з 3 січня писала: Харків відрізаний від усіх більших осередків через те, що залізничне полотно розібрано. Так на північно-донецькій лінії до Зміїва розібрано рельси, а під Зміївом висаджено міст в повітря. Балахівська лінія також не працює, бо по дорозі в Лиски немає рельс. Теж саме і в білгородським напрямку — по московсько-київо-

воронізьким шляху. Засівши в Харкові, большевики хотіли захопити недалекої стації й повітові містечка. Спроба захопити Вовчанськ не вдала ся. На 12 верет від містечка ешелон большевиків роззброєно. В Харкові нема хліба, що дуже непокоїть большевиків. На душу видають усього $\frac{1}{2}$ фунта, „хвосты“ вирости до нечуваних розмірів. Обурення серед населення незвичайно велике. Тому большевики вислали відділи червоної гвардії в гайворонський повіт і в Суми для купівлі зерна й муки. В гайворонському повіті вони купили й вивезли до 20000 пудів хліба. В Сумах їм не вдало ся. Вони закупили хліба на 20000 кар., заплатили грішми, але вивести не вепіли. В місті зорганізував ся відділ з Українців і не дозволив їм вивезти зерно. Вони забрали від большевиків і хліб і підводи з кіньми. В місті постарому тривога. Приїздять все нові ешелони, а що в місті харчу мало, вони займають ся грабіжами.

„Нашь Вѣкъ“ з 3 січня доносить, що до Петрограду приїхав харківський посол український с. р. Шкворніков. Він збирав ся їхати до Києва на український зїзд членів Установчих Зборів, але до Києва не міг дістатися, бо шлях між Київом і Ворожбою розірвано. Шкворніков говорив, що по Харкові їздять в автомобілях червоно-гвардійці й матроси, які наганяють паніку на мирне населення. Українського полку, який знаходиться в Харкові, не роззброєно, але салдати зобов'язали ся не бороти ся з большевиками, і тому большевики є панями положення. Інтелігенція і частина робітників у Харкові обурені поведінням матросів і червоно-гвардійців та чекають допомоги й увільнення міста від Ради. Та сама часопись з 4 січня писала, що міністерство шляхів і Вікжель дістали телеграфічні повідомлення, що біля Харкова йде бій між Українцями та червоно-гвардійцями. Зі сходу до Харкова йдуть козаки. Під Харковом їх зустрінуть українські війська, а потім вони разом посунуть на Харків.

Члени загально-російського делегаційного залізничного зїзду, які 3 січня приїхали до Петрограду, оповідали, що на південь від Катеринослава з Харковом не має безпосереднього получения. Ті, що їхали з південних залізниць, мусіли від стації Сінельніково їхати на Катеринослав, Полтаву та Кременчук. Залізницю між Харковом і Лозовою розібрано в багатьох місцях. Переказують, що під Харковом червоно-гвардійці віднесли велику поразку й чекають помочи з півночі. Українці старають ся затримати сю поміч і уладжують всі можливі перешкоди й розбирають залізницю. По відомостям того самого джерела на південно-західних залізницях з виймкою одеського узла настрій між залізничниками проти-большевицький. Проти большевиків виступають також майстри й робітники. На південних залізницях помітне також незадоволення большевиками. Тільки на стації в Харкові та в майстернях в околиці большевики мають перевагу.

26 вересня 1917 українські частини зайняли Ворожбу. В районі стації Коренево-Ворожба й вітки на Суджу Українці розібрали залізничний шлях. В тімже районі засада Українців роззброїла два большевицькі ешелони, які простували на український фронт. Большевики цілком не спротивили ся і їм запропоновано вернути ся назад до Росії.

Роззброєння большевиків. Ст. Здолбуново зайняв певеличкий відділ Українців. Ешелон Українців виїхав у Рівне, де ждали большевиків з боку Луцька. На Староконстантинів направили ся також українські ешелони. Здезорганізовані й безладні юрби большевиків утікали, як лише почули, що наближають ся Українці. 22 грудня в тій стороні роззброєно два большевицькі ешелони. Вони зовсім не спротивили ся. Ешелони під конвоєм відправлено за межі України. На основі приказу комісара Назарова ешелон піхотного кунгурського полку на стації Калинівка поставив большевицьким частинам домагання негайно віддати зброю та скласти її у вагони для посилки в Київ. Зброю большевики здали (25/ХІІ).

(Далі буде).

В імя революції*).

1.

Те, що тепер діється в Росії, се не тільки революція. Те, що тепер діється в Росії і зі страшною швидкістю зближає її до загибелі, — се не тільки бунт. Те, що тепер діється в Росії й надає їй такого дикого, похмурого та різного вигляду, — се смертна боротьба між революцією, котра слабо обороняється, і бунтом, що гнівно нападає.

Вони діти одної матери, революція і бунт. Вони близьки. Вони родять ся рівночасно й також рівночасно народили ся вони в Росії, коли 12 марта 1917 р. відчинили ся турми й рівночасно випустили на волю політичних і примінальних арештантів. Тоді се робило ся під червоною і святим знаком свободи в чудовій луні догорюючого престолу Романових; тоді було все радісним і прегарним, а бідва немовлятка були такі невинні й тяжко було догадати ся, що се родили ся на світ Каїн і Авель. І неможливо було догадати наперед, коли гляділо ся на діти, як вони невинно вили ся, що прийде час — і Каїн забє Авеля. І що Каїн лишить на землі своє прокляте Каїнове кодро, а нещасний благородний Авель може загинути безслідно.

Се походження революції й бунту від одного коріня, а їх вражаюча подібність у дитячих літах, котра не дозволяє в своїм часі відрізнити убійника від жертви, се й є найбільша небезпека для всякої революції. Що більше: син Адама лишається сном Адама також по вбійстві та в ризах його людського обличчя, викривленого терпіннями, постанням і гнівом, ми все найдемо цось близьке й нашій ерпячій душі й сим немов виправдуємо його. А виправдавши, — навіки установимо й допустимо Каїнів закон вбійства поруч Авелевого закону миролюбства.

Відки родить ся бунт? З невдоволення своїм положенням і органічного змагання усього живого до повної й не обмеженої свободи. Які методи бунту? Руїнування. Які його наряди? Вогонь, пожари, меч, сокира, насильство, вбійство.

Відки родить ся революція? З невдоволення існуючим змагання до більшої свободи. Які методи революції? Руїнування. Які її знаряди? Вогонь, пожари, меч і сокира, насильство та вбійство.

Отсе та фатальна й не тільки зверхня подібність, котра дозволяє існувати вкупі всеумертвляючому бунтові та всеживляючій революції, ускладнює, заплутує, обдурює, збиває пантеліку найрозумніших, наповняє всяку революційну луху масками й фантазмами, підробленнями та брехнею. Бо подібних аж до обдурювання, майже однородних поступовань, викриках і гаслах зовсім ховається, потопає і пропадає та одинока, але велика ріжниця, котра революцію, навіть найлютішу, робить живою водою, а бунт — мертвою водою. Ся ріжниця — думка. Бунт се чисто стихійний принцип, позбавлений думки. Революція — повна думка, вона сама се ліцо інше, як думка, що зробила повстання. Тому бунтувати ся можуть навіть і коні і всяка

стаїня знає немало випадків такого бешкету. Тому революцію можуть робити тільки люде. Тому темні невільники, що зробили повстання, можуть викликати тільки величезний нелад, страшне знищення, великий погром, але великої революції їм не вивершити ніколи.

Фатальній омані, яка перешкаджає відрізнити отрую від ліку, помагає то, що бунт не має власної мови. Коли бунт повстає сам один, він тільки реве, як розлючене й нещасливе звіря. Коли бунт повстає поруч з революцією, він зовсім бере її мову, її гасла, її найбільше признані програми: у нього ті самі червоні прапори, він кричить про ту саму волю, він домагається тої самої рівності й братерства. І се обдурює завжди благородну, все поднеслу революцію: в тих, хто ще вчора тільки ревів або мовчав, а сьогодні з радістю (о, за великою радістю!) підтакує її промови, вона бачить своїх послідовників, своїх приятелів і братів, не здогадуючи ся, що імя того брата — Каїн, і довідуєчи ся про се за пізно, — о, за пізно!

Бунт сліпий, бунт стихійний, бунт позбавлений думки — і в сїм його відвічний страх для людства. Позбавлений зору, він нічого не бачить ні перед собою ні поза собою, не знає ні приятелів, ні ворогів, ні союзників. Та й нема їх. Скільки мільонів людей не брало-б участі в бунті, вони нічим не зднані, вони все тільки випадкове зборище, але вони ніколи не є правильними рядами; і кожний учасник бунту все один і одинокий тому, що він знає, краще, відчуває тільки себе. Тому бунтівники так легко й несподівано можуть звертати зброю один проти одного, підчиняючи ся випадковому імпульсові або сильному гуканню, і завжди сварять ся при подїлі: вовки дружньою тічкою женуть за добычею, та, нагнавши, негайно між собою починають їсти ся. Згадайте, хочби з Пушкіна, як жили пугачівці, яка тоненька нитка лучила їх з собою і як по стійно вона рвала ся.

Позбавлений думки, бунт не знає будучини: його межі — теперішність, його закон і мрія — зараз, навіть чого се не коштувало-б. Позбавлений ідеї, він не знає інших цілей і понук крім негайного задоволення своїх бажань, хочби всьому світу се грозило небезпекою, винищенням, а навіть загибеллю. Коли голодний революціонер попадає в царський сад, він зриває яблуко, не ціпаючи дерева; а коли в той самий сад попадає такий самий голодний і бездольний бунтівник, він ламає ціле дерево. І даремно говорити йому: не ламай дерева, ти сам згинеш від голоду! — він не розуміє того. Як вічним відчував він свій голод, так вічно відчував він і свою хвиливу насиченість. Так зовні помагаючи й припоровлюючи ся, він убиває революцію, справжня і висока ціль котрої — не знищити й не змарнувати, а побільшити екарби землі.

Бо в протилежності до бунту революція безкорисна та всі її цілі в будучині. Ламаючи, нищучи, навіть люто забиваючи та проливаючи кров, вона думає не про себе, а про тих будучих, хто щасливо увійде до приготованого нею воготраду. Нищить вона непотрібне, вбиває те, що перешкоджає розривати кайдани. Коли бунт, безмежно жадаючи безмежної свободи й самозадоволення, руїнує горілчані склади, щоб, як худоба, напийти ся і в оголошенню хмелем знайти повний бунтівницький кривавий патос, революція руїнує тюрми, щоб визволити для життя нових вільних горожан. Ах! — чиж у революції не такий самий порожній живіт, як у бунту. Але вона найменше з усього думає про свій живіт і rado йде на голод, і то голод теперішности тільки тому, щоб будучині було тепло й ситно.

Коли бунт чує себе в силі, він безмежно жорстокий: пригадайте собі убіства виборських офіцерів. І він, той безмилосердний бунт, безмежно, до лїнивства, полохливий і підлий, коли сила не на його боці: пригадайте оповідання про те, як в Ризі Німці заставляли російських дезертирів

*) Отсей страшний малюнок російської революції знайшли ми в "Русской Золот" з дня 30 (17) вересня 1917 р., отже вперед чотирьох місяців. Тоді вже автор інтуїцією артиста відчував наближення катастрофи, яка місяць півнішше дійсно прийшла. З побідю "чорта", в особах Леніна й Троцького, революцію цілковито опанував бездумний кривавий бунт, який нищить на своїм шляху все, що тільки доброго встала створити революція. На темнім фоні російського бунтарства видїіла ся увесь час єдина ясна точка — Україна, з своїм розмірним порядком і творчою працею нашого народу над будовою свого нового життя. Але перешкоджений в Троцького Бронштейн заніс свою Каїнову руку й на сю ясну точку, щоб скрізь була тьма... Автор підходить до характеристики революції з своєї московської точки погляду й боліє душою за долю і революції й Росії, як російський (московський) патріот. Ми підходимо до того самого лянца з точки погляду наших національних інтересів і, як зовсім не жалуємо, що Росію яко державу кривавий бунт до чиста руїнує, так з другого боку свідомі того, що бунт заплутив глибоке коріння й на Україні та може й її вбити. Передруковуємо сей нарис автора "Червоного сміху", що сидить тепер десь в петроградській твердині, викинутій туди петроградським червоним моталоком, аби словами й образами одного з найталановитіших російських письменників показати читачам, чим є російська революція у середині. Стягла вона вже багато нещастя та народ, що дозволив водити себе за ніс усімким ідейним шарляталом. Обцяють вони на словах рай, а на ділі виходить укра. Колиб Україну минула сія паша! Ред.

і мародерів розстрілювати один одного*). І ніхто з такою легкістю не переходив від найбільше надутої пози до нічешного падання на коліна, як бунт, і ніхто такий не байдужний на стид, совість, думку нащадків. Думка нащадків! — як вона може зрушити того, хто в цілім світі знає і відчуває тільки себе й зовсім недоступний для думки про будучину!

І наскільки похлилий і підлий бунт, які-б законні не були його підстави, настільки революція чесна й хоробро — нестрашна. Непереривно жертвуючи себе, свою кров і життя для добра будучих, одинокую нагороду для себе вона бачить саме в думці нащадків, у тих почуваннях вдяки й любови, котрими безмежно довго буде освітлена їх ясна пам'ять. Казкові Гармодій і Арістоїтон, що забили тирана, великий Брут, благородний Сазонов будуть люблені доти, доки не зійде з розуму вся людськість і не зачне рачкувати, як звіря без минувшини й будучини.

2.

Для мене було се незрозумілим і дещо смішним, коли зараз в перших місяцях, навіть в днях свободи, в таборі „революційної демократії“ почувалися тривожні голоси про „контрреволюцію“. Звідки? Яка контрреволюція? Ще тільки мінуту тому без гуку, як гнилий, повалився ся Микола II, а сьогодні вже очікують контрреволюції й тогож або нового Миколи.. Відки? Де в неї сили? Контрреволюція зовсім можлива там, де сили майже рівні, — але де-ж прихильники Миколи, котрих ми не бачили в часі, коли він без гуку провалився? Розуміється, вони є, але їх, порівнюючи, така маленька та слабенька купка, яка може наробити народови стільки само неспокою, скільки купка муравлів — драматичному лісови.

Та з кожним днем крики про контрреволюцію ставали все впертіші й голосніші; і разом з настирливістю росла їх зла безглуздість, не позбавлена якогось таємного розрахунку. Почалися безглузді відлучування від революційної церкви, „революційної демократії“ і щоденні автодафе (кари смерті на костирі). Зразу відлучувано окремі особи, тих самих, котрі приготували переворот, починаючи від Мілюкова й кінчаючи самими Церетелі й Керенським, яких проголосили контрреволюційними та „крівавими“. Потім почалися масові палення; відлучувано від церкви й передавано вогню уже цілі групи, потім партії, опісля класи, всіх офіцерів, усіх професорів, усю інтелігенцію — включно аж до вчорашнього дня, коли відлученим від революційної церкви показався трохи не увесь російський народ.

І коли починалися ці дикі відлучування, стало ясно й до болю зрозуміло, що кричати про контрреволюцію не нестрашна революція, а похлилий і обдурний бунт, який змагається забити свого брата й ворога — тої самої революції. Хто розумний, а хто свідомий брехун кинув жадливому та сліпому буттові сі забійчі гасла — крики про „буржуїв“ і „контрреволюціонерів“, а бунт підхопив їх і поніс по всім краю і стало страшно глядіти на благородну й обдурену революцію, обдурену навіть не словами, а простою подібністю звуків. Се був той страшний момент, коли оглухла, напів сліпа революція, збита з пантелику услужливим і брехливим бунтом, перестала розуміти сама себе й почала з грізною швидкістю розпанахувати й тратити своїх приятелів. Се було початком того страшного періоду, коли в російську революцію вступив новий герой — сам чорт.

Ні, я не жартую, коли говорю про чорта, котрий живе в людях, про того великого майстра брехні й обдурювання, знаменитого комедіянта, спорудника безприкладних історичних маскарад, де його улюбленою маскою і костюмом є костюм святого. Се він осліпив і заплутав, помішав усі карти, в дику гущу перемінив усі гасла та в протиприроднім союзі

*) Думасмо, що се один з багатьох наклепів на Німців, якими така багата російська воєнна публіцистика. Що в Рязі могли російські дезертири й мародери один другого вбивати, в се віримо, бо такі річі кожного дня діють ся тепер в Росії, але щоб сполучували їх до сього Німці — годі се припустити. Ред.

братерства зєдинив жертву — революцію і її убійника — безглуздий, стихійний, кривавий російський бунт. Ви пригадайте його першу відкриту появу 16 липня, його безглузду жорстоку й похлилу радість, його гуняво-революційний голос: — Смерть буржуям! Вся влада — совітам! Смерть смерті!..

Правда, його прогнали, але його не пізнали. Далше Тернопіль, ся дійсно чортівська меса. Тут на мінуту мигнуло щось в роді свідомости, надто ясно й надто близько відчула ся загибель, надто виразно й нагло прогомівало обдуренне, — але й тут він лишив ся непізнаний, той чорт той безглуздий і страшний бунт, Каїн, що забивав свого брата. Бо мінув тільки тиждень і знову загугнив він сво „революційні“ псалми і знову поплазував під ноги революції, — услужливий, покірний, підслесливий, що дбає тільки про її добро та здоров'я. І знов помішалися всі карти та в задушливій хмарі обдурювання, брехні та зради виросла та чудернацька картина генерала Корнілова.

Багато називає „повстання“ Корнілова трагічною фарсою. Нехай і так, — але хто був її автором і режисером тим пасливым автором, котрого вся зала глядачів Росії викликає так щиро й безуспішно? Пропає автор! — дійсно рідкий випадок для штуки, що наробила стільки шуму. Наражуючи ся на багато обвинувачень, скажу, що я вірю в Савінкову й уважаю ген. Корнілова чесною людиною. Та щобільше я вірю А. Керенському, вірю абсолютно в його чесність; і скажіть, як могло се зайти, щоб двох чесних людей, котрі не зійшли з розуму, стали один проти одного на воєнній стопі й чисто по баранячому (перепрошую обох) ударили ся лобами замість того, щоб дружно й поруч іти по однім шляху? Хто їх обдурив? Хто сплутав їх думки й затемнив зір? Хто привів Росію в такий стан, що приятелі й товариші на війні (не говорю про Керенського й Корнілова) перестали пізнавати один одного й тримають за ножі, а як не сьогодні, то завтра ми мусимо неминуче загинути ми, Росія? Яка близька загибель! — всього кілька мінут ділять нас від загибелі, як засудженого на повішення, і коли в тих кількох мінутах... То що!

Моя відповідь вказана наперед. Нас, Росію і революцію погубив бунт, котрий родив ся рівночасно з революцією став на час подібний до неї, украв її гасла й перекутив їх, обдурив і наплутав, вигодував ся, виріс на весь край сьогодні, як справжній Каїн, тримає ніж у горла революції. Не треба забувати, що наша революція не має поза собою історичного досвіду й шлях її новий і тяжкий, а для бунту досвід у нас величезний і давно промочені биті шляхи тушинськими злодіями, Пугачевими й Разіними, — і що дивне коли колеса повстання легко і незаметно звернули в давню уїзджену колію, заповідану батьками? І що дивне в швидкім і навіть гігантнім рості бунту, коли його так багато кормили й німецькі гроші й наївність доктринерів, які не замітили, в що переміняють ся і кому у служать їх найзнаменитші й найчесніші доктрини й темнота народних і селянських мас, якої і не описати, й сама легкість і спокусливість бунту, котрий сам нічого не жертвує, а все приносить у жертву собі?..

Тепер Росія в повнім і трагічнім помішанню всіх своїх живих елементів — і бунтівницьких і дійсно революційних. Обдуренне, як у сні, як у тяжкім похміллі від горівки. Революційне правительство в імя революції хоче замкнути сойм (фінляндський), а матроси й салдати, також в імя революції, хочуть відкрити його. Правительство в імя революції хоче судити Денікіна правильним судом, а фронт в імя тої самої революції хоче судити його судом, хоч і неправильним, зате скорим. А ті щораз ростучі погроми, убійства, насильства й пожари, які обіцяють у скорім часі зачервонити луною усе небо над загибаючою Росією? А ті „народні охоронці революції“, які є справжніми охоронниками бунту, його найтеплішими й найзатишнішими гніздами? Вони дуже подібні до святої пам'яті „союза руссаго народа“, і се зовсім

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
 Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
 Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К.,
 6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа
 50 сот., 25 коп. Зміна адреси 50 с., 25 коп.

У рік. Ч. 7.

Відень, 16-го лютого 1918.

Ч. 190.

Мир з Україною.

Україна не воювала з центральними державами. Російський царат вступив у війну з центральними державами проти виразної волі українського народу. Не міг український нарід стояти за війною, коли воєнною цілю царського правительства було освободженне з національних здобутків австрійських Українців, коли на російських Українців від перших днів мобілізації впали найстрашніші переслідування. Війна після намірів тих, хто її з російського боку розпочинав, мала зготувати таку долю для цілого українського народу, якої він зазнавав на протязі двох з половиною віків під російськими царями, і раз на все положити край нашому національному відродженню.

Але не так стало ся, як ждало ся. Царат побито у війні. Вибухла революція. Стрюхлявий державний організм імперії царів почав розпадатися. Всі старання російської демократії піддержати його при життю довели лише до горожанської війни й анархії та до натурального розпаду держави на її складові частини. З вибухом революції український нарід дістав змогу говорити й ділати. З елементарною силою прокинулася у нього воля до самостійного політичного життя. З початку неясно, потім все виразніше кристалізувала ся його національно-політична думка й дійшла в своїм розвитку до власної державности.

Показало ся під час революції, що відношенне ліберальної і революційної російської демократії до національних змагань українського народу ріжнило ся тільки на словах від відношення до сього царського правительства. На ділі цілий російський (московський) нарід став у ворожу позицію супроти Українців і се визначало для них лінію політичного поведення в питаннях внутрішньої і міжнародної політики. Не зриваючи з Росією, балансує між загальними задачами російської революції і переведеннем своїх власних національних плянів, Українці всю вагу поклали на організацію народніх мас і утворення власної військової сили, під своїм власним прапором, для осягнення власних цілей.

Записував ся сей прапор в протязу революції ріжними написями, а коли власть в Росії опинила ся в руках терористів і демагогів, які з найбільшою брутальністю почали душити все, що репрезентує культуру та правдиву свободу, на національним прапорі лишилась лишень одна єдина напись — повна державна самостійність України, ні від кого незалежної. Сталось се вже в часі мирових переговорів у Бересті універсалом Центральної Ради з дня 24 січня, коли показалось, що большевицькому правительству Леніна-Троцького найменше ходить про приверненне миру, лише про запаленне цілої Європи огнем бунту й анархії та про покоренне тих народів Росії, які користають з права націй на самоозначенне.

З завішення зброї на фронті большевики скористали передовсім для того, щоб кинути на Україну здеморалізовані анар-

хічною агітацією банди регулярного війська й червоної гвардії. Поширили вони баламутство серед українського населення, розстроїли його зорганізовані ряди, плундрують матеріальний доробок трудового українського народу й покорають Україну під нозі Бронштейна. І се власне довершило діло проголошення незалежности України й окремого миру її з центральними державами, з якими Україна з власної волі не воювала, не хотіла й не хоче воювати та з чистим сумлінням могла привернути з ними мирний стан сама одна, коли ніхто инший не хотів сього разом з нею зробити. Бо перед нею стояла альтернатива — або втрата здобутих кровю свобод і відновленої державности, або скорий мир, мир за всяку ціну, мир окремий, коли не може бути, не з її вини, загального миру.

І мир прийшов. Прийшов мир і звертає Україні загрожені польською експанзією, окуповані центральними державами українські землі Холмщину, Підлясе, Волинь. Прийшов мир і приносить австрійським Українцям надію на кращу будучину, на визволенне їх зпід польського панування в рямах австро-угорської монархії. Прийшов мир і уводить Україну в сімю європейських народів яко самостійну, суверенну державу. Дістає український народ в мировім договорі з дня 9 лютого те, що йому по праву належить ся. Але чи зуміє сей здобуток утримати, чи знайдець ся у нього досить сил і єдности, щоб мертві букви мирового договору перетворити в живе тіло?

Відтепер доля нашого народу тісно звязуєть ся з долею німецької нації. Були між Українцями такі, що надіяли ся на „американського вуйка“, але вуйко далеко десь за морем і наша доля для нього цілком байдужа. Мабуть вірніше оцінювали ситуацію ті, хто з побідкою німецької зброї звязував здійсненне нашого національного ідеалу, хто навязував нитки приязни з тою нацією, яка не тільки не загрожує нам ніде й нічим, але в інтересі якої лежить, щоб Україна була самостійною, з огляду на спільність деяких ворогів. І нас напоовняє вдоволеннем обставина, що ми були першими піонерами сеї гадки в часі війни, що наша організація — Союз визволення України — не тільки виставила прапор державної самостійности, але й відважила ся пійти з тим прапором у ворожий табор. І тепер ми дожили до побіди нашої орієнтації, до жили до жнив з нашого посіву. Але чи знайдуть ся женці, чи зуміють по господарськи походити коло поля?

Мировим договором з дня 9 лютого ще не все осягнено й не все зроблено. Границі визначено лише від заходу й лише тут устала війна. З півночі дальше сунуть на Україну большевицькі банди. Завододіли вони майже всіма центрами України й поробили великі спустошення в умах і серцях українського населення. Чи витримає наш народ сей іспит, чи видобуде з себе стільки сили, щоб скинути з себе большевицький намул і увільнити Україну від нової татарської навали та визначити й укріпити її державні границі від півночі та сходу?

А. Жук.

НАУКА.

Бувало маленьким в зйому пору
Я вийду погратись на дворі,
Та холод страшений; я змерзну й дрізну,
А мама смієть ся й говоре:
— „Як хочеш, щоб стало тепліше,
То рухай ся біглише, живійше!“

Я мамі послухав — і в кілька хвили
Вже брав веселий з санками
І бабу із снігу злітив я і в тин
Стріляв я із снігу грудками...

І холод не каже нічого:
Боїть ся він руху живого...

Давно вже було це... Не як і давно,
Та всеж поросло вже літами;
Безжурне дитинство кудись заплзло,
Сховало ся десь за горами...

І я вже снігами не граюсь:
На людське життя придивляюсь...

І взяв я: в холод страшнійший зйми,
Що дме цїлий рік без утиму
І в кожодї хатї стоїть під дверми,
Чекає на слухину хвилину,

І в хату свавільно заходить,
Людей же в їй хатї морозить.

І моде не знають, що діяти з ним,
Як холоду збутись, не знають;
Сидять черугою та Богу й святим
Молитви в слюзах посилають:

— „О Боже всеильний, могутий!
Пошли Ти тепло нам живеце!“

О моде пайзні! Проживши життя,
Зостались-ви всеж дїтворю
І вірите в чудо, і чуда ждете,
І мерзнете тою порою...

Як хочеш, щоб стало тепліше,
То рухай ся-ж, рухайсь живійше!..

Полонений Микола Капельмордський.

Предсідатель Ради українських народніх міністрів
Всеволод Голубович.

Мировий договір держав почвїрного союзу з Україною.

Офіціально доносять з Берестя під датою 9 лютого 1918. При останній перерві в переговорах можна було оголосити, що основу для заключення миру між почвїрним союзом і Українською Народною Республікою вже знайдено. По поворотї делегацій до Берестя переговори на сих основах про-

ваджено далі. Завдяки енергічній, невтомній праці всіх комісій і завдяки миролюбному настрою та обопільній уступчивості, якими були одушевлені обидві сторони, пощастило посунути праці так далеко наперед, що протягом вчорашнього дня їх доведено до закінчення і можна було перейти до остаточного зредатування договору та його підписання. Технічні труднощі, получені з виготовленням п'ятох текстів мирових договорів, причинили ся до того, що урочисте останнє засідання і підписання договорів було можливе аж в перших годинах ранку 9 лютого.

Державний секретарь др. Кільман відкрив яко голова засідання недовго перед другою годиною в ночі такою промовою: „Мої панове! Кождий з вас розуміє історичне значіння сеї години, в якій представники чотирьох союзних держав зійшли ся з представниками Української Народньої Республіки в сїй залі, щоб підписати перший мир в теперішній світовій війні. Що сей мир буде підписаний з молодю державою, яка вийшла з заверюх світової війни, особливо тішить представників союзних делегацій. Хай се буде перше з ряду благословенних заключень миру, благословенних як для союзних держав, так і для Української Народньої Республіки, для будучини якої ми всі маємо найкращі бажання.“

Голова української делегації Севрюк відповів: „Ми з радістю констатуємо, що від нинішнього дня наступає мир між почвїрним союзом і Україною. Правда, ми приїхали сюди в надії осягти загальний мир та покласти кінець братовбійчій війні, але політичне положення в того роду, що не всі держави зійшли ся тут. Одушевлені найгарячішою любовю до нашого народу і в свідомості того, що ся довга війна вичерпала культурні й національні сили нашого народу, мусимо ми тепер всіх сил ужити на те, щоб наступив новий час відродження. В твердїм переконанню, що ми заключаємо сей мир в інтересї наших широких демократичних мас і що сей мир причинить ся до загального закінчення великої війни, стверджуємо тут охоче, що довга й тяжка робота, зроблена в Берестю, увінчала ся успіхом та що ми осягли демократичний і для обох сторін почесний мир. Від нинішнього дня повстає Українська Народня Республіка до нового життя яко самостійна держава між державами. Вона припиняє війну на своїм фронті й буде старати ся про те, щоб всі заховані в ній сили піднесли ся і розцвіли до нового життя.“

Державний секретарь др. Кільман запросив тоді уповноважених представників до підписання мирового договору.

О 1 годині 59 минут міністер заграничних справ гр. Чернін перший підписав призначений для Австро-Угорщини текст австро-угорсько-українського мирового договору. О 2 годині 20 минут всі підписи були готові.

Мировий договір починаєть ся таким реченням: „Тому, що український нарід оголосив себе незалежним протягом теперішньої світової війни й виразно заявив своє бажання відновити мирові відносини між Українською Народною Республікою і державами, що знаходять ся на воєнній стопі з Росією, постановили правительства Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії й Туреччини заключити з правительством Української Народньої Республіки мировий договір; тим самим вони хочуть зробити перший крок до тривалого і для всіх сторін почесного світового миру, який має допривести не лише до скінчення страховищ війни, а й до відновлення дружніх відносин між народами на політичній, господарській і духовій полі.“

Головні точки мирового договору такі:

І. Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина з одного боку й Українська Народня Республіка з другого боку заявляють, що воєнний стан між ними скінчив ся. Заключаючі договір сторони ухвалили надалі жити між собою в мирі й приязні.

II. 1) Між Австро-Угорщиною з одного боку й Українською Народною Республікою з другого боку, як далеко сі

держави межують між собою, лишають ся ті межі, які були перед війною між Австро-Угорщиною і Росією. 2) Далі на північ іде границя Української Народньої Республіки, починаючи від Тарногороду, в загальних рисах по лінії Білгорай—Щебрешин—Красностав—Пугачів—Радип—Межиріччє—Сарнаки—Мельник—Високе-Литовське—Каменець-Литовський—Пружани—Вігноровське озеро. В подобиах сю границю зазначити мішана комісія, беручи під увагу етнографічні відносини й жадання населення. 3. На випадок, колиб Українська Народня Республіка мусіла мати спільну межу з якоюсь иншою з держав почвірного союзу, застерігаєть ся особливі умовини.

III. Опущенне окупованих теренів почнет ся негайнож по ратифікації мирового договору. Спосіб переведення опущення та передання опущених країв означать уповновласнені заінтересованих сторін.

IV. Дипломатичні й консулярні відносини між сторонами, що заключають договір, відновлять ся негайно по ратифікації мирового договору. Щодо найдальше йдучого допущення консулів з обох боків застерезено особливі умови.

V. Заключаючі договір сторони відмовляють ся обовільно від заплати коштів війни, себто від державних видатків на веденне війни, а також від покриття воєнних шкід, себто шкід, завданих державам і їх горожанам на воєнних полях шляхом військових операцій, включаючи сюди всі переведені у ворожій державі реквізиції.

VI. Воєнних полонених відпустити ся з обох боків до дому, оскільки вони не захочуть дістати дозволу лишити ся в чужій державі або подати ся до якоїсь иншої держави. Полагодженне полонених з сим питань відбуваєть ся шляхом окремих договорів, зазначених в VIII статі.

В дуже довгій і докладній VII статі усталено будучі господарські відносини між державами почвірного союзу й Українською Народньою Республікою на таких основах: на час до 31 липня с. р. обовязують ся сторони, що заключають договір, постачати обовільно надвишки хліборобських і промислових продуктів. Скількість товарів і їх ціни устанавлює комісія, яка сходить ся зараз же по заключенню миру. Виміна товарів відбуватиметь ся почасти через державні центральні або стоячі під доглядом держави, а почасти шляхом вільної торгівлі. До заключення остаточного торговельного договору, а в усякім разі по впливі 6 місяців по заключенню загального миру обовільні торговельні зносини управлінити провізорична умова, яку можна виповісти протягом шістьох місяців від 30 червня 1919. Ся провізорична умова усталює обовільні договірні мита, які мали силу до вибуху війни в торговельнім русі між Австро-Угорщиною та Росією, також для зносин між монархією та Україною. В ній є також всі важнійші точки старого торговельного договору з Росією, оскільки вони мають відношенне до України. Поза тим забезпечено вільний провіз до Азії, а особливо до Персії, який ранійше замикала Росія. Нарешті дійшло до умови в справі ось чого: „В господарських зносинах між краями обох держав, охопленими митовим договором, Австро-Угорщини з одного боку й України з другого боку, не буде Україна жадати полегкостей, які робить Австро-Угорщина Німеччині або якій иншій країні, полученій з нею митовим союзом, що межує з Австро-Угорщиною безпосередно або через якусь иншу, получену митовим договором з нею або з Німеччиною країною.“ Такіж постанови є важними й відвортно для України.

VIII. Усталенне публичних і приватних правних відносин, виміна полонених та цивільних інтернованих, справа амнестиї, а також справа захоплених противником торговельних кораблів— все те усталенне ся в окремих договорах з Українською Народньою Республікою, які творять значну частину теперішнього мирового договору й, оскільки се можливе, одночасно з ним вступають в силу.

IX. Умови, заключені сим мировим договором, творять єдину неподільну цілість.

По статі, яка займаєть ся розясненнем тексту мирового договору, котрий складено в німецькій, мадярській, болгарській, турецькій і українській мові, передбачено кінцеву постанову, що мир має бути ратифікований і що ратифікаційні документи мають бути можливо скорше обмінені у Відні. Мировий договір вступає по ратифікації в силу.

Окремо від сього мирового договору заключаєть ся чотири осібні договори між державами почвірного союзу й Україною, які вже готові та які в найблизших днях будуть підписані. Вони займають ся матеріалом, зазначеним в VIII статі.

3 голосів німецької преси про Україну перед заключенням миру.

Ранішнє виданне грацької „Tagespost“ з 18 січня принесло статю „Україна“. Зазначивши, що повстають дві нові держави: Фінляндія і Україна, підкреслив автор, що „Україну властиво вже признав почвірний союз, бо ж з сею молододо державою відбувають ся вже мирові переговори“. Статя подає горетку найелементарнійших вісток про Україну й, навівши найважнійші події з історії України, кінчить ся: „Сумну історію поетичного, вельми талановитого, знаменитого під оглядом хліборобства народу представив у багатьох томах Грушевський, який через кілька літ працював також у Львові. Сей історик є тепер предсідателем українського парламенту й може від сеї його діяльності дачуть ся шасливійша доба історії його народу. Колиб Українці в Берестю прийшли до порозуміння з осередніми державами, тим перейшли-б вони найміцнійшу пробу своєї політичної самостійности“.

Ранішнє виданне „Hamburger Fremdenblatt-y“ з 21 січня подало передовицю п. з. „Закінченне переговорів з делегатами України“, де читаємо: „Надто самовпевно пробував Троцький взяти назад своє з обмеженем висловлене признає Україну незалежною державою і самостійною партією при заключенню миру та хотів істотні пункти умов української делегації з представниками осередніх держав зробити залежними від згоди Росії. Українці перейшли до денного порядку над його застерезеннями й, не журачи ся тим, вели далі переговори з таким успіхом, що незабаром можна було установити й докладно означити підставу, на якій в короткім часі мир має побудувати ся. Се зрозуміле, що українські делегати при сій важній точці нарад бажали поговорити з тими вдома, котрі дали їм поручення, щоб дати звідомленне і засягнути інструкції для детального вироблення акту договору. За те, що перерва в нарадах не означає жадної перешкоди, ручить сильна обостороння обіцянка наново розпочати переговори в найкоротшім реченці і довести їх до кінця. Так надходить той недалекий день, коли бодай на одній частині далекорозтяглих бойових фронтів, які окружили осередні держави, знову поверне мир. Тому, що по обох боках була чесна воля до миру, можна було швидко покінчити справу. А Україна отримує тепер повну можливість руху, яка дозволить їй забезпечити здобутки революції й вибудувати власну державу на ухваленій демократичній основі в свободі та спокою.“

„Знайдена підстава для заключення миру приведе Україну в далеко ближші відносини до осередніх держав, ніж вони були передтим. Вони вже незалежні від волі петроградських можновладців. Репрезентована самостійно та власними дипломатичними й консулярними заступниками, київська держава стане членом середноєвропейської родини народів і житиме з нею в мирі та приязни, що Троцький гордовито відкинув для Росії. А саме Німеччина вмітиме цінити сю приязнь, яка при прилученню Польщі до Австрії є в силі забезпечити рівновагу сил і тривкий мир на полудневім сході. Така оспорювана на північно-російськім фронті справа

стягнення обосторонніх військ з зайнятих територій не робила на півдні жадних труднощостей, бо розходить ся тільки про зовсім невеличкі пасмуги територій на самім північному краю Галичини й на Волині на захід від Луцька, які треба опорожвити, а передовсім тому, що відпала журба про те, як зробити щасливими через право на самоозначення ті народи, що живуть по середині між нами. Вистарчить, аби на обох сторонах забрати війська з фронту, а вже привернуть ся мирний стан і може розпочати ся правильна економічна комунікація.

Фронт від Берестя до Чорного моря обійматиме сей мир. Правда, з виймкою Бесарабії, яка граничить з Румунією, а котра проголосила себе самостійною новомолдавською республікою і є місцем захисту нужденної решти румунського війська... Наскільки вже незабаром по заключенню миру можна буде розпочати економічні зносини, зокрема, чи маємо сподівати ся звідти багатих достав збіжжя, не відомо. Збіжжя продукція, в якій Україна яко чорноземна область стоїть на переді Росії, дуже потерпіла серед війни, бо широкі простори краю лишили ся неуправленими наслідком недостачі робочої сили та прогнання німецьких кольтоністів. Однак з переговорів петроградського правительства з Ц. Радою знаємо, що ще є надвішка збіжжя. З його вивозом не зв'язані тепер у Києві з Росією. Тим менше зволікатимуть дати його до розпорядження осереднім державам, що дохід з нього повинен служити на те, щоб зарадити недостачі гроша, яку так тяжко відчуває Ген. Секретаріат, і наповнити державну скарбницю. Тоді виявлятимуть залізничні шляхи, що йдуть з Києва на захід, до Польщі й Галичини, живий рух для Німеччини й Австрії, як одеська пристань доставлятиме житю та пшеницю Туреччині.

Німеччина має всяку повуку повітати закінчення переговорів з делегатами України. Не тільки задля безпосередніх користей, які випливають з того для мілітарного й економічного положення. Понад се успіх справи дає цілому світові доказ, що хоч ми є побідниками, зовсім не виступаємо яко гнобителі, що при добрій волі можна дуже добре з нами переговорювати. Заразом одержують Ленін і Троцький науку, що до миру не зближаєть ся теоретичними максимами, але практичною роботою. Се не випадок, що саме довірчі переговори так скоро довели до вислідку. Хай візьмуть ся з того для дальшого розвитку кілька наук. Наскільки більші були-б вигляди для порозуміння в справі зайнятих нами держав, колиб також з їх заступниками можна було переговорювати таким самим способом, як досі з Українцями! Литовці, Поляки, Курляндці й Лівляндці так само ясно здають собі справу з того, чого вони хочуть, як Українці. Також у них потреби миру не приглушать ідеї утасявлення світа“...

„Deutsche Lodzer Zeitung“ з 24 січня (видання А) принесла статтю „Економічне значіння України“, де зазначаєть ся, що „московські політики старали ся тим робом заслонити «українську небезпеку», що вони просто заперечували її існування“ або вазивали цілу українську справу німецьким винаходом. Досить пригадати вислови Сазонова (між иншим про „Союз визволення України“) й Петра Струве. Розвиток теперішніх подій на Україні завдав швидко брехню таким твердженням. Недалекий мир з Україною дозволить осереднім державам наязати торговельні зносини з Україною. А саме се було дуже прикре для петроградських можновладців. Уже в часі миру була середня і північна Росія залежна під економічним оглядом від України. „Се знають Українці дуже добре, а почувте свого значіння зміцняє їх силу“. Далі подані головні дані про економічну силу України. При кінці зазначаєть ся в статі, що й самостійна участь українських делегатів у мирових переговорах в Берестю і воєнний похід большевиків проти України вказують на те, що рух за незалежністю може взяти гору на Україні. Большевики се представники безоглядної політики сили. Кінчить ся стаття питанням, чи рішать ся большевики завернути з дороги

в найтяжшій кризі, яка має дуже велике значіння для будучини Росії.

Ранішня „Reichspost“ з 24 січня принесла передовицю п. заг. „Большевики проти мирових делегатів України“. Зазначивши, що верхом противенств між большевицькими декларациями про право на самоозначення народів і їх заходами згори силою накинути те „самоозначення“ є поступованне большевиків з Українцями, автор аналізує відношення большевицької мирової делегації до України на основі відомих звідомлень про переговори й пише: „Не потреба задержувати ся при питанню, яке світло кидає се поступованне панів Троцького й товаришів, котрі сьогодні заперечують те, що вчора потвердили, на моральні прикмети петроградських комуналістичних провідників“. Далі вказуєть ся, як Ц. Рада стоїть в дорозі большевикам і вони по розігнанню Установчих Зборів виступили з цілою силою проти Українців, тим більше, що їм і українська делегація в Берестю стала невідгидною.

У вечірнім виданню „Berliner Tageblatt“ з 24 січня подав велику статтю Ганса Форста п. з. „Український конфлікт“, в якій підкреслив потребу обережності, бо українські робітники й салдати можуть стати по боці совітів.

„Reichspost“ з 25 січня в ранішнім виданню в передовиці „По промові гр. Черніна“ зазначила, що тільки мир з делегацією дійсної України, представленої Ц. Радою, бажаний для осередніх держав, а не мир з неукраїнською харківською делегацією.

З приводу промови гр. Черніна подала передовицю і „Arbeiter Zeitung“ з 26 січня п. з. „Мир з Україною“. Становище часописи не спроневерюєть ся дотеперішньому в часі цілої світової війни нехтуванню української справи з боку соціалдемократів осередніх держав. Стаття запевнює кілька разів утіху з евентуального миру з Україною, але зазначає заразом, що для неї мир з Росією бодай так само важний, як мир з Україною.

Ні у віденській „Arbeiter Zeitung“, ні в берлінській „Vorwärts“ ми ще не вичитали бажання чи домагання, щоб большевики забрали свої війська з України, коли хтось ще має вірити їх декларациям про право на самоозначення народів.

До статей, котрі займають ся спекуляцією Троцького з харківською делегацією, належить і гарна стаття проф. Ганса Іберсбергера п. з. „Смертна боротьба большевицької диктатури“ в ранішнім виданню „Neue Freie Presse“ з 27 січня, де про сю справу читаємо: „Установлення нового й одинокого справжнього «українського робітничого й селянського правительства в Харкові» з боку Троцького згори обтяжене проклоном смішности. Харків є в руках большевиків і вже сам той факт доказує, хто іменував се нове правительство. Властиво треба сказати, що така дрібязкова штука негідна таких величій поза тим большевиків. Вони чейже самі се знають, що всі селянські, робітничі й салдатецькі візди на Україні признали Ц. Раду одинокою заступницею українського народу, що не буржуазія, але саме українські соціалдемократи й соціалісти-революціонери се провідні партії Ц. Ради. Отже харківське правительство се правительство з ласки Леніна й Троцького, його члени не є нічим иншим, як тільки статистами, за якими може стоять большевицькі баїнети, але не український народ. Вістка, що доколичні селяне не хочуть везти збіжжя до Харкова, доказує вже, в яких відносинах стоїть і стоятиме се правительство до власних земляків“.

Вечірнє видання „Münchener Neueste Nachrichten“ з 29 січня в статі „Нова спроба перешкоди в Берестю“ зазначило, що підставленне Троцьким харківської делегації се нова перешкода в мирових переговорах і що на сю большевицьку інтригу не зловлять ся ні київська делегація, ні делегації центральних держав. Стаття домагала ся зробити швидкий кінець большевицькій забаві.

Ранішнє видання „Fremdenblatt-y“ з 29 січня зазначало, що „поведення большевиків супроти Фінляндії й України, їх тиранські міри у власнім краю, які ведуть до загального зубожіння, є упоминаючим прикладом того, яка велика різниця заходить між промовама ексалтованих революціонерів і їх ділами та як небезпечно дати засліпити ся такими промовама“.

Під впливом приїзду української делегації до Берестя з кінцевими інструкціями українського правительства писала „Wiener Allgemeine Zeitung“ з 1 лютого в передовиці „Берестейська проблема“: „Саме сьогодні стоїмо перед рішальною годиною, бо доносять про приїзд того першого українського заступництва. Се є мужі, яким дала поручення Ц. Рада в Києві й щодо котрих ми мали всяку причину признати їх емісарамі теперішнього українського правительства. Бодай стільки причини, скільки вимагає петроградський большевизм для свого авторитету. Певно се зрозуміле, що для пана Троцького сі українські товариші були тим невідгідніші, чим більше вони поперше виказали своєї самостійности побіч російських партнерів, подруге чим більше вони зближали ся до зовсім ясного й тверезого способу переговорювання на зневажливій реально-політичній підставі замість безмежно й уперто запускати ся в теорії. Що може бути яснійше ніж те, що петроградські панове хочуть використати ситуацію години й розпочати також політичну війну рівнобіжно з салдатським походом, який почали проти київської і гельсінґорської заяв, котрі видали ся їм надто буржуазними“. Часопись перестерігала, що терпець може урвати ся навіть у найтерпеливішого.

Тій самій справі присвячена передовиця ранішнього „Fremdenblatt-y“ з 2 лютого, яка займаєть ся тим, як Троцький протягом 14 днів прийшов до иншої думки в справі права на самоозначення Українців, як виступає з телеграмами, котрі собі протирічать, і як змагає підбити Україну під панування Петрограду. „Се поступовання пана Троцького — пише часопись — кидає ярке світло на щирість, з якою теперішні володарі Петрограду задумали здійснити право на самоозначення народів, і є доказом того, що вони хочуть признати тільки правительства однакових поглядів“... „Право на самоозначення народів Росії містить ся в тім, що пан Троцький береть ся сам означувати їх долю“.

Сьому питанню присвячена довша допись з Відня до ранішнього видання „Pester Lloyd-y“ з 1 лютого під заг. „Опізняюча тактика пана Троцького в Берестю“.

По обговоренню большевицької „Теорії і практики“ „Wiener Allgemeine Zeitung“ з 4 лютого між ин. писала: „В хвилі, коли проголошено право на самоозначення народів, треба також чесно перевести його в життя. Не можна допустити до поступовання большевиків, які признають се право неважним, коли розходить ся про народ, що не хоче стати большевицьким. Не можна стерпіти того, бо остаточно се має на цілі утруднити й відволікти мирові переговори. Сей рід приложення права на самоозначення означає зовсім повний відворот від засади свободного виявлення волі і поворот до метод, які пригадують найтяжші часи царського насильницького режиму“.

„Берестейським цілям“, зокрема питанню „окремого миру з Україною“ присвятив велику статю А. Р. у вечірнім виданню „Vossische Zeitung“ з 4 лютого. Се головно розбір і полеміка зі статю „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“, якої не маємо під руками, а автор якої махнув рукою на мир з цілою Росією. А. Р. висловив побоювання, що Україна може скористати в боротьбі з большевиками, а потім знову звязати ся з Московщиною, тому є за миром не з частинами колишньої Росії, а з цілою Росією, бо инакше се виходить на користь тільки Англії й Америці.

Полудневе видання з того самого дня „Kölnische Volkszeitung“ принесло передовицю під заг. „Ми й Україна“, де

розбираєть ся відношення большевиків до української справи й зазначаєть ся повну симпатію центральної Європи до змагань самостійної України.

Ранішній „Pester Lloyd“ з 5 лютого у статі „Мирова справа. Большевицька загадка“ підніє, що тяжко буде Троцькому вимахувати зброєю права на самоозначення проти центральных держав по нищачих відслоненнях Українців (Себряка й Любинського). З тої самої часописи довідуємо ся, що виводи українського представника (Любинського) були далеко більше темпераментні, ніж се виходить з офіційного звітлення, і що він виступив проти большевиків з найбільшою особистою гостротою і пристрастю.

Берлінський кореспондент, котрий доніє про се, не дивуєть ся, з огляду на харківських манекинів, що Любинський безоглядно здер маску з обличчя Троцького. Сподіваний недалекій мир з Україною називає кореспондент надзвичайно важним здобутком.

З приводу признання України з боку почвірного союзу незалежною, вільною і суверенною державою подала передовицю вечірня „Frankfurter Zeitung“ з 4 лютого, де зазначаєть ся, що У. Ц. Рада в далеко вищій змислі є справжнім правительством ніж петроградська рада народніх комісарів. Коли власть ся Раді відвернути від України грозу анархії, облекшити ся завдання инших держав, що повстали на руїнах царської імперії. Тому признання незалежности України з боку центральных держав має значіння і для цілої колишньої російської держави, якого Троцький не усеує дискусією.

Посол Штрефеман писав у берлінській „National-Zeitung“ з того самого дня: „За зле брали німецьким і австрійським делегатам, що вони сильно підкреслили в переговорах вартість економічних угод України з центральними державами. Але українським уповновласненим фактичн відносини так добре відомі, що се мале матиме значіння для переговорів. Зрештою не треба бачити в заступниках України недосвідчених, сентиментальних, опянілих молодю незалежністю політиків! В економічних справах дуже тяжко з Українцями переговорювати. Народні погляди про торговельні здібности Українців пригадують приповідки, якими протиставить ся на орієнті Греків иншим народам. Панове з Ради за те, що можуть дати, поставлять свої домагання. Та з другого боку вони скажуть собі, що їх ціле існування залежне від успішної гарантії їх незалежности з боку центральных держав. Коли наступить ся успішність гарантії, в такім разі стануть большевицькі горди незначними бандами. Але умовою сього є щире сплетення України з центральними державами в міцній формі“.

Вечірній „Berliner Tageblatt“ з 5 лютого в передовиці „До берлінських нарад“ згодив ся з сими виводами: „Правдоподібно — читаємо тут — берлінські наради, наскільки торкають ся України, порушають ся в сім змислі. Забезпечення корисного економічного руху та створення гарантії існування незалежної України се завдання, яких від себе не можна відділити. Одно очевидно залежить від другого“.

З повною помилкою і досить протиукраїнською передовицею виступила „Arbeiter-Zeitung“ з 7 лютого п. з. „Чи окремий мир з Україною“, де виводить, що мир з Росією можливий, а відносини до України треба так упорядувати, щоб вони не стали в дорозі до миру з Росією.

Преса про мир почвірного союзу з Українською Народньою Республікою.

У Відні на вістку про підписання миру між почвірним союзом і Україною „Neue Freie Presse“ видала 9 лютого перед полуднем окреме видання, подаючи отсю офіційну телеграму: „Мировий договір з Україною підписано сьогодні рано о 2 год.“

Полудневі часописи „Neues Wiener Journal“ і „Wiener Mittags-Zeitung“ зазначили коротко, що мир мусить викликати загальну радість. Ширше задержали ся над сею подією пополудневі часописи. „Neue Freie Presse“ принесла вступну статтю п. з. „Перше заключення миру! Перелім війни“, віддаючи самим заголовком одно зі значіннь події, відмічене загально цілою пресою. Сей перший мир мусить зробити сильне вражіння скрізь по державах порозуміння, в першій мірі в Румунії й Петрограді. Багато війська стає вільним. Мир побідив небезпеки голоду. Можна очікувати приєднання інших народів до миру, а на сході розпочала ся відбудова мирного стану. В інших статях зайняла ся часопись справою збіжєвих засобів України, значінням мирового договору для виживлення Австрії, історією мирових переговорів з Україною і подала мирову програму Української Народної Республіки й голоси двох Українців-послів до австрійського парламенту з приводу заключення миру: д-ра Евгена Петрушевича з Галичини й Іллі Семаки з Буковини.

„Neues Wiener Journal“ назвав 9 лютого початком кінця всесвітньої війни, подав короткий огляд берестейських подій, внутрішніх боротьб на Україні, заяву в справі большевицьких інформацій про Україну та большевицькі „побіди“ й про Україну яко територію, з якої можуть центральні держави спроваджувати бажані продукти. Зміст сих двох часописей се зміст і інших денників. Згадати-б думку „Reichspost“ про евентуальність збройної помочи центральних держав Україні проти Московщини.

З вечірніх віденських часописей того дня задержимо ся на передовиці „Перше заключення миру“ у „Wiener Allgemeine Zeitung“. Заначаєть ся стаття ствердженням радісної вістки, яка у всіх шарах населення викличе радісний відгомін і піде з Берестя в широкий світ. „Перший мировий договір робить ся з державою, яка не існувала в часі вибуху війни, та з народом, котрий у хвили, коли російський царь накинув на своїх підданих криваву боротьбу, не мав права з власної повновасти означувати свою долю. З державою, яку щойно зродила сама війна, та з народом, що своє право на самоозначення має завдячувати фактові, що тиранську владу російського царя розтерто на „польських і українських бойовищах“. Далі по ствердженню світово-історичного факту, що сьогодні нема вже Росії, зазначаєть ся, що заступники України перші здобули ся на відвагу заключити мир. „І без сумніву тим вступили вони на той шлях, який для молодого держави є дійсно шляхом на волю і гарантує їй можливість розвитку, які здобув український народ через всесвітню війну й через упадок російської царської держави“. Зазначивши, що сила молодого республіки міцніша з дня на день, підкреслив автор, що „се вказує певно на велику політичну второпність теперішніх українських володарів, що вони поспішили ся дати мир свому народові“.

Урядова „Wiener Abendpost“ писала з приводу миру: „Ми заключили мир з державою, міцне уформування якої дуже обіцяючо відрізняєть ся від хистких хвилєвих явищ північної Росії, що розпадаєть ся. Договір установає плідні відносини, які звязують нашу монархію з Україною, на будуче могутнім і спроможним сусідом, відносини, що можуть мати велике значіння для наших можностей господарського розвитку й цілей“.

„Fremdenblatt“ з 10 лютого почав свою передовицю ствердженням, що „в літописі всесвітньої війни треба буде втягнути, що 9 лютого 1918 р. о 2 год. вранці підписано перший мировий договір“. Ся подія мусить мати безпосередній і посередній вплив на дальший розвиток випадків. Український народ буде вдячний мужам, які вирішили таку важку постанову. На Україні повітають заключення миру з таким самим вдоволенням, як в центральних державах, крім того тішитимуть ся забезпеченням, яке отримав через те самостійний розвиток українського народу. Центральні держави не хотіли мішати ся в московсько-український спір. Українцям вдало ся з повним успіхом виступити в обороні прав своєї рідної мови та своєї

окремішности, які століттями давлено. Заключення миру зміцнить становище українського правительства. Українці мусили думати, що при дальшій воєнній стані можливі ще зовсім несподівані звороти у великій Росії, підмінованій у внутрішнім життю. А проти таких зворотів тим краще захистить ся Україна, чим більше вибудує тимчасом власних інституцій. Крім політичних користей немало ролю відиграють і економічні.

В передовиці „Мир з Україною“ „Neues Wiener Tagblatt“ зазначив, що 40 мільонів горожан нової держави перестали бути ворогами почвірного союзу. Мир з Україною матиме могутній вплив і перекоже всі перешкоди. В окремій статі зайняла ся часопись „Мілітарним значінням миру з Україною“, а в економічній відділі „Збіжєвими вивозами з України“ (можливостями ввозу й вивозу, значінням пристані Одеси для товарного руху з Україною і справою валюти в товарів русі з Україною).

У своїй передовиці „Мир“ тішить ся „Die Zeit“, що ще є щось таке, як мир, що ще можливо, щоб народи, вільні від марева й ненависти, подали собі руки й подумали про те, як один міг би другому допомогти й пособити в господарстві й культурі. Є пекучий інтерес сорокміліонової української великодержави й центральних держав, аби в сій новій державі настали можливо найскорше уурядковані політичні й економічні відносини та щоб домова війна покінчила ся побідою тих верств, що забажали приязни з сусідами. Автор припускає, що важні берлінські наради при участі військових заступників були почасті присвячені питанню, як захистити Україну проти химер теорії й практики Троцького.

В передовиці „Мир з Україною“ назвав його „Neues Wiener Journal“ запорукою кращої будучини. Мир з Україною доведе до закінчення війни на цілім східнім і румунським фронті й улекшить виживлення центральних держав.

„Oesterreichische Volks-Zeitung“ приписує в передовиці „Перше заключення миру“ йому рішаюче значіння. Україна в мирних відносинах до центральних держав се заборолу проти Росії з її анархією.

„Illustrierte Kronen-Zeitung“ зазначила, що на урожайних полях України зійшов перший засів миру, а „Die Neue Zeitung“, що воєнна дурійка зближаєть ся до кінця.

„Illustriertes Wiener Extrablatt“ у передовиці „Заключення миру з Україною“ підніс, що Україна щойно з хвилєр опертя на центральні держави може вповні користати з тяжко здобутої волі. Тепер має українська держава повну волю руху, може уурядкувати свої відносини, здобути безпечність і ціля та вступити на шлях економічного розвитку. Українці виказали зрілість і розуміння, коли жадні принадні гасла, ніякі обіцянки й дипломатичні заходи не могли їх відвести від шляху, на який вступили.

Велике значіння приписав тій обставині, що Україна перестала бути ворогом осередніх держав, „Deutsches Volksblatt“ у передовиці, де стверджуєть ся, що від довшого часу не прийняли якоїсь вістки з таким великим і загальним вдоволенням, як вістку про мир з Україною.

Зі статей і заміток недільної „Reichspost“ треба піднести зі статі „Оборона першого мирного фронту“ справедливу думку, що по заключенню миру большевики подвоють свою ворожість супроти України. „Виступити проти таких ворожих застій з найбільшою енергією є в найвищим інтересі центральних держав... Народи центральних держав певно рахують на те, що правительства та їх заступники в Берестю виступлять з залізною рішучістю проти кожної засті Троцького, зверненої проти миру, та що перший мирний фронт, який ми здобули, буде забезпечений з тою самою рішучістю, що ріжні бойові фронти світової війни“. Про фінансову поміч Україні й потребу як найшвидше очистити її від большевицьких банд говорить ся також в інших місці часописи.

Зате орган партії, якої ніколи не турбувало те, що український народ стогнав у московській неволі, „Arbeiter-Zeitung“

дуже невдоволений миром і уважає мир з Україною зиском тільки в такому разі, як центральні держави не мішатимуться в справі Росії й України. Мир з Україною тільки в такому разі добрий, як приведе до загального миру.

Одною з тих часописей, що тепер найбільше пишуть про Україну, є „Neue Freie Presse“. У передовиці недільного числа зазначає передовсім з огляду на подію 9 лютого потребу зміни внутрішньої політики Австро-Угорщини супроти австро-угорських Українців. У статті „Перше заключення миру“ гр. Юлія Андраша вказав, що під господарським оглядом мир з Україною має більше значіння ніж з Росією, застерігся, щоб договір не торкався внутрішніх відносин монархії, й не поминув сього явища, що тасмні переговори швидко увінчалися успіхом ніж прикладні. Гр. Стефан Тіса висловився перед кореспондентом тої самої часописи, що мир з Україною зробить вільною велику армію та матиме вплив на Румунію і поправу справи виживлення в осередніх державах. В гарній статті представив проф. Ганс Іберсбергер розвиток змагань України до самоозначення від революції до війни з Московщиною. „Також є боротьба — кінчить автор — скінчить ся і Україна зможе тоді присвятити ся праці відбудови. Як у часах боротьби й перших кровів до національної самостійности, хай також в мирі її великий провідник Грушевський, що так спокійно та скромно стоїть позаду та, стоячи понад партіями, має перед очима тільки велику національну ціль, ще довго живе для молоді держави“. З інших статей і вісток треба зазначити вістку, повторену за „Berliner Zeitung am Mittag“, що наради в Берліні обіймали також гарантії існування України з огляду на Московщину.

З будапештських часописей „Pester Lloyd“ з 10 лютого підкреслив, що „першим народом, який має щасте видістатися ся з міжнародних боїв, є давня і славна, з великою історичною традицією українська нація. Численні блискучі імена, яких дала Україна ріцї духового життя. Царський абсолют, а також націоналістичні великодушні українські ганебно винагородили збагачення російської культури українською кровю. Український народ був засуджений на загибель. Побада центральних держав, яка всім народам російської держави принесла визволення, промостила також українській нації шлях до самостійного національно-державного життя. Сердечним привітом поздоровляють нації австро-угорської монархії український народ, першим ділом котрого в його новоприданій, навязуючій до славної минувшини самостійній державности є заключення миру. Згадки про тяжкі й ясні дні лишають ся в пам'яті народів. Хай буде прихильним прогностиком будучого співжиття монархії й України те, що швидко й без терть могло прийти до порозуміння в справі повороту до миру по твердих воєнних літах“. У дописи з Берліна підкреслена вага миру з Україною під тим оглядом, що се є перший перелік політичного фронту ворогів осередніх держав. Як поважно беруть сей мир центральні держави, про се незабаром переконають ся Українці на підставі факту.

В „Magyar Hirlap“ гр. Куен Гедерварі висловив ся про мир з Україною, що він дуже тішить ся миром, бо уважає його вихідною точкою до миру з іншими державами, які повстали на руїнах Росії. Припускає, що нова держава буде в силі зорганізувати міцну державну будову, яка матиме всі засоби до розпорядження, щоб в сих тяжких часах поконтати всі небезпеки й перешкоди.

В Берліні донесли надзвичайні видання про заключення миру з Україною. „Tägliche Rundschau“ назвала сю подію рішачою зворотною точкою в дипломатичній історії війни. Осягнення миру приписала „Deutsche Tageszeitung“ з одного боку діяльності мирових делегатів, а з другого сильному бажанню миру й рівночасно бажанню незалежности українського населення.

„Berliner Zeitung am Mittag“ писала: Підписано мир. Група з 40 мільонів людей відриває ся від фіктивного

мільярда наших ворогів і хоче нас відтепер називати приятелем і мирним сусідом. Президентом Української Центральної Ради (мільно, Ради народніх міністрів. Ред.) є Голубович, той самий муж, що вів з нами головну частину переговорів. Ся єдність особи є запорукою дальшого доброго порозуміння. В першій лінії матиме мир для учасників економічне значіння, але політичні наслідки може будувати ще економічні. Він принесе передовсім самій Україні найбільше політичної користі. Південно-російські автономії будуть схилити ся до її проводу, скріплять і підпруть її. Та навіть в анархістичній, виголодній і хаотичній північній Росії матиме слово мир „дуже позитивний звук. Большевизм має бути заразливою хворобою, але мир ще більше. 70 мільонів змучених великоруських душ жаде гаряче на нього, а навіть на заході почують сьогодня вістку про перше заключення миру. Вона буде там немов відповідю на Версаль“.

„Berliner Tageblatt“ підкреслив головню економічний бік справи. В статті „Україна“ Ганс Форст-уважає наслідки миру для України, Росії й центральних держав непроглядними. Україна переживає тяжку кризу. Небезпека не така велика від ударів большевиків зовні, як в большевицькій русії в самій середині України. Мир доведе до великого загострення польсько-українського противенства. Автор сподівається ся, що німецька політика доросла до сих великих проблем і знайде з теперішнього замішання на сході шлях до остаточного мирного уурядкування справ. У статті „Київ і Петроград“ „Vossische Zeitung“ підкреслила, що берестейські переговори довели до такого вислідку, якого ніхто не сподівався ся при їх початку. Редакція далека від того, щоб зменшати практичний вислід сих переговорів, що більше, тішить ся сим фактом і може оцінити його вартість, бо мир з Україною має моральну вартість і є доказом сили Німеччини, але все-таки уважає сей мир тільки в такому разі добрим, як він доведе до миру з цілою Росією.

„Der Tag“ (Berliner Lokal-Anzeiger) підніс, що Москалі були найбільшим ворогом України. „Як символ цілої української історії терпіння робить се вражіння, що країна в хвили, коли вона знову зриваєть ся до самостійного державного й культурного життя, мусять робити се в яркім противенстві до нинішніх спадкоємців старого московського режиму вкнута, з якими вона так радо розійшла ся-б тихомирно. В тихій, незапримченій світом праці довершено великого діла заключення сього миру; бо таким воно є, хоч навіть для України є безмежно більшого значіння ніж для середніх держав, для яких з тим заключенням миру перший раз переламано перстеня ворогів. Правда, переламано на важнім місці.“

* * *

*І знов весна... І знову жар в крові
І серденько що день жвавіше б'єть ся,
Та тільки мруть в устах слова любові,
Бо трізно б'ють ще жвилі життявсі
І кров неспинно лить ся...*

*Крутом весна! Природа справжній рай!
І сонечко з небес так весело смієть ся,
І втішно так бурмоче водограй,
І спів солова наповнить весь рай, —
А кров неспинно лить ся...*

*Будь проклят той, хто винен в цій різні,
Хто так багато лиха скоїв, — подивіть ся:
Там, де були міста хороні та ясні,
Повсюди кістяків лиш ворохи страшні
Та жах і сум... О люди! Схаменіть ся!*

Полонений М. Капельгородський.

Militarismus.

Хто бачив раз ту військову параду, що кожного дня в полудне відбуваєть ся на гавшт-вахті в Берліні, то вона зістаєть ся у нього в памяти на завше. Для не-Німця воно щось дивне й незрозуміле.

— „In die Glieder muß euch, Kerls, die Disziplin hineinfahren!“ (у всі сугави має вссати ся вам військова дисципліна) — горлас на муштрі в касарні пруський підфціпер своїм храпливим голосом.

І підкидають вояки ноги в гору, як ті орловські рисаки, і машерують, як деревляні ляльки на пружинах, а запятки товчуть по бруку, що аж дуднить.

— „Paradeschritt auf der Stelle getreten!“ (парадний крок на місці).

Се не люде, се не німецький Міхель або Франц, так собі кождий для себе, осібняком, се машина.

Потисне Гідденбург на електричний гүзик, а ся машина суваєть ся і пересуваєть ся, а всякий Франц і Міхель — се лише зубчик у колісцятка тої велетенської машини.

Бачили ми ту машину при роботі в час сеї світової війни і в Бельгії і в Франції і в Росії і в Румунії і в Сербії і напоследок в Італії. Чотирі довгі роки робить та машина на всій парі і все та сама точність в роботі.

Розумієть ся, що не обходить ся без того, щоб деякі зубці в тій машині не виломилась і не попсували ся. Але нові зубці вставлено, попсовані колісцятка направлено й машина робить свою роботу дальше.

Не люблю я Німців, а особливо Прусаків. Одначе треба їм признати, що вони своє вояцьке ремесло знають і що той інструмент, який у своїй великій біді сотворив король Фридрих II, а який дальші віки удосконалили, подиву гідний.

Мілітаризм може, розумієть ся, бути усякий: і рабівницький і охоронний, і за царя і за республику, і буржуазний і пролетарський.

Суть усякого мілітаризму однака, все одна й та сама. Мое „я“ мусить чи добровільно чи насильно підчинити ся волі і команді до одної ціли і стати зубцем в зорганізованій машині.

— „In die Glieder muß euch die Disziplin hineinfahren!“ (у сугави має вссати ся вам військова дисципліна).

Нема ліпше зорганізованої партії на світі, як німецькі соціалісти, а вони самі признають, що взорець для своєї організації узяли з німецького війська.

Чи прийде коли той рай на землю, де люде будуть жити між собою в мирі і згоді, де всі списи й гармати перетоплять ся в рада, як про се мріють пацифісти, я не знаю. Знаю, що про той рай мріяв уже евангелист Іван у своїй Апокаліпсі, а від того часу минуло віків кільканадцять!

Думки про „поступ і рай“ на землі деліали Овени і Фурієри і Маркси і Енгельси й інші теоретики соціалізму. В глибині душі стоить у Леніна й у Троцького-Бронштейна та віра про щастє і рай на землі.

Одначе прийшла та хвиля, що в їх руках опинила ся власть і сила, щоб завести той рай на землі, і викотили вони гармати проти Таврійської палати, де засіли Установчі Збори, і розігнали їх багнетами. І виходить, що не може спасатись усякий по свому, а всі по Ленінсько-Бронштейнівському рецепту й „на сьому бить“.

На руїні царату заложилась Українська Республика. Всі суспільні верстви: і робітники і салдати і селяне там в Центральній Раді і всі народи, що заселяють Україну: і Москалі і Жиди і Поляки мають своїх заступників і тут і в Генеральнім Секретаріаті. Здавало ся-б, тут і переведене в життя, що називаєть ся самоозначенням народів, яке голосить большевицька платформа.

Та спілка Ленін-Бронштейн, що в одній руці держить стяг, а на ній напись „самоозначенне“, має в другій нагайку цілком по царському первовзору на тих саме, що вспіли самоозначити ся не по їхньому розумінню. Між теорією і практикою показала ся велика пропасть і рішати тут буде, як і всо-ди в таких життєвих конфліктах, воєнна сила. Бо воєнна сила, як се сказав теоретик мілітаризму німецький ген. Кляузевіц, є і буде останнім і найсильнішим аргументом усякої дипломатії. Я вірю, що керманічі української військової сили держать ся теорії Кляузевіца й приладили уже задалегідь добре зорганізований відпір на ту самозванчу большевицьку харківську хрю з Медведєвим і Шахраєм на чолі. А ще більше я вірю і надію ся усім серцем, що в тій воєнній силі є один дух і те самосвідоме, з душі й серця пливуче підпорядкування свого особистого „я“ одній ціли: „Або волю України добути, або вдома не бути“.

А тепер одно слово до моїх галицьких земляків. Що галицько-українські полки доказували чуд хоробрости й витривалости, про се знає австрійський і німецький генеральний штаб. Про Українців кажеьт ся, що вони не подають ся і вдержують, хоч їх втрати в рядових перевищають тих звісних у стратегії 25%, що ні про яку націю того сказати не можна, і тепер розписують ся газети про тих „Kaiserschützen“ (цісарських стрільців), що в альпєйських горах борють ся проти Італійців, але що ті новозложені Kaiserschützen—то самі наші Гуцули, про се мало хто знає. Ті безіменні Гриці й Івани від рада й від сохи—то прегарний вояцький матеріал. Зложені й розумно зорганізовані, дають вони інструмент в руки, з яким хоч світ здобувай.

І плакали земляки й нарікали, що в тих галицько-українських полках Українців-офіцерів нема та що й взагалі між офіцерським корпусом Українців майже не видати. Плакали й нарікали тепер, в часі сеї світової війни.

А як я роками перед війною закликав українську суспільність, аби давали хлопців до юнкерських (кадетських) шкіл, виходячи з того, що й в тім все-таки в державі впливовим стані нам треба мати своїх людей, деякі газети відмовляли ся надрукувати мій залик, а багато людців називало мене по галицькому звичаю просто запроданцем або зрадником народньої справи.

„Ліпше нехай він писарем буде в яким уряді, то все він не пропаде для народу“. Якийсь дивний дух антимілітаризму віяв у нашій суспільности — й віс ще тепер, не зважаючи на досвід, які поробила наша суспільність під час сеї війни.

„А чи воно шкодило-б українській справі, якби командуючим генералом у Львові або в Перемишлі був Українець?“ питаю тепер я ще раз. Тисячі земляків повисли на гиляках, Ruthenenverrat (українську зраду) піднесли проти всіх Українців вшехлопьяки й використали той закид для своїх політичних цілей. Я гадаю, що багато з тих земляків жило-б дотепер.

Згодом прийшла й наша суспільність до голови по розум і почала по нашій галицькій землі закладати Січи та Соколи з вояцькою дисципліною. І склало ся притім дивне диво, що хрестними батьками тих Січей і Соколів були радикали й соціалісти, антимілітаристи в своїй душі.

З радим серцем і з усієї душі вітав я сей прояв самосвідомого й самовільного підпорядкування під дисципліну, бо сього саме, сеї дисципліни, сього самовільного обмеження свого особистого „я“ в нашій суспільности на жаль дуже мало. Кождий з нас і ми всі гетьмани. Та на жаль ті самоособисто вибрані гетьмани приказувати не вміють, а слухати й підпорядкувати ся то їм уже цілком не по душі. Зійдеть ся три чоловіки, то у них чотирі думки, а зійдеть ся десять, то у них думок двадцять і пять. Збираєть ся рада, а проти неї чорна рада й розбиваєть ся все на гуртки й гурточки, а ті гуртки й гурточки ворогують і воюють проти себе завзятійше ніж проти ворога, якого вони ніби-то побивати зібрали ся.

Від широкого серця вітаю я організацію Українських Січових Стрільців, бо вірю, що той вояцький дух дисципліни піде від них у всю нашу молодіж і всю нашу суспільність.

Vivant, crescant, floreat U. C. C. Держить високо прапор дисципліни, бо час лютий для нас Галичан і дуже буде вас треба, як колиб що до того...

„Вся земля наша велика и обильна, а наряда вь ней нѣтъ; да поидѣте княжить и владѣти нами“—писав про наших предків Нестор-літописець. Щоб про теперішній час знову не писав того самого новий Нестор, про се мусимо подбати по обидва боки кордону.

Одиноким засобом проти сього є організація на вояцькій дисципліні.

In die Glieder soll euch die Disziplin hineinfahren.

Я. Окуневський.

Війна між Московщиною і Україною.

(Продовження)*.

Роззброєння большевиків. Роззброєння большевиків на Україні поступало доволі успішно. Осередками большевицького руху на Волині стали: Староконстантинів, Рівне, Шепетівка. В районі Здолбупово й ст. Шепетівка прийшло навіть до досить значної сутички. В результаті большевиків роззброєно. Українцям досталося 105 гармат, 500 кулеметів і 10.8000 рупниць. Весь витебський полк здав ся на запропонованих Українцями почесних умовах; його відправлено в Росію. Далі головна сила Українців пішла на Рівне назустріч большевицькому війську, що йшло з Луцька. Одночасно Українці направили ся на Староконстантинів. По дорозі роззброєно два большевицькі ешелони. З огляду на домагання большевиків швидко вислати їх за межі України генер. військовий секретарь дав приказ усіх салдатів-Великоросів, чи то в роззброєних частин, чи просто йдучих на відпустку, відправляти без зброї у внутрішні губернії Росії через Жолобин або Катеринослав (26/XII). Українські частини роззброїли большевицьке військо в Староконстантинові. Большевики пробували закликати до Староконстантинова військо з фронту (27/XII). По зайняттю Староконстантинова захопили Українці 10 самоходів. Делегація большевицьких частин приїхала туди для переговорів з Українцями про перемир'я (28/XII). 30/XII було становище Українців у Константинові сильне. Арештовано большевицького командуючого 11 армією з усім його штабом.

В районі Казатина—Здолбуново роззброєно три большевицькі полки. Роззброєні салдати поклялись честю, що ніколи ні при яких умовах не виступлять проти України. Після того роззброєним салдатам віддано зброю. В Рівне приїхав з Луцька ешелон большевиків. Там було мало Українців, тому большевики без труднощі зайняли місто (28/XII).

19 грудня українські частини в Білій Церкві роззброїли всі місцеві військові большевицькі відділи. 27 грудня в Києві одержано вістку, що в звенигородському повіті завилало ся кілька ешелонів большевиків, які зразу почали війну з українськими частинами. В сутичці впало 10 большевиків. Українське військо зайняло ст. Коростень, важне перехрестя залізниць, яке було в руках большевиків і представляло велику небезпеку для Києва (30/XII).

„Роб. Газ.“ з 5/1 1918 р. донесла, що на розпорядок квартири на Коростень посуваєть ся військо проти Українців, але серед нього росте невдоволення і неохота проливати братню кров. Під напором таких настроїв війська виборній командуючий 7 армією прислав комісарови Певному телеграму з заявою, що коли армія дістане харч, будуть спинені всякі виступи з боку армії проти України. Тут мова про большевицький відділ 55 дивізії (1/1).

3 Бердичева повідомляли 22/XII, що роззброєння большевицьких відділів на південно західнім фронті йшло успішно. В Іванківці окопав ся ескадрон кавалергардського полку, але під напором українських панцирних машин він піддав ся без

спротивлення. При роззброєнні інших ескадронів не треба було й погроз. Вони визнали владу І. Секретаріату та здали зброю й полкове майно на опису. Взагалі в Бердичеві й інших місцях роззброєно кілька полків. Через Бердичів проїхало біля 1000 роззброєних большевиків, які домагали ся, щоб їх відправлено в Росію через Київ. Щоб не допустити до небажаних випадків і ускладнень, їх відправлено через Жолобин. Через Шепетівку проїхали три ешелони віленського полку за межі України (30/XII).

В Жмеринці українські частини почали роззброювати большевицьке військо, в тім числі й полк большевицького гвардійського корпусу. Сі частини їхали на Київ. Роззброєння відбувало ся зовсім спокійно (22/XII). Кілька днів пізніше в управу південно-західних залізниць поступили відомости, що большевики почали обстрілювати Жмеринку з тяжких гармат (26/XII). Большевицькі позиції на південно-західнім фронті падали одна за другою. Всі приготування до наступу проти України ліквідовано здебільша з самого початку. 25 грудня Українці роззброїли панцирний відділ, який большевики послали на Житомир. В руки Українців попало 6 панцирних самоходів і 4 траншейні гармати. По приказу комісара Української Народньої Республіки команду панцирників розформовано, а салдатів відправлено до відповідних військових начальників. В ночі на 25 грудня українське військо зайняло штаб 11 армії. Командуючого армією й увесь штаб арештовано. Салдата Чудновського, якому Криленко доручив формувати штаб південно-західного фронту яко новому головнокомандуючому, задержано. Частини 2-го гвардійського корпусу почали здавати ся українському війську (27/XII). Роззброєння сього найнадійнішого й найпевнішого збірника большевицьких сил відбувало ся в районі Жмеринки. Салдати без перешкод здавали ся Українцям, чи сі озброєні виступи мають який змисл (30/XII).

В справі перемир'я в „царській залі“ жмеринського залізничного двірця при урочистій обстанові 26 грудня зустріли ся представники ворожих сторін, большевиків і Українців. Засідання тягло ся з перервами 18 годин. Деколи доходило до такого напруження, що могло прийти до зриву переговорів. Особливо пристрасно вели ся переговори про відкликання з України російського війська в центральну Росію, а українського на Україну. Сей проєкт сторони прийняли, та в сім змислі винесено ухвали. Перемир'я заключено на 5 днів, від 8 год. ранку 27 грудня 1917 р. до 8 год. 1 січня 1918 р. На протязі перемир'я большевики зобов'язали ся запитати совіт народніх комісарів, чи він годить ся на відкликання з України свого війська, а українські делегати взяли ся передати теж саме урядови Української Народньої Республіки. Після закриття засідання на ст. Жмеринка відбув ся ряд віч. Большевики, які виступали на них, ганьбили політику совіту народніх комісарів і одночасно висловлювали ся проти Ц. Ради, бо казали, що вона „буржуазна“ (30/XII).

У Волочиськах між Українцями й большевиками йшла вперта боротьба. 22 грудня Українці зайняли Волочиська, 23 грудня надїхали сюди два большевицькі полки й арештували раду. Большевики при арештах виявили особливу жорстокість. Одного члена ради вбито, другому виколено очі багнетом, сімох побито. 25 грудня арештованих членів ради увільнено (30/XII). З Волочиськ прибули нові ешелони большевиків до Проскурова. Всього в Проскурові стояло 20.000 війська. Одна частина не хотїла виступати проти України. З Проскурова відправили большевики військо на Староконстантинів (28/XII).

„Роб. Газ.“ з 1/1 писала, що революційному комітетови залізниць України донесено з ст. Зерново, що там Українці роззброїли большевицький тяжкий дивізіон, в яким було 1000 людей. Роззброїло їх 45 українських козаків. Отаман „курнія смерти“ Милашкевич запитав революційний комітет, що робити з ешелонами, майном і відбраними гарматами. Роззброєно большевиків також у Північній Новгороді. Повітовий комісар Курдюмов подав до відома І. Секретаріату, що після роззбро-

* Пор. ч. 188-189.

сння большевицької артилерії зостало ся 1000 коней, і питав, що з ними робити. „Роб. Газ.“ з 4/І донесла, що в районі Жмеринки відбувало ся роззброєння большевицьких частин; салдати-большевики радо віддавали зброю та прохали лише вільного пропуску до дому. З найблизших стацій Шепетівка й Староконстантинів находили ся в руках українського війська, Проскурів і Гречани в руках большевиків. Між Староконстантиновом і Гречанами установлено неутральну зону, куди не допущано війська ворожих сторін.

На Поділлі. „Роб. Газета“ з 26/ХІІ донесла, що біля Браїлова йшов далі бій між большевиками й Українцями. Залізницю розібрано в багатьох місцях. На ст. Браїлов роззброєно большевицькі військові частини, сконцентровані в районі Гнивань—Браїлов. Роззброєння переведено так вчасно та швидко, що большевики не мали часу висадити в повітря мостів, хоча все було майже готове. Роззброєних большевиків відправлено через ст. Христинівку на Черкаси й далі в напрямі на Брянськ (28/ХІІ).

„Роб. Газ.“ з 1/І писала: Довкола Жмеринки стоїть 8 гвардійських полків, які входять в склад 2 гвардійського корпусу, що вже здавна славить ся крайнім большевицьким настроєм. Головна опора большевиків се кекельгольмський полк, але й він в останню пору стратив свій большевицький запал. В полках сильне хвилювання. Один баталіон волинського полку взяли Українці в полон на ст. Казатин і роззброїли його. Один з гвардійських стрілкових полків майже увесь здав ся українському баталіонові на ст. Браїлов. Та сама часопись з 3/І доносила, що термін перемир'я біля Жмеринки скінчив ся. Волять ся, що знову почнуть ся бої. Залізнична адміністрація видала розпорядок вивести з району довкола Жмеринки рухомий склад в Казатин. Українці поширили між вісьмома большевицькими гвардійськими полками 100.000 відозв і приказ про розпуск салдатів-Великоросів. Сей приказ зробив велике вражіння. Маса салдатів рушила до дому, а ті, що зостали ся, заявили своїм комісарам, що вони не підуть проти Українців. Большевицькі комісари зажадали вільного пропуску в Росію. Корпус зовсім утратив своє значіння.

На Херсонщині. „Робіт. Газета“ з 18/ХІІ доносила, що в Одесі було тривожне становище. На вулицях відбували ся сутички гайдамаків з червоною гвардією та матроськими відділами, що прийшли на допомогу большевикам. Дуже ускладнювали справу виступ анархістів, грабіжництво й п'янетво. Осередки ворожих сторін, помешкання Ради й совітів, обетавлено патрулями з кулеметами. Сили Українців збільшили ся 4-ма ешелонами, які вертали ся з фронту та, почувши про одеські події, звернули в Одесу. Почали ся переговори про організацію влади в місті на паритетнім принципі, себто Рада й совіти післали в орган влади однакове число представників. Але ніхто не вірив, що ся влада довго вдержить ся, й обидві сторони далі збільшували свої сили.

В Миколаїві дійшло до кривавих подій. Ранком 29/ХІІ почула ся стрілянина з кулеметів і рушниць. На вулиці біля державного банку почала ся перестрілка між гайдамаками та червоною гвардією. Гайдамаки закликали на підмогу роту 45 запасного полку й закріпили ся біля банку. Під час перестрілки вбито одного гайдамаку й одного червоногвардійця. На Миколаївській вулиці гайдамаки поставили кулемет і відбивали атаки большевиків. Гайдамаки зайняли залізничний дворець і околиці. Коло полудня наступила тиша (/І). Кілька днів Миколаїв був у руках большевиків Але 3/І мала „Роб. Газ.“ вістку, що місто увільнено від большевицького господарювання. Всі установи й державний банк зайняли Українці. Телеграф також був у руках Українців. Захоплених у місті большевиків роззброєно.

На Полтавщині. „Роб. Газ.“ з 28/ХІІ донесла, що Ген. Секретаріат військових справ одержав відомости, що українське військо зайняло Полтаву. В останніх днях передтим Полтава була в руках большевицького війська. Військово-

революційний комітет большевиків арештував делетата Ген. Секретаріату підп. Ревуцького. Тепер його увільнено і він прийняв командування над гарнізоном Полтави. 22/ХІІ в Полтаві без розливу крові роззброєно большевицьке військо * * авіаційного парку. В Европейській гостинниці під час наради з большевиками забито команданта першого богданівського полку шт.-кап. Властивченка, тяжко ранено адютанта полк. Ревуцького прапорщика Шулежка, тяжко ранено начальника штабу полк. Левицького й предідателя полкового комітету Моспана (30/ХІІ). Убили й ранили їх полтавські большевики зі своїм ватажком Дунаєвським на чолі. На підмогу підігли інші українські офіцери, почали стріляти й убили знову кількох офіцерів (1/І). „Роб. Газ.“ з 5/І донесла, що на лівій Харків—Полтава ждуть великих подій. Харківські большевики, згромадивши значні сили, готують ся до походу на Полтаву.

Українізація армії. Як писала „Роб. Газета“ з 26/ХІІ, зукраїнізував ся 32 корпус, а також тяжкий дивізіон 60 піх. дивізії, а по донесенням тої самої часописи в 22/ХІІ на фронті українізація частин йшла швидко та справно. Саме українізували ся: 10 і 71 піх. дивізії, 10 і 26 армейські корпуси. З Гжатська виїхала в Київ кінна бригада, колишні гусарські й уланські полки, які прибрали назву „кінних козачих полків“. Головні частини українського 21-го корпусу задержали большевики біля Ріжци, але українські 1 і 12 армії представили большевикам ультимативне домагання пропустити 21 корпус, грозячи у випадку відмови післати військо для підмоги 21-му корпусови. Рівночасно українські військові частини з північного фронту, не зважаючи на всі труднощі, почали приближати ся до України.

20 грудня большевики розігнали в Минську Українську Раду. Арештовано 30 членів Ради. Решта виїхала до Києва або в українські військові частини. На білоруським з'їзді в Минську обговорювано справу арешту Української Ради. З'їзд виступив з протестом проти вчинків большевиків та з домаганням увільнення арештованих. Так само в Пскові по вічу большевики вламали ся в будинок Української Ради й розгромили помешкання. Біля ст. Рославль (в смоленській губ.) большевики обстріляли український ешелон, при чім убито 18 чоловік і багато ранено (25/ХІІ).

24 грудня пізно увечері комісари румунського фронту давали звідомлення генеральному секретареві військових справ С. Петлюрі. Полковник Слівинський реферував, що самовільно зорганізований большевиками військово-революційний комітет припинив своє існування. Весь гарнізон по большевицьки настроєних, здезорганізованих частин роззброєно. Чотирьох большевицьких ватажків задержано, між ними відомого Рошаля й Чудновського. В 7, 8 і 9 арміях уся влада опинила ся в руках колегіальних комісаріатів. Становище зміцнило ся фронтовим українським зїздом. Штаб 11 армії перейшов у руки Українців. Большевики з зброєю скрили ся. Тимчасово командуючим 11 армією назначено полк. Токаревського (26/ХІІ). Українське військо зайняло штаби й установи 4, 6, 8 і 11 армій. В Трапезунді уформував ся український корпус, аби переїхати на Україну (1/І). У звязку з тим почали большевики робити замахы, як ось 25 грудня в ночі в квартирі румунського фронту на ген. Щербачева, або арештувати невідгідних осіб, як ось членів Української Ради 4 армії Бутка й Сандроса (28/ХІІ).

Українізація чорноморської фльоти. 17 грудня виїхала з Петрограду в Київ команда матросів-Українців балтійської фльоти. Генеральна Українська Морська Рада дістала від Чорноморської Української Ради телеграму, в якій говорить ся, що чорноморська фльота вже знає про ультимат ради народніх комісарів Ц. Раді. Телеграма кінчаєть ся закликом піддержувати веїма силами український уряд. Генеральна Морська Рада послала з Києва в Петроград делегатів Нікогду й Ченцова, щоб вони в ультимативній формі домагали ся переводу українських матросів з балтійської фльоти в чорно-

морську (21/ХІІ). Генеральна Морська Рада отримала донесення, що делегация Українців-матросів була у військового народного комісара Дибенка й заявила, що коли моряків-Українців з балтійської флотії не відпустять добровільно на Україну, то вони відіуть самовільно (22/ХІІ). Чорноморська флотія повідомила Ц. Раду про готовність підтримувати її в боротьбі проти большевиків (23/ХІІ). Не зважаючи на заборону „Центрофлотії“, кружляк „Память Меркурія“ з ескадроновим міноносцем „Завидний“ вийшли з Севастополя в Одесу для оборони українських інтересів (25/ХІІ). Морська Генеральна Рада отримала звістку, що командуючий чорноморською флотою адмірал Неміць офіційно признав Українську Народню Республіку та послав в Генеральне Військове Секретарство начальника штабу Муравьова (26/ХІІ). В Севастополі зукраїнізувалися міноносці „Зоркий“ і „Звонкий“ (27/ХІІ). На пароходах „Меркурій“, „Воля“, „Остан“ і „Борець за волю“ зорганізувалися члсто українські екіпажі, до яких записалася більшість екіпажів цих пароходів.

Мобілізація сил проти України й большевицькі перешкоди українській мобілізації. Большевики видали розпорядок сформування відділів червоної гвардії по 50 чоловік в одному для посилки проти України (25/ХІІ). „День“ з 26/ХІІ доносить з Пскова: На північному фронті є понад 300.000 Українців. Перед кількома днями у Пскові скликано український фронтний зїзд, на яким були представники від усіх українських частин. Розглянуто справу конфлікту між Ц. Радою та совітом народніх комісарів. Большевики були дуже незадоволені позицією, яку зайняв сей зїзд, і ужили сили. Біля дому Пушкіна, де відбував ся зїзд, розставлено машинної карабіни, а в залю засідань уведено большевицьких салдатів. Під погрозою розстрілу Українців примушено розійти ся. Не маючи спромоги зібрати ся, салдати кінчили праці зїзду на вулиці й піднесли протест проти большевицького насильства. Криленко видав приказ роззброїти 21 український корпус і інші українські частини. Але спогоб приказу не виконали, бо Українці найрешучійшим способом заявили, що зброю не віддадуть. Українські частини жадали, щоб їх відіслано на Україну. В деяких місцях вони вже почали відходити.

З Гомеля на ст. Хоробичі послано 5 ешелонів большевицького війська й 15 вагонів військових припасів. З Петрограду й Москви післали большевики значні збройні сили на південь до Харкова. Большевицький ешелон на ст. Мінськ, діставши приказ відправити ся на Україну, рішуче відмовив ся від наступу (1/І). Штаб Військової Ради, що приїхав з Москви до Харкова, не міг почати роботи, бо большевики сконфіскували в нього ціле майно й засоби поживи. Криленко та його заступник Мясніков видали в Могилеві розпорядок роззброювати всі українські війська, що йдуть на Україну, й козаків, що повертають до дому. В революційній комітеті шляхів України поступили відомости про рух большевицького війська в напрямі на Україну. Так з Брянська виступив у напрямі на Бахмач відділ війська, в склад якого увійшли піхота, артилерія, панцирні машини й кулеметні команди. Українська влада поробила заходи, щоб не пропустити большевиків далі. В деяких місцях розібрано шляхи. З ст. Лунинець посував ся 515 полк і яко буцім-то українська частина старав ся пробратися до Києва. І. Секретаріят постановив не видавати пайок сім'ям тих салдатів, що яко большевики ведуть активну боротьбу з Україною (3/І). З Брянська донесено „Нашему В'їзку“ з 4/І, що артилерія посуваєть ся до українського фронту, а з Москви, що на Київ ішли большевики з південного заходу. З Жлобина донесено до „Роб. Газ.“ з 4/І, що два татомні полки зовсім були вже зібрані ся іхати на Коростень для піддержки большевиків. Але перед самим відїздом виявило ся, що в полках більше половини Українців, які не хотіли помагати большевикам, і тому полки лишили ся на місці. Про подібний випадок телеграфували Ген. Секретаріату з Рибінська. В 8 артилерійській дивізіон з Москви приїхав большевиць-

кий комісар і приказав дивізії рушити на Харків, а описля на Дон для боротьби з Українцями й козаками. Одначе артилерія відмовила ся виконати приказ. Комісар Української Народньої Республіки при 6 армії подав до загального відома, що на зїзді 6 армії постановлено в міжособній війні в Росії тримати ся такого становища: нідного салдата большевиків, нідного салдата Каледіну й Корнілова. Українським військовим частинам у Петрограді не дозволено вернути ся на Україну. Їм робили всякі труднощі щодо харчу й інших необхідних предметів. Так на розпорядок народніх комісарів на ст. Парське Село задержано український авіаційний відділ, який хотів відїхати на Україну. В раді національностей Росії оповідали, що вже на противі кількох днів сьому відділові не давали харчу; його становище було дуже прикре (4/І). На ст. Липовськ рязько-орловської залізниці задержано ешелон українських салдатів і офіцерів, який вїхав на Україну. В брянським районі большевики виступили в поход обходом на ст. Зерново, бо не могли проїхати просто через ст. Суземки (5/І).

Назначений І. Секретаріатом командуючий усім українським військом, яке бореть ся з большевиками, полковник Капкан видав приказ, в яким приписав усім начальникам і залізничним служащим ужити всіх зусиль для як найшвидшої пересилки українського війська на місце призначення по першому розпорядку військової влади. Ешелони з українським військом необхідно відправляти навіть раїїш поїздів з харчовими продуктами. Про всі випадки невиконання сього приказу полк. Капкан просив доносити йому. Винуватці карають ся по законом війни (5/І).

Між „братніми“ народами. В центральнім виконавчім комітеті рад робітничих і салдатських депутатів Криленко подав звідомлення про конфлікт з Україною. Він звалив вину за здеорганізуванне фронту на Українців. Закінчив большевицький головнокомандуючий свою промову заявою, що комісари вживуть усіх засобів проти України, навіть колиб вони були полаті кровю („Робіт Газета“ з 30/ХІІ). „День“ з 26/ХІІ писав, що українська секція офіційно повідомила совіт народніх комісарів, що складає свої уповноваження і в найблизших днях покидає Петроград. З огляду на зїрвання дипломатичних зносин Ц. Рада мала намір звернути ся до одного з амбасадорів союзних з Росією держав з проханням перебрати на себе охорону особистих і масткових інтересів Українців, що живуть у Петрограді.

3 голосів російської преси про війну большевиків з Україною.

Конфлікт між совітом народніх комісарів і Україною обмірковувала більшість петроградських газет.

„Воля Народа“ з 19 грудня 1917 з сього приводу писала таке: „Повстанне Центральної Ради України проти большевиків не є повстанням проти Росії й російського народу, а боротьбою з ворогами й російського й українського народу. Зваливши спільного ворога, обидві національности подадуть одна одній руки, найдуть спільну мову й через Установчі Збори потраплять збалакати ся, щоб спільними дружніми зусиллями стати до будування спільного даху великого будинку федеративної російської республіки“.

„В'їзк“ писав про непослідовність большевиків, їх хитанне то в один, то в другий бік: „Большевики вчора були крайні федералісти, готові розторопити Росію (?) і роздати її, кому завгодно, а сьгодні єї федералісти готові оповістити війну тим народам, що самоозначають ся, як що вони не захотять потонути в морі анархії й бунтівництва“. До сього за примічує „Робітничя Газета“: „Але яка-ж тут непослідовність? Крайні „федералісти“, котрі готові розторопити Росію (ну й розумінне федералізму у „В'їзку“!) й „федералісти“, які опові-

щакують війну тим народам, що самоозначають ся, та тутже цілком дотримана лінія поведінки... „Федералістів“!

„День“ з 18 грудня у передовиці різко осудив діяльність большевиків щодо України: „Знищуючи на своїм шляху всі здобутки революції, писала газета, большевизм зустрів ся з національним питанням. Вже червоні демократи й чорносотенці ліквідують швидко право нації на самоозначення, визнане російською революцією. Коли виник конфлікт між тимчасовим урядом і Українською Радою, з якою обережністю і педантизмом міністри буржуазної Росії розв'язували національне питання, не хотіли й не могли плямувати революційної честі. А тепер божею милістю комісари соціалістичної Росії знають тільки один засіб „возд'ївствія“ — багнет. Коли в червоному Петрограді наступили часи царського самодержавства, очевидно, тепер доведо ся згадати про свого історичного ката й України. Знов уся Росія має спільні цілі скинути тиранію. Хай же будуть і спільні сили“. До цього запрявила „Робітничая Газета“: „Все вірно, тільки одно не точно: Про свого історичного ката Україна згадала не тільки після ульгимату комісарів, а ще й тоді, коли міністри буржуазної Росії з „осторожністю й щепетильністю“ розривали національний спор“. Ріжниця між буржуазними міністрами й міністрами — большевиками в їх відношенню до України полягає тільки в ріжниці темпераменту та вдачі тих міністрів. „Осторожність и щепетильність“ кадетів нагадає купецьку мудрість „сім раз відмір, а один раз відріж“, а наприкінці й „відрізане смикни, може що висмичеш“, тоді як большевики zostались, очевидно, справжніми Славянами й роблять по приказці: „руби сь плеча, авось (знамените московське: авось) что-нибудь выйдець“.

„Нашъ Вѣкъ“ з 28 грудня в статі „Великоруський рух і Росія“ між иншим писав: „Большевики подібні до самодержавців під тим оглядом, що почавши від проголошення цілковитого самоозначення аж до відокремлення всіх народів і націй, большевизм на практиці в першій сутичці з життям виступив ворогом кожного національного й красивого самоозначення та самоуправи. Большевики проголосили вже війну проти Української Ради й козацьких країв. Коли вони вдержать ся, вони виповідять війну й Фінляндії, Сибірови й Бесарабії, Естляндії й Кавказови. Большевизм робить все, що робило царське правительство“.

„Нашъ Вѣкъ“ в передовій з 3 січня між иншим писав: „Петроградське робітничє й саадатське населення зле розуміє політику, але й воно розуміє, що відсутність цукру, вугля і останнє зменшенне порції хліба до 3/8 фунта на особу є наслідком большевицької внутрішньої політики. Характер сеї політики показав ся дуже яскраво у відношенню до України. Світ народніх комісарів, признавши Україні право на відокремлення, потім виповів їй війну за непризнання влади совітів. Він посилає на Україну свої війська, які не відомо, з ким бють ся, а не відомо, з ким заклjučують перемирре і союзи“.

„Нашъ Вѣкъ“ з 4 січня в передовій статі писав з приводу большевицької пропозиції порозуміти ся: „Як і можна було гадати, світ народніх комісарів мусів відкликати своє виповідженне війни Раді. Тепер він пропонує вже Раді почати переговори про порозуміння. Після того, як війська, послані большевиками, в багатьох місцях на власну руку відмовили ся воювати з „внутрішнім ворогом“, рішення почати переговори про загальне „порозуміння“ з боку большевиків не можна не признати розумним. Але тяжко бачити в сих переговорах щире змаганне до припинення горожанської війни. Большевики не один раз і цілком правильно заявляли, що горожанська війна є основним каменем їх панування, їх диктатури, яку вони називають диктатурою пролетаріяту. В тим самим документах, в якім большевицькі комісари признають відповідним почати річеві переговори з Радою, вони стверджують своє переконання, що лише совіти селянської бідноти, робітників і саадатів можуть сотворити на Україні владу, при якій сутички між братніми народами будуть неможливі. В перекладі з боль-

шевицької дипломатичної мови на звичайну—се є поклик до повалення Ради на користь хочби якого анонімного ніби-то українського совіта, який большевики спромogli ся сотворити в Харкові. Початок переговорів з Радою є внутрішнім протиріччєм, якого не усуває дипломатичний топ. Від Ради світ народніх комісарів жадає поки-що лише одного: признати контрреволюційність Каледіна й не перешкаджати війні проти нього. Але річ в тим, що не перешкаджати війні може лише активно, помагаючи большевикам продовжувати внутрішню війну. Большевики й жадають допомоги від Ради й не ховають навіть від неї, що слідом за Донщиною прийде черга і для України, для того своєрідного „самоозначення“, яке шляхом горожанської війни здійснюють большевики“.

„День“ з 4 січня подав статю Заславського під заголовком „Українські настрої“, в якій між иншим говорить ся: „Майже цілий південь відтято від нас лініями на спіх зроблених окопів. Горожанська війна прибирає характер правильно зорганізованої війни. Німеччина прислужно забезпечила большевицькій владі можливість завоювати Росію руками російських же саадатів. Імперіялісти Німеччини школи Рорбаха вітають один одного з успіхом. Їх програма поділу Росії переводить ся в життя, не коштуючи жадної капля крови німецького саадата. Зате щедро лють російську кров, але сей товар дешево цінять на німецьким ринку. Про хід воєнних операцій ми майже нічого не знаємо. Большевицька влада не уважає потрібним повідомляти про се своїх вірогідданих холопів. „Центральний виконавчий комітет“, сї кріпацькі душі, записані за Смольним інститутом, — живе в щасливій несвідомості й тупо дивить ся, як нові й нові баталіони робітничої молоді ідуть умирати та вбивати такуж молодь півдня Росії. Сонна змора тигнеть ся, а ціла Росія все ще не може увільнити ся від скаменіння. Ми не знаємо, хто переможе на межах України, чи „карна експедиція“ Криленка, чи Українці, які борять ся за свою волю. Але Росії завдають все нові й нові удари. Розклад іде наперед з певниною швидкістю. Перемога большевиків викликала-б на Україні такий зріст сепаратистичних змагань на Україні, який поставив-би дуже гостро питання про дальше існування російської республіки. Ідея українського „самостійництва“, яка зродила ся в Галичині й живилась з каламутних джерел „Союза визволення України“ та яку вбила революція, тепер воскресла з новою силою і святкує перемогу. За злочин большевиків, за їх напад на Україну платить Росія. Під умілим проводом українських націоналістів війну між Українцями та большевиками видають за війну Великороси з Україною. Пристрасти розпалюють ся з обох боків. Тепер сіють ту національну ненависть, яка немилуче дасть багаті паростки в найближшій будучині. І не тяжко мабуть буде зрівняти з землею окопи біля Бахмача, Проскурова, Харкова й інших місць, але тяжче буде зарівняти прірву, проведену тепер в міжнародних відносинах.

„Війна большевиків з Україною дає нову поживу сим настроям, які досі хоронили ся по закутках української політичної думки. Ідея цілковитої державної самостійности України пробиваєть ся і в осередок переконаних федералістів...

„Але в атмосфері дальшої війни при незвичайно складних національних відносинах на Україні українське питання зробиць ся негайно питанням міжнародної політики з її „орієнтаціями“ в бік різних держав. Боротьба з націоналістичними настроями набуває особливого значіння. Демократія Великороси мусить яскраво показати українському народови, що на межах України стріпули ся не два народи, російський і український, а два політичні табори, й до того табору, який бореть ся за свою національну волю, прилучаєть ся ціла чесна, незалежна й дійсно революційна Великорось. Треба всіма силами боронити ся з тим представленням, ніби-то проти України стоїть єдиний великоруський фронт, „від національних соціалістів до большевиків“ після нещасливого вислову „Вікжеля“. Сей вислів дуже добре використовують у своїх інтересах українські націоналісти. Демократія Великороси повинна завести виразно, голосно й авторитетно, що вона нічого спіль-

ного з завойовниками України не має, що вона кине убійників української волі, що вона сама знаходить ся під ярмом тих самих завойовників. І сей голос повинні почути на Україні. Хай же не утворить ся у працюючого українського сільського класу й у молодого українського пролетаріату представлення, що робітники та селяне Великої України, які припинили війну з Німцями, підтримують війну з Україною і спокійно дивлять ся на те, як палають українські села, як ллється українська кров, як топчуть в болото молоді поростки української культури. Хай згадає російська демократія, як царські війська руйнували українську Галичину і як ніби сарана пасіла урядницька злочинна група з гр. Бобринським на чолі на культурну ниву вільного народу. Тепер повторюється та сама картина. Уже не царські, а большевицькі війська загрожують увільненій Україні, але на чолі сеї армії стоїть буржуйський чорносотенець Муравйов, а в рядах сього війська й біля нього до сходу злочинці, прикриті червоними прапорами. В грізну для України годину чесна й незалежна демократія Великої України не повинна мовчати. Інакше вона бере на свою душу великий гріх перед революцією та Росією.

Синки-базарники.

В. Винниченко видав такий листок, п. з.:

Істинно-руські большевики і сини України!

А кадети собі тихенько підхіжують та славно протирають руки, двлячись, як з півночі „єдиної, неделимої, неухатой матушки Росії“ пре на „самочинную, крамольную“ Україну „разухабистий“, розхристаний, істинно-руський большевик. Ще не вмерла „брюхатая матушка“, ще вона панує. Істинно-руський молодець-большевик рознесе на тріски всі „самоопреділення“ вилають до полного присоединенія к единой, неделимой“. Розмете, розграбує, понищить, напетить ся до нестями, вигіде, вигіде себе все і пиянний, зогиджений уладе й закачаніс. А тоді тихенько, підхіжуючи, вриде в лякованих черевичках кадет, приколе істинно-руського большевика, а на його місце поставить істинно-руського чорносотенця. І візьмуть вони тоді знасиловану, зогиджену, винищену большевиком красуню „крамольницю“, Україну, візьмуть її за прекрасні коси і потягнуть туди, де й була вона 250 літ, у „тюрму народів“, „брюхатую, єдиную, неделимую Русь“.

А щож наші землячки? А щож наше воїнство, яке так палко, так пекуче любить „бідну Неньку-Україну?“ Чом же воно не кричить боєм муки, образи і лютой скорби за честь і щасте своєї Матері?.. Де воно, те славне вояцтво України, сини заплываної, знасилованої істинно-руськими молодцями Неньки? Ах, синки пияненькі лускають насіння в казармах, продають на базарах папіроси і ходять під ручки з істинно-руськими большевиками! Молодці-хохлики, молодці-ребята! Істинно-руський пан кадет вам потім піднесе добру порцію... березової каші.

Лускайте насіннячко, сини України, падайте пияними ногами по казармах, — колись лускатимете ви инше насінне, яке виросте з вашої ласки до Рідної Країни! А виросте! Бо вже дуже не мила істинно-руському большевику Українська Центральна Рада. Аж пінить ся гевал, аж синіе та кричить: долой і буржуазну, і контр-революційну, і таку, і сяку Центральну Раду! А чи бачив же він своїми пияними очима саму „буржуазну“ Раду? Яка вона, які буржуї в ній сидять? Чи хотів же він її бачити? Чи поспитав у самої України?

Та він віно те йому? Хіба йому Рада потрібна? Хіба він правди шукає? Большевику не треба самої України, треба українського хліба, цукру, вугля, мяса. І недурно то істинно-руський молодець, так само, як істинно-руський буржуй-кадет, так пупко халапуть ся насамперед за Харківщину та Катеринославщину, недурно вони старають ся ударити в саме серце України. Та не диво з большевика, не диво

з кадета, не диво з усіх явних і тайних ворогів України. Всім ясно, чого вони хочуть?

А чого хочуть наші бідні, нещасні, задурені большевицьким івалтом хохлики. Чи вони не поспитають у свого народу, у своєї Матері-України, що то за Рада? Чого вона хоче, чим боліє, до чого тягнеть ся всею душею? Нехай прийдуть, нехай грізно, нехай в боєм гукнуть її: нехай давай сюди панів-буржуїв та генералів, що засідають у тебе. І побачать тоді синки-базарники, що дурили їх большевицькі молодці, що обрехали вони мужицьку й робітничу Україну, що не може поневолена, ограбована царями та панами невольниця на світанку своєї волі кликати на раду тих самих панів та генералів, що мордували, ганьбили і нищили її. І соромно стане синкам-базарникам, як вийдуть на їхній грізний крик із Ради замість буржуїв їхні брати селяне та робітники, і може, обилить ся серце їм гнівом на істинно-руських молодців, що так дурили їх. Та чи прийдуть же ті синки? Чи поспитають? Яке їм діло до України, до Рідного Краю, до долі свого окраденого, мужицького, знасилованого всякими панями народу?

Вони мають повні кишні насіння, вони похожають собі по базарах, слухають істинно-руських молодців і разом з ними лають в батька і в матір і свій нарід і своїх братів-робітників у Центральній Раді і розчавчену, ограбовану, знасиловану циними большевиками Матір-Україну:

Честь вам, синки-базарники!

В. Винниченко.

З мирових переговорів у Берестю.

Дня 8 лютого 1918 відбулось засідання австро-угорсько-німецько-російської комісії для улаштування політичних і територіальних питань. Перед початком денного порядку Троцький і старав ся збити обвинувачення, що він затаїв тає, та в инших, і скаржив ся на ніби-то офіційно зорганізований похід у німецькій пресі проти російської делегації. Др. Кільман відповів на се, що якийсь похід в пресі є вже через те неможливий, що переговори провадять ся відкрито. Тако само рішуче відкинув він і обвинувачення Троцького щодо затагання переговорів делегаціями почвирного союзу. В тім же дусі висловив ся і провідник австро-угорської делегації гр. Черіл. В дискусії, яка розвивалась після сього в справі волі преси, Троцький заявив між иншим, що хоч його правительтво і замкнуло цілий ряд часописей, але лише зате, що вони кликали до насильства. (Треба було б сказати, що часописи закривають ся за те, що протестують проти насильства большевиків. Ред.).

Після сього прочитав довгу заяву член російської делегації Бобіньський яко знавець польської, справи й сю заяву повторив у німецькій мові його товариш Радек. Обидва заявили себе єдино (!) покликаними представниками польського народу, ждали негайного усунення теперішнього польського правительства у Варшаві й скаржили ся на дотеперішній розвиток справи польської самостійности. Вони заявили, що дійсною представницею Польщі є революційна Росія, і покликали ся в своїх висновках на Поляків, що борються в рядах австро-угорської й німецької армії. Др. Кільман запитав далі, чи відчитана заява є офіційною в тих межах, які російська делегація установила на початку нарад, а поза тим сю заяву треба уважати інформаційним матеріалом.

Державний секретарь Кільман висловив з сього приводу своє здивування, що член делегації, голова якої скаржить ся на повільність нарад, читає довжезні заяви, за які делегація не бере на себе відповідальности. Заяву перечитано хіба лише в агітаційних цілях. Др. Кільман заявив, що відмовляється приймати з російського боку якісь заяви,

щодо яких наперед не зазначено, що походять від імені цілої делегації яко офіційні. Він побоюється, що терпеливість провідників союзних делегацій ставлять такими промовама на занадто тяжку пробу та що в німецькій пресі мусить повестати серйозний сумнів, чи з боку російської делегації є дійсно намір довести переговори до успішного кінця. Ген. Гофман запротестував від імені членів німецької армії польської національності проти заяви Бобінського та Радека.

На другий день рано, себто 9 лютого, підписано мирний договір з Україною. Се вплинуло на охочих до довгих дискусій Росіян і вони на засіданню комісії другого дня (10 лютого) заявили, з поручення правительства большевиків, що Росія, відмовляючись від формального заключення мирного договору з державами почвирного союзу, оголошує військовий стан між обома сторонами закінченим і оголосить зараз же демобілізацію російських збройних сил. Впливаюча з такого стану річей потреба обговорення між державами почвирного союзу й Росією справ про навязання обсторонніх дипломатичних, конзулярних, правових і господарських відносин може на гадку Троцького відбувати ся шляхом безпосередніх зносин між обома сторонами та при помочи комісії почвирного союзу, яка перебуває в Петрограді.

На сю заяву Троцького заступники держав почвирного союзу ніякої відповіді не дали, застерігаючи собі тим самим зовсім вільну руку в поступованню.

Так закінчилися мирові переговори в Берестю — миром з Україною і зірванням мирових переговорів з большевицькою Росією. Як буде виглядати в практиці те закінчення воєнного стану з боку Росії в міжнародніх відносинах, будемо незабаром бачити. Як сей стан відібеть ся на відносинах Росії до України, не важко вгадати. Треба ждати ще сильнішого напору большевиків на Україну.

Горе пана Шпаченка *).

Аджеж ви знаєте пана Шпаченка? Його всі знають, бо він надзвичайно рухливий і якийсь до останнього часу потрапляв скрізь бути на очах: він і служив десь у банку, і брав участь у громадських справах, ходив на реферати, не пропускав виставок, цікавих спектаклів, концертів, вечірок тощо... Як у нього на все те вистарчало часу й енергії, хто його знає, але скрізь він був однаково жвавий, бадьорий, скрізь було чути, як він голосно з чогось радіє або чимсь обурюється і про все гомонить з ширим запалом, наче про своє близьке і криве діло... Від нього найчастіше можна було довідати ся і про новини дня і почути обивательську оцінку біжучої хвилі. Він далеко не орел і власним розумом невисоко літає, але зате по ньому завжди можна було бачити й судити, чим живе й дихає широке море російської сірої публіки. Він, правда, не зовсім ще злив ся з тим морем, ще марить про рідну Полтавщину, деколи спинається думкою на українських інтересах, а вже на Шевченкові роковини — то звичайно було почувася себе свідомим Українцем, бо й на панахиді він є і на „традиційнім урочистім концерті“ слухає українські співи... Алеж врешті — се поверхове „малоросіяństwo“ не міняло його загального обличчя типового російського обивателя і тільки додавало йому специфічного інтересу, як представникови досить широким веретв зросійщеного українства...

Отож хто за ці три роки часто бачив пана Шпаченка, той міг спостерегти в нім повільну, але певну еволюцію поглядів. З початку війни в нього виразно брешіла нота російського патріотизму. Він обурювався німецьким варварством, радів щасливому походови на східні Пруси, кричав

про необхідність знищити німецький мілітаризм. Трохи труднійше йому було говорити про похід на Галичину, він щось мимрив тут мало зрозуміле, коли-ж від нього добивали ся яснійшої відповіді, то він врешті, дивлячи ся в бік, висловляв надію, що прилучення Галичини до Росії збільшить число свідомого українства і дасть українському національному рухови твердійший ґрунт, а далі знову починав ляяти Німців за руїну Бельгії та Сербії...

— Хіба їм те можна подарувати?! — сварив ся він червоною від обурення. — Всі людські закони перевернули, всі принципи порушили! Ні, ось нехай побачать, що правотаки вище за силу!

— Чим же ви їм се доведете? — ставив якийсь опонент лукаве запитання.

— Чим! Та не чим же, як перемогою! Сю мілітаристичну Германію знищити й розторочити треба, щоб і назви з неї не зостало ся! Ми їм покажемо!

Слухачі усміхались, а пан Шпаченко, не помічаючи того, рисував далі свої пляни перебудовання Європи.

— Та що ви нам Європу тичете? А ось скажіть, чи нам буде з того краще? — знову заводив суперечку який небудь скептик.

— А якже не краще, помилюйте! Ми-ж ідемо вкупі з демократичними державами, то повинно-ж се відбитися на наших порядках! Та вже й відбилося ся! От Полякам уже дали автономію, то й у всій державі мусять бути реформи! А як Росія забере собі Царгород, то хіба се не буде корисно для нашого торгу?

— А тож буде як: задля визволення малих націй, чи що? — не вгавали скептики.

— Не визволення, а сеж історичне завдання Росії! Якже його не розв'язати, коли всі питання будуть порішені разом!

Час ішов. Надходили звістки про наслідки галицької перемоги. Почав ся імпорт у Росію „визволених“ Галичан і експорт у Галичину духовенства та поліції на підмогу російській культурі. Тріо: Бобринський, Евлогій і Дудикевич розперезало ся і запанувало на руїні національного відродження галицької України... Пан Шпаченко попередив щось замовк і унікав розмов, а далі не видержав:

— Що-ж се вони роблять, я вас питаю?! — знов почув ся його голос в гуртках на клубових зборах. — Се-ж гидота, се ганьба, помилюйте!

— А може-ж то здійснюється історичне завдання Росії? — заштовтували звичайні опоненти пана Шпаченка.

— Який чорт!.. Се не жарти! Вони псують російську справу! Ми-ж не Німці, щоб оттаке коїти!

Скінчилась галицька епопея, повернулись додому Бобринський з Евлогієм — без великої слави і без перемоги, але з Дудикевичем. Почалися важкі часи для російського війська, для російського люду. Лилась кров без міри, вкривалися трупами пляхи відходу, ворог наступав з непереможною силою і забирав землі, фортеці, міста. Виявлялись, одна за одною, діри й прогалини військової організації, випливали наслідки глибокого урядового розруху і певної державної зради. Сі часи Шпаченкови прийшлися дуже боляче. Він схуд, зблід — і врешті зовсім зник з петроградського обр'ю, а згодом виник у військовій формі, — узяв роботу на санітарному поїзді земського союзу. Тепер він повеселів, хвалив ся земською організацією і на неї складав свої надії.

— Ого! Тепер буде щось инше! Се вже не гнила бюрократія, а вся земля! Осє як почне земство сипати снарядами, — будуть Німці знати! А як розібемо Німців, — тоді звернемось до внутрішніх порядків...

Повеселіла начеб то і вся Росія: Німці спинились, знарядів справді побільшало, знов пощастило побити Австрійців і просунутись далі в Галичину... А тимчасом внутрішні порядки зоставились ті самі... В „житниці Європи“ почало не ставати хліба для себе... Міністерства силкувались за-

* Друковано в 1 кн. відновного „Літ.-Наук. Вістника“ (липень, 1917 р.)

звести добрий лад, кожне в своїй справі: одно припиняло рух по залізницях, друге реквірувало скрізь збіжжя і закликала хліборобів до патріотизму, третє — пильнувало державу від небезпеки громадського елементу... А над усім панувала метелиці безмежна спекуляція, яка захопила свої обійми все, чим держалась держава, — від хліба до людського тіла...

Все сумніший ставав пан Шпаченко, наїжджаючи у своїй справі до столиці. Щось уже він не хвалив ся ні своїм силою, ні своїми надіями на краще... А зате все частійше починав розмову на тему, що далі так жити не можна, що ладу ніякого не буде і що треба либонь скорійше миритись та братись за наші власні справи. І, на диво приятелям, виявлялось, що тепер для Шпаченка „наші“ — це визначає вже — українські...

— Хіба з ними можна разом діло робити, помилюйте! — хвилював ся він: — гляньте, що вони зробили з державою! Досить нам того! ми повинні добитись свого права, свого ладу... Наш нарід не менше те заслужив, як Польяки!

— А ви думаєте, вони вам повірять? — запитували приятелі.

— Авжеж що ні! Я там в союзі раз-у-раз з ними спорюсь та лаюсь за нашу автономію! Дак знаєте, що їх найбільше лякає? Що ми їх одріжемо од Чорного моря! Уявіть собі! Мало воно було в їхніх руках! Мали вони і Чорне й Біле і всякі океани, а що з того? Якби сьогодні не привіз дечого з поїзду, то моя родина була б і без хліба і без мяса і без цукру, помилюйте!

І хоч він ще досі говорить не инакше, як по російськи, але злочинив ся, як його написати прізвище, „Шпаченко“ так, щоб воно було не „ярижкою“, а таки „кулішівкою“, на злість російській цензурі...

II. *Смуток (Петро Стебницький).*

Соціалізація землі, чи контрреволюція.

Під таким заголовком находимо в київській „Робітничій Газеті“ статтю А. Пісоцького, яка вясняє суспільно-політичну й економічну небезпеку соціалізації землі. Поза специфічною для партійної полеміки двох противних соціалістичних таборів фразеологією про дрібнобуржуазність соц.рев. і ин. ціла стаття А. Пісоцького повинна кожду неунереджену людину, вільну від соціалістичних фантазій, переконати, що соціалізація землі може є гарним гаслом для далекої будучности, але для теперішности не тільки є річю утопічною, а також економічно реакційною та спроможною пхнути значну часть селянства у контрреволюційний табір.

На жаль сю небезпечну „програму“ розв'язання земельної справи прийняла незначна більшість на Центральній Українській Раді і вона увійшла до останнього (четвертого) універсалу Ради, яким Україну проголошено самостійною державою. Крім соц.-рев. ніхто за соціалізацію не голосував, а прийняття її викликало цілу кризу в Генеральнім Секретаріаті.

Прийняття Радою засади соціалізації можна пояснити хіба потребою пристосовуватись до некритичного смаку розагітованої селянської маси, щоб її не вразити та, коли не перелічитоувати, то принаймні дорівнювати в земельній справі російським ес-ерам, що баламутять нашому селянству голови в сій справі так, як в усіх инших справах політичного і громадянського життя баламутство ширять російські большевики. Ну, щож, коли нема иншої ради, як „пристосованне“, хай буде й соціалізація. Будемо бачити, як вона виглядатиме.

Ред.

„Центральна Рада або, краще сказати, її дрібнобуржуазна ес-ерівська більшість, — пише А. Пісоцький — прийняла як основу розв'язання земельного питання — соціалізацію землі. В сучасний момент, коли від того чи иншого напрямку соціальної політики залежить доля всієї революції, пролетаріят мусить з найпильнішою увагою поставитись до розв'язання основного питання соціальних відносин — земельного питання. Зараз взаємні відносини сил на Україні такі, що головна маса демократії іде за гаслами партії с.-р. і ся партія претендує на ролю керуючу у вирішенні долі України. Через те з як найбільшою увагою ми мусимо зоставатись до ес-ерівської соціальної політики і як найбільший опір виявити її дрібнобуржуазним змаганням.

Повертаючи до ес-ерівської соціалізації землі, ми мусимо вяснити масам всю її дрібнобуржуазно утопічну й реакційну суть. Теорія соціалізації збудована на принципі повного знищення землі на землю і урівнювання користування землею. Розглянемо по суті її обидва принципи. Перший принцип має на меті повне знищення права власности, і не тільки приватної власности, а й всякої власности на землю, себто земля не мусить нікому належати, а так, як от повітрям або сонцем, нею може користуватись всякий, хто хоче на ній працювати.

Утопічність (нездійснимість) сього принципу ясна сама собою. Перш за все землі є обмежена скількістю, а не так, як повітря і сонця, і порівнянне землі з повітрям і сонцем є не більше, як демагогія. Земля є такеж знарядде продукції, як і фабрики й машини, земля ще має ту особливість, що вона дає власникові її ренту; через се землею, як і всяким иншим знаряддем продукції, мусить хтось володіти, бо инакше володітиме нею той, хто її захопить. В капіталістичній ладі знаряддями продукції володіє буржуазія, потім володітиме держава, а в соціалістичнім ладі володітиме все суспільство через свій зорганізований колектив. У знищенні власности на землю полягає знищення права розпорядження землею. Алеж і ес-ери говорять про те, що розпорядження землею має перейти до сільських громад.

Об'єктивно партія с.-р. дрібнобуржуазна лише з соціалістичною фразеологією (маже й ширю). Дійсний соціалізм змагає до перетворення приватної власности на знарядде продукції у громадську власність, а не до знищення взагалі всякої власности. По своїм наслідкам за знищення власности на землю криють ся зовсім несподіянні інтереси дрібної буржуазії, бо коли земля перейде до користування і розпорядження селянства, то неминуча логіка капіталізму приведе до того, що сю землю селянство захопить у власність і знов почнеть ся диференціяція і розвиток капіталізму, якби сього не хотіли ес-ери.

І се цілком виходить з власницьких інстинктів селянства, з того, як селянство опираєть ся заведенню гуртового господарства. Селянство по свому розуміє і ес-ерівську соціалізацію землі: для його центр її ваги не в знищенні власности, а у відбранні всієї землі і в поділові її; і коли селянство іде за ес-ерами, то тільки тому, що за їх допомогою воно гадає по „урівнюючому“ принципу розділити між собою землю.

Сам принцип урівнюючого користування землею є реакційним з економічного боку, утопічним в сучасній соціально-економічній обстановці. Вся теорія соціалізації виникла на ґрунті російської обцини й с'я побутує в російського народу. І коли можна прищипувати соціалізацію до російської обцини — сього пережитку феодальних відносин і кріпацтва, то на Україні, невідомо, до чого будуть її прищипувати українські с.-р.

Сама соціалізація по програмі с.-р. є передача землі сільським громадам, себто для здійснення ес-ерівської програми необхідно утворити обцину, якої на Україні майже ніде й ранійше не було. Се вже є чиста утопія і притім утопія реакційна, бо вона силкуєть ся відновити ту форму

економічного життя, яку історія і саме селянство засудили на смерть.

Та і якби новоутворені громади переводили в життя урівнюючий принцип? Самі автори соціалізації добре знають, що процес економічного розвитку на селі веде до роздроблення одних господарств і концентрації (збільшення) других, веде до капіталізації сільського господарства й диференціації селянства на сільську буржуазію і сільський пролетаріат. Але ес-ери цього дуже боять ся і, щоб загальмувати сей економічний хід, вони пропонують періодичні переділи землі, — себто саме те, що так сприяло занепадові господарства при старій общині та зубожінню селянства.

Сі урівнюючі переділи приведуть до тоїж самої черезполосиці, до якої привела і стара община, і до занепаду господарства. Бо як можна зрівняти користування землею, коли ся земля не скрізь однакова? І доведеть ся ділити землю на різні сорти і кожному хліборобови давати з кожного сорту; а тут і виникає черезполосиця.

Крім того урівнюючий принцип в загально-українським розмірі означає таку перетасовку населення, таку кольосальну плутанину, з якою навряд чи справлять ся економісти з ес-ерівської партії. Для урівнювання земельного користування потрібна якась норма; і ес-ери говорять про харчову і трудову норму, але се лише теоретичні терміни, які не піддають ся уловленню їх цифрами, так, як і рента, на якій сі норми довели ся будувати.

При різних економічних, кліматичних, ґрунтових, культурних і ин. умовах будуть різні і сі норми і при проведенню „зрівняння“ довели ся-б не то що в кожному повіті, а в кожному селі встановляти значну скількість сих норм, не маючи для того певних цифр. Та і одна таж норма один рік може бути трудовою, а на другий рік через неврожай, гіршу обробку землі і ин. бути меншою споживчої. Всі сі норми придатні до агітації, а не до господарських обхунків.

Така в коротких рисах суть соціалізації землі; уже з наведених міркувань ясно, наскільки вона реакційно-утопійна, ясно також, що вона не відповідає інтересам селянства, яке приймає її лише до того часу, поки не розкусило її основи.

З початку статі уже вказувалось, до чого може привести „благополучне“ здійснення соціалізації: се зруйнування культурних господарств, захоплення землі у власність дужчим селянством і утворення міцного кулака дрібно буржуазії, який давитиме і пролетаріат і біднійше селянство, яке без коштів і інвентаря не утримаєть ся при конкуренції дужчого селянства.

Уже зараз ми знаємо, що при захопленнях і розгромах маєтків найбільшу споживу дістає заможнійше селянство, яке має чим перевести панське добро до себе у двір; бідне-ж селянство мало чим користуєть ся з цього добра, бо власними голими руками багато не понесеш. Се, звичайно, анархія, проти якої і с.р. будуть всіма силами боротись, але до ще більшої анархії приведе соціалізація.

Селянство досить ревниво ставить ся до своїх місцевих інтересів; уже тепер між окремими селами виникають суперечки за те, кому володіти тим чи иншим маєтком, а при проведенні соціалізації з урівнюючим користуванням землею сі суперечки закінчать ся різнею і анархією, в якій може потонути вся революція. І з цього боку соціалізація землі несе величезну небезпеку для пролетаріату, який величезні зусилля поклав на революційну боротьбу, результати якої можуть загинути в тім морі крові й анархії, в яке вкинеь ся наше село.

А що се буде так, свідчить хочаб те, що велика маса селянства, яка має хочаб і невеликі участки землі, але з якими вона зросла ся, не так то легко піде на знищення власности на землю. Не кажучи вже про тих селян, що мають 10—15 десятин, яким соціалізація несе зменшення

наділу, які підуть з дрючками проти соціалізації, проти неї піде і багато дрібного селянства, яке не захоче повернутись у общину.

І все се селянство середнє і більш заможне, яке по своїй соціалній природі є революційним, через соціалізацію буде відкинуте в табор контрреволюції і піде навіть не з буржуазією, а разом з чорносотенними поміщиками, що ми й маємо вже на Полтавщині. І по таким своїм наслідкам соціалізації землі не тільки реакційна, а навіть і контр-революційна.

Сі наслідки соціалізації особливо небезпечні на Україні, де селянство досить уже поділило ся на різні ґрупи, які через взаємну усобицю розчищать шлях для того, хто на своєму прапорі напише „порядок“, за яким криєть ся контр-революція. Отже перед городським і сільським пролетаріатом повстає велика небезпека і йому доведеть ся вести уперту боротьбу з дрібною буржуазією, яка прагне поставити земельну справу виключно в своїх класових інтересах упереч інтересам пролетаріату і всього народного господарства.

Пролетаріат всі соціалні питання ставить у всій їх широті, і не тільки в державнім, але і в світовім розмірі, і величезна його історична роль полягає в тім, що в розрішненні сих питань його класові інтереси сходять ся з всенародними і з господарськими інтересами. Дрібно-ж буржуазія ставить їх з точки погляду своєї громади, свого кутка, свого села і в цьому її реакційність. Пролетаріат має свою земельну програму, яка є єдино народвою і єдино-поступовою, яка йде до розв'язання земельної справи, а не до її заплутування, яка рахує на будучину, а не оглядаєть ся назад. Революція вступила в новий рік (статя написана під зміну року. Ред.) під знаком розрішення земельного питання, а ті соціалні сили, яким тимчасово доля дає в руки керму, тягнуть назад і революцію і хід господарчого життя. Але ми певні, що не в силі вони зламати того процесу, який порушуєть ся самим життям; його можуть направляти лише ті соціалні сили, які йдуть разом з ним, які в будучині бачуть його розрішення, а не в минувшині“.

А. Писоцький.

Парламентарний кретинізм.

Сей вислів має вже віддавна право горожанства в соціалістичній літературі. Політичну поведінку, яку сей вислів характеризує, поборює соціалістична політика всіма засобами, себто теоретично в літературі й публіцистиці, практично через агітацію і організацію політичного руху на широких масових основах. Парламентарний кретинізм загніздив ся у нашій суспільности дуже глибоко й розпаношив ся дуже широко! Обгорнув у своїх мертвецьких обіймах рівночасно найнижші й найвищі, найслабші й найсильніші круги нашого народу та на смерть задавляє все те, що розуміємо під політичним життям, політичним рухом, політичною роботою...

Що ж се за поява сей парламентарний кретинізм? Карло Каутський характеризує його в коротких словах ось як: „Обмеження цілої політичної думки до подій в парламенті; парламент уважаєть ся за якийсь окремий власний світ, що надає зовнішньому світові закони, але сам не приймає ніяких законів від свого світа, що є поза ним“.

Иншими словами: се погляд, буцім одинокою ареною політичного життя і політичної творчости є тільки парламент, буцім одиногими активними чинниками політичного життя і політичної творчости є тільки послы, погляд буцім участь суспільности в політичнім життю і політичній творчости має обмежувати ся до акту вибору послів, а опісля ще в ряди-годи до висловлення послам довірря та передачі до їх відома бажань і болів виборців. Погляд, буцім займати ся політикою, робити політику мають тільки фахові політики й буцім такими фаховими політиками повинні бути тільки послы.

В дійсности нема нічого фальшивішого та шкідливішого ніж такий погляд і саме сей погляд називаєть ся парламентарним кретинізмом.

Сеї парламентарний кретинізм буває з правила дуже на руку самим послам, бо монополізує в їх руках політику, робить їх авгурами національної політики, дає їм патент називати себе покликаними, а всіх не-послів трактувати погірдливо яко неполиканих" і „невідповідальних“ політиків.

Та такий спосіб ведення політики ніколи не може досягнути справдішніх успіхів. Ще як поли даної партії, чи даного народу (як напр. в Австрії) належать до правительственной більшості, то в заміну за услуги правительству дістають від тогож правительства всякого роду здобутки, якими можуть похвалити ся перед своїми борцями й вказати, що їх послужання приносить користи виборцям. Тут витворюють ся між правительством і даними послами просто торгові відносини на основі правила *do, ut des* (даю, щоб від тебе дістати). Клясичним прикладом опертя політики на торгових засадах є Австрія. Серед розбіжності змагань поодиноких партій і націй, недостачі якоїсь основної далекоїдучої, глибоко сягаючої політичної програми у правительства, довкруги якої могли б згуртувати ся парламентарні партії, ведегь ся тут внутрішня державна політика прихалцем, від випадку до випадку, як вигадає потреба залагодити якусь державну необхідність, тоді правительство купує собі більшість, прикладаючи засаду *do, ut des*.

Але се відносить ся тільки до партій, чи то репрезентативній тих народів, положення яких настільки стерпне, що їх послы можуть голосувати за правительством, не наражуючи ся на закид зради інтересів свого народу чи то партії.

В цілком иншій положенню находять ся послы, котрі заступають чи то націю, чи партію, таку покривджену й уподібжену, що її послы мусять з природи річи бути в опозиції до правительства й не можуть ніяким робом попірати правительство своїм голосуванням хочби навіть за державною необхідністю.

Саме в такім положенню находить ся український народ Галичині. Його послы не можуть увійти в склад правительственной більшості й на основі засади *do, ut des* висядувати менші або більші користі від випадку до випадку, бо політичного положення українського народу в Галичині не можна поправити якимись дрібними уступствами. Воно вимагає основної перебудови цілого політичного, суспільного й господарського ладу в краю.

Якже-ж українські послы не можуть увійти до правительственной більшості, то тим самим не можуть досягнути й тих дрібних користей *do, ut des*, з другого боку вони за слабкі, за мало численні, щоб могли присилувати правительство до переведення основної перебудови ладу в Галичині, отже доки нема сеї перебудови, досі українські послы не можуть увійти в більшість, а доки не увійдуть в більшість, не можуть досягати навіть тих дрібних уступок і користей, які досягають партії правительственной більшості. Одним словом українські послы виходять з голими руками! Положення справді трагічне! Але чи безвихідне? На се маємо тільки одну відповідь: доки нас пануватиме парламентарний кретинізм, досі виходу дійсно нема!

Бо який вихід? Теперішня Українська Парламентарна Репрезентація не увійшла ще до правительственной більшості, а тільки здержала ся від голосування, як перед трьома місяцями ухвалювано бюджетову провізорію, а вже підняв ся проти неї загальний ропіт і слушно пише „Діло“ з 10 лютого: „Стаючи в гостру опозицію до австрійського правительства, Українська Парламентарна Репрезентація пішла назустріч загальному народному почуванню в сій тяжкій хвилі й відповіла тим об'єктивним вимогам, які нині ставить українському заступництву дійсність“.

Але з другого боку виборці вимагають від своїх послів хоч дрібної частини таких здобутків, які одержують напр. польські виборці за посередництва своїх послів. Вище сказано вже, що українські послы тих домагань не в силі сповнити, сказано також, чому. Але виборці дивлять ся на ту справу інакше, саме тому, що вище ух потонули в парламентарнім

кретинізмі! Вони бачуть всю вину тільки в послах і приходять до висновку, що українські послы самі нездари, до нічого нездатні, кепські політики,—одним словом не варті бути послами! Се ще лагідний осуд; бувають такі, що підносять закид зради, продажности і т. ин.

А наші послы? Кидають ся, як лив в окропі! Раз головою до стіни, раз до дна, раз до покритки, але окріп парить, як парив. Ось тому політична лінія нашого парламентарного заступництва гнеть ся, як лоза. За Бека голосували за правительством, за Бінерта робили гамірну обструкцію, за Зайдлера раз виходили з залі під час голосування, раз заповідали опозицію, а ще раз може бути, що голосувалимуть за правительством. Чому се так? Чи є або була якась основна різниця в ставовищі кабінетів Бека, Бінерта й Зайдлера до Українців? Боже, заступи! Українські послы були й є лише ливом в окропі.

Се очевидні факти й з тих фактів роблять ся висновки, але самі фальшиві! Ще десять літ тому др. В. Охримович зложив посольський мандат, подаючи за причину, що переконав ся, що український посол не може в парламенті зробити нічого корисного для народу й тому волить працювати на иншій полі. Слідом за сим відсунув ся від активної політики й став директором „Дністра“.

Він витягнув консеквенції тільки для своєї особи, а є такі, що хотять витягати їх для самого парламенту. „Що нам за користь з свого парламенту?—питають у злісній безсильності. — Треба розбити його, знищити, обструкцією довести до абсурду! Краще нехай не буде парламенту, ніж має бути такий, що все звертаєть ся проти нас!“

Перечити ся з такими „демократичними“ помислами не буду. Мені здаєть ся, що абсолютистична ера гр. Штірка повинна кождому, хто не зійшов з глуздів, з'ясувати вартість таких політичних поглядів. Зокрема нам Українцям Талергоф і подвиги всяких Загурських повинні ясно показувати сучасникам і глядучим поколінням, чи сміє демократично думаюча нація копати яму під парламентаризм?!

Є ще у нас такі „політики“, що, бачучи безвихідність положення, сіють зневіру. І їх ми питаємо: по що? Чи хочуть допровадити народ до висновку: не тратьте, куме, сил, спускайте ся на дно! Чи може хочуть пхнути його до актів розпукки?!

Ось те саме „Діло з 10 лютого пише в тій самій статі: „Річ певна: від самого факту вступлення Української Парламентарної Репрезентації на шлях безоглядної опозиції ще ніщо в нашій країні не змінить ся на ліпше. Український селянин, український робітник і український міщанин завтра, як учора, зноситиме чужинецьке польське панування з ласки австрійської держави. Але одному кінець настане: кінець ілюзії, неначеб тут що небудь поправило ся, чи поправило ся, або бодай взагалі могло поправити ся на ліпше, поки з плечей нашого народу не буде усунена налягаюча на нас густа сіль польської урядницької касти й поки на нашій землі вся влада й виконування її не перейде в руки нашого народу“.

Се все дуже справедливе, але чому ся пісня недоспівана до кінця?! Адже кождому цікаво знати, як ся „влада й її виконування“ має перейти в руки нашого народу? Хто має зробити се? Якими засобами се можна перевести? Читачам „Діла“ се тим більше цікаве, що ще перед кількома днями вичитували в кождім числі сеї газети убрані в шітійські фрази натяки на „сповнення найвищого національного ідеалу“.

Уважаємо се за тим більший гріх, що читач не може ніяким способом доглатити ся відповіді з дотеперішнього напрямку „Діла“, навіть якби завдав собі труда студіювати річницьки назад. Чого там не найде?! І парламентарний кретинізм в класичнім вигляді і парламентарний кретинізм з поправкою нарікань на суспільність, що „не інформувал“, „не стоїть з ними в безпереривній лучности“, і захвалювання боротьби проти парламенту і „наукові“ виводи про безвартність парламентаризму та єдино-спасенність „ліберального абсолютизму“ і пропагування тактики інтервенцій у правительства і одобрявання, „що ілюзіям положило ся кінець“ і т. ин. і т. ин.

Не для докорів редакції „Діла“ підпосимо се, а тільки для ілюстрації, до чого доводить парламентарний кретинізм. Бо він проявляє ся у двох видах: в позитивнім, як що на парламент дивимо ся очима характеристики К. Каутського; в негативнім, як що хочемо затопити його у бурхливих филах обструкції або здавити кліщами абсолютизму, залежно від того, чи бачимо в нім одинокє джерело добра, чи лиха.

Джерело парламентарного кретинізму лежить в цілком хибнім понятті політики. Бо політику повинні робити не самі тільки парламентаристи, а цілий народ.

Робити політику — се не значить провадити розмови на політичні теми, але робити, творити політичні діла. І той основно помиляєть ся, хто гадає, що зійти ся час від часу на „многочлюдне“ політичне віче, ухвалити довгий ряд тріскучих резолюцій і розійти ся назад до дому, щоб далі киснути в політичнім квієтизмі, се вже значить робити політичні діла. Віче може бути тільки розсадником політичних ідей, виміною політичних думок, скристалізуваннем політичних змагань, але політичним ділом віче не є. Як що парламентарний кретинізм дуже шкідна поява, то вічевий кретинізм також шкідлива поява, хоч може в трошки меншій мірі.

Політична робота се перш усього сильна, пружиста політична організація. В рямах тої організації, під її проводом і наглядом політичні діла повинна творити кожда одиниця, кождий гурт, кожда громада, кождий повіт, цілий край, увесь народ. Парламентарна політика повинна бути тільки завершенням, убранням у форми обовязуючих законів, політичного діла, створеного цілим народом. Де цілий народ в своїх масах спочиває в політичнім безділлі, здаючи всю політичну роботу на послів, там послы, щоб були не знать які, нічого не вдіють. Тим більше нічого не вдіють, як що найдуть ся в такім трагічнім положенню, як українські послы у віденськім парламенті.

Тому нам треба вже раз вирвати ся з парламентарного кретинізму та сказати собі, що тільки масовою всенародньою, до найменших подробиць зорганізованою та дисциплінованою боротьбою можемо досягнути свої політичні цілі.

А щоб вести таку масову, всенародно боротьбу, треба передовсім ясно, виразно витичити собі політичну ціль, а опісля шукати дороги, яка має довести нас до сеї цілі.

Ми вже сказали, що цілю нашої національної політики в рямах Австро-Угорщини повинно бути досягнення державности на землях, заселених нашим народом. Дорогою, що веде до сеї цілі, є перебудова Австро-Угорщини на федерацію національних держав. Засобом сю дорогу промостити й досягнути ціль є жива, енергічна, пляново зорганізована політична робота цілого народу, політична праця всіх, політичний рух мас, боротьба. Першим кроком до сього пехай буде посів отсього гасла вширш цілої суспільности, в глибіню найнищих її верств. Але щоб сей посів приймав ся, треба вселюдно проголосити, що ся українська державність мусить принести масам під економічним, суспільним і культурним оглядом. Сам фантом державного права не викрише масового руху. Щоб польського пана, польського урядника, жандарма, екзекутора, фабриканта і т. ин. засунути українським, за тим хоч і буде розбивати ся український селянин і робітник, але сього йому мало. Політика кийвської Центральної Ради тільки тому розбудила національну свідомість і спонукала маси до боротьби за національний ідеал, що в рямці національного ідеалу вложила суспільні й економічні інтереси працюючого люду.

Маючи се все на увазі, берім ся зваво до роботи, щоб не прозівати хвилі, що родить нове життя!

Вол. Темницький.

Як виглядає просвітно-організаційне життя в українськїм таборі у Вецлярї.

(Продовженне)*].

Майже на самім переломі 1915 й 1916 рр. засновують 28 чоловік просвітно-соціяльне товариство т. зв. „Соціяльну Секцію“. В ній познайомилювали ся полонені з ріжними соціяльними питаннями. Два рази в тиждень, у вівторки й п'ятницї, по обіді сходили ся туди члени й не-члени, слухали рефератів або читань, розбирали спільно й вимінювали громадую свої думки. Було звичайно так, що котрийсь з членів узяв відповідну книжку з таборової бібліотеки, підготував ся добре й на сходинах реферував. Треба зазначити, що те товариство не мало ніодного противника серед полонених. Найбільше вже було, як частина їх ставила ся до сеї нової організації неутрально—здаєка. Тому то й тут свобідніше можна було розбирати національне питання ніж в інших організаціях. Кілька неділь пізнійше члени гуртка зросли вдвоє, а на реферати стало приходити 100—170 чоловік. „Соціяльна Секція“ була перше просвітне товариство, яке завело в себе організаційний податок, вкладки—10 ф. в місяць.

Взявши провід просвітної роботи на себе, організація встигла, за старанням „Просвітного Виділу“, поволі й адміністративну часть табору взяти в свої руки. Коли до 1916 р. в бараку розпоряджав ся людьми полонений фельдфебель настановлений німецьким начальством, уже в січні 1916 р. полонені, зорганізовані в просвітних товариствах, закладають „Товариство старших бльоків і бараків“. Те товариство давало в кождий бльоку барак одного зі своїх членів на „старшого бараку чи бльоку“ (бльоків є 10, а кождий бльоку має 5 бараків). Хоч се товариство було адміністративне, цілком його була така сама, як і інших товариств—поміч у веденню просвітної української праці. Маючи таке визначне становище, „Т-во старших бльоків і бараків“ перебило шкідливу роботу для української справи деяких переводчиків, чи інших, що були свого часу в поліцейській службі в Росії, котрі в таборі ставили нераз колоди українській праці або підроблювали зазви й погрози. З другою-ж боку зорганізовані старші бльоки і бараків мали змогу самі або при помочи членів „Просвітного Виділу“ вести в себе по бараках читання й балачки. І ученикам вже свобіднійше жило се по бараках, не так вже докучали свідомі й несвідомі противники школи, бо старші бльоку чи бараку брали їх в оборону, поступаючи й з іншими по людськи.

Кількох свідомих противників, бачучи, що ґрунт ім поволі уеваєть ся, спробували на 13 лютого 1916 р., саме як ішла вистава „Лихо не кождому лиху“, зробити демонстрацію в „Народнім Домі“. Двох-трьох закупило кількадесят сидячих місць, роздали їх несвідомим противникам української праці, самі-ж заховали ся в углах залі і, як у виставі, дяк давав обтати свою косу, з кута заспівали „Боже, царя храни“. Співало їх кількох, але всі люде, які були на виставі, змішали ся й повиходили з залі. Се був одинокий відкритий виступ противників українства і останній. Великого впливу на просвітну працю він не мав, на се вказують популярні виклади, які вели ся на „народнім університеті“.

„Народній університет“ засновано зараз кілька днів по демонстрації в місяці лютім. Викладали в нім здебільшого члени „Просвітного Виділу“. Кождого дня після обіду від 3—4 (5) і увечері $\frac{1}{2}$ 8—9 обговорювано на тім університеті історію України, державно-політичні науки, українську літературу, науку кооперації, соціяльно-політичні писання, про будову світа (наука астрономії), про медицину, про український рух і змагання і т. ин.

Ранок був усе заповнений наукою в народній школі. Народня школа, що правда, після невдалої демонстрації з 13

*] Пор. ч. 3 з 1918 р.

лютого менше мала учеників, а головню свіжі повідпадали, але се не тривало довго. Вже з початком місяця березня народня школа знову трохи стала на ноги. До того часу була ся школа більше типу 2-клясівки, в березні перетворила ся в 4-клясову школу. Щоб мати хочби приближно поняття про науку в народній таборній школі, подаю тут розклад годин, по якому вчили ся.

День	Год.	Ia i Ib	II кл.	III кл.	IV кл. Ia i Ib	Щурок
Понед.	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Рахунки	Укр. мова	Наука німецької мови від ¹ / ₂ 9— ¹ / ₂ 11.
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10 ¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Рахунки Спів	Рахунки Спів	Укр. мова Спів	Істор. Укр. Див. Вищий курс німецької мови	
Вівторок	8— ³ / ₄ 9	Рахунки	Рахунки	Укр. мова	Всесв. геогр.	Вищий курс німецької мови від ¹ / ₂ 10— ¹ / ₂ 11.
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10 ¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Наука грам. Читання	Укр. мова Писання	Укр. мова Писання	Природозн. Див. Вищий курс німецької мови	
Середа	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Рахунки	Укр. мова	Вищий курс німецької мови від ¹ / ₂ 10— ¹ / ₂ 11.
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10 ¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Рахунки Спів	Рахунки Спів	Істор. Укр. Див. Вищий курс німецької мови	Всесв. істор. Див. Вищий курс німецької мови	
Четвер	8— ³ / ₄ 9	Рахунки	Рахунки	Укр. мова	Хемія	Вищий курс німецької мови від ¹ / ₂ 10— ¹ / ₂ 11.
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10 ¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Наука грам. Читання	Укр. мова Читання	Істор. Укр. Див. Вищий курс німецької мови	Істор. Укр. Істор. Укр.	
П'ятн.	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Істор. Укр.	Рахунки	Вищий курс німецької мови від ¹ / ₂ 10— ¹ / ₂ 11.
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10 ¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Рахунки Спів	Рахунки Спів	Ісометрія Природознавство	Фізика	
Субота	8— ³ / ₄ 9	Рахунки	Рахунки	Укр. мова	Ісометрія	Вищий курс німецької мови від ¹ / ₂ 10— ¹ / ₂ 11.
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10 ¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Наука грам. Читання	Укр. мова Читання	Істор. Укр. Див. Вищий курс німецької мови	Укр. мова	

Правда, плян виглядає досить мізерно, як на 4-клясову школу, бо кождий предмет вчили ся лише ³/₄ год., до того ще наука всего на всего тривала в кождій клясі ледво ²/₄ години. Причина того та, що в кілька днів існування „народнього університету“ перенесено його полудневі виклади на рано, через те мусіла потерпіти сама народня школа. Як на університеті викладали майже виключно члени „Просвітнього Виділу“, так знову противно було в народній школі, де переважно вчили полонені, почасти фахові народні учителі.

В школі ведено вже запису книжку в кождій клясі, в ній був спис учеників, який все читав ся перед наукою і в ту ж запису книжку вписував кождий вчитель свій предмет, що й коли учив. Відповідних підручників не було. Одні кляси, низші, мучили ся шкільними підручниками Омеляна Поповича, інші вчили ся (3 і 4 кл.) з підручників для середніх шкіл Крушельницького, а то й так бувало, що роздавано між учеників ті книжки, яких було більше в таборній бібліотечі, й ними деякий час користували ся ученики. Сим способом головню використано цілий Кобзарь Шевченка. Учеників на той час бувало в школі пересічно 150—170.

І саме тому, що школа давала так мало учеників, відчували зорганізовані товариші потребу поставити школу на міцні ноги. Зараз після повороту 50 делегатів, які були вислані з вєдлярського табору на 8—10 днів до раштатського табору на устроєнє січового свята, повіяло в нашім таборі реформаторським духом. А було се з початком місяця мая. До того наспів ще приїзд фрайштатських товаришів, які приїхали з Австрії. Маючи чималий досвід за собою, стали вони великою помічю в реформі школи, а далі й організаційного таборового життя. Саме гарячі дні живив, коли школа мусіла припинити свою діяльність, використали зорганізовані люде для реформаторської праці. Після того народня школа зайняла найвидійніше становище в таборі. На місце 4-клясової приходило 5-клясове, де ввече з початком зими (кінець листопада, початок грудня 1916 р.) викладає 16 учителів, головню полонених, а учеників ходило 300—350. Наука була 4 години рано кождого дня. Крім того відкрито школу в лазареті, де бувало кількадесят учеників, і в інвалідів, з яких брало участь в науці 60—70 чоловік. Аж до весни, кінця місяця березня 1917 р., йшла наука в школі широком пляном наперед. Весняні роботи знову перешкодили науці, а тільки поличили ся школи в лазареті й в інва-

лідів, які й досі існують. За той час свого існування, два роки з перервами, кругло за 13 місяців, випустила народня таборова школа 2323 учеників, 560—600 вивчили ся грамоти (читати й писати по українськи). Се мало великий вплив і на робітничі команди, бо ученики, діставши ся на роботу туди, вчили грамоти інших або читали їм часописи та книжки.

Наука, виклади відбували ся не лише в школі і в народнім університеті (який існував ²/₁2 місяця й замінив ся на звичайні вечірні читання й виклади), але також і на курсах, яких було лівью порою 1916 р. 3, а властиво 1. Бо 1) початковий курс національного виховання, 2) курс імени Шевченка й 3) курс вищої освіти були одно й те саме, себо тільки вони існували не в один час, а по черзі відкривали ся й замикали ся. Змістом і значіннем були се курси вищої освіти, де члени „Просвітнього Виділу“ викладали різні предмети, доторкуючи ся питань історії й літератури України, української та всесвітньої географії, порушували ся суспільно-політичні, соціальні, економічні й релігійні питання.

Пізнійше з початком осени 1916 р. почали ся курси й конференції зорганізованих людей, які мали спеціальну місію взяти на себе, себо навідувати своїх товаришів по робітничих командах і туди нести просвітню-організаційну роботу. Се були курси т. зв. „мужів довірря“, людей, які брали живу участь в організаційній роботі, а їх вибирала кожда організація і довірювала їм веденне такої роботи по робітничих командах. На тім курсі вчили ся крім згаданих предметів, які були й на попередніх курсах (хвіба в иншій формі), також дещо й практично: як має поводити ся муж довірря на робітничій команді. Для сього й уладжувано конференції мужів довірря, де перед 20—30 кандидатами на „мужів довірря“ держав один з них реферат (начєб то було на робітничій команді). Товариші старали ся нераз своїми критичними замітками чи выводами збити бесідника з пантелику. Розумість ся, бесідник кілька днів приготавляв ся, збирав матеріял по „Вісниках“, історії, чи инших підручниках, щоб часом не загнути в кут. Всі ті курси тривали звичайно ¹/₂—3 місяці. Виклади на курсах були пополудні, — коли перші два курси існували, як була наука в народній школі, — другі обидва курси були серед літа, чи осени, тоді виклади були рано, найбільше 2—3 години денно. Пересічно ходило на курси 80—130 чоловік. Вступ на всі курси був вільний—крім конференцій „мужів довірря“, де мали вступ звичайно кандидати на „мужа довірря“.

Знову ввечорами бували також реферати, виклади, читання. Вечірні виклади впроваджено ще з кінцем 1915 р. (як вже було сказано). З початком 1916 р. відбували ся вони все в „Народнім Домі“ о 7 год. увечері. Влітку й осіню, як дні стали довші, увечері припадало звичайно 2 реферати, а то: від 7—¹/₂9 і від ¹/₂9—10. Вечірні виклади становили кождий для себе цілість і звичайно після сього бували короткі або довші дискусії. Найбільше матеріялу достарчували на вечірні реферати політичні чи военні події. Обговорювано теми: поступ людства, культура й цивілізація, законодапний устрій держав, виборче право, земельне питання в Росії й на Україні і т. ин. На вечірні виклади приходило звичайно більше число людей, нераз бувало й 400—500. Сурмач входить на перехрестні вулиці табору й сурмить пісню на всі чотирі сторони світа: „Гей, там на горі Січ іде“.

Без перестанку зими і літом ідуть вечірні читання вже більше ніж два роки. Але все це була велика часть людей, яка на вечірні виклади не заходила, а час собі проводила по давньому, при грі гармонії, чи при балачці. Тому то вже з початком 1916 р. весною й зимою просвітні товариства вислали туди в кождий барак своїх делегатів на читання і балачки. Тому говорили по бараках: „і тут тобі з політикою не дають спокою“. І хоч не хоч з початку тільки слухали, але потім мимохіть вивязала ся дискусія, а тоді

вже цілий барак слухав, як одні іншим доказували. І саме те „доказування“ об'єднувало й гуртувало всіх тих, що горнули ся до світла. Крім викладів, рефератів у народній школі, на курсах, народнім університеті й загально вечірніх улаждали просвітні та просвітно-політичні товариства на своїх сходинах також читання чи реферати один або два разом тижнево, а навіть що дня. До таких товариств належать: т-во „Соціална Секція“, пізнійше т-во „Воля“, т-во „Просвітня Громада“, т-во „Січ“ і „Сільський Господар“.

Пилип Лисецький.

(Далі буде).

Полонені Українці перед поворотом до дому.

Ще перед розпочаттям мирових переговорів у Берестю серед зорганізованих полонених Українців в Австро-Угорщині й Німеччині виникла думка про утворення окремих організацій, пристосованих до потреб національної праці по повероті до дому, на випадок заключення миру.

Сим способом повстало в таборах уже кілька організацій, з тим чи іншим кругом ділання, побудованих на тій чи іншій організаційній основі. Одні організації поставили собі за цілю видавання часописей і книжок, другі — народню працю в найширшій розумінню сього слова. Одні об'єднують лишень однодумців, другі — всіх земляків з якоїсь частини України.

Сей організаційний рух треба уодноставити, надати йому одноцільний напрямок і підвести під нього одну якусь організаційну підставу. Се буде задачею міжтаборової конференції, яка має незабаром зібратись в однім з українських таборів у Німеччині.

Тимчасом дозволяємо собі порадити полоненим за вірець нових організацій взяти утворене в таборі Фрайштадт, Горішня Австрія, „Посульське Товариство Народньої Праці“. Збудоване воно на основі земляцтва для п'ятиох повітів полтавської губ. і має на цілю зєднати в с'їх полонених, які походять з тих повітів, щоб по повероті до дому, відповідно до обставин на місці, або стати завязком масової безпартійної організації народньої праці, або достарчити кадри членів для існуючих вже народніх і спеціальних організацій.

Радимо переводити організацію по округам, як вони визначені в проєктованім новім адміністраційнім поділі України (див. Вістник, ч. 5-6), не оглядаючи на те, чи і як скоро прийде до формального переведення сього поділу, бо народне життя в найважнійших його проявах вимагає нових для себе центрів, менших від губерній і більших від повітів, як напр. кооперативний рух, просвітний і ин.

До визначених в поданім в попереднім числі „Вістника“ проєкті тридцятьох округ-земель треба тепер додати ще дві округи — холмську й підляську. Полонені з сїх двох округ чим скорше повинні об'єднатись, бо їм може першим доведеть ся повертати до Рідного Краю, а там жде їх важка праця відпольщення збаламученого польськими ксьондзами темного люду.

Ту саму організаційну роботу хай переводять між собою полонені офіцери з України та гуртками, а де нема з кого гуртків складати, одиницями зголошують ся до центральних управ поодиноких земляцтв у таборах полонених салдатів.

Посульське Товариство Народньої Праці. Дня 3 лютого в таборі полонених Українців у Фрайштадті, в Горішній Австрії, відбули ся збори полонених земляків з повітів гадацького, лохвицького, лубенського, миргородського й роменського полтавської губ., які ухвалили закласти земляцку організацію під назвою „Посульське Товариство Народньої Праці“. Членами організації можуть бути полонені Українці, що походять зі згаданих п'яти повітів Полтавщини, не лише ті, що пробувають у фрайштадським таборі, а й ті, що є за-

раз в інших таборах та на робітничих командах в Австро-Угорщині й Німеччині. Щоб об'єднати своїх земляків ще тут у полоні, Посульське Товариство Народньої Праці звертає ся з закликом до них закладати всюди і скрізь, де тільки є найменший гурт їх, філії (відділи) організації та зголошують ся до своєї централі у Фрайштадті з поданням докладних домашніх адрес. Місце осідку організації по повероті на Україну має бути місто Лубні.

Посульське Товариство Народньої Праці об'єднує земляків лише згаданих чотирьох повітів тому, що на підставі тих відомостей, які надійшли з України, Українська Народня Республіка має бути поділена не на губернії й повіти, як се було до сього часу, а на цілком нові адміністраційно-політичні одиниці (землі), в які будуть входити по 3—4 повіти і які будуть мати свої окремі органи місцевої самоуправи. Згадані п'ять повітів, одні в цілости (гадацький, роменський, лохвицький), другі в части (лубенський-східна частина й миргородський—північна частина) мають бути сполучені в одну таку адміністраційно-політичну одиницю під назвою: Посульська земля. Отже полонені сїх п'яти повітів, повернувшись до дому, будуть жити і працювати на території одної землі і тим самим їхні місцеві політично-громадські й культурно-національні інтереси матимуть спільність.

Посульське Товариство Народньої Праці є позапартійна організація, тому до нього можуть належати люде різних політичних поглядів, аби лише вони свідомо працювали на користь українського народу й обстоювали незалежність Української Народньої Республіки.

Обовязком членів Посульського Товариства в полоні — є вишукування своїх земляків для об'єднання і докладного ознайомлення з питаннями дня та найширшого підготовлення до громадської роботи на Україні.

Повернувши на Україну, Посульське Товариство Народньої Праці може сполучити ся з іншими подібними організаціями або існувати цілком самостійно (як признають Загальні Збори членів Товариства, які будуть скликані через якийсь час після повероту до дому). Воно зможе зорганізувати видавничу спілку для видавання книжок, журналів і газет, закладати власні книгарні, бібліотеки, театри, курси, виклади і т. ин., щоб розвинути свою діяльність на користь українського народу як найширше.

В склад Управи Посульського Товариства Народньої Праці вибрані т.т.: Іван Мороз (голова), Василь Клипач (заступник голови), Грицько Пілюрик (скарбник), Гаврило Бараник (секретарь), Андрій Жук, Володимир Дорошенко, Михайло Чичик, Макар Тарасенко і Кирило Олексієнко (члени).

Адреса товариства: Ukrainische Organisation der Nationalarbeit für das Sulagebiet, Kriegsgefangenenlager in Freistadt, Ober-Oesterreich.

Війна і народні вірування.

Минулого року надрукував я в „Календарик для Січових Стрільців і жовнірів-Українців“ статейку п. з. „Війна і народні поезії“, де просив усіх, хто має змогу, записувати народні пісні й оповідання, що стоять у звязи з війською, які можна-б було по війні видати окремою книжкою. Для того подав я не тільки взірці таких новотворів, але й ряд питань, що на них було-б бажаючим одержувати відповідь. Вислід моєї просьби одначе досі дуже дрібний. Ледви два чи три інтелеґенти надіслали кілька записів пісень; поза тим надіслали ще письменині воєнки всілякі вірші, що найчастіше вони самі поскладали, які одначе задля своєї нескладности не надають ся до друку; через те передаю я їх на перехонок у воєнним архіві. Зате з оповідань не надіслав ніхто ніодного, хоч їх у кождім селі можна назбирати майже на цілу книжку. Отсим прошу ще раз кожного письменного записувати пісні й оповідання, звязані з війською, та надіслати їх для друку.

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К., 6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа 50 сот., 25 коп. Зміна адреси 50 с., 25 коп.

V рік. Ч. 8

Відень, 24-го лютого 1918.

Ч. 191.

Україна в небезпеці.

З великою радістю і вдоволенням зустрів український нарід вістку про мир між Україною і осередніми державами. По тім і сім боці державного кордону, який розділює український нарід на дві частини, в таборах полонених і виселенців з окупованих областей України, в усіх найглухших закутках, де тільки є жива душа українська, ся вістка викликала найкращі думки й надії, воскресила найдорожчі мрії. Всі раділи й тішили ся, сподіваючи ся, що сей перший мир принесе народам України спокій, волю і щастє. Кожному хотіло ся вірити, що вже прийшов кінець всім поневірянням і нещастям, які принесла з собою війна, що настав час вільного життя у своїй власній державі — Українській Народній Республіці.

Але в дуже тяжку годину воскресла воля українського народу, а ще серед тяжчих умов народила ся Українська Народна Республіка яко незалежна держава. Ворогам українського народу й державної самостійности України, що тепер обєднали ся під прапором большевиків, се не до вподоби й тому вони змобілізували всі свої сили, вжили всіх найкрайніших засобів, щоб стати на перешкоді всім змаганням народньої влади української держави до миру. Панове большевики на чолі з Леніном-Бронштейном не хотять признати мира з Україною, бо вона не попросила в них на те дозволу. Вони зібрали величезні сили „червоної гвардії“ та йдуть війною проти України, руйнуючи її дощенту. А щоб успішнійше вести боротьбу проти України та її державної влади — Української Центральної Ради й Ради народніх міністрів, большевики послали на Україну цілу армію агітаторів. Большевики-агітатори, як ті паразити, розізли ся по цілій Україні й підточують державний організм української держави, підбурюючи темні маси українського народу проти народньої влади. Українську Центральну Раду, яка складаєть ся переважно з представників українських селян, робітників, салдатів і політичних та громадських організацій, і Раду народніх міністрів, яка складаєть ся виключно з українських соціалістів, вони називають буржуазною. Замість існуючої зараз державної влади на Україні вони пропонують нову, так звану советську, яка-б підлягала Троцькому-Бронштейнови в Петрограді, себто, щоб з самостійної України зробити знову провінцію російської держави, якою керують зараз замість царя панове большевики. Проти всієї української соціалістичної інтелігенції, яка досі стояла на сторожі інтересів українського народу, також ведеть ся агітація, щоб нарід її не вірив, поборював і навіть винищував. Се робить ся для того, щоб замість свідомої інтелігенції, яка добре розумієть ся на політичних справах і займає зараз відповідальні місця, посадити несвідомих, темних людей, які нічого не розуміють зі складних політичних справ і які-б покійно слухали большевиків і робили-б лише те, що їм скажуть, як се було на мирових переговорах у Берестю, де напівгра-

мотний робітник Медведєв ніби заступав Україну, а говорив лише те, що йому наказував пан Бронштейн.

Серед української армії большевики агітують за тим, щоб усі українські вояки кидали зброю та йшли до дому, бо Україні ніщо не загрожує. Большевики, мовляв, хоч і йдуть на Україну, але лише для того, щоб повалити „буржуазну“ Центральну Раду, яка ніби-то не хоче дати селянам землю й передати всю власть у руки самого народу.

Такі демагогічні й провокаційні виступи большевиків серед темних мас українського народу, які не можуть розібрати ся, де саме правда, хто буржуї, а хто дійсний соціаліст і пролетарій, довели до того, що багато українського війська пішло до дому, покинувши зброю, де попало. Селяне почали з недовіррем відносити ся до своїх же людей, що свідомо боронять ся від усяких нападів большевиків і пинжи ворогів України. Кожну людину, що має чисту одіж дозволить собі боронити „буржуазну“ Центральну Раду, що більше, кожного грамотного уважають за „буржуя“, за народнього ворога.

Таким способом панове агітатори-большевики вбили вже величезний клин поміж український нарід, викликали вже розбрат, а головню ослабили або цілком здезорганізували дуже багачкою частей української армії.

Зробивши се, большевики послали свою армію „червоної гвардії“, до якої вступають безробітні, голодні й обдерті робітники, цілий люмпен-пролетаріят, усі злочинці, що сиділи в тюрмах, колишні жандарми й поліцаї й інші темні особи, на Україну, щоб скинути „буржуазну“ державну владу Української Народної Республіки й завести „народню“. Щоб салдати „червоної гвардії“ були вірнійші большевикам, або вірнійше — Ленінови й Бронштейнови, їм платять по 40 карб. на день „жалування“ і по 20 карб. „прогонних“. Само собою розумієть ся, що все награбоване під час большевицьких „бойових операцій“ лишаєть ся „героям“.

При таких обставинах большевики накинули ся на головнійші міста України і на саме її серце — Київ. Заговорили по цілій Україні тяжкі большевицькі гармати, кулемети й рушниці, забігали панцирні тягачі й автомобілі, літають озброєні літаки. Руйнують міста за містом, валаєть будинки за будинками, грабують і вивозять з України все, що попадаєть ся під руки, а головню: збіжжа, цукор, вугілля і залізо.

В той самий час розагітовані й здезорганізовані большевиками українські салдати-селяне сидять собі вдома на селах і не відають, що творить ся на цілій Україні. Вони радіють, що дістали ся до дому, та ждуть того цапливого часу, як прийдуть „браття“-большевики й заведуть на Україну рай з правительством з самого народу. І тільки тоді, як большевики появляють ся на село й почнуть „господарити“,

забираючи все збіжжя, скотину, птицю і інші річі, селяне-воєнки починають розуміти, який то солодкий большевицький рай, які то з них щирі соціалісти, та тоді вже пізно. Большевики добре озброєні, а селяне — бувші українські воєнки стоять з голими руками, бо зброю по намові большевиків покинули й не знають, що робити. Благання і сльози, на які український нарід дуже багатий, нічого не помагають. Большевики зі своїми „соціалістичними“ бандами покидають села лише тоді, як добре їх „очистять“ від усього, що їм потрібно. В містах же панове-большевики розтаборюють ся і заводять „порядки“, нищать „буржуїв“ Українців дикунським способом і т. ин.

Вірні Українській Центральній Раді й Раді народніх міністрів українські війська не можуть дати собі ради, бо їх замало для того, щоб завести порядок на цілій Україні, бо для цього треба примусити большевиків залишити Україну. Українська Центральна Рада, щоб хоч трохи зберегти Київ від стрілянини, покинула його та виїхала до Житомира. Але большевики не вгавають і роблять своє. Київ майже сплюндрований. Багацько людей, знаних як видатних діячів, замордовано.

Опинившись у такім скрутнім становищі, Українська Центральна Рада, яку тепер ще сильніше підтримують усі свідомі елементи українського народу, змушена була звернути ся з проханнем про поміч до Австро-Угорщини й Німеччини.

Представники Української Центральної Ради, що ведуть зараз переговори з Австро-Угорщиною й Німеччиною про поміч, просять, аби сі держави як найскорше відпустили полонених на Україну та, як що можна, щоб їх перед відїздом на Україну озброїли. На думку Укр. Центр. Ради полонені Українці, а надто ті, що на протяжі кількох років під зверхнім проводом Союзу визволення України провадили в полоні політичну й культурно-національну роботу, будуть в силі допомогти їй випроводити з України большевиків і завести там лад і спокій, без якого державне життя не можливе.

Німецькі війська, що стоять на українськїм фронті, сполучивши ся з реорганізованими українськими військами, фактично вже пішли на поміч Україні. Такі міста, як Луцьк, Рівне, Новгород-Волинський, Коростень, Шепетівка, Житомир і ин., які були загрожені з боку большевиків, уже зайняті згаданими військами й таким способом уже забезпечені від нападу большевиків. Крім того ті війська сполучають ся з бувшими полоненими Українцями, тепер уже вільними горожанами Української Народньої Республіки, яких осередні держави вже випустили з полону. З дотепершніх звідомлень про поміч Україні знаємо, що в Новгороді-Волинськїм і Житомирі німецькі війська злучили ся з українськими частинами. Треба сподівати ся, що визволяти Україну від большевицьких розбійницько-грабіжницьких банд і заводати порядок та спокій доведеть ся переважно тій часті полонених Українців, які більш-менш політично й національно освіджені та які ніколи не піддадуть ся тій підступній агітації большевиків, як піддало ся дуже багацько несвідомих Українців-воєнків, що покинули армію та зброю, а тепер не можуть бороти ся, коли нападають на них же самих. Поміч німецьких військ мабуть потрібуєть ся лише тому, що самі полонені Українці не зможуть дуже скоро зорганізувати артилерійські бригади, кулеметні команди, авіаційні парки і т. ин., бо-ж для цього треба дуже багацько часу, а поміч потрібна зараз, не гаючи жадної хвилини, щоб захистити хоч те, що ще вділіло на Україні. Тому в околиці Ковеля тепер формують ся з полонених-Українців, що прибувають з ріжних таборів, усе нові й нові військові одиниці.

Таким чином на долю полонених Українців, вірних синів свого Рідного Краю, припадають надзвичайно великої ваги завдання. Завдання, від виконання яких залежить воля і щастє українського народу на цілі століття. Коли зуміють вони відстояти, як слід, інтереси свого народу, пе-

реможуть усіх ворогів самостійности України й заведуть лад та спокій у своїй державі, Українська Народня Республіка буде процвітати й розвивати ся на користь свого народу. Колиб же трапило ся так, що й полонені піддадуть ся большевицьким підступам, тоді Україна знову буде поневоленою країною панів володарів російської держави, а український нарід знову лишить ся рабом.

Вірить ся, що полонені Українці виправдають те довірє, яке на них покладає Українська Центральна Рада, як народня державна українська власть, й що їм пощастить разом із братами, зорганізованими у „Вільне Козацтво“, „Гайдамацькі куріні“ й ин., які й зараз ведуть завзяту боротьбу проти напасників-большевиків і тих банд, що підтримують їх, завести належний порядок у своїй молодій державі.

Вірить ся, бо вже є відомости, що в деяких таборах, де є Українці, зорганізовують ся полонені в сотні й цілі полки, прохаючи власти як найскорше відправити їх на Україну. З робітничих команд зголошують ся Українці до українських полків і благають, щоб їх позабирали з робіт та як найскорше відослали в ті табори, де формують ся добровільні українські війська.

З цього досить ясно, що полонені Українці, хоч і знесилені кільккалітною неволею, але розуміють, як слід, свої горожанські обовязки перед Вітчиною і не ждуть, доки їх покличуть до війська, а почувши, що Україна є в небезпеці, самі зголошують ся завчасу.

Все се разом є доброю запорукою, що Україна зараз хоч і є в великій небезпеці, але в скорім часі та небезпека цілком мине й що український народ таки не буде більше рабом, а вільним господарем у власній вільній державі — самостійній Україні.

Полонений Іван Павлюк.

Скороспілим патріотам.

*Тоді, як небо в хмарах було
Неначе в морок оповите
и ціле суспільство сном дримало,
Тоді не було з ким робити.
Тоді, як країні одишиї
Серед дуртовин терпеливо
Боротись з темрою завзято,—
Ви лиш всміхали ся глумливо.*

*Тоді-ж, коли громі пронеслись,
Коли кінець прийшов роботі,
Коли нарід здобув свободу,—
Ви першї стали патріоти.
І на скарби ті дорожчїні,
Що країні сили роздобули,
Що кровю власною купили,—
Ви першї руку наложили.*

*І не тільки те. Щоб мати право
Заварбати собі свободи,
Ви першї кинули болотом
В тих дійсних страдників народніх.
Ви їх помилли обличчя,
Плюєте їм в ясні обличчя.
Щоб знизить їх перед народом,—
Брехню пускаєте у вічі...*

*О ні! Не було-б Бога в нас на світї,
Святї не були-б заповіти,
Якби вам, низьким „патріотам“,
Вдало ся правду поважити!
Я тричі плакав би на днину,
Прокляв би небо, рай і Бога...
Та країне згинути, сконатися,
А ніж дожить часу такого!!*

Полонений П. Палій.

Українська організація полонених фрайштатського табору про сучасний момент на Україні.

Щоб видобути думку полонених Українців про те, як вони дивлять ся зараз на теперішнє загально-політичне становище України, Союз визволення України розіслав був до всіх українських таборів цілий ряд питань, з відповідей яких можна було б осягнути зазначену ціль. Центральна українських організацій фрайштатського табору — Головна Українська Рада вже всі ті питання розглянула й ухвалила відповідні резолюції, які ми й подаємо до відома своїх читачів.

Про Союз визволення України. Союз визволення України, розпочавши свою діяльність в часи, коли московське правительство, вірне своїй імперіалістичній політиці, розпочало війну з осередніми державами, аби загарбати останній кусень української землі — галицьку Україну, де ще український народ мав змогу національно розвивати ся, розпочавши свою діяльність в часи, коли в огні світової пожежі мала рішити ся доля багатьох народів, а зокрема українського, Союз визволення України сміло підняв прапор самостійності України й тим до певної міри причинив ся до того великого діла, що Україна зі своєї війни вже вийшла самостійною державою. Союз визволення України, стоячи на сторожі інтересів українського народу, сміло й непохитно обстоював сі інтереси скрізь, де сього вимагало добро українського народу. Проголосивши безоглядну війну царській Росії, Союз визволення України весь час стояв на принципі, що ні одна пядь української землі ні в яким разі не повинна бути прилучена до Польщі. Коли в центральній державі в падолисті 1916 р. проголосили самостійність Польщі, в межі якої мала увійти Холмщина, Союз визволення України заложив проти сього рішучий протест. Після того, як вибухла російська революція й царське правительство повалено, а український народ в межах Росії дістав змогу будувати своє життя по своїй волі, Союз визволення України 2 травня 1917 р. пинив своє становище супроти Росії й, лишаючи ся далі на становищі державної самостійності України, підпорядкував себе центральним українським державним організаціям у Києві, лишаючи за собою право опікувати ся полоненими Українцями в центральних державах і українським населенням на окупованих територіях Волині й Підляша, де його заходами засновано багато українських шкіл, а також в Білій на Підляшю наладжено видавання української часописі „Рідне Слово“. Крім того діяльність Союзу визволення України виявила ся:

1) в ширенню національної свідомості поміж полоненими Українцями Австро-Угорщини й Німеччини, для якої ціли видавав ся: а) орган Союзу визволення України „Вістник Союзу визволення України“, який від 1 січня 1918 р. має назву „Вістник політики, літератури й життя“; б) видавала ся й ширила ся між полоненими відповідна література; в) виділяли ся полонені Українці в окремі національні табори, в яких засновували ся національні й політичні та культурні організації для національного освіднення полонених. Крім того Союз підтримував усі ті українські організації, які повставали в мішаних таборах. Коли взяти на увагу повну національну несвідомість Українців у той час, як вони зробили те, що майже всі полонені Українці до якоїсь міри національно освіднили ся. Щодо роботи Союзу в т. званих українських таборах, де засновано, як уже вище сказано, різні культурно-національні й політичні організації, їх просвітна робота тут проявляла ся: а) у видаванні таборової часописі „Розвага“ (в данім разі мова йде про Фрайштат), яка розвивала ся на робітничих команди й інші табори полонених в числі 1600 примірників що тижня. Друкували ся брошури, які також розсилали ся на тіж адреси; б) про-

вадили ся виклади й реферати на суспільно-політичні й національно-просвітні теми; в) впоряджали ся театральні вистави, що найменше два рази на місяць.

2) Союз визволення України ставив собі завданням інформувати західно-європейські народи й держави про українську справу й, що праця не пропала марно, найбільше се в переговорах в Берестю.

3) Тоді, коли Галичина була залита російським військом і провідники українського народу Галичини знайшли ся також на еміграції, Союз визволення України, ставши членом Загальної Української Ради у Відні, доказував перед цілим світом єдність інтересів українського народу без ріжниць кордонів. З того сього бачимо, яку незмірно велику прислугу зробив Союз українському народови в сю велику переломуву історичну хвилю, й віримо, що ся праця Союзу буде записана золотими буквами в історії українського народу.

Результати діяльності Союзу й таборових організацій уважаємо потрібним скапіталізувати тим способом, щоб полонені Українці, повернувши ся до Рідного Краю, утворювали на місцях свого побуту такі політично національні й культурні організації, які б могли продовжувати й на Україні ту корисну діяльність в майбутнім новім життю українського народу, що провадила ся тут у полоні. Ті організації могли б вести роботу на Україні або цілком самостійно або об'єднуючи ся чи зливаючи ся з існуючими вже там подібними організаціями. Гадаємо, що політичне життя й надалі буде провадити ся в політичних партійних організаціях і тому було б вказаним, щоб полонені вже тепер гуртували ся в партійні групи після своїх переконань і класового становища.

Революція в Росії й на Україні. Перспективи революції. Сучасну російську революцію оцінюють різно: одні уважають її буржуазно-ліберальною революцією, інші — соціальною. Ми-ж не можемо погодити ся ні з першою ні з другою оцінкою.

Беручи на увагу хліборобський характер продукції переважної частини російської держави, недостачу промислу, згідно слабість його на окраїнах Росії, беручи на увагу події 1905-6 рр. і після сього та дотеперішній розвиток національної справи, можемо ствердити, що:

1) сучасна російська революція, яка поклала кінець пануванню абсолютизму в Росії, видвинула не лише соціальні, але й національні визвольні змагання до самоозначення;

2) в процесі використання наслідків революції щораз сильніше виступають окремі інтереси неросійських народів-областей сеї держави, які доведуть (тим більше, що се дієть ся у війні, котра як один з перших своїх гасел видвинула гасло визволення націй) до повного усамоствінення більше розвинених західних націй, як: Українці, Фінляндці, Поляки й ин., а в найпершій разі до створення замість давньої Росії — федерації народніх республік;

3) завелика крайність гасел російської революції, як се показує панування большевиків, доводить до тим скоршого відділення неросійських народів; в самій же російській республіці поступованне большевиків може довести до повороти реакції;

4) загалом, беручи на увагу найкращі можности використання революції в поодиноких державах, що повстали на звалищах царату, мусимо ствердити, що ся революція покажеть ся в своїх наслідках революцією соціальних реформ, а не соціальною революцією, до котрої сі краї економічно ще не досіли.

Суспільний ідеал. Стоячи на становищі інтересів народніх мас, повинні ми змагати до такого суспільного ідеалу, котрий відповідав би як найбільше засаді рівности. Символом уявляємо такий суспільний лад, в котрив всі засоби продукції етажи-б власністю всього народу, а все господарство

вело ся-б під кермою народної держави в інтересі як найширших народніх мас. Нашим суспільним ідеалом є отже соціалізм.

Політичний ідеал. Нашим політичним ідеалом може бути тільки така форма державного устрою, котра виключає можливість якої небудь експлоатації й утиску одного народу иншим. Се може досягнути кожний народ тільки в своїй самостійній, від нікого незалежній державі. Лише тоді, як всі народи будуть зорганізовані в самостійні національні держави, можна буде досягнути ідеал міжнародного братерства в формі всевітньої федерації вільних народів.

Головні основи устрою української держави. Щодо політичного устрою української держави—повинні ми змагати до того, щоб Україна: 1) була самостійною, від нікого незалежною, суверенною державою; 2) щоб українська держава була демократичною республікою; 3) щоб на її чолі стояв президент, вибраний на 5 літ всенароднім голосуванням, при чім кандидатом на президента може бути тільки горожанин Української Народньої Республіки мужьского пола, котрий скінчив 30 літ життя. У виборі президента беруть участь всі горожане, яким прислугує активне виборче право до парламенту.

4) Найвища законодавча влада в Українській Народній Республіці повинна належати: а) українському однопалатному парламенту, вибраному на прогяг 4 років загальним, рівним, безпосереднім, таємним і пропорційальним виборчим правом, при чім пасивне виборче право до парламенту прислугує горожанам Української Народньої Республіки, без ріжниць пола, що покінчили 25 років життя; б) українському народові.

Обидва ці чинники виконують законодавчу владу таким способом: Право законодавчої ініціативи прислугує Раді міністрів, парламенту й народові, коли законопроект внесе на письмі й підпише 1 мільон управнених до вибору горожан. Закони ухвалюють ся народнім парламентом і затверджують ся президентом. В разі, коли президент вважає ухвалений парламентом законопроект невідповідним або шкідливим, прислугує йому право відмовити ся від санкції й відкликати ся до всенароднього голосування (референдум). Крім того мусить бути відданий під голосування кожний законопроект, як сього зажадає на письмі що найменше 600.000 виборців.

5) Виконуюча влада в Українській Народній Республіці належить Раді міністрів. Міністри вибирає парламент і вони є перед ним відповідальними.

6) Адміністрація в Українській Народній Республіці повинна бути збудована на двох засадах: а) централізації, оскільки ходить про справи загального національного або загального державного характеру, як напр. справа народньої, середньої й вищої освіти, армія, судівництво, почта й телеграф, залізниця, важнійші дороги і т. ин.; б) децентралізації, оскільки ходить про справи чисто місцевого характеру, як напр. місцеві дороги, гуманітарні інституції, деякі земельні справи і т. ин.

Адміністраційний поділ на „землі“, предложений головою Ц. Ради проф. М. Грушевським, вважаємо добрим з тим, що між „землями“ й найменшими адміністраційними одиницями, селом, чи містечком, повинна стати посередня адміністраційна одиниця—волость. Міста понад 15.000 мешканців повинні мати самоуправу.

7) Всі адміністраційні й судові влади повинні бути по можності виборні з тим, що кандидати на виборні становища матимуть потрібні кваліфікації.

8) Виборче право до всіх виборних інституцій, як центральних, так і місцевих, повинно опирати ся на засаді загальности, безпосередности, рівности, таємности та пропорційальности, при чім управненими до голосування мають бути всі горожане Української Народньої Республіки без ріжниць пола, котрі покінчили 20 літ життя.

Армія. Будучи сторонниками загального роззброєння, вважаємо, що як довго таке загальне роззброєння не наступить, то Українська Народня Республіка в інтересі нети-кальности своєї території, своїх інтересів і прав мусить оперти ся на сильну мілітарну організацію в формі народньої міліції. Одначе до часу, заки молода українська держава не приверне на своїх землях повного ладу й порядку та не утривалить свого самостійного існування, вважаємо необхідною як найсильнішу постійну армію.

Земельне питання й земельна політика на Україні. Цілковитого вивласнення й соціалізації землі на Україні в теперішній час ще не можливо перевести в життя, бо то викликало-б нову горожанську війну й упадок хліборобської продукції. Для задоволення потреб безземельних і малоземельних селян-хліборобів мають бути сконфісковані для державного Українського Земельного Фонду всі землі: державні, царські, удільні (князівські), монастирські й церковні, а також землі приватних власників, при чім норму земельної площі, вільної від конфіскації, мають установити Українські Установчі Збори. Зазначаємо, що чим вища буде та норма, тим легше буде перевести таку земельну реформу.

Вся земля відбираеть ся без викупу, одначе оскільки ходить про гіпотечні борги публічним інституціям і чужим державам, то українська держава має їх сплату перебрати на себе.

Всі ліси, води та підземні багатства на Україні повинні бути сконфісковані на власність української держави на користь всього народу.

З Українського Земельного Фонду в першу чергу треба задоволити безземельне та малоземельне селянство на умовах, які мають виробити Установчі Збори. Великі зразкові господарства, а також ті більші господарства, котрі мають особливу вагу для народнього господарства України, необхідно зберегти від поділу та вести в інтересах всього народу під кермою демократичних організацій: органів самопорядкування, кооперативів і професійних робітничих спілок.

Для того, щоб дати спромогу безземельним і малоземельним селянам найти собі заробіток, українська держава повинна дбати про піднесення промислу.

Торговля і промисл. Загранична торгівля держави повинна бути така: 1) Торговлю всіма важнійшими продуктами, котрі відіграють значну роллю в торговельнім білансі, повинна держава перебрати в свої руки, себто змонополізувати. 2) Ввіз фабричних продуктів зза кордону обложити поміркованою охоронною тарифою, котра одужила-б поки-що незривненому українському промислові охороною від закордонної конкуренції, при чім приміювати се належить дуже обережно, щоб не зробити український промисл таким, що він цілковито покладатиметь ся на охорону держави, а щоб він і сам розвивав свою самодіяльність, аби з часом міг стати до свободної конкуренційної боротьби зі світовим промислом.

Внутрішня торгівля повинна вести ся в інтересі, як продуцентів, так і консументів. Для сього держава повинна старати ся зовсім усунути приватне посередництво, а звернути як найбільше увагу на кооперацію і покрити край цілою сіттю кооперативів консументів, як і продуцентів.

Промисл. Українська держава повинна конче дбати про розвиток тих галузей промислу, котрі важні для державного й господарчого життя України й для котрих є в державі сприяючі умови. Щоб український промисл як найбільше унезалежнити від заграничних капіталів, українська держава повинна дбати всіма силами про розвиток громадських підприємств та допомагати їм в придбанню потрібних капіталів. Промислови належало-б надати більше національний характер і тому державні концесії треба надавати перше всього своїм підприємствам, як тільки вони є в змозі їх виконувати. Завести негайно відповідне число технічних шкіл, звідкіля могли-б виходити краще кваліфіковані робітники.

Промисли, які надають ся до державної управи та які мають велике значіння для всієї людности, держава повинна перебрати в свої руки. Також належить звернути увагу на муніципальні підприємства й піддержувати їх державними кредитами й порукою. Кооперативні підприємства також залучують на як найбільшу симпатію й тому держава повинна їх як найбільше підтримувати. Дрібний промисл піддержувати державними кредитами через кооперацію. Для кращого приложення кооперації до життєвих потреб народу треба-б зревідувати існуючі тепер закони про кооперації.

Організація кредиту й фінансова політика. Зцентралізувати кредит в державних руках через національні банки, котрі стояли-б під контролею держави. Звернути увагу на кредит для селянства та дрібних підприємців, а також і кооперативних інститутів. Заграничні позички треба робити лише до такої висоти, щоб їх можна сплачувати, не перетягаючи народу надмірними податками. Податковий татяр треба перекласти на заможні верстви людности шляхом заведення податків: а) прогресивного доходного, б) прогресивного на майно, в) на незаслужений приріст вартости, г) на спадщину й д) на річи втіхи.

Робітниче питання. При сучаснім положенню на Україні не можна перевести повної соціалізації засобів продукції, бо цілковите перебрання продукції в руки належно невідготованого до сього робітництва мусіло-б дуже шкідливо відбитися на продукції. Уважаємо, що можна-б вже тепер перевести в життя такі домагання: 1) Біржі праці для безплатного посередництва поміж робітниками й підприємцями в усіх галузях праці в згоді з професійними організаціями з заборною приватних посередницьких контор. 2) Організації допомоги безробітним у згоді з професійними спілками. 3) Організації у згоді з робітництвом догляду за санітарними й гігієнічними умовами праці та станом помешкань для робітників, невміщування господарів у внутрішнє життє робітників. 4) Видання обовязкових постанов охорони праці, заборона нічної праці. 5. Всестороння охорона робітників по всіх підприємствах з утворенням інспекцій з представників від робітництва; заборона праці понад нормальний робочий день; тижневий 42-годинний без перерви відпочинок; заборона праці дітей до 16 років; обмеження праці для підлітків (16—18 літ) до 6-годинного робочого дня; заборона жіночої праці, де вона шкідлива для жіночого організму; звільнення жінок від праці під час родів на 10 тижнів з полишенням повної платні; улаштування при підприємствах яселі для немовлят і малолітніх; звільнення жінок для годівлі грудних дітей через 3 години й не менше ніж на $\frac{1}{4}$ год.; заборона видавати платню товарами й виплата у робочий час; заборона господарям робити якісь відрахунки з платні робітників, на що-б то не було; безплатна лікарська поміч для робітників з полишенням платні під час хвороби.

Заведення в підприємствах 8-годинного робочого дня для робітників і 6-годинного для бюрових урядовців; плата, згідна з тарифами професійних спілок; відпустки з видачою заробітної платні; заведення мінімуму заробітної платні. Асекурація робітників (з фондів капіталістів) на випадок хвороби, нещасних пригод та професійних хоріб, інвалідности та старости, вдів, сиріт, материнства. Утворення робітничих комітетів з обовязковою їх участю у виробленню внутрішнього розпорядку й умов праці, контролю над працею. Карна відповідальність господарів за зламання законів про захист праці. Вибірність громадів суду з робітників і промисловців. Забезпечення повної волі коаліцій для всіх робітників.

Національне питання. Горожане Української Народньої Республіки, якої-б нації вони не були, мусять користувати ся рівним горожанським правом без усяких обмежень. Національні меншости на Україні мусять дістати найширшу національно-особисту автономію в справах власного національного життя. Таким рішенням національного питання досягнеть ся те, що всі народи на Україні будуть вдоволені,

національні спори та боротьби не будуть тормозити державного життя.

Просвітна справа на Україні. Виходячи з того становища, що українське громадянство становлять переважно селяне, треба в першу чергу подбати про як найширшу організацію народньої освіти, щоб таким чином з тої темної. Для сього необхідно: а) зреформувати науку в усіх уже існуючих народніх школах в таким напрямі, щоб вона відповідала духови часу й життєвим інтересам українського народу; б) тому, що існуючих тепер народніх шкіл замало для того, щоб усі діти шкільного віку мали змогу вчитися, необхідно в міру можливости поширювати шкільну сіть; в) до часу, поки українське громадянство настільки освідомить ся, що само пізнає всю вагу та значіння освіти, завести примусову шкільну освіту для всіх дітей без виїмки, як для хлопців, так і для дівчат; до часу, поки народня школа досягне того, що на Україні не буде неграмотних, необхідно при народніх школах зорганізувати курси для неграмотних; д) безплатна роздача дітям підручників і приладів до навчання; е) тому, що український народ з природи здібний і має нахил до різних шук, необхідно піднести в школах науку музики, співу, рисунків і т. ин.; ж) установлення лікарського догляду над учнями; з) організація дошкільної освіти; і) діточі садки й захоронки; к) організація промислових і ремісничих шкіл; л) людові університети, вищі школи: лісничі, рільничі, торговельні і т. ин.; м) наука релігії (на наш погляд як річ приватна) мусить бути необовязкова; н) безплатне навчання незаможніх дітей у середніх і вищих школах, видача їм стипендій, харчів, одежі і т. ин.

На полі народньої просвіти й піднесення культурного народнього рівня дуже важну роль відіграють також т-ва „Просвіта“, тому сі організації необхідно як найширше розвинути на Україні на зразок галицьких „Просвіт“.

Церковна справа. Стоїмо на становищі, що релігія, віра — повинна: а) бути зовсім приватною справою кожного громадянина, б) на означення даної людини як національної одиниці, члена нації ніяк не повинна впливати. Уважаємо: 1) необхідним заведення повного розділу поміж справами церковними й державними; 2) видання Українськими Установчими Зборами відповідних законів про зорганізування життя віроісповідань і про передачу піклування всіма релігійними справами членів даної віри віроісповідним громадам, про передачу їм тепер існуючого майна і т. ин., про безконфесійність та звязані з сим наслідки в правнім життю громадян.

З огляду на се, що увесь майже український народ православної віри, що російська держава в єдиній, неподільній всеросійській церкві мала визначний засіб поневолення українського народу, що церква ще довгий час буде відігравати велику роль в народнім життю, вважаємо, що в інтересі нації є, щоб православна церква на Україні була зовсім окремою, автокефальною.

Відношення до українських політичних партій. Оцінюючи програми, тактику й дотеперішню діяльність українських політичних організацій, як тих, що існують на Україні від довшого часу, так і тих, що повстали вже в часі революції 1917 р., мусимо ствердити, що дої на Україні ще нема такої політичної організації, яка-б об'єднувала в собі широкі трудові маси українського народу (трудова селянство й міське робітництво, ремісників і трудову інтелігенцію) в одну міцну політично-національну громаду, щоб вести їх певним шляхом до повного культурно-національного й політичного розвитку та цілковитого забезпечення інтересів тих мас.

Партія українських соціалістів-революціонерів, хоч тепер і має досить великий успіх серед селянства України, але той успіх лише тимчасовий. Осягнути його у с.р. завдяки своїм демагогічним виступам серед несвідомих народніх мас з гаслом „земля нічия“ та тому, що спосіб розв'язання вс-

мельного питання, який пропонують с.-р., мало освідмленим селянам здасть ся найбільш справедливим. Коли прийдець ся с.-р. переводити свою програму в життя, трудове селянство зрозуміє її, як слід, і, зрозумівши, охолоне до партії с.-р. З причини великого максималізму партії с.-р. в земельній справі не користує тепер з великої популярности уміркованійша народницько-соціалістична трудова партія, але вона не гірше відіає інтереси трудового селянства ніж партія с.-р. Колишня радикально-демократична партія, а потім партія соціалістів-федералістів і інші їй подібні, що одна за одною повстають тепер на Україні, обєднують переважно незначні гуртки української інтелігенції. Мають вони буржуазно-демократичне забарвлення і трудовим масам досить чужі. Самостійницькі групи, українська народня партія, Союз української державности, Союз соціалістів-самостійників не вєпіли ще себе проявити з практично політичного боку, але своїм національним радикалізмом можуть рахувати на успіх серед значної частини середнього селянства, міщанства й інтелігенції.

Найбільшої уваги й найширшого підтримання з боку робочого люду України заслуговує українська соціалдемократична робітничка партія (колишє революційна українська партія). Вона належить до найстарших українських політичних партій. Вона дуже багато праці поклала в освідмлюванню і підготовлюванню українського робочого люду до революції 1905 р. Вона-ж зі своїми славними провідниками В. Винниченком, С. Петлюрою, М. Поршем, Ткаченком і ин. відіграла дуже велику історичну для України в хвилину, що настала по революції 1917 р. Український народ не забуде заслуг єєї партії коло національного відродження і визволення. Але й ся партія не може цілком задоволити більшости трудового народу, через свій вузько-класово-робітничий характер. Класове доктринерство єєї партії й ідеологічне її приспособлюванне до російської соціалдемократичної робітничої партії шкідливо відбивають ся на розвитку політичної боротьби працюючих мас українського народу. А що у. с.-д. р. п. звернула з своєю концепцією класової боротьби й опертєм переважно на міський пролетаріат, не може обєднати всього трудового народу України, для того заходить потреба, щоб утворено цілком нову політично-соціалістичну організацію, яка-б самостійно взяла ся до великої творчої роботи в новім життю українського народу, обєднуючи й освідмлюючи всі трудові маси України.

Відношенне до культурних і економічних організацій загального значіння. Майже всі постійні організації в суспільстві приносять якусь більшу чи меншу користь населенню. Так кооперація, шляхом взаємної допомоги й солідарности, утворює не лише матеріальні, але й духові добра на користь всіх і розвиває у членів замість почуття приватної власности почуттє колективної власности й тим відіграє велику ролю в соціалістичнім розвитку. Сю організацію уважаємо своїм обовязком не тільки піддержувати, а як можна, більше розвивати, засновуючи різні кооперативні товариства там, де їх ще нема. Також заводові й фабричні організації розвивають класову свідомість серед пролетаріату й тому вони корисні.

Щодо просвіти—ми переконані, що повне щастє людей може тоді прийти, коли всі дістануть гарну освіту й через те мусимо всіма силами піддержувати й розвивати різні просвітні організації.

У відношенню до станових зглядно класових українських і російських революційних організацій стоїть українська організація фрайштатського табору на такім становищі: Всі українські революційні організації як старі, так і повсталі під час революції, з виїмкою большевицьких, максималістичних і анархістичних, підтримувати всіма силами. Щодо російських організацій — й до них можна вступати, але лише з тим, щоб вивести звідти членів української народности, які зятягнені туди гарними привабними гаслами, а нині ще удержують ся через недостачу ширшої національ-

ної свідомости або силою привычки. Різні ради (совіти) робітничих, салдатських і селянських депутатів уважає явищем тимчасовим, перехідним. До тих організацій потрібно так само вступати з такою самою метою, як і до російських організацій.

Відношенне до У. Ц. Ради й Ради народніх міністрів. Проїшовши цілу діяльність У. Ц. Ради, сього тимчасового українського парламенту, та її виконавчого органу І. Секретаріату, нині Ради народніх міністрів, українська організація полонених фрайштатського табору в горішній Авєстрії:

1. Висловлює Центральній Українській Раді й Раді народніх міністрів своє повне довірє.

2. Признає заграничну політику Ц. Ради й Ради народніх міністрів послідовною й витривалою, яка привела український народ до осягнення його ідеалу, до утворення за такий короткий час власної, самостійної й від нікого незалежної Народньої Української Рєспубліки.

3. Уважає мир з осередніми державами, який заключило правительство Української Народньої Рєспубліки, єдиним виходом з того страшного положення, в яким опинив ся український народ наслідком єєї війни.

4. Констатує, що границі на заході, які зроблені мировим договором між Україною та Авєстро-Угорщиною й Німєчиною, поведені справедливо й не захоплюють ані клаптика польської землі.

5. Уважає Ц. Раду й Раду народніх міністрів справжньою рєпрезентацією всіх суспільно-політичних змагань і напрямів України, дійсним виразником волі й ідеалів українського народу.

6. До часу скликання Українських Установчих Зборів Ц. Рада й Рада народніх міністрів є єдиною революційною владою всієї України й організація буде єю владу всіма силами підтримувати в її дальшій роботі на користь і щастє рідного народу.

Переходові форми організації полонених і ліквідація роботи. Переходовою формою організації полонених перед поворотом до Рідного Краю мають бути безпартійні земляцтва, в які повинні зорганізувати ся полонені ще тут у полоні по новому поділу України на адміністраційні округи, згідно з проектом проф. Грушевського.

Таборові організації мають бути зліквідовані тим способом, що таборові бібліотеки й театри мають бути передані відповідним суспільним інституціям, як міністерству народньої штуки, організації „Національний Театр“ і ин., з умовою, щоб вони були перенесені на ті окраїни, які найбільше загрожені напором ворожих елементів під культурно-політичним оглядом.

Щодо газет — вони також мають бути перенесені на Україну в такіж загрожені місцевости, але з тим, щоб видаванєїх узяли на себе певні групи полонених тих місцевостей.

З поезій полоненого М. Капельгородського.

ДО А. ШАБЛІА.

*Ти знов своє... Ти знов теряєши віру
В той кращій час,
Що після дня неволі в Ріднім Краї
Чекає нас...*

*Тобі все це здаєть ся сном чарівним
І тільки сном, —
А дійсність — ось вона: брудна „stàloga“
З малим вікном.*

*І в це вікно не світ, а тільки холод
Знаходить шлях
І зубить мрії ті, що ти лєліяє
В чудових снах.*

*Життя сумне сльози криваві робить
В душі твоїй
Й чадає ти, що вже не зможеш здійснити
Чудових мрій*

*О друже мій! Коли ще зможеш вірити,
То вір мені,
Що скоро вже до нас надійдуть
Щасливі дні.*

*Души треба, любий, з серця молодого
Сумнівів шати
І цасте з вірою та певністю самому
Собі кувати.*

*І крім того ще треба сили волі,
Щоб все знести,
Щоб все вперед до мрії чарівної
Іти і йти.*

*Вононь в грудях, в душі глибока віра
І, любий мій,
З оружем цим ти зможеш ослунити
Найкращу з мрій!*

* * *

*Душа моя якимсь вогнем обнята
І серце радісно та дзвінко в грудях бить ся,
А в голові яксь чарівні спів
І все в очах моїх радіє та смієть ся...*

*Відкіля вона, та радість надзвичайна,
І цей чарівний спів звідки в неволі?
Хотів би знати я, в чому тут скрита тайна,
Чи дійсність це? Чи тільки жарти долі?*

*Але ні ніч, ні зорі світлосніжні,
Ані тиша німа в моїй холодній хаті
Не можуть відмовді подати на сі титання,
Не хочуть радість серця нарушити.*

*А спів луна... Душа вогнем палає,
Істота вся співає перемогу...
Так знаю-ж я!.. Це тяжкий час минає,
Це серденько лаштуєть ся в дорогу...*

* * *

*І сам в неволі я — і навкруж, де глянть,
Повсюди лише сум та сльози із журбою
І мов в безумстві люд на невидиму грань
Веде страшну борню смертельну між собою.*

*І вся земля в крові, і трупою вкрито все,
І все людство в якихсь проклятих чарах:
Один для одного лиш смерть страшну несе
І рубить все, що є, в отсех страшних пожарах...*

*Проте в душі моїй якийсь чарівний спів,
Бадьорий спів життя і день і ніч лунає
І ні чарматний звук, ані пожарає дим
Цей спів життя в душі моїй не залаунає.*

*Бо віро й знаю я, що в цих сльозах і крові
Спокутує весь світ ціли свої природі
І лише все між... В братерстві та любові
Відроджене людство зажеє на свободі.*

Становище Поляків в австрійському парламенті.

Під сим заголовком приніє офіційний орган австро-угорської заграничної політики „Fremdenblatt“ з 17 лютого 1918 р. такі історичні ствердження щодо холмської справи:

Чорні прапори повівають у Кракові, часописи зявляють ся з чорною обвідкою у Львові, у Варшаві вибухла правительствена криза, парламентарна криза, а може й конституційна криза грозить Австрії. Отже се мають бути наслідки заключення миру з Україною, заключення миру, котрий, як сказав гр. Чернін, є вістуном загального мира. Поляки нарікають на зменшення своєї території о 150 кв. км., одна часопись дає титул в своїй передовиці словами „четвертий поділ Польщі“, а инша посуваєть ся так далеко, що твердить, що в Берестю здійснено те, про що Пуришкевич і Бялогій ледви в теорії важили ся думати. Стала ся більша несправедливість ніж колись в часі, коли протипольська політика царату осягла свого найвишого пункту.

Чи є нарікання справедливі? Польське Коло й навіть консервативні члени палати панів заповіли з причини Холмщини вороже становище в австрійській державі й не хочуть вже більше признати їй жадного сотика, жадного мужа. Було-б зайвим вказувати на те, що причини доцільности впливали на політику, без якої не можна було осягнути великого успіху, а саме роззброєння Росії. Коли національна пристрасть дає нову поживу незгоді, то безцільна річ відзивати ся голосом розуму й бажати його вислухання. Але се сумна річ, коли публіцистика, котра виступає яко така, що стоїть на сторожі найсвятіших національних дібр, не познайомлена добре з історією сих національних святостей, ще сумнійна, коли покликані провідники національної політики від фальшивих передумов невідповідальних авторів передовиць роблять залежним своє поступованне і політичну діяльність. Супроти того ми стверджуємо: Не „четвертий поділ Польщі“ довершено в Берестю, але — коли ми вже маємо говорити сею мовою — пятий поділ, і дальше ми стверджуємо, що сей поділ давно вже ратифіковано, й то ніхто инший ратифікував його, як самі Поляки. Не центральні держави дали в дарунку Українцям Холмщину коштом Поляків, але самі Поляки видали Холмщину на поталу і їх теперішнє захованне видаєть ся через се добре познайомленому зі справою незрозумілим і непослідовним. Польського інтересу не нарушено в Берестю, бо безінтересовність Поляків щодо Холму вже давно висловили їх відповідальні провідники.

Може сміливим виглядає наше твердження, обурені запалахкотять гнівом ті, яких се торкаєть ся, і будуть відчувати се яко глум, але тільки в таким разі, коли правда, чиста, незакрашена правда мусить сховати ся в куток і коли ігноруєть ся факти. А правда така:

Холмщину вилучено в 1910 р. з Польського Королівства й утворено з неї окрему російську губернію. Через те зрівняно її під адміністративним оглядом з чисто російськими землями. Польська мова стратила нужденні останки прав, які вона мала в Холмщині з огляду на її приналежність до Королівства, православє отримало ряд привилеїв, яких не мало досі в краю уніятів, а Поляки могли оселювати ся в сій частині Королівства відтепер тільки на основі окремого дозволу російського губернатора.

Чи-ж не царська Росія, московський смертельний ворог, завдала Польщі сей страшний удар? Як можна виводити з того, що Поляки погодили ся з сим насильним актом „четвертого поділу“, що більше, навіть апробували його? Чи-ж саме їх голосний протест проти ударів царату в минувшині не оправдує їх теперішнього становища й не робить його послідовним? Тільки терпеливости, ми вже приходимо до сього!

Сей законодавчий акт Думи відбув ся три роки по ро сійсько-польським братанню в Празі.

Що постановлено в Празі на довірочнім російсько-польським засіданню, сього очевидно не подано до прилюдного відома. Але ми знаємо, що славетний гр. Бобрінський перейняв на себе ролю переперти у російського правительства уступки Полякам. За се міг він в часі повороту до Росії відбутн свого роду інструкційну подорож через східну Галичину й на однім банкеті у Львові величано його визвольником. Справедливо, бо-ж він приїхав з Кракова, де випрохав тоаст „за нашу волю і ваш будучий розвиток“. Провідник демократів др. Грек предложив російському народови „серце й союз Польщі“, а др. Рутовський, котрий 6 літ пізнійше яко заступник бурмістра Львова мав нагоду під Бобрінським скоштувати до дна тої гіркости сього союзу, навіть навязав у своїй промові до ясновельможного наслідника цариці Катерини до львівського переговору між Росією і Польщею в 1686 р. Якого роду були уступки Москалів Полякам, що вони давали за се і в яким звязку стояв сей пакт з Холмом, про се мали щойно пізнійше довідати ся.

Але тимчасом було дуже велике обурення наслідком четвертого поділу Польщі між галицькими Поляками, які нічого не знали про політичний торг. На т. зв. холмських зібраннях протестовано проти ухваленого Думою закону. Зажадано від Польського Кола, щоб в сій справі спонукало австрійське правительство до дипломатичного кроку. Ліберальний демократ Слівінський і людовець поет Тетмаєр інтерпелювали президію, що вона задумує зробити, щоб спинити той удар проти нації, та приготувляти інтерпеляцію, яку мали внести в імени Польського Кола до міністра заграничних справ на делегації.

Отже настільки була-б дана одноцільність польських політиків у справі Холму й, здавало ся-б, ніщо не оправдувало-б нашого „страшного“ твердження. Але поволі, поволі! Передовеім не було ніякої чутки про інтерпеляцію до міністра заграничних справ, бодай даремні будуть пошукування на з тим в стенографічних протоколах. Тільки маніфест Польського Кола до народу став відомий, в яким стояло: „Захуйте спокій і віру! Пропадають великі держави світа, основи яких спирають ся на насильство“. Сим погребано справу.

Польське Коло не хотіло справляти жадного клопоту австрійському правительству, не хотіло — так говорили — загострювати й без того тоді напружених відносин монархії до Росії через вмішування у внутрішню справу заграничної держави. Коли так було, коли тоді австрійський патріотизм Поляків узяв верх над властивим польським патріотизмом, то прийшло ся-б тільки пожалкувати, що сим разом польська політика далека від тої самої розважности, якої сьгодні тим більше потребувала-б держава по майже чотиролітній світовій війні. Але лишім на боці славнозвісний австрійський патріотизм і йдім далі за історичними фактами.

Коли внесено в Думі холмський проєкт, грозили польські послы Думи, що вони зложать свої мандати, як вилучення Холмщини стане законом. Але що-ж стало ся замість того? Петроградське Коло написало до президії віденського Кола, щоб воно занехало думку порушувати холмську справу у Відні. Головою Польського Кола був тоді вшехполяк Гломбінський. Петроградського прошення вислухано. Хотіли оминути все, що могло „подразнити“ Росію. Що було немиле Росії, що було шкідливе для Росії, те „дразило“ Росію. Але хай буде, що тоді покладано сподівання на ліберальну російську опозицію, що вона не допустить до того, щоб проєкт став законом. Одначе проєкт став законом і, не зважаючи на се, консервативний краківський „Czas“ опублікував ряд статей, в яких відраджувано холмські зібрання. Статі не найшли послуху. Тоді петроградське Коло звернуло ся телеграфічно до „Польської Народної Ради“ у Львові з проханням спинити зібрання. „Народня Рада“ відповіла, що рух є

надто елементарної сили, щоб можна було його спинити, й домагала ся ближших пояснень. Пояснення не прийшли. Але коли стало відомим, що Польське Коло приготувляє інтерпеляцію в холмській справі, вислало петроградське Коло свого секретаря п. Яронського до Відня, який спинив внесення інтерпеляції.

„Ми дамо вислів нашій кривді й ми зуміємо зажадати рахунку. Хай наші слова залунають так голосно й сильно по світу, як голосна наша кривда“. Так стояло у згаданім вже маніфесті. Дивним способом зажадало Польське Коло рахунку — воно занедбало дати відгомін з парламентарної трибуни кривді, якої знову зазнала нація. Здасть ся, вимовність окремого післанця петроградського Кола була дуже велика, коли вона була в силі довести до мовчанки Польське Коло. Які причини були того, про се нічого не знала суспільність. Щойно з пізніших подій можна було пізнати далекосяглість впливів заграничних чинників на австрійську політику Поляків:

Відірвання Холмщини стояло в дуже тісній звязи зі справою міської автономії в Королівстві, при чім мали поробити деякі уступки польській мові. Відомо, що російське правительство дуже заходило ся, щоб довести до закону про самоуправу, але що законопроект після того, як Дума полагодила його прихильно, стрівув у російській Державній Раді несподівані перешкоди. Вшехпольське „Słowo Polskie“ у Львові поширювало тоді дуже пильно слово царя, який мав висловити ся, що се є його спеціальне бажання, щоб прийшло до сього закону. А коли, не зважаючи на се, Державна Рада відкинула його, тоді муєли знову заявити ся „пруські впливи“, щоб пояснити ударемненне волі ласкавого царя. Що погребання громадської управи могло бути найвластивішим твором російських націоналістів, се не могло насунути ся на думку польським націоналістам, які і не передчували того. Сі Славяне, — глузував соціалістичний краківський „Naprzód“, — не були-б здатні чейже до такої брутальности, колиб звідники з над Шпрей не були розкинули своїх сітей. А добрі Москалі подбали за гірку компромітацію славянських братів.

Орган того самого Меншікова, який в 1911 р. висловив ся за польською краєвою автономією, „Новое Время“, опублікував в ч. з 13 грудня 1913 р. п. з. „Історичні твердження“ статю, яка винесла на ясне світло прилюдности нитки таємно намотаної польсько-російської інтриги й писала таке: „В інтересі історичної правди важко ствердити серед яких обставин і умов померший Століпін, яко поважний державний муж в європейським зміслі сього слова, яким він був, зберіг інтерес російської нації. Заходячи ся створити основу для сильного російсько-польського зближення, глядів він на інтереси російської нації не тільки в межах Росії, але також — про що в час його життя не було вказане говорити — поза межами Росії, одним словом всюди, де російській народ стикав ся з польським елементом. Коли в 1907 р. він перейняв правительство, приобіцав польським послам третьої Думи перевести в законодавчих тілах міську та краєву автономію для губерній Польського Королівства, але злучив се з деякими умовами: польські послы мали згодити ся на 1) рівночасне вилучення Холмщини в окрему губернію, 2) на реформу західно-російських земств і 3) на виборчу ординацію в західно-російських губерніях до Державної Думи, а 4) зобовязати ся до морального впливу на польських політичних провідників у тім напрямі, що Поляки не ставитимуть жадного опору в боротьбі за культурні права тої частини малоруського, себто українського населення, яка не належить до мазепинського українства. Колиб Поляки були сповнили сі умови, міська та краєва автономія була-б дістала ся в їх руки вже в 1908 р. На празькім славянським конгресі виступили Поляки з заявами, які давали деяку надію на зворот орієнтації польської суспільности. При виборах до сойму в Галичині Поляки не обмежили волі виборів у Галичині й так могли

російські виборці Галичини вибрати більше ніж 10 послів. Але по убійстві намісника гр. Потєцького й по іменуванні намісником проф. д-ра Бобжинського змінив ся курс у Галичині. В Польськiм Королівстві висловила ся зміна курсу тим робом, що посол Дмовський зложив свій мандат. Дмовський, який у Празі поробив деякі обіцянки, був невідгидний і щез. В 1913 р. Поляки дефінітивно вирекли ся панславизму. Тому не можна давати ся з приводу останнього голосування в російській Державній Раді. Воно пригадає Полякам їх знамениту приповідку: „Мудрий Поляк по шкоді“.

Наскільки твердження „Нового Времени“, що Поляки в 1913 р. остаточно вирекли ся панславизму й що Дмовський щез-запав ся, було справедливе або є тільки способом звалити на Поляків вину російського правительства, що воно не могло додержати Полякам своїх обіцянок, сям займати ся не належить до нашої теми. Вистарчить ствердити, що Поляки признали відірвання Холмщини, щоб се дістати в заміну инші користи, й що вони крім того зобовязали ся не-мазешинському українству, себто людям покрою Маркова, Дудикевича й товаришів, не робити жадного особливого опору. Затривоженне Польського Кола з приводу інтерпеляцій в справі Холмщини по сих відкриттях зовсім зрозуміле. Розходило ся саме про те, щоб не кидати ніяких перешкод на шляху здійснення таємної умови Столипіна з польськими членами Думи. Так говорить добрий польський патріот в своїй книжці, яка появилася в німецькій мові п. з. „Польська справа“: „Ще не пропала остаточно справа, що йде (так!) боротьба й вислід залежить від невідомих обставин, які відіграють ся за кулісами, до котрих не може сягати вгляд суспільности, або й від того, чи наряд захочає всю свою енергію і віру в остаточної перемоги, а вже починають непрошені й непокликані спобарі нашої сили характеру й соціальної витривалості й спокучати до національної жалоби ворогів, на маніфестації, які обтяжують або роблять неможливою дальшу оборону ще втрачених позицій“ (Старчевський). І він стверджує „невідомі обставини“, які відбули ся за кулісами холмської справи, стверджує посередно відкритте Меншикова.

Національна жалоба з приводу Холму не нова, але вона тепер ще далеко менше оправдана ніж в 1910 р. Велика лють польських парламентаристів на Австрію, їх вороже до бюджету становище в австрійськiм парламенті зовсім не оправдані жадними дійсними причинами, польська суспільність або бодай її покликані провідники повинні були вже давно довідати ся про ратифікацію відірвання Холмщини. Чому мали-б центральні держави мати сумніви уважати полагодженою справу, розв'язці якої притакнули самі Поляки? Коли міська автономія в Польщі, котра всеж не була чимсь иншим, як автономією громадської управи, яку має кожне містечко в Австрії та в Галичині, була варта Холмщини, то 150 кв. км. за незалежність Польщі, яку сотворили центральні держави, певно не дорога ціна. Центральні держави не мають жадної причини бути більше польськими ніж самі Поляки, коли вони згодили ся приобіцяти Україні землю, яка зрештою тільки під історичним оглядом належить до Королівства, але яка заселена українською більшістю. Що загранічно-політична справа матиме ще внутрішнього молта наслідки та грізніша справа матиме тяжку вріз, сього могла оминути правительствена політика, яка вміла-б була в пору забезпечити собі бюджетову більшість. Внутрішня криза з приводу Холмщини в своїй основі — се мусять побачити і Поляки й також правительство по наших твердженнях — має тільки посередні й зовсім не істотні звязи з загранічною політикою, як вона зазначила ся в Берестю.

Холмщина й польське обуренне.

З польського боку підносять найтяжкі закиди проти визначення західної межі в мировім договорі з Україною, немовби відбув ся четвертий поділ Польщі. Всі польські закиди не можуть видержати критики і, здасть ся, польська буря тільки в тій цілі використала холмщину, щоб дати відповідний привід уже давно постановлений, звернений проти центральных держав орієнтації.

Ні з історичного, ні з етнографічного становища не можна усправедливити польського обурення. Під історичним оглядом представляє ся річ так. Наймогутнішим володарем старої української київської держави був київський великий князь Володимир Великий (в X віці), якому підлягали всі староукраїнські князівства. За його часів належала вже Холмщина до київської держави, так само Підляше. Під церковним оглядом Холмщина належала до володимир-волинської дієцезії, Підляше до турівської. Межу між Польщею і київською державою творила тоді Вісла, названа Білою Водою.

Щойно польський король Болеслав Хоробрий перейшов Віслу і в 1018 р. зайняв Люблинську землю і Холмщину, все-таки тільки на 12 літ. Бо вже київський великий князь Ярослав Мудрий (XI в.) ревіндукував Холмщину для київської держави й від того часу належав сей край до української держави аж до половини XIV віку.

Тимчасом зайшла деяка зміна. По занепаді Київів, спричиненим нападами диких азійських орд, пересунув ся осередок державного життя староукраїнських земель більше на захід, а саме до Галича над Дністром (в теперішній Галичині), де король Данило заснував могутнє галицько-володимирське королівство (в першій половині XIII в.). До королівства належала також Холмщина й Підляше й саме згаданий староукраїнський галицький князь, якого коронував папський легат Опіс в Дрогичині, був тим, що заснував міста Угровськ і Холм, дав себе коронувати в Дрогичині на Підляшшу й переніс свою столицю до Холму.

Щойно в 1352 р. заволодів вище згаданими землями польський король Казимир Великий, й тоді не злучено сих земель з Польщею, але з т. зв. „Руським Восходством“, в тій свідомості, що сї землі не належать до корінної Польщі й що їх треба трактувати як чужу українську землю. З Польщею не були ніколи злучені ті землі, про які тут мова.

Щойно Наполеон прилучив Холмщину до заснованого ним в 1809 р. варшавського князівства. А сей стан утримав ся також на віденськiм конгресі в 1815 р., тоді, коли т. зв. Польське Королівство (властиво Конгресову Польщу) приділено російській державі. Російське правительство довгий час лишило незміненою варшавську губернію; щойно в 1910 р. утворено з Холмщини окрему холмську губернію, а саме за таємною згодою польського представництва в російській Державній Думі, якому то представництву, щоб його заспокоїти, правительство Столипіна приобіцало міську самоуправу в Польськiм Королівстві. Поляки зовсім погодили ся з такою розв'язкою холмської справи.

Тому зовсім не можна пояснити, як Поляки можуть покликувати ся на порушення їх історичних прав. Та ще менше можна пояснити, коли вони покличуть ся на етнографічні відносини в краю. По офіційній російській статистиці (проти якої з польського боку не піднесено жадного протесту) виносила скількість населення Холмщини й Підляшша кругло 1,800.000 людей, а його процентовий поділ по національності згідно з офіційною переписю з 1909 р. представляє ся ось так:

А. Холмщина:

Повіт	Українців	Поляків	Жидів
1. Холм	48-16%	28-56%	10-94%
2. Константинів	70-82%	14-20%	14-94%
3. Біла	60-48%	15-69%	23-35%

Повіт	Українців	Поляків	Жидів
4. Володава . . .	64·97 ⁰ / ₀	14·80 ⁰ / ₀	15·52 ⁰ / ₀
5. Грубешів . . .	57·31 ⁰ / ₀	25·91 ⁰ / ₀	16·22 ⁰ / ₀
6. Томашів . . .	46·71 ⁰ / ₀	41·07 ⁰ / ₀	12·22 ⁰ / ₀
7. Замостє . . .	29·01 ⁰ / ₀	52·36 ⁰ / ₀	18·08 ⁰ / ₀
8. Білгорай . . .	38·56 ⁰ / ₀	49·00 ⁰ / ₀	11·43 ⁰ / ₀

Б. Підляше:

Повіт	Українців	Поляків	Жидів
1. Більськ . . .	39·11 ⁰ / ₀	34·85 ⁰ / ₀	14·92 ⁰ / ₀
2. Берестє . . .	64·38 ⁰ / ₀	3·89 ⁰ / ₀	20·79 ⁰ / ₀
3. Кобрин . . .	79·57 ⁰ / ₀	2·22 ⁰ / ₀	13·71 ⁰ / ₀

Як виходить з отсеї статистики, в цілім краю мають Поляки тільки в двох повітах (замостенським і білгорайським) малу абсолютну чи то релятивну більшість, у всіх інших повітах мають Українці абсолютну, а тільки в двох релятивну більшість.

Але в берестейським договорі навіть так далеко не поведено межі української держави, бо відтято західні польські частини краю, що більше, крім того прийшло до умови, що вилучення поодиноких польських громад застерігаєть ся для окремої граничної комісії, до якої мають належати й Поляки. Також має взяти ся притім під увагу воля тубільців.

Поляки покликують ся на переведену вже в часі окупації перепись. Але як прийшло до сеї статистики, загально відомо. Українське населення краю або прогнано або його забрали Москалі, до того статистику робили по більшій часті польські леїоністи, а теперішній люблинський генерал-губернатор гр. Шептицький сказав відкрито, що зроблено все, щоб край яко „польський“ прилучено до будучого польського королівства.

Ще на один момент покликують ся польські протестовці, а саме на число католиків. З ними робить ся просто політичне крутіство. Холмські Українці належали до греко-католицької (уніятської) церкви й сі уніяти перейшли на римо-католицизм, коли російське правительство виразно заборонило уніятську церкву. Одначе українська церква утримала ся в українській частині Галичини, де її уважають національною церквою українського населення. Тому католики Холмщини не є ніякими Поляками, але Українцями. Коли католицизм тільки з бідою шпирив ся між українським населенням в краю, причиною було те, що українське населення бачило в католицизмі міст до спольщення. Коли тепер прийде край через відірвання від Польщі виключно під український вплив, не побоюючи ся спольщення, щойно буде справжня можливість в краю і поза ним успішної праці для уніятської католицької церкви.

Два останні засідання берестейських переговорів.

Дня 9 лютого 1918 засідання комісії для полагодження територіяльних справ відкрив державний секретарь др. Кільман ствердженням, що не досягнуто якогось зближення обосторонніх становищ. При такім ході переговорів нема вигляду на якесь успішне полагодження справи. Коли він ставить ще раз того дня цілу справу під наради, має на цілі попробувати найти дорогу порозуміння. Гр. Чернін предложив лишити справу відкритою і ствердити, чи ся справа дійсно стоїть на перешкоді заключенню мира, чи ні. Троцький зазначив, що плянове нове поведення меж треба оцінювати зі становища мілітарних і стратегічних оглядів. Сю справу мусить він полишити військовим дорадникам, але тепер повстала нова трудність через становище почвірного союзу супроти України. Українську Народню Республіку признав почвірний союз, а що більше, як він чує,

заступники почвірного союзу підписали мировий договір з уповноваженими київської Ради, в якім очевидно говорить ся також про відмеження українських територій. Бесідник запротестував проти сього поступовання держав почвірного союзу й зазначив між иншим, що такий спосіб поступовання мусить викликати сумніви, чи центральні держави хочуть дійти до порозуміння з правительством федеративної Росії. На думку пана Троцького підписаний договір київської Ради не може мати жадного значіння для українського народу та для правительства цілої Росії.

Др. Кільман запропонував передати справу поведення меж окремії підкомісії, яку утворено-б наприкінці засідання. Звідомлення сеї підкомісії матиме рішаче значіння для дальшої долі переговорів. При поведенню граничної лінії міродатні передовсім національні точки погляду. Зроблено пробу знайти для Польщі, Курляндії й Литви ті межі, які найкраще відновідають історичному відмежуванню і етнографічному положенню. Тривка основа німецької політики змагає до добрих і приязних відносин з великим східним суєідом. До виводів пана народнього комісара в справі становища центральних держав супроти Української Народньої Республіки зазначив др. Кільман, що почвірний союз мусить застерегти собі самому бути суддею щодо того, які держави признаєть уважає він за добре. Держави почвірного союзу дійсно заключили з заступниками Української Народньої Республіки мировий договір, який носить дату нинішнього дня. З того виходять для центральних держав необхідні послідовности й він не може ждати жадного пособлення переговорів від обговорення державно-правних відносин України. Що торкаєть ся зайнятих окраїн Росії, союзні правительства готові через плянове вибудування існуючих представницьких тіл створити можливість заяви на найширшій і найпопулярнійшій основі. Чає і форму найвідповіднійше було-б означити в порозумінню з теперішніми представницькими тілами.

Австро-угорський міністер заграничних справ гр. Чернін заявив, що відносини України до петроградського правительства не обходять почвірний союз. Не можна бачити неприязного акту проти російського правительства в заключенню мира з Україною. Почвірний союз підписав з Україною не союзний, але мировий договір. Отже Україна стала для почвірного союзу через сей договір не союзником, але неутральною державою. Коли почвірний союз заключить мир також з російським правительством, то й Росія буде для почвірного союзу так само неутральною державою. Відносини почвірного союзу до України й до Росії будуть в такім разі ті самі. Ріжниця зайшла-б тільки тоді, колиб почвірний союз не дійшов до жадного миру з радою народніх комісарів, бо в такім разі почвірний союз уважав би українські землі неутральними, а ті землі, які підлягають впливови ради народніх комісарів, на далі ворожими.

На питання Троцького в справі поведення межі на полудне від Берестя відповів державний секретарь Кільман, що також при поведенню сеї межі попробовано найти розумну середню дорогу між етнографічним розділом населення й історично повсталими межами. Коли гр. Чернін заявив, що він не бачить причини, чому-б російська делегація не мала довідати ся про поведення межі на схід від Берестя, п. Троцький згодив ся на скликання мілітарно-технічної комісії для поведення межі. Державний секретарь Кільман підкреслив, що необхідно створити ясність до найблизшого дня. Він запропонував нове становище, по якому зайняті землі по умовлену межю з Московщиною не будуть належати під власть Росії. Будучу долю сих земель порішчить ся в порозумінню з їх народами, а саме на основі умов, які поробить Австро-Угорщина й Німеччина з тими народами. До того зауважив, що істотний зміст першої статі першого проекту є для почвірного союзу умовою заключення мира, від якої він не відступить.

10 лютого відбула новоутворена підкомісія два засідання, на яких передовсім забирали голос військові річознавці. Коли з російського боку пробувано вказати на сих засіданнях на шкоди, на які виставлена Росія через проєктоване нове поведіння західної межі, з німецького боку не раз підкреслено, що тут розходять ся не про російсько-німецьку межу, але про межу Росії з нею окrajніми державами. До порозуміння не можна було дійти.

На засіданню комісії для територіяльних справ 10 лютого голова підкомісії австро-угорської секційний шеф др. Грац подав звіт про її засідання з зазначенням, що до порозуміння не прийшло, а тоді др. Кільман запитав председателя російської делегації, чи він може ще щось сказати таке, що могло-б довести до бажаної розв'язки. На се відповів Троцький, що по довгих переговорах надійшла тепер рішуча година. По випадках проти світового імперіалізму заявив він, що Росія не хоче брати ніякої участі у війні, вона не хоче, щоб її вояки проливали кров за інтереси одної партії проти другої. Тому Росія витягає своє військо й наріз з війни. Росія залишає війну, повідомляючи про се всі народи та їх правительства. Вона дає приказ цілковитої демобілізації всіх армій, що стоять тепер проти Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії й Туреччини. Але її правительство відмовляється ся санкціонувати німецько-австро-угорську умову. Росія виходить з війни, але бачить себе приневоленою зрезигнувати з підписання мирного договору. На се заявив Кільман, що по таким поставленню справи почвирний союз знаходить ся на военній стопі з Росією. Завіщення зброї заключено, щоб дійти до миру. Коли не досягнуто тої цілі, тим самим наступає війна. Др. Кільман хотів скликати ще засідання на другий день в справі становища з огляду на нову заяву Троцького, але Троцький заявив, що його повноважень вичерпані й він їде до Петрограду.

Мир з Україною перед парламентами центральных держав.

На засіданні австрійської палати послів 19 лютого президент міністрів др. Зайдлер зложив заяву в справі відносин на північних сході. Що торкається ся заключення миру з Україною, значив два моменти зовсім особливого значіння. Передовсім звернув увагу на те, що по думці IX артикулу мирного договору всі його постанови творять неподільну цілість. Уступки, які в тім договорі починила одна сторона, залежні від сього, щоб і друга сторона сповнила свої зобов'язання. Зобов'язання, яке перейняла на себе Українська Народня Республіка, полягає в першій мірі на тім, що дає осереднім державам до розпорядження свою надвишку земельних плодів. Президент міністрів висловив надію, що достави дійдуть до центральных держав ще в сім господарським році. Україна має також в сім дійсний інтерес, щоб доставити збіжжя, бо в противнім разі інші точки мирного договору, які містять уступки центральных держав у користь України, будуть неважні. Очевидно не треба забувати, що цілу Росію й також Україну обхопила домашня війна та що трудності транспорту серед тих обставин великі, бо анархія в Росії постійно зростає. Завданням центральных держав є вчинити все можливе, щоб уможливити героїському населенню доставу поживи, а колиб се серед теперішніх обставин і не вдало ся, такі зостануть ся користь, що покінчено війну з Україною, як і з петроградським правительством.

Другою важною точкою договору назвав бесідник холмську клявзулю. Представники Ц. Ради й австро-угорського правительства підписали 18 лютого доповняючу інтерпретуючу заяву до мирного договору, по якій холмська губ. не припадає Українській Народній Республіці, тільки про її долю має рішити мішана комісія на основі етнографічного принципу та по вислуханню бажання людности. Дослівний

текст сього уступу такий: „Щоб оминнути непорозуміння в інтерпретації точки 2 артикулу II мирного договору, заключеного 9 лютого с. р. в Берестю між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одного боку й Українською Народньою Республікою з другого, установляється ся, що передбачена в артикулі II договору мішана комісія в означенню меж не звязана переведенням граничної лінії через місцевости Відгорай—Щебрешин—Красностав—Пугачів—Радин—Межиріччя—Сарники, а має право на основі арт. II, точка 1 сього мирного договору повести граничну лінію на основі етнографічних відносин і бажань людности також на схід від лінії Відгорай—Щебрешин—Красностав—Пугачів—Радин—Межиріччя—Сарники. Згадаю мішана комісія буде утворена з представників сторін, що заключили договір, а також з представників Поляків і кожда з тих сторін вишле до мішаної комісії однакове число делегатів. Сторони, що заключили договір, порішать згідно, в якім часі комісія збереть ся“.

Така розв'язка сеї справи була одиноко можлива, инша не можлива. Росія признала народам, що заселювали ті області, право самоозначення аж до права відірвати ся зовсім від неї. Осередні держави прийняли теж саме становище у відношенню до зайнятих областей, признали право самоозначення Литві, Курляндії й Польщі, отже не було причин, ні логічної, ні моральної, чому-б мало ся відмовити те право иншим народам Росії. Панове з Польського Кола не можуть заперечити, що велика часть холмської губ. заселена українською людністю та що й ся нація має право бути вислуханою. Ніхто в Австрії не зрозумів би, колиб відкинено мир з Україною та її збіжжя тому тільки, щоб ціла холмська губ. припала Польщі. Також президент Сполучених Держав у своїй урядовій заяві висловив ся, що народів і провінцій не можна без їх згоди віддавати з рук до рук, як мертві річі, чому се мало-б стати ся з українським народом? Колиб осередні держави були поступили так, як сього домагали ся панове з Польського Кола, не тільки були-б розбили мир з Україною, але й були-б пірвали нитки, які ведуть до загального миру.

Дня 20 лютого забрав голос президент Польського Кола бар. Гец, який виводив, що в мирі приобіцяно Україні велику частину „польської“ землі, котра творить складову частину Польського Королівства й Литви. Такими землями є Холмщина й Підляшє аж по ріку Буг. Гец говорив, що буцім-то Польське Коло бажав Українській Народній Республіці великої будуччини, й висловив сподівання, що спірні справи за межу між Україною і Польщею поладить ся між інтересованими без участі третіх сторін.

Др. Кость Левицький заявив, що мир, заключений почвирним союзом з Українською Народньою Республікою, виріє з воєнної заверюхи працею українського народу. Через заключення сього мира загранична політика австро-угорської монархії признала право на самоозначення українського народу на його національній території. Висловивши признання для теперішнього проводу австро-угорської заграничної політики, значив бесідник, що через заключення сього мира виконаю першу точку національної програми австрійських Українців. Besідник заявив, що російські Українці стоять докладно на становищі договору з 9 лютого, що сього договору не вільно змінити й він безумовно мусить бути в цілости переведений. Besідник застеріг ся проти всякого вмишування у внутрішні справи Української Народної Республіки, тим більше, що засадою Українців у міжнароднім пожиттю було все не сягати по чуже добро. Холмська губ. під історичним оглядом українським, тим більше під етнографічним. Обговорюючи питання внутрішньої політики, підкреслив бесідник, що через злучення двох національно ріжних областей Галичини, східної й західної, досягнули Поляки безоглядний вплив в краю і державі, а український народ змагає до основного усунення накиненого йому польського панування. Заключення мира з Україною вплине на відносини в Галичині: східна Галичина не може надалі зістатися в дотеперішній правно-державній формі. Одинокий вихід поділити Галичину на українську й польську. Коли австрійська

політика сходити б зрести ся українського народу, Українці бажать собі прилучення до Української Народньої Республіки, а лишаючи ся при Австрії, хочуть бути папами в своїй хаті.

По чеськім соц.-дем. послови Вінтерови, який признав Українцям право на самоозначення і їх повну державну незалежність (що за ласка!), але домагав ся, щоб спори за межу полагодили Польща й Україна безпосередно поміж собою, др. Вальднер зложив іменем Союзу німецьких національних партій заяву, в якій апробував заключення миру з Українською Народньою Республікою, а зокрема признав, що завдяки гр. Чернінови не розбив ся мир наслідком спору за польсько-українську межу. Бесідник скористав з нагоди, щоб зложити в імени німецьких партій привіт Українській Народній Республіці й висловити гарячі бажання для її будучини.

Польський соціалдемократ Дашинський заявив, що переговори в Берестю виявили неможливість дійсного мира між імперіалістичним мілітаризмом і соціально-революційним рухом. Найбільші мілітарні держави Європи уступили перед Україною тому, щоб нацькувати проти себе народи. Коли польській державі відірвано українські частини, то логічно треба українські землі Австро-Угорщини прилучити до України. Се є тільки мир з Україною, а сей мир лише збільшив боротьбу і ненависть між Поляками й Українцями. Між Українцями й Поляками повстане на будуче Ельзас-Льотарингія, за які обидві держави будуть десятиліттями проливати кров. Поляки не можуть признати мира з Україною. Християнський соціаліст Гергер підкреслив вагу ввозу засобів поживи з України для уlepsшення виживлення. Німецький соціалдемократ др. Адлер — щоб бути вірним становищу австрійських соціалдемократів у байдужности до української справи — перестерігав перед вмшуванням у спір між Росією і Україною.

На засіданні 21 лютого християнський соціаліст Гавзер зазначив, що німецькі партії не мають жадної причини мішати ся в боротьбу між Поляками й Українцями та вони не думают сього робити. Але кожний повинен зрозуміти, що вони з сердечною співучастю вітають повстання повної держави й що кожний Австрієць може відчувати вдовolenня з того, що колиска України повстала в Австрії. Кожний зрозуміє також, що німецькі партії супроводжають відродження великої нації з найсердечнішими бажаннями щастя та благословення.

Хорват др. Трезіц Павіціц і Словінець др. Погачнік, як і чеський аграрій др. Вісковський у своїм становищі до української справи не відбігли від заяв своїх польських або чеських попередників. Др. Ізопескуль-Грекуль заявив, що він не має нічого проти того, колиб заселені зовсім Українцями чотири північні повіти Буковини видучено з дотеперішньої звязи. Посол Василько цолемізував з виснодами Дашинського й зазначив, що Українці, — зовсім инакше, як напр. польські легіони зробили се недавно в Австрії, — аж до хвилі заключення мира держали свій фронт. Полякам розходить ся про експансію політику. Їх становище диктує їм їх меґальманія. Вони хочуть великої Польщі, але що нема стільки Поляків, щоб утворили таку велику Польщу, то хочуть поневодити інші національности. Вкінці бесідник вказав, що австро-угорські Українці мають ще один внутрішній рахунок зі своєю державою. Наскільки польський большевизм відносить ся до західної Галичини, не можуть мати нічого Українці проти того, а тільки можуть перестерегти правительство. Але наскільки се відносить ся до східної Галичини, заселеної Українцями, бесідник жадав, аби тамошнім обставинам положено край. Терпеливість українського народу може переступити міру, коли стіна між українським народом і австрійською державою та династією, а саме польська стіна не впаде вже раз і коли Українці не осягнуть того, що їм належить ся, своєї власної самостійної держави в межах Австрії.

(Кінець буде).

До флямандського питання.

(Кілька уваг з приводу деяких аналогій між флямандською й українською справою).

Насамперед кілька слів про флямандську справу взагалі, бо вона має чимало подібности з українським питанням і тому заслугує на увагу з боку Українців. Автор сих рядків незабаром присвятить їй спеціальну розвідку, в якій візьме докладно під увагу вище згаданий її паралелізм з українським питанням, а загалом подрібно зясує сумну долю флямандського народу в його минулім і недавній сучасности, як і представить його вигляди на післявоєнну будучину. Поки-що тут можемо обмежити ся тільки загальною характеристикою сього бельгійського питання та звернути увагу на деякі цікаві в ній аналогії з українською справою.

Флямандці се нарід (числом біля 4 мільйонів) германського походження, що заселив північну частину Бельгії. Щодо мови й первісної культури він споріднений із сусідніми Голяндцями, а відносини його до Голяндців нагадують національні відносини між Сербами й Хорватами; себо Флямандців від Голяндців відрізняє головню релігія (перші католики, другі відпали в часі реформації до протестантизму). Звідси флямандсько-голяндська ворожнеча, подібна до сербо-хорватської, хоча властиво се дві галузки одного народу. В часі середньовіччя Флямандці пережили добу свого культурно-національного й господарсько-політичного розвитку, свій „золотий вік“. Потім в звязку з релігійними війнами та політичною боротьбою за їх батьківщину з сусідніми державами вони страшенно занепали й, здавало ся, на все викреслено їх з числа культурних народів.

Як Українці, так і Флямандці „напівісторичний“ нарід, що занепає на час під ударами тяжкої долі. Як Українці, вони політично й національно мусіли бороти ся на два fronti: проти великодержавних прямувань Франції та Німеччини. Під культурно-національним оглядом загрожувала їм аж до вибуху всесвітньої війни — романізація, себо пофранцуження. Під сим оглядом положення Флямандців у Бельгії вельми нагадує долю галицьких Українців в XIX ст. Загалом уклад національних відносин в згаданій державі вельми подібний до галицько-австрійських. Так само, як українська більшість в Галичині є під проводом і пануванням польської меншости, аналогічно й флямандська боротьба (властиво франко-флямандська) має багато спільного й подібного з польсько-українською в Галичині.

Майже одночасно почало ся та розвивало ся національне відродження Українців. Подекуди й однакові їх дотеперішні результати. Дуже подібна також доля новочасної політичної боротьби обох згаданих народів за власну свободу. Їм обом більше признано прав на папері ніж в дійсности, отже їм обом доводило ся багато бороти ся за те, щоб признане правне мінімум здобути й утримати потім в щоденнім життю. Мало в чім аналогія між Флямандцями й галицькими Українцями виявила ся так яскраво, як в боротьбі обох сих плебейських народів за власний університет. Для обох сих народів здобуття власного університету мало бути свого роду символічною маніфестацією вершку їх національно-культурних прямувань, який завершував би дотеперішній неабиякий поступ їх національного відродження. Цікаво, що колиб не вибухла війна, то як флямандський, так і український університет мали повстати одночасно, себо в 1916—1917 шкільнім році. Війна полагодила сю пекучу культурну справу обох тих народів; правда, неоднаково: німецький окупаційний уряд торік сфлямандизував врешті гентський університет, що було заповітною мрією флямандських патріотів від початку їх національно-відродних прямувань. А перший український університет повстав не в галицьким пемонті, але у визволеній самостійній Україні, котра народила ся на руїнах царської „тюрми народів“. Отже під сим оглядом доля Українців була щасливіша від Флямандців. Першим війна

принесла національно-політичне визволення, а саме там, де перед війною найтяжше було його на разі передбачити. Післявоєнна доля Фляманців поки-що лишається відкритим питанням. У кожному випадку поворот передвоєнної франко-бельгійської гегемонії, здається, абсолютно виключений.

Від цих спеціальних аналогій між положенням Фляманців і галицьких Українців перейдемо тепер до деяких загальніших подібностей між ними двома справами. Отже передовсім, мовляв, в області національних „партикуляризмів“, котрим стільки докорювали Українцям прихильники т. зв. „общерусской“ теорії, яка заперечувала національно-культурну самобутність перших. З „діалектичним“, так сказати (у сенсі мови), закидом цих останніх доводилося чимало боротися і Фляманцям, французькі ком-патріоти яких уважали їх мову лише наріччям літературної німецької мови. А поруч з тим і нехтували їх національно-культурну окремішність так, як се довгий час здебільшого робили австрійські Поляки супроти галицьких Українців, трактуючи цих останніх як культурно-пасивний матеріал своєї національної різьби. Голяндський аргумент не раз фігурував у палких дебатах з приводу справи про українську національно-культурну самобутність, правда, здебільшого мало влучно й переконуючо. Однак — в обох випадках життя, сей безсторонній і безапеляційний суддя в справах органічного розвитку, рішило зайвий спір про національну окремішність Українців і Фляманців на користь цих останніх, отже проти мертвого схоластицизму „спільнонаціональних“ теорій.

Але ці останні не лишилися подекуди без впливу на винародовлені елементи обох цих народів з панських верхів. Сумно славетний тип національного безполотого „тоже Малорібса“ має свій фляманський приклад у постаті т. зв. „франксіклона“, себто офранцуженого перевертня, який є найбільшим ворогом і шкідником фляманських національно-визвольних прямивань і до числа яких, на жаль, належить славнозвісний бельгійський письменник М. Метерлінк, залий противник національно-відродного руху Фляманців.

В новочасній історії української справи здibuємося ще з одним своєрідним фляманським відгомном: маю на думці сумнозвісний протиукраїнський указ царизму з 1876 р. Правір цього протиукраїнського закону знаходимо в політиці Наполеона, яка просувала до повного офранцуження цього народу, що зрештою почав уже (в 1795 р.) французький революційний уряд. І саме указ з 1876 р. є плягіатом тих антифляманських заходів з боку Французів, які так само абсолютно заборонили вживання фляманської мови не тільки в політично-публічному житті, але навіть і в культурно-національній області взагалі. Одна маленька дрібниця яскраво ясовує сю аналогію між згаданим франко-протифляманським і царсько-протиукраїнським указом. Відносить ся вона до права театральних вистав у рідній мові. Наполеон допустив фляманські вистави у т. зв. „Rederijker“ (старофляманські театральні товариства), але під умовою, що рівночасно попри фляманську драму має відограти ся французька. Хто не пригадає собі аналогічного царського розпорядку щодо українських вистав після 1876 р., яким ці останні допускали ся під умовою, що одночасно гратиметь ся російська драма, а до того ще з однаковим числом актів, як в українській мові.

Наприкінці врешті остання подібність між фляманською й українською справою: перед війною обидві вони належали до тих, котрих чужина не знала й не цікавила ся та про які здебільша вороги інформували її дуже тенденційно й односторонно. Щойно війна вивела їх з сеї темряви забуття й нехтування на прилюдне форум європейської громадської думки.

Саме в часі війни та в зв'язку з нею появилася чимала література (головно на німецькій мові)*, що вичерпуючо

інформує про фляманське питання як під національно-культурним, так і політично-державним оглядом.

Одним з невідложних завдань будучого загального миру буде полагодження сеї своєрідної та цікавої справи. В новій Європі фляманському народові, сподіваємося, признають повну національну й політичну свободу, за яку боротьба червоною ниткою тягнеть ся через новочасну історію фляманського відродження.

Н. В.

Як виглядає просвітно-організаційне життя в українському таборі у Вецлярі.

(Продовження)*].

До товариств з 1915 р., а то: 1) Просвітної Секції, 2) Пресової Секції, 3) Співочого т-ва й Музикантів, 4) Чайні, 5) Соц. Секції, 6) Т-ва агрономів прибули в найближшій 1916 р. нові. Зараз в лютім після згаданої демонстрації повстало товариство „Генеральна Рада“. Се товариство мало бути законодатним тілом — таборним соймом. Тільки що до тієї Генеральної Ради не було ніяких виборів на послів, а в склад її входили всі старші бараків і бльоків і управи всіх існуючих таборних товариств. Своїми засіданнями, які відбували ся кожного тижня, нагадувала Генеральна Рада організацію старших бараків і бльоків, бо вони творили в ній більшість і на деннім порядку були головні адміністративні справи: кухонь, бараків, робітничих команд і т. д. Одиноко, на що вказало

(Фляманці в боротьбі за свою мову та свою національну самостійність), Мінстер, 1916. Вичерпуючо інформує ся праця про фляманський рух та питання). Tonny Kellen. Das vlämische Volk (Фляманський нарід) Гамм, 1917 (інформаційний нарис доброго знавця фляманської справи, автора кількох розвідок і статей про фляманські справи, з показником літератури про фляманське питання). Тогож. Die vlämische Hochschule in Gent (Фляманський університет в Генті (Гамм, 1917) історичний нарис про флям. університетську справу). P. Renanus. Die Vlamen (Фляманці) 1917 збірка інформаційних брошур про фляманські справи. Досі вийшло три зошити: Vom vlämischen Volk (Про фляманський нарід); 2) Die Franzöisierung in Flandern (Офранцуження в Фляндрії); 3) Die Organisation der vlämischen Bewegung (Організація флям. руху). C. Boschling. Das belgische Problem (Бельгійська справа) Гамбург, 1915 (Коротенький нарис флям. руху). H. F. Blunck. Belgien und die niederdeutsche Frage (Бельгія і долішно-німецьке питання) Єна, 1915. (Цікавий огляд флям. справи у зв'язку з долішно-німецьким рухом). Dr. P. Osswald. Zur belgischen Frage: Der Nationalitätenkampf der Vlamen und Wallonen (До бельгійського питання: Національна боротьба Фляманців з Валонами). Берлін, 1915. Kurt Kerlen. Flandern und Deutschland. Die Flamen und wir (Фляндрія й Німеччина, Фляманці й ми). Арнеберг, 1917. (Наведені автентичні документи й матеріали про флям. рух в часі війни). З фляманських публікацій заслуговують на увагу: Severus Claudius. Vlaanderens Uleezang (Скарпа Фляндрії) Антверпія, 1916 (сграшений флям. акт оскарження протибельгійської політики у фляманській справі). Німецькі п'ятати з сеї праці в брошурі Flanderns Wehklage und wir (Гайдельберг, 1916). L. Picard. Vlaanderen na den vorlug (Фляндрія після війни) 1915. Йогож Vlaanderens Nood en Vlaanderens Toekomst (Лихо Фляндрії й будучність Фляндрії). Обидві річи написані з бельгійсько-фляманського погляду: Domela Nimvenhuis. Vlaanderen bersijd van allen zuidelijken dwang (Фляндр. визволення від кожного зовнішнього натиску. В протибельгійським і германо-фільським дусі). J. H. Labberton. De vlaamsche Beweging (Флям. рух). Низка статей з метою зацікавити Голяндію фляманським питанням.

*] Пор. ч. 3 і 7 в 1918 р.

* Наведено тут деякі головніші з них: Dr. Fr. Jostes. Die Vlamen im Kampf um ihre Sprache und ihr Volkstum

існування „сойму“ — „Генеральної Ради“, є те, що вона викликала потребу централізації таборових організацій з центральною таборовою властю на чолі. Що такою властю не могла бути Генеральна Рада, пояснюється тим, що сама власть для таборових організацій і просвітної роботи в таборі була поза табором в руках „Просвітної Виділу“, зложеного з посторонніх учителів. І саме ізза недостаті цієї власти „Генеральна Рада“ не мала значіння таборового сойму й серед ширших мас в таборі була навіть незнапа.

З інших вже існуючих товариств прибрали нову назву: 1) Співоче товариство й Музикантів перейменовується в лютім на Т-во ім. Миколи Лисенка, 2) Соц. Секція в березні — на т-во „Воля“ 3) Т-во агрономів у квітні на „Сільський Господарь“. Хоч назви змінилися, напрямок і ціль праці зісталися ті самі, що були давнійше. В першій половині 1916 р. життя в середині таборових організацій сгало прибирати виразнійшу форму, удосконалювалося. В організаціях почала вироблятися дисципліна, а в міру того росло зрозуміння права організації.

Реформаторський рух, який так вплинув на перестроєння таборової школи, заціпив і життя таборових організацій. Перша Пресова Секція з новою назвою „Видавниче т-во ім. Грінченка“ перевела в себе реорганізацію. Друкарню СВУ, яка з незалежних від Видавничого Т-ва причин була досі в місті і там друкувала „Просвітний Листок“, перенесено заходами Видавничого Товариства до табору й тут в окремих бараці друкували вже „Просвітний Листок“ свої робітники, своїми силами і на своїй друкарні. А се мало велике значіння, бо коли друкарня була в місті й там друкував ся „Просвітний Листок“, велика частина людей міркувала, що „Просвітний Листок“ в місті друкують і пишуть Німці; зараз того не почувеш, бо кождий бачить, де та хто друкує „Просвітний Листок“.

Так само зросло число членів Видавничого Товариства до 40, а в таборі вже більше стали цікавити ся своєю пресою. День в день з торбою на плечах, набитою українськими часописами, ходить рознощик часописей по таборі з бараку в барак і за 5 ф. продає українські часописи. При друкарні запроваджено й висилку часописей на робітничі команди, тут була своя переплетня і книгарня. Товариство мало два рази в тиждні свої редакційні засідання, на яких читано матеріал до біжучого числа „Просвітної Листка“, а після дискусії матеріал прийнято або відкинено. По таборі на деяких бараках були поштові скринки „Просвітної Листка“ й туди нераз кидав дехто своє писання, а часто надсилали матеріали з робітничих команд. „Просвітний Листок“ виходив уже що тиждня в 3500 примірниках. Передплатників було досить мале число, зате було більше посліплатників, які аж по одержанню часописи вислали гроші. Крім часописей видавано членські брошури, друковано всі програми на концерти чи вистави Т-ва Лисенка й ріжні організаційні оголошення.

З просвітних товариств повстає на місце просвітної секції „Просвітна Громада“, яка взяла на себе провід в просвітній праці в таборі. Просвітна Громада завідувє школами, курсами, викладами, устроєє політичні віча, дає референтів — агітаційні одиниці на бльоки й бараки для провадження читання чи викладів. Членом „Просвітної Громади“ міг і може бути тільки той, хто може брати активну участь в просвітній праці. Тому то се товариство обєднало найсвідоміші одиниці табору; завдяки такому доборови членів „Просвітна Громада“ дала головний товчок до перестроєння начальних організацій табору, а передовсім до зміни т. зв. „таборової конституції“.

Так само реформу школи перевела „Просвітна Громада“. Щоб познайомити головню вчителів (а також і учеників) з модерною наукою виховання й навчання, улажувала Просвітна Громада вчительські курси, конференції й практичні лекції в народній школі. Під управою „Просвітної Громади“ збільшила ся таборова бібліотека, яка за 1916 р. визичила в таборі 4113 ріжних книжок. Книжки до бібліотеки надходили від СВУ, дехто жертвував, а досить велике число їх закупила сама „Просвітна Громада“ в українських книгарнях (через СВУ).

Таборова бібліотека має книжки ріжного змісту: є белетристика, красне письменство, наукові, соціальні, релігійні, агітаційні брошури й ріжні шкільні підручники. Деякі спеціальні книжки-підручники відпускала, а властиво зичила на довший час таборова бібліотека иншим товариствам, напр.: Сільському Господареві, т-ву Воля, Т-ву Лисенка й „Видавничому Товариству“, які в себе знов мали свою бібліотеку й також визичували по таборі, а навіть на робітничі команди. Тому визичені книжок на 1916 рік могло бути вдвое більше ніж з головної бібліотеки „Просвітної Громади“.

І в товаристві „Воля“ не обійшло ся без того, щоб реформаторська течія лишила її стан незмінним. Як в инших товариствах, так само й тут прийшло до реорганізації товариства. Щоб улєкшити пропаганду в таборі, т-во „Воля“ розпало ся на губернські товариства, значить, було кілька членів з катеринославської губернії в т-ві „Воля“, вони зеднували для свого товариства „Воля“ Катеринославців у члени. Сим робом в головнім т-ві „Воля“ було 9 губернських товариств „Воля“, а то з губерній: київської, полтавської, чернігівської, херсонської, катеринославської, харківської, подільської, волинської й курської. Губернські т-ва „Воля“ мали всі один і той самий статут, улажували губернські сходи, на яких обговорювано економічний і соціальний стан на Україні, розяснювано національне питання і т. д. Відповідно до здатности членів стояли сильнійше ріжні губернські товариства. Головно-ж найбільшу діяльність розвинули в себе губернські т-ва „Воля“, як: київська, харківська, полтавська, чернігівська й катеринославська. А деякі слабші губернські т-ва, як курська „Воля“, злилися в т-во „Воля“ катеринославської губернії. Два рази в тиждень сходили ся члени всіх губернських товариств „Воля“, на спільний реферат, читання або дискусії. Так само раз на місяць були звичайні збори спільно для всіх губерній. Крім рефератів уладило т-во „Воля“ кілька політичних віч на площі, де обговорювали ся земельне питання на Україні, виборчий закон до парламенту й громадських рад, святковано пам'ять жертв російської революції 1905 р. і т. д.

Великий успіх в праці виказало й Товариство Миколи Лисенка. Серед тяжких обставин і ріжних недостач воно змогло дати в таборі 22 дібраних театральних вистав, а також 7 концертів. День в день були проби хору, то музики або театральної дружини, крім того товариство улажувало в себе виклади по теорії музики та співу 3 рази в тиждні.

В середині 1916 р. зорганізувало в себе товариство духову оркестру, в якій брало участь 17—28 чоловік. Хоч в товаристві були зорганізовані три відділи: співацький, музичний і театральний, то у виставі або концерті всі брали активну участь. Вистави й концерти бували по неділях або святам вечорами. Вступ на виставу був найдешевший по 5 ф. (потім 20 ф.), а найвищі ціни — першорядні були по 40 ф. На виставу приходило звичайно багато людей, так, що майже вся зала заповнена. З кінцем 1916 р., як тільки засновано т-во Січ, товариство Лисенка, головню музиканти, були січовою музикою і грали частенько при січових виравах.

З практичною роботою в полі, на городі, в саді, в господарстві знайомив багато слухачів у сім році „Сільський Господарь“. Наглядно, при помочи ріжних картин з господарства, відбували ся в „Сільським Господарі“ щоденно виклади, на які приходило 100—250 слухачів. Не один вивчив ся тут варити конфітури, мармеляду, робити вино з оwoчів, обробляти землю, щоб більше родила і т. д., бо те все перепровадило товариство в себе. З кінцем 1916 р. дістало т-во „Сільський Господарь“ зразкове поле, яке самі члени т-ва обробили й засіяли збіжем, огородиною та садибиною. Притім і вчили ся, коли і якого вживати штучного навозу до одного чи другого роду збіжа.

З місяцем березієм входить в життя нове таборове товариство „Кустарня“, пізнійше „Т-во Мистецтва“. Ціль товариства є плекати штуку й красу українських виробів чи творів. Для того відкрито в нім ось такі відділи: 1) малар-

ства, 2) різьбарства, 3) вишивання, 4) гончарства, 5) школу малювання. Охотники, любителі краси заходять сюди малювати картини чи то предмети, різьблять скринки, ложки, чорнильниці, тарілки, рами, роблять баладайки, гітари, скринки, вишивані ручники, сорочки, плетуть шовкові помпадурки, діплять з глини малі й більші фігури, дзбанки, вози, горшки, які потім цюварство давало на франкфуртську виставу тогож року.

В тімже місяці (березіль) повстає гімнастичне товариство „Запороже“, яке по 5 місячнім існуванню поволі само собою губить ся, занепадає. Найголовнішою з причин упадку була недостача відповідного фахового інструктора-провідника.

(Кінець буде).

Шалит Лисецький.

Вісти.

Привіт Українській Центральній Раді у Києві. Управа Української Громади в Білій на Підляшю, що репрезентує понад 300 січовиків Українців та сотки місцевого зорганізованого українського населення північно-західної України та веде просвітню-національну й організаційну роботу на окупованих Німцями українських землях Підляшя й Полісся тим способом, що видає в Білій тижневу українську часопись „Рідне Слово“ й удержує 150 українських народніх шкіл, в яких побирає науку понад 7000 дітей в рідній мові, вивесла на своїм повнім засіданню 31 січня 1918 р. (н. ст.) в імені всіх своїх членів і всього українського населення предвічних українських земель Підляшя й Полісся постанову привітати Українську Центральну Раду в Києві й Раду народніх міністрів, зазначаючи, що Українська Центральна Рада та Рада народніх міністрів є єдиним законним правительством для цілої Української Землі. Стежучи з напруженнєм за розвитком національного життя на власній землі, безмежно радіємо всіма здобутками й покладаємо непохитну надію, що наша праця не піде на марно, а ті землі, де ми працюємо, увійдуть в склад Української Народньої Республіки. Підписали: голова Громади Микола Шаповал, секретарь Громади й голова Шкільної Ради Я. Тарасовський, скарбник четарь А. Савчук, контролор січовик П. Святун, редактор „Рідного Слова“ четарь М. Терентів, голова Торговл січовик А. Богаченко, секретарь Шкільної Ради січовик Т. Черниговець.

Приєднуючи ся до залви Української Громади в Білій з дня 31 січня 1918 р., поділяючи всі її змагання, Перший Запорожський полк ім. Т. Шевченка на Підляшю з нетерпівістю жде тої хвилини, коли він матиме змогу стати до повного розпорядження військового генерального секретаря та вступити до боротьби з ворогами України. Полковник Шаповал, отаман полку; Як. Тарасовський, значковий.

Привіт полонених-Українців табору Гредіг Українському Правительству. До Високого Уряду Української Народньої Республіки. Зорганізовані Українці, полонені воляки з буншої російської армії, які пробувають у таборі Гредіг біля Зальц-бруні (Австрія), одержавши від вас проголошення української незалежної суверенної державою, відчувачи з сього приводу велике, горде задоволення, шлють Високому Урядови свого Рідного Краю, славним громадським провідникам і всьому українському громадянству свій щирий гарячий привіт, духову підтримку й сердечні бажання найкращих успіхів у титанічних зусиллях, які Ви виявляєте в сей героїчний час. Віримо, що шлях, на яким Ви стали, не хибний і він приведе до щастя і добробуту працюючих нас на Україні, і віримо взагалі в творчі сили нашого суспільства.

Товаришів „большевиків“ завзявемо вгамувати ся зі своєю „теорією можливости“. Треба рахувати ся зі станом духової культури часу, а своїми „експериментами“ ви тільки

затемняете й віддаляєте великий яскравий соціяльний ідеал людства. Досить руїни! Досить крові!

Віримо також, з боєм хочемо вірити, що недалекий вже той час, коли ми зможемо безпосередно брати участь в життю нашої відродженої Вітчизни, а не тільки стежити за ним з непривітного чужого далека. По переведенню в життя засади, себодержання універсального, ми рідше ставили собі до розпорядження нашого Уряду, а поки-що зовемо на поміч вам усі творчі сили Дажбога. Хай живе, величається вільна, ні від кого незалежна Україна! Хай сей новоутворений державний організм в своїм розвитку й ростови стане міцним забором права та справедливости! Хай живе Українська Народня Республіка на добробут і охорону працюючого люду, на страх його ворогам і на славу культурного світу! Славно! Табор Гредіг, 8 лютого 1918 р.

Репрезентатія: Назар Ходзицький, І. Балещенко, Гр. Скубків, Д. Никиченко, Гр. Галай, Іван Ткаченко, Іван Петреба, Павло Римкус, Ф. Хілобоченко, Ананій Цямбалюк.

Зпід мрійних чарів у щасливу дійсність. 9 лютого 1918 року. Лихорадочно дзеленькотять телефонні дзвінки, шпарко цокотять телеграфічні апарати, на крилах радості несеть ся по цілому широкому світу сензаційна вість: Мир з Україною. Вечір 10 лютого. Тихий спокійний вечір. Густий сивий туман обгорнув землю і немов пестить її в своїх таємних обіймах. В таборі полонених в однім бараці при світлі убогої лампи зібрав ся гурток бранців. Перед ним лежить великий аркуш німецької газети, в самім початку котрої красують ся завітаї, так довго ждані слова: „Der Frieden“. . . Всі вони схвилювані до глибини, на їх обличчях сяє радість, всяке слово, ким небудь сказане, зворушує всіх до сліз осолоди, торкає найчутливіші струни душі й усмішка повного щастя розпливають ся в обличчях. До гуртка входить один з українців, що творять у таборі т-во „Просвіта“. По маленький гурток тих щирих ідейних синів нашої многострадальної Неньки-України, що пролила безкрає море сліз і крові, що тисячі найкращих синів положила в боротьбі за кращу долю і свободу, що ниві стала свобідна, горда й щаслива. Се гурток тих з народа, що ніякі репресії царської Росії не вибили з них тих щирих почувань святого обовязку перед Рідним Краєм; се ті, що й тут в неволі, при гірких обставинах, не піддавали ся зневірі, а взяли ся до праці, покладали й свої малі цеглини на будову своєї Рідної Країни...

„Товариші!—промовляє один з них—Невимовно великі й найсвятіші часи переживаємо ми. Нинішній день для нас є святом-свят, потрійним святом: святом миру, волі й Української Держави. Всі наші довго-мрійні пориви, надії, змагання і бажання стали живою дійсністю. Все те, що тільки колись могла змалювати найпалкїша фантастична натура в найсміливіших, найвідважніших фарбах, се дійсним фактом стало нині. Ми зараз переживаємо часи, що будуть золотими сторінками в історії нашого краю, часи, яких ніхто не переживає, яких не переживали наші предки й наші внуки не переживатимуть. Сини Перуна й Дажбога позавидували б нам і нашому щастю без краю. Не знаю, що б вони віддали, щоб зараз глянути на нашу Вільну Україну. Нема слів, нема згуків, щоб можна вимовити ту радість, щастє й почування, які спирають груди, счиняють той солодкий білий почування, яку струмочки сліз невимовного щастя й осолоди, якими повне серце вщерть до божевілля. . . Та чи зрозуміє ж хто сторонній нашу радість, наше щастє?.. Хай же буде грімка слава батькови Грушевському, У. Ц. Раді, усім борцям за щастє краю, самостійній Українській Народній Республіці та всьому великому українському народові!..“

„Слава! Слава! Слава!“ рознесло ся в повітрі й товариші, міцно й щиро стиснувши один одному руку, розійшли ся тихо, поринувши кожний в свої думки й мрії, які так густо насували ся під сю хвилину. Панько Починок.

ЗАМОВЛЯЙТЕ, ПОКИ НЕ ВИПРОДАНО, КНИЖКИ:

1. Атаманюк. Як сурми заграли до бою	К	1.—	67. Кулик. Писання	К	—20	127. Етнографічний збірник наук. тов. імені Шевченка. 37 томів разом	К	149.60
2. Бах. Економічні нариси	"	1.80	68. Куліш. Крашанка Русинам і Полякам	"	—40	1. Різдва і свята на Чорномор'ї. Галицькі народні казки. Українські людські вигадки. Програма до збірання відомостей про українсько-руський край і народ, уложена членами Наук. Тов. імені Шевченка	"	3.30
3. Березон. Мужички оповідання	"	—20	69. " Магомет і хадиза	"	—60	2. Ліричні, ліричні пісні, молитви, слова і т. л. з пов. Буцацького. Замітки етнографічні з Угорської Русі. Чорноморські нар. казки й анекдоти	"	3.30
4. Биховський. Межі кавіт в селск. кооп.	"	1.—	70. Левенко. Per pedes apostolorum	"	1.20	3-4. Етногр. матеріял з Угорської Русі, т. I—II (аспекти, новелі, казки, байки, оповідання про історичні особи, анекдоти), по К 3.30	"	6.60
5. Богданко. Козак Войнаровський на Сибірі	"	—20	71. Левіцький. Баба Параска та баба Палажка	"	—20	5. Народна гутірка з поводу коронації. З народної пам'яті по панщину. Гукульські примітки. Людові вірування на Підгір'ю. Фольклорні матеріяли	"	4.40
6. Біблія, російська і українська, кожда по	"	8.—	72. Левіцький. Поміж ворогами	"	1.20	6. Галицько-руські анекдоти	"	4.40
7. Будзиновський. Гадаючи постулати і	"	—60	73. Левіцький. Рибалка Панас Круть	"	—40	7. Галицькі народні казки	"	2.20
8. Будзиновський. Козаки у Руданського	"	—30	74. Маковськ. Поетичі	"	—40	8. Галицькі народні новелі	"	2.20
9. Будзиновський. Козацькі часи в нар. пісні	"	3.—	75. Маркс і Енгельс. Комуніст. маніфест	"	—40	9. Етногр. матеріяли з Угорської Русі, т. III	"	3.30
10. Марко Вовчок. Два сини. Оповідання	"	—40	76. Маркс і Енгельс. Комуніст. маніфест	"	—20	10, 16, 23, 24, 27, 28. Галицько-руські нар. приповідки. Три томи, кождий у двох вип. I—K 8.30; II—K 7.70; III—K 7.70	"	23.—
11. Вододиславч. Орап	"	2.70	77. Матеріс слово. Перша читанка	"	—70	11. Галицько-руські народні пісні з мелодіями	"	6.60
12. " Філістер. Драма	"	—75	78. Мицюк. Вереміська буча	"	—30	12-13. Галицько-руські народні легенди I—II по 3.30	"	6.60
13. " Зяті Філістер	"	1.50	79. Мопсан. Історія одної дівчини і інші	"	—40	14. Оповідання Р. Ф. Чмихаала	"	4.40
14. Вольський. Галька. Опера	"	—60	80. Навроцький. Твори, т. I	"	2.40	15, 33-34. Знадобки до укр. демонології, т. I K 4.40; II, вип. 1 K 3.30; вип. 2 K 3.30	"	11.—
15. Гамсун. Голод. Роман	"	2.70	81. На теми дня з 1910 р.	"	—30	17-19. Коломійки, т. I—III по K 4.40	"	13.20
16. Гаршин. Маларі. Оповідання	"	—10	82. Олеськович. Укр. писання	"	—40	20. ще не готовий.	"	
17. Гейне. Книга пісень	"	1.60	83. Онискович. Руска бібліотека, т. 3	"	3.—	21-22. Галицько-руські народні мелодії зібрані на фонограф, по K 6.60	"	13.—
18. Гайбов. Байки	"	—10	84. Орлик. Наші герої	"	—50	23. Народні оповідання про опришків	"	4.40
19. Гоголь. Вечерний на хуторі під Диканьк.	"	—50	85. Оповідання з історії вел. франц. револ.	"	—50	24, 29, 30. Етногр. матеріяли з Угорської Русі, т. V, VI, по 4.40	"	8.30
20. " Вій	"	—60	86. Подолінський. Ремесла і фабрики на Україні	"	2.—	31, 32. Похоронні голосіння. Похоронні звичаї й обряди	"	5.50
21. " Мертві душі	"	3.60	87. Порш. Про автономію України	"	—60	35-36. Коладки і щедрівки, т. I—II	"	9.—
22. " Сорочинський ярмарок	"	—60	88. Поссе. Національна автономія і всевітнія федерація	"	—40	37-38. Українські нар. байки (звіриний епос), т. I—II	"	8.30
23. Гомерова. Одиссея. Перша частина	"	2.40	89. Потапенко. Задля хазяйства	"	—20			
24. " Зяті Філістер	"	2.—	90. Пушкін. Драматичні твори	"	3.—			
25. Граб. Доля	"	—40	91. Руданський. Твори в 7 томах	"	10.—			
26. " З чужого поля	"	—40	92. Руска письменність в 21 томах	"	52.50			
27. " Пролісок	"	—40	1. Котляревський, Артемовський-Гулак, Гребінка					
28. Грушевський. Історія України Русь. 7 томів (кождий том окремо 10 коп.) разом	"	60.—	2-3. Кніжка Основяненко					
29. Грушевський. З біжучої хвилі (1905-6 рр.)	"	2.—	4. М. Шашкевич. Голодацький					
30. " Українська мова й школа	"	—48	5. Устиянович, Могильницький					
31. Грушка. Дітичі охрещена. Оповідання	"	—70	6. Меглинський, Костомарів					
32. Жернович. Про воздух	"	—30	7-8. Шевченко					
33. Істе. Герман і Дорогея	"	1.60	9-14. Куліш					
34. " Гелена і Фавст	"	1.20	15-16. Іс. Воробкевич					
35. " Ігнєній в Таврії	"	—60	17. Гайбов. Климкович, В. Шашкевич					
36. Іорський. Міщане. Драма	"	1.—	18. Ол. Стороженко					
37. " Мальва і інші оповідання	"	3.10	19-21. Руданський. Кождий том	"	2.50			
38. " Салдати. Очерки	"	1.60	92. Свідерський. Економічні нариси	"	—80			
39. Ірмін. Казки	"	—50	93. Слово о полку Ігоревім у вірш, переклад.	"	—80			
40. Іуцков. Уріель Агоста	"	1.50	94. Смал-Стопницький. Граматика укр. мови	"	2.40			
Данилевський. Збігдці з Новоросії	"	2.—	95. Співак, ч. I 30 с; II—30 с; III—40 с.	"	1.—			
41. Демокр. республіка. Народне правління	"	—30	96. Старицький. В темряві. Драма	"	—50			
42. Дикштайн. Хто з чого живе	"	—25	97. Терлецький. Галицько-руське письменство	"	1.50			
Дікенс. Олівер Твіст	"	2.60	98. Толстой. Дист до царя Миколи II	"	—30			
Доде. Королі на вигнанню	"	1.20	99. " Три питання і інші оповід.	"	—30			
Достоевський. Грач	"	2.30	Тургенєв. Ася	"	—60			
43. Доденко. Хто народова ворог	"	—40	" Батьки і діти	"	2.50			
Драгоманів. Два учителі	"	—60	" Весняні води	"	2.—			
" Козаки	"	—45	" Кляра Міліч	"	1.—			
" Михайло Костомарів	"	—21	" Муму	"	—50			
" Дисті до Ів. Франка, т. I	"	5.20						
" " т. II	"	6.20						
" Літерат. суспільні партії	"	—60						
44. Драгоманов. Нові українські пісні про гром. справу	"	3.80						
" Опов. про зазидки богів	"	—30						
45. Драгоманов. Пісьма Кавелина й Тургенєва	"	3.—						
46. " Про укр. казани, Татар та Турків	"	—30						
" Рай і постул	"	1.20						
47. " Швайцарська республіка	"	—24						
" Шевченко, українці і соціалізм	"	2.—						
Дрепер. Історія боротьби віри з наукою	"	1.—						
Енгельс. Людвіг Фаєрбах	"	—75						
" Початок родини	"	2.30						
Ерман-Шатріан. Пані Тереза	"	1.60						
48. Жуковецька. Імпресії	"	—50						
49. Закон о крестьянском разореніи	"	—50						
50. Залізник. Російська Україна й її відродження	"	—40						
51. Загородний. Вунг в селі Вишнівці	"	—30						
52. Зітківський. Писання. Т. I K. 2.40, т. II 2	"	4.40						
53. Збірка „Вільного Слова“	"	—50						
54. З великих днів Богдана Хмельницького	"	—30						
55. Зоря. Журнал. Річник з 1894 і 1897 рр. по	"	16.—						
56. Идеали, теорія і принципи кооперації	"	—60						
57. Каутський. Соціална революція	"	1.50						
58. Квітка-Основяненко. Перекотиполе	"	—40						
59. Кенан. Сибір	"	2.40						
" Кобець. Цієси Північка	"	—25						
60. Коваленко. Вишнівська справа	"	—60						
61. " Вічний календарь	"	—40						
62. " Клопіт у селі Віляшівці	"	—16						
63. " Море	"	—40						
64. " Хто такій Шевченко	"	—20						
65. Королів. Як вибрати копа	"	—40						
66. Короленко. „Ліс шумить“	"	—30						
" Кузик. Про кооперацію, її теорію і значіння	"	—50						

Річники „Вістника Союзу визволення України“ 1914—15, 1916 і 1917 по 15 К, разом 45 К.

При замовленню просимо долучати десять (10) відсотків на пересилку і гроші вислати наперед. До одержання грошей замовлень не полагаються ся.

Замовляти й гроші вислати на адресу: **Wistnyk, Wien, VIII, Josefstädterstr. 79**

Науки або розмови в українській мові шукає молодий надпоручник Німецької армії. Подрібні умови надсилати до адміністрації Вістника для О. К. 1917.

Зміст: Полонений Іван Павляк. Українці в небезпеці. — Полонений П. Палій. Скороспілля патріотам (вірш) — Українська організація полонених українсько-руського табору про сучасний момент в Україні. — З поезій полоненого М. Капельського. (I—III). — Становище Поляків в австрійському парламенті. — Холмщина й польське обурення. — Два останні засідання берестейських переговорів. — Мир з Україною через парламентські центральні держав. — Н. В. До еліманського питання (Кілька уваг з приводу деяких апальній між еліманською й українською справою). — Пилип Демидський. Як виглядає просвітно-організаційне життя в українських таборі у Вєдларі (Продовження).